

fórrás

SZÉPIRODALOM, SZOCIOGRÁFIA, MŰVÉSZET

Kecskemét –
változások,
fejlődési tendenciák

2016

JÚLIUS–AUGUSZTUS

forrás

48. ÉVFOLYAM 2016. 7-8. SZÁM

- *** 3 **Kecskemét „divatba jött”...**
(Szemereyné Pataki Klaudiával, Kecskemét
polgármesterével Füzi László és Rigó Róbert beszélget)
- Iványosi Szabó András
– Hoyk Edit
Szilágyi Zsolt 10 **Kecskeméti táj, kecskeméti tájváltozások**
36 **Isten veled fejlődésmodell!**
(Kecskemét alkalmazkodásának történeti sajátosságai)
- *** 60 **Hatékonyan, versenyképesen a pályán maradni**
(Szarka Balázssal Kriskó János beszélget)
- Tóth Ákos 75 **Bács-Kiskun megye gazdasági teljesítményének
vizsgálata**
- Rigó Róbert 81 **Kecskemét helye a városhierarchiában és
társadalmi változások a népszámlálás tükrében**
- *** 97 **Kecskemét és környéke közép-európai
járműipari központtá válik** (Lepsényi István
Kriskó János beszélget)
- *** 108 **„Mostanában megtanultunk álmodni a jövőről”**
(Ailer Piroskával Rigó Róbert beszélget)
- *** 124 **„Csiszolódunk, most már mindenki látja, hogy
nem akarunk rosszat...”**
(Hegmanné Nemes Sárával Rigó Róbert beszélget)
- *** 138 **Az a célunk, hogy az egyetem Kecskemét –
nemzetközi szinten ismert – szellemi központja
legyen** (Berács Józseffel Rigó Róbert beszélget)

Kanalas Imre	150	Kecskemét város fejlődésének stratégiai irányai
***	169	„Divat mindenféle tekintélyt megkérdőjelezni” (Interjú Jeney Gábor plébánossal – az interjút Sági Norberta készítette)
***	174	„A vallás sosem volt magánügy” (Interjú Varga Nándor református lelkésszel – az interjút Sági Norberta készítette)
***	180	„Édesanyát nem cserélünk” (Interjú Kis János evangélikus lelkésszel – az interjút Sági Norberta készítette)
***	183	„Dobálhat bennünket a hullám, de tudjuk, hogy van egy biztonságos kikötő” (Interjú Feczák László görögkatolikus lelkésszel – az interjút Sági Norberta készítette)
***	187	„Az embernek kellene, hogy legyenek álmai, hogy azokat megvalósíthassa” (Interjú Róna Tamással, az alföldi régió vezető rabbijával – az interjút Sági Norberta készítette)
Csatári Bálint	191	Kecskemét mint „központi hely”
Gyáni Gábor	205	A város mint zárt és nyitott tér

forrás

SZÉPIRODALMI, SZOCIÓGRÁFIAI ÉS MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT •

Megjelenik havonként • Főszerkesztő: Füzi László • Kecskemét Megyei Jogú Város és a Katona József Társaság folyóirata • Kiadja a Kecskeméti

Kortárs Művészeti Műhelyek Nonprofit Kft.; Felelős kiadó: Füzi László • A kiadóhivatal címe: Kecskemét, Kápolna u. 11.; Telefonszám: 76/482-223; Honlapcím: www.forrasfolyoirat.hu; E-mail cím: forras@mail.datanet.hu • Tördelés: VideoPix Bt., Kecskemét; Tel.: 76/508-160; videopix@fibermail.hu • Nyomdai kivitelezés: Print2000 Nyomda Kft., Kecskemét, Nyomda u. 8.; Tel.: 501-240; Felelős vezető: Szakálás Tibor

A szerkesztőség tagjai: **Buda Ferenc** (főmunkatárs), **Pintér Lajos** (szerkesztő), **Bosznay Ágnes** (szerkesztőségi titkár). A szerkesztésben közreműködnek: **Bahget Iskander**, **Dobozi Eszter**, **Komáromi Attila** • Szerkesztőségi órák munkanapokon 10–12 óra között. Telefon: 76/482-223. Levélcím és a szerkesztőség címe: 6000 Kecskemét, Kápolna u. 11. • A borítón Benes József Forrás című munkája • A borítót és a tipográfiát tervezte: Zalatnai Pál • Kéziratot nem őrzünk meg és nem adunk vissza! • Terjeszti a Lapker Rt. 1097 Budapest, Táblás u. 2. • Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága, 1008 Budapest, Orczy tér 1. Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőknél. E-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu; Faxon: 303-3440 • Előfizetési díj egy évre 4800,- Ft • Index: 25947 • HU ISSN 0133-056X

Kecskemét „divatba jött” ...

Szemereyné Pataki Klaudiával, Kecskemét polgármesterével
Füzi László és Rigó Róbert beszélget

– Kecskemét tradicionális mezőgazdasága és élelmiszeripara mellett a szocializmusban megerősödött a gépgyártás, a nyomdaipar és az építőipar. A rendszerváltás után ezekre az alapokra jelentős multinacionális vállalatok telepedtek (Knorr-Bremse, Hilti, Phoenix-Mecano, Thyssen, Bosal stb.), majd jött a Mercedes, amivel Kecskemétre települt egy olyan multinacionális világcég, amely nagy értékű prémiumgépkocsikat gyárt, számos beszállítóval dolgozik, és közülük is egyre több telepszik meg a városunkban. Kecskemét ezzel azon kevés hazai város közé került, amelyek a globális világgazdasági folyamatoknak is szereplői lettek. Milyen lehetőségeket jelent ez? Milyen további bővítési irányok várhatók a járműipar és a hozzá kapcsolódó területeken?

– Az világosan látható, és Kecskeméten évek óta megfigyelhető tendencia a gazdaságban, hogy minden mindennel összefügg. A Mercedes letelepedése óta eltelt időben egymást követték, követik az uniós, állami, önkormányzati és a piaci szféra beruházásai. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy Kecskemét „divatba jött”. A kormány kiemelten kezeli a város fejlesztéseinek jelentős részét. Számtalan vállalkozás ide akar befektetni, és a régi kecskeméti cégek bizalommal folytatják beruházásaikat. A bővítési irányok egy-két éve még csak célok, lehetőségek és tervek voltak, ma már konkrétumok. Olyannyira, hogy lassan meg kell fontolnunk: meddig mehetünk el, mikor kell kicsit lassítani a város élhetősége és az egészséges egyensúly érdekében.

– A magyar, esetleg helyi vállalatok milyen sikerrel tudnak ebbe a konjunktúrába bekapcsolódni? A kutatás, fejlesztés, innováció (magasabb hozzáadott értékű munkák) területén milyen lehetőségeket nyithat meg ez az ágazat?

– Az ágazat önmagában a kecskeméti letelepedéssel és fejlesztésekkel minden lehetőséget megnyitott, itt sokkal inkább arról beszélünk, hogy milyen igények fogalmazódtak meg, és ezeket hogyan tudjuk kielégíteni. Már a Mercedes megérkezésekor látható volt, hogy ezt a kedvező széljárást a magyar cégek vitorlájába kell befogni. Javarészt sikerült, de láttuk, hogy a kkv-szektor felzárkóztatásához – pontosan kutatásban, fejlesztésben, innovációban – segítséget kell nyújtani. Most, a Modern Városok Program keretében erre is nyílik lehetőség. Egyrészt létrejön a gazdaságfejlesztési alap, amelynek a kkv szektor a fő célcsoportja, mellette pedig a forrás akár városfejlesztési projektek támogatására, akár az energiahatékonyságot növelő beruházásokra is felhasználható. A kormány 25 milliárd forint támogatást nyújt a kecskeméti önkormányzatnak az alap létrehozására,

amely 2017-től működik majd. Ebből igényelhetnek a vállalkozások visszatérítendő támogatást. A futamidő 10-15 év is lehet, a kamat, hozam pedig minimális, lényegében csak annyi, amennyiből az alapot kezelő, nonprofit gazdasági társaság működése finanszírozható. Így a vállalkozásoknak elegendő idejük lesz arra, hogy eredményt érjenek el, és a profitból fizessék vissza a pénzügyi támogatást. Valójában ez egy Magyarországon nem, de Nyugat-Európában sokkal ismeretebb befektetési alap, amelyre szükség van ahhoz, hogy a város és az ország gazdasága szempontjából is fontos szektor versenyképességben felzárkózzon, akár külföldön is piacképes termékeket hozzon létre, illetve beszállítóná váljon. A tervek szerint egyébként az alap egy kisebb részéből az induló vállalkozásoknak nyújtunk majd hitelt. Nyilvánvalóan ez esetben még körültekintőbben kell elvégezni a kockázatelemzést, hogy az alap vagyona biztonságban legyen. A magyar vállalatok kutatás-fejlesztési, innovációs tevékenységét hivatott segíteni az egyetemi ipari kutatóközpont is, amelynek létrehozását szintén a Modern Városok Program támogatja. Munkacsoport alakul annak elősegítésére, hogy a kecskeméti egyetemmel együttműködve, annak tudásbázisára és diákjaira alapozva létrehozassuk a központot. A cél az, hogy a gazdaságfejlesztési alappal összhangban működjön, lehetőséget adva a kis- és közepes vállalkozásoknak például a saját termék kifejlesztéséhez, az üzlet, a piac, a meglévő termékek, a szolgáltatások fejlesztéséhez.

– *Milyen feladatok várnak a városra idén a gazdaságfejlesztési alappal kapcsolatosan?*

– Létre kell hoznunk az alapkezelő gazdasági társaságot úgy, hogy az az elkövetkezendő hónapokban megfelelő pénzügyi szakértelemmel, tapasztalattal és profi hozzáállással tudja kidolgozni a pénzkihelyezés feltételeit. A kormány határozata szerint el kell végeznünk a létrehozáshoz szükséges előzetes elemzést, ki kell dolgoznunk az alap működési tervét, mégpedig a miniszterelnökséget vezető miniszterrel egyeztetett szempontrendszer alapján és a nemzetgazdasági miniszter bevonásával.

– *Kecskeméten idén is a járműipari beruházások tűnnek a legjelentősebbnek.*

– Valóban, hiszen a Mercedes 185 milliárd forintos bővítést jelentett be, épül az indiai lökhárítógyár 31 milliárd forintos beruházással, és két újabb német autóiipari beruházás kezdődik Kecskeméten, összesen 10 milliárd forint értékben. Az egyik a már meglévő kapacitását bővíti, a másik zöldmezős beruházást hajt végre.

– *A járműipar erősen reagál a világgazdasági ciklusokra, nem lesz-e a város túlságosan kiszolgáltatva ennek az ágazatnak? Hogyan lehet ennek a veszélyét csökkenteni? A gazdasági élet mely más területei fejlődhetnek?*

– Nem érzem a túlzott kiszolgáltatottság veszélyét. Ne feledjük, hogy Kecskeméten nagy múltú, a jelenben rendkívül sikeres élelmiszeripari vállalatok is működnek (például az Univer), amelyek rendszeresen fejlesztenek. Aztán itt vannak a logisztikai cégek, amelyek lényegében minden szektor kiszolgálására alkalmasak. Idén újabb olyan vállalkozások jelentik be hivatalosan is letelepedési

szándékukat, amelyek a legkülönbözőbb területeken – logisztikától a mezőgazdasági szolgáltatásokig – végeznek tevékenységet. Természetesen a gazdaságfejlesztési alap által nyújtott lehetőségek tovább javíthatják az egészséges egyensúlyt.

– *A szolgáltató szektor mennyire képes mindebből profitálni, fejlődni?*

– A legtöbb területen erőteljes fejlődés tapasztalható. Például 2013-ban 58 ezer volt a vendégéjszakák száma, ez 2015-ben 78 ezerre emelkedett. Egyre több színvonalas étterem nyílik. Növekedik az üzletek forgalma is, hiszen magas a városban a foglalkoztatottság, több pénz jut a családok jóléti kiadásaira.

– *A város dinamikus fejlődő gazdasága a pénzügyi lehetőségeket, mozgásteret mennyire képes bővíteni? Milyen irányban érdemes ezeket felhasználni?*

– A pénzügyi mozgásteret egyrészt a hatékony gazdálkodásnak, másrészt a növekvő adóbevételeknek, harmadrészt pedig a sikeres pályázatoknak köszönhetően folyamatosan növekszik. Rendkívül nagy a felelőssége annak, hogy ezeket miként használjuk fel. Nem szerencsés egyetlen célra, területre koncentrálni az erőket, mert közben a többi leszakadhat. Kecskemét abban a kivételes helyzetben van, hogy nemcsak a kötelező, hanem az önként vállalt feladatait is sikerül ellátnia. A prioritások meghatározásánál azonban van egy stratégiai szempont: olyan fejlesztéseket kell előtérbe helyezni, amelyek aztán a gazdasági szereplők részéről újabb beruházásokat generálnak. Például: mi felújítottuk a belvárost, a befektetők pedig ennek farvizén beépítik a foghíjas telkeket. Vagy: a Rudolflaktanyánál mi megteremtjük az infrastrukturális alapokat, a vállalkozások pedig létrehozhatják a szabadidős szolgáltatásokat. De ugyanilyen befektetésnek számítanak az útépitések, közterület-rendezések, hiszen azok is alapfeltételei annak, hogy piaci befektetések generálódjanak.

– *A város növekvő nemzetgazdasági súlya mennyiben növeli a politikai mozgásteret, a város érdekérvényesítő képességét? Hogyan jelenik ez meg?*

– Ha csak az elmúlt évek, különösen az elmúlt néhány hónap történéseit nézzük, gyorsan összeáll a kép, hogy a növekvő nemzetgazdasági súllyal egyenes arányban növekszik az érdekérvényesítő képességünk is. Kezdődött ez azzal, amikor a kecskeméti fejlesztéseket sorra nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű beruházással nyilvánította a kormány, Kecskemét kiemelt járműipari központ lett. Akkor is megtapasztalhattuk, hogy mit jelent a gazdasági erő, amikor 30 év várakozás után lett északi elkerülőnk. De ennek köszönhető az is, hogy 4 milliárd forint állami támogatást kaptunk lakossági önerős útépitésre, tehát olyan célra, amelyet soha az állam nem támogatott az önkormányzatok számára. Végezetül itt a Modern Városok Program 100 milliárdja, ahova végképp jelentős érdekérvényesítő képesség kellett, mert a miniszterelnököt és a miniszterelnökséget vezető minisztert is meg kell győznünk arról, hogy Kecskemét fejlődésének – amely egyben az ország fejlődésének is része – szüksége van a célul kitűzött beruházásokra. A nemzetgazdasági súlyunk növekedése most bejuttatott bennünket a „VIP szektorba”. Ezt a lehetőséget pedig maximálisan ki kell használnunk, és meg is tesszük.

– Az országos népességfogyás ellenére Kecskemét lakosság száma növekszik, és az ingázóké is. Kevés a lakóingatlan, kevés a bérlakás. Ez egyszerre jelent fejlődési lehetőséget és számos megoldandó feladatot, kihívást. A város forgalma egyre zsúfoltabb, az úthálózat egy jóval kisebb városra és forgalomra lett megépítve. A városban több főút igen rossz minőségű. Hogyan lehet lépést tartani a növekedéssel az igen költséges infrastruktúra-fejlesztés területén?

– Ezekre utaltam az előbb, amikor élhetőségről és egészséges egyensúlyról beszéltem. Tulajdonképpen a fejlesztési célok és eszközök arról szólnak, hogy lépést tarthassunk az igényekkel. A Modern Városok Program, valamint a TOP keretében érkező 23 milliárd forintnyi forrás hatalmas lökést adhat. Utóbbi a 2014–2020-as uniós fejlesztési ciklusban érkezik, ekkor valósul meg egyebek között a nyugati városkapu-projekt. Ennek keretében oktatási, sport célú, gazdasági és egészségügyi létesítmények épülnek, illetve újulnak meg. A Rudolflaktanya területét is hasznosítjuk, a tízhektáros területen egyebek között családi sport- és szabadidőközpontot alakítunk ki. A homokbányai volt szovjet laktanya területén pedig zöld város mintaprojekt kialakítását tervezzük. A területen egy 8 ezer embert befogadó városrész jöhet létre, jelentős zöldfelületekkel, mintegy 730 lakással, az oktatás fejlesztéséhez kapcsolódó szolgáltató létesítményekkel. Fontos fejlesztés az Izsáki úton az épülő gazdaságtudományi campus, amely új léptéket ad majd Kecskemét felsőoktatásának. A bérlakásépítés abszolút prioritás, és jó esély van arra, hogy nemcsak az önkormányzat, de a befektetők is fejlesszék ezt az ágazatot. A CSOK-nak és az áfacsökkenésnek köszönhetően az ingatlanépítés eleve belendült, ami most nagyon jól jön Kecskemétnek. Ami az utakat illeti: köztudott, hogy a jelenlegi úthálózat annak idején egy 60 ezres lélekszámú városra lett méretezve, amit rég kinőttünk. A Modern Városok Program keretében az északi elkerülő az autópályához kapcsolódhat, az Izsáki út is négy-sávós lesz, egészen az autópálya nyugati lehajtójáig. Az 52-es főút négysávósítása rendkívül fontos számunkra, hiszen a város vonzáskörzetében lévő számos jelentősebb településről ez az út vezet a városba, de az autópályán érkezők java része is ezen az útvonalon keresztül közelíti meg a belvárost. Kecskeméten belül pedig az 52-es mellett helyezkedik el több kiterjedt városrész, az épülő egyetemi campus, a főiskola műszaki kara, a sport- és rekreációs fejlesztések előtt álló Rudolflaktanya, valamint a Homokbánya városrész. Amennyiben a vasúti közlekedés, az elővárosi vasúti közlekedés, a vasúti pályaudvar fejlesztése is megtörténik, akkor e beruházásokkal együttesen tényleg levegőhöz juthat Kecskemét közlekedése. A szerkezet adott, ezen belül kell megtalálnunk a mozgásteret, a szóba jöhető megoldásokat. És itt beszélhetünk akár a belvárosi parkolási nehézségekről is, amit technikailag egyetlen módon lehet megoldani: mélygarázsokkal és parkolóházakkal. De ehhez nekünk, kecskemétieknek is alkalmazkodnunk kell, meg kell szoknunk. Tudom, hogy nem egyszerű, bevallom, magam is idegenkedem tőle. Ha már a közlekedésnél tartunk, érdemes részletesebben kitérni a lakossági önerős útépitésekre. Ugyanis a város egésze szempontjából talán kevésbé fontos, mint a főutak állapota, de a helyben lakóknak markánsan meghatározza a mindennapjaikat. Ezért ezt meg kell oldani, akkor is, ha Kecskemét nagy kiterjedésű város, akkor is, ha éppen ezért drága a fenntartása, az útépitések pedig még

drágábbak, a sokasodó kilométerek miatt. Nos, a 4 milliárd forint állami támogatásnak köszönhetően egyik nagy adósságunk, a lakossági önerős útépitések területén sikerül utolérni önmagunkat, 45 ilyen utcát tudunk idén leburkoltatni. Ebből a 4 milliárdból pedig útstabilizációra és a jelentősebb forgalmat lebonyolító önkormányzati utak felújítására is áldozunk. Összességében tehát azt mondhatom, hogy igen, minden területen próbálunk lépést tartani, akkor is, ha költséges. Most ez a legnagyobb kötelességünk és felelősségünk.

– Mennyire jelent súlyos problémát a járműipar szakemberigényének kielégítése? Mit tud tenni a város ennek enyhítése érdekében?

– Nem jelent súlyos problémát, de pont azon dolgozunk, hogy később se jelenthessen. A duális szakképzés és a duális főiskolai képzés elindítása hosszú távon ennek orvoslását célozta, a főiskolán az első duális hallgatók idén végeztek. Az egyetemre válás, a felsőoktatásban zajló fejlesztések, a campus építése mind-mind olyan intézkedések, amelyeknek köszönhetően rohamosan növekszik az érdeklődés az intézmény iránt. Ezt már idén is megmutatta a jelentkezők száma. Közösén dolgozunk azon, hogy minőségi képzés legyen, helyben teremtsük meg a szaktudást. Mellette nyilvánvalóan olyan lehetőségeket kell teremtenünk (az előbb már említett lakhatás, infrastruktúra, egyebek), amelyek a Kecskemétre költöző szakemberek számára is vonzóvá teszik a várost.

– A város délnyugati részén a szegénység és a roma népesség növekvő aránya egyre látványosabb, míg az északi részén a felsőbb társadalmi rétegek koncentrálnak. Az oktatás területén is erősödik a szegregáció (pl. Tóth László Általános Iskola). Hogyan lehet az erősödő társadalmi különbségekből fakadó konfliktusokat kezelni, csökkenteni a szakadékokat?

– Egymás elfogadása, a romák integrációja csak komplex módszerekkel lehetséges. Az önkormányzat partneri viszonyban van a Roma Települési Nemzetiségi Önkormányzattal, számos olyan tevékenységet, programot valósít meg, amelyeknek célja a romák támogatása, az őket érintő esetleges hátrányos megkülönböztetés megszüntetése és számukra az egyenlő hozzáférés jogának biztosítása. A programok között érdemes megemlíteni a zenetanítást, viselkedéstan-órákat, angolnyelv-tanítást, korrepetálást vagy hátrányos helyzetű fiatalok megvendégelését. Ezen túlmenően az önkormányzat több olyan civil szervezetet is támogat, amelynek profiljában hangsúlyos szerepet játszik a romák felzárkóztatása. Ilyen például az Egészséges Életmódért Hit és Sport Alapítvány, amely hátrányos helyzetű fiatalok számára szervez sporteseményeket. Ugyancsak szoros az együttműködés a Nők a Nemzet Jövőjéért Egyesülettel, amely egyebek mellett évente szervezi meg a roma–magyar kulturális fesztivált. Szintén az önkormányzat támogatását élvező nagy múltú Hírös Hét Fesztivál tavaly külön napot biztosított a nemzetiségek bemutatkozása számára. Természetesen az is fontos, hogy a szegregálódó területeken infrastrukturális beruházások is legyenek. A legfontosabb fejlesztésünk a „Mezeiváros és Ürgés integrált szociális jellegű városrehabilitációja” volt, 574 milliós költséggel, uniós és hazai pályázati forrásból. A projekt átfogó célja a város legkiterjedtebb, legnagyobb lélekszámú szegregálódási folyamatokkal jellemezhető területe közösségi és szolgáltatási inf-

rastruktúrájának fejlesztése, megújítása, az ott élők életkörülményeinek javítása, a lakosság társadalmi integrációjának előmozdítása és a helyi identitás erősítése volt. Több infrastrukturális fejlesztés valósult meg a területen, mint például önkormányzati bérlakások teljes körű felújítása; sportudvar és játszótér kialakítása; útépitési és útfelújítási munkák, valamint egy többfunkciós, akadálymentesített Közösségi Ház felépítése. Külön, 82 millió forintos költségvetésből valósultak meg a társadalmi elemek: a közösségfejlesztést segítő hagyományőrző, kulturális, életvezetési és egyéb programok, szabadidős és sporttevékenységek. A projekt kiemelt eredménye a Közösségi Ház megépítése ebben a halmozottan hátrányos helyzetű városrészben. Ez a közösségi tér a területről eddig teljesen hiányzó szolgáltatásokat biztosítja. Az igényesen kivitelezett épületben kialakított közösségi terek, a bennük igénybe vehető szolgáltatásokkal és a szakemberek által szervezett programokkal, eseményekkel, új funkciókat eredményeznek az egyébként kirívóan funkcióhiányos területen. A Közösségi Ház és közvetlen környezete az említettekén túl hozzájárul a környék presztízsének növeléséhez, tevékenységével pedig elősegíti a közösségfejlesztést, az oktatási felzárkóztatást, a helyi identitás erősítését, valamint az elvárt közösségi normák közvetítését, mely hozzájárulhat a roma csoportok eredményesebb társadalmi integrációjához. Az önkormányzat évi 24 millió forintot fordít a Közösségi Ház működtetésére.

– *Sok más területet (például sport, közlekedés stb.) ki lehetne emelni, de a Forrás olvasói elsősorban a kulturális élet iránt érdeklődnek, így ezt a kérdést szeretnénk alaposabban körüljárni. A Forrás 2012. nyári számában azzal foglalkoztunk, hogy 20 év alatt (1969–1989) 20 új kulturális intézmény jött létre Kecskeméten, ezek kialakulását és korai működését vizsgáltuk interjúk módszerrel. A megyétől több kulturális intézmény a városhoz került az elmúlt években, sikerült-e ezeket integrálni a város intézményrendszerébe? Van-e lehetőség ezek fejlesztésére, funkcióinak bővítésére?*

– *Úgy vélem, nem okozott különösebb problémát a megyétől átvett kulturális intézmények városi intézményrendszerbe történő integrálása. Abban a szerencsés helyzetben voltunk, hogy rendkívüli szaktudással, tapasztalattal és rutinnal rendelkeztek mindazok, akiknek ebben feladatuk volt, gyorsan megtalálták a közös hangot egymással és az önkormányzattal is. Úgy vélem, hogy összefogással, egymást kölcsönösen segítve lesz mód a fejlesztésre. Ebben is van tapasztalatunk, hiszen a már régóta önkormányzati tulajdonban lévő kulturális intézmények fejlesztését sikerült megoldanunk. Gondolok itt a Bozsó Gyűjteményre, a Hírös Agórára és a Városi Mozi épületére, ez utóbbi felújítása a színház és a Leskowsky Hangszergyűjtemény számára is új távlatokat nyitott.*

– *Milyen egyéb kulturális beruházások várhatók?*

– *Ami bizonyos, hogy a Modern Városok Program keretében a kormány támogatja Kecskemét kulturális és turisztikai vonzerejét növelő, értékmegőrző fejlesztéseket is. Így a „Kodály Zoltán Nemzetközi Képzési és Módszertani Központ” létrehozását a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Kodály Intézetének fejlesztésével. Egy világszínvonalú koncertterem kialakítása is a fejlesztés része, és az intézmény megkapja a Kada Elek Szakközépiskola épületét. Az iskolának*

egyébként a Rudolf-laktanyában, az épülő gazdálkodástudományi campus közelében lesz méltó helye. A kulturális területhez sorolnám a Városháza felújítását is. Az épület 2017-ben lesz 120 éves. Lechner Ödön és Pártos Gyula remekműve országos jelentőségű épület, így indokolt, hogy teljes körű felújítását segítse az állam, amire meg is született a határozat. Így nem a városi költségvetést terheli a felújítás 4 milliárd forintos költsége.

– *Mit jelent önnek Kecskemét? Mit kapott a várostól, mi köti ide?*

– Minden és mindent. Nehéz ezt kifejtteni, hiszen itt születtem, ide köt a család, az emlékeim, itt jártam végig a számléírást. Másfél évtizede még csak ügyeket intézni jöttem a Városházára, aztán voltam bizottsági külsős tag, bizottsági elnök, alpolgármester, most pedig a kecskeméti bizalmának köszönhetően polgármester lehetek. Ráadásul a város második aranykorának éveit élhetem meg és mozdíthatom előre, nemcsak részese, de alakítója is vagyok a történéseknek. Megkaptam ezt a lehetőséget Kecskeméttől, és igyekszem hittel és alázattal szolgálni „őit”.

– *Milyen nehézségeket és örömeket jelent önnek a város vezetése? Különösen annak tükrében, hogy Magyarországon nagyon kevés a női politikus.*

– Mivel pozitív személyiség vagyok, elsősorban az örömteli dolgokkal törődöm. És ebből nincs hiány. Természetesen vannak a számokban mérhető nagy pillanatok: például százmilliárdok érkezése, egy új beruházás vagy a campus alapkövetétele, egy újabb utca leaszfaltozása. De emberileg számomra legalább ennyit jelent egy kedves, barátságos mosoly a piacon, néhány perc beszélgetés egy diákkal vagy egy idős emberrel, mindazok a megnyilvánulások, amelyek bátorítanak: jól végzem a munkámat, jó úton járok. Nem titkolom, nehézségből is bőségesen kijut. Nem elkeseredni és sóhajtozni kell, hanem tudomásul venni, hogy éppen mi a megoldandó feladat, és azt legjobb tudásunk szerint ellátni. Ugyanez a helyzet azzal a ténnyel, hogy női politikus vagyok. Igen, ez azzal jár, hogy mellette édesanyának, feleségnek, háziasszonynak kell lennem. És azzal is jár, hogy a munkámban férfi módjára kell küzdenem, tárgyalnom, irányítanom, és akár alkudoznom. De minden csak hozzáállás kérdése.

Iványosi Szabó András – Hoyk Edit

Kecskeméti táj, kecskeméti tájváltozások

Hírös város (Petőfi S.), *a puszták metropolisza* (Hanusz I.), *Kertmagyarország fővárosa* (Németh L.), *Homokváros* (Szilágyi Zs.). Szinte fölkiáltásszerűen tömör és egyúttal elismerő jellemzései ezek a titulusok városunknak, és áttételesen népének. Annak a kecskeméti népnek, amely hihetetlen szorgalommal és kitartással vetette meg a lábát a Két víz köze – nem éppen könnyű életfeltételeket kínáló – táján, és amely a magyar világ nagy történelmi fordulópontjain végül is rendre megtalálta a továbblépés lehetőségét.

Városunk kétségkívül sokak számára talányos földrajzi hely. Miért éppen itt indult városunk – néha ugyan megtorpanó, ám mindig új lendületre kapó – fejlődésnek? Milyen időtávlatban bukkanhatunk a település kezdeteire? Miért éppen ez a város a Duna–Tisza közti települések legeredményesebbike?

Igen, sokak számára nagy kérdőjel *a város földrajzi helye*. Nincsen folyója, nem domborzatilag élesen elkülönülő tájak határán települt meg, nincsenek ásványkincsei. Ennek az értetlenségnek meghökkentő, ugyanakkor végletesen suta megfogalmazásával (Kecskemét 2005 előtt érvényben volt, a fővárosban készült településrendezési tervében) találkozhattunk: *„Kecskemétnek nincsen természeti környezete.”* Belegondolva nyilvánvaló a megfogalmazás képtelensége, s a teljes érzéketlenség a Duna–Tisza közti táj jellege, adottságai iránt. De az mindenesetre tény, hogy nem erős, és első pillantásra nem is kizárólagos természeti és történelmi meghatározottságú helyen vert gyökeret és szökkent szárba Homokország fővárosa.

Ebben az írásban először Kecskemét földrajzi sajátosságát tekintjük át, hogy azután számot vessünk a honfoglalást követő bő évezred környezeti változásaival. Végül érzékeltetni szeretnénk, hogy mennyire megváltozott körülöttünk – és nem előnyére – a Duna–Tisza közti táj, ismételten, sokadszor jelezni, hogy súlyos (és még tovább súlyosbodó) környezeti gondjaink országresznymi léptékűek, amelyek kezelése is (mindenekelőtt) országos feladat, nagyobb környezeti felelősségvállalásra biztatnánk városunk lakóit és döntéshozóit.

Néhány szó Kecskemét tágabb térségéről

Hol is fekszik Kecskemét? – tehetjük föl az alságosan együgyű kérdést. Első válaszuk: a Duna–Tisza köze közepén, félúton Budapest és Szeged között. A Duna–Tisza köze pedig egy olyan területi entitás, amely tájföldrajzi értelemben ugyan nem önálló táj, de éppoly jól körülhatárolható országresznymi, mint az ugyancsak összetett geográfiai arculatú Dunántúl.

Történelme folyamán Kecskemét szinte mindig nagyobb területet mondhatott magáénak, mint ma, s évszázadokon át a tágas határ teremtette meg létének és továbbfejlődésének alapjait.¹ Ezért a táj és a tájváltozások áttekintése során sem szoríthatjuk magunkat a jelenkori közigazgatási határok közé.

A Duna–Tisza köze mint területmegjelölés meglehetősen későn, a 18. században jelent meg a köznyelvben. Korábról ismert a Két víz köze elnevezés. Földrajzi névhasználatunk sajnálatos vesztesége, hogy ez a – még a 19. században is élénken élő – fogalom mára teljesen kiszorult nyelvünkéből.

A Cumanorum campus (Kunok mezeje) elnevezés a terület történeti-demográfiai átalakulásának leképeződéseként a késő középkorban jelent meg. A tájnév azután – tükrözve, hogy a kunok hajdan legnépesebb szállásterülete irtózatossággal került ki a törökkori megpróbáltatásokból – Kiskunság formában élt tovább. Az már jelenkori, de erősen meggyökerezett pongyolaság, hogy ma a Duna–Tisza köze és a Kiskunság egymással analóg tájnevekként használatosak. Így ne lepődjünk meg azon, ha a távolabbról érkezők értetlenkedve hallgatják, hogy Kecskemét sohasem volt a Kun Kiváltságos Kerület része.

Kecskemét tájföldrajzi értelmezésben a Duna–Tisza közti síkvidéken megtelepült város. Ez a közhasználatban inkább Duna–Tisza közti hátságnak, vagy egyszerűen csak Homokhátságnak, Hátságnak, régebben (megint csak feledésbe merült névén) Homokságnak nevezett, 7400 km²-nyi ún. középtáj hazánk legnagyobb homokvidéke. Észak–déli kiterjedése Budapesttől az országhatárig közel 200 km, szélessége Kecskemét magasságában 60 km. A Duna–Tisza közti hátságot hat kistájra osztják a geográfusok, de ezek elhatárolása még aprólékos felszínalaktani elemzéssel sem midig egyértelmű. Kivétel e megállapítás alól a Lajosmizstől Csongrád irányába beékelődő Kiskunsági löszös hát. Ez az 1350 km² területű kistáj: a nagy homoksíkságtól anyagminősége alapján karakteresen elkülönül.

A Duna–Tisza közti hátság észak–déli domborzati gerincvonala nyeregyszerű megjelenésű: északon 150 m-es magassággal távolodik el a Gödöllői-dombságtól, azután 60 km-rel délebbre, Bugac táján 110 m-re alacsonyodik, mígnem további 60 km után, már a Bácska északi peremén 160–170 m-re magasodik föl. Mivel folytonosan 30–70 m-rel emelkedik a Duna és a Tisza középvízszintje fölé, ezen a megszakítatlan gerincen húzódik a Kárpát-medence fő vízválasztója. A vízválasztó a Dunához közelebb fut, mintegy 1/3–2/3 arányban osztva az attól nyugatra, illetve keletre fekvő folyó közti részt. Nyugatról, a Duna-völgy felől élenkebben emelkedik, míg keleti-délkeleti irányban meneteles lejtésű.

A Duna–Tisza közti hátság geomorfológiai arculata ritmikusan ismétlődő. Ez az ismétlődés azonban nem jelent, nem eredményez egyhangúságot! Az enyhén hullámos domborzatú, ligetes síkság még kultúrtájként is visszaidézi a hajdani erdőössztyepp-jelleget. A buckavidékeken pedig a nemritkán meghökkentő szaggatottságú dűnesorok látványa hagy maradandó emléket a látogatókban, amelyet tovább fokoz fás szárú növényzetük (a borókás-nyárasok) sehol másutt nem jellemző fajösszetétele és látványa. Várallyay György igencsak találó jellem-

1 Hornyik J. 1927: 54.

zése szerint „a Duna–Tisza köze makrohomogén, ám egyúttal mikroheterogén területegysége hazánkknak”.²

A hátsági futóhomokfelszín részben kötött formakincsű. Ez a megfogalmazás azt jelenti, hogy a felszín a futóhomok áthalmazódása és leülepedése idején is homokpusztai növényzet borította. Mozgó buckafelszínek hazánkban ma kizárólag a Kecskeméttől alig 20 km-re nyugatra fekvő Fülöpháza határában tanulmányozhatóak.

A nagy akkumulációs homokmezők előterében, különösen pedig a Homokhátság csekély terepesesű, mérsékeltabb tagoltságú délkeleti lejtőjén sok a lefolyástalan vagy gyenge lefolyású terület. Ezekben a mélyedésekben 8-15 ezer éve, a jégkorszak utolsó interglaciálisában és az óholocénban szikes tavak sokasága keletkezett.

Kecskemét környéke ma döntő hányadában kultúrtáj. Szinte csakis módosított és átalakított tájrészekkel találkozhatunk itt. A régi kecskeméti határ távolabbi természetes, illetve természet közeli maradványterületei ma a Kiskunsági Nemzeti Park részei.

A Homokhátság felszín közeli képződményei földtani értelemben laza üledékes kőzetek. Üledékanyaguk kiinduló közege a Duna felső-pleisztocén előtti hordalékkúpja. Felszínének döntő részét azonban – akár több tíz méter vastag (Nyárlőrinc környékén 120 m!) – futóhomok borítja, amelyet vékonyabb, nem folyamatos településű löszkötegek tagolhatnak. A homokot a jégkorszakot megemegszakító, közbülső felmelegedési időszakokban és a holocénben – számos alkalommal ismétlődve – a nagy munkaképességű északnyugati szelek fújták ki a hajdani hordalékkútból és az egykori hullámtér még növényzetmentes felszínéről, majd telepítették tovább. A hátsági futóhomok- és löszfelszínek egységes északnyugat-délkeleti rendezettsége tehát – és ezt újra meg újra hangsúlyoznunk kell – az uralkodó szélirány geomorfológiai lenyomata, nem pedig hajdani Ős-Duna medrek maradéka.

A városterület domborzati képe

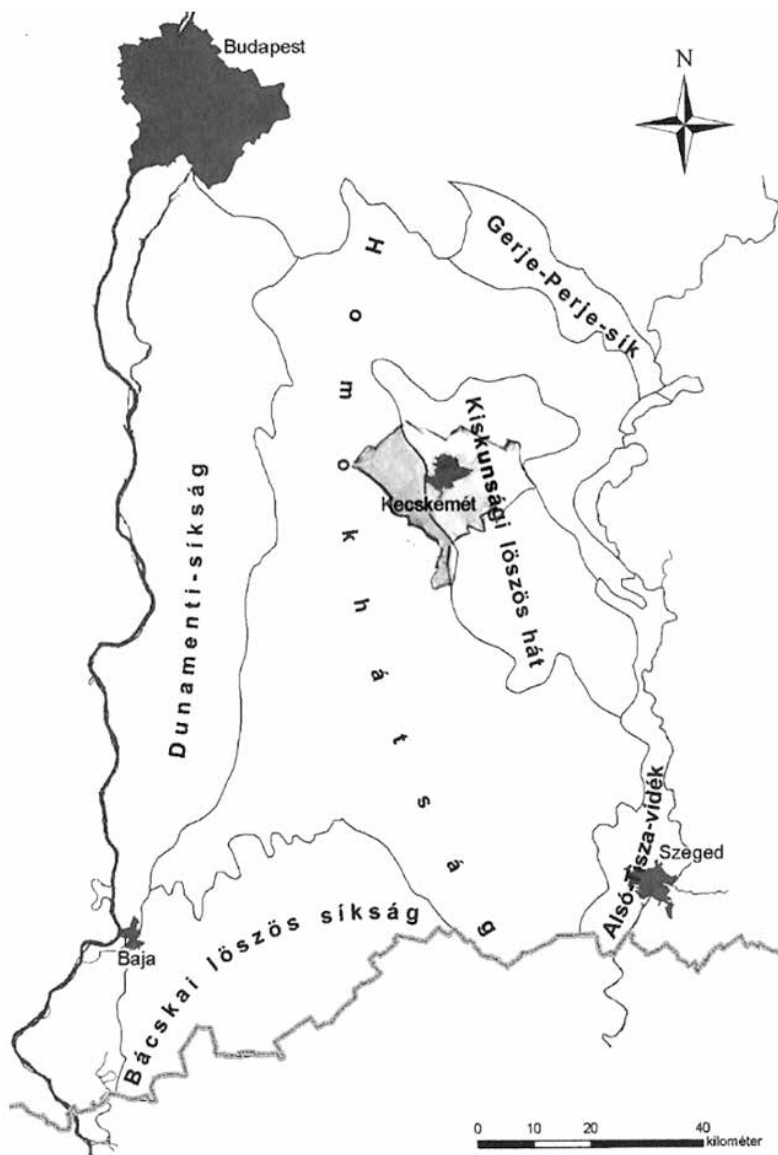
Kecskemét a Duna–Tisza közti hátság két kistájának határán települt város. Nyugati fele a Kiskunsági-homokhátra, keleti határrésze a Kiskunsági löszös hátra fekszik. A kistáj-határ a Méntelek – Úrihegy – Petőfiváros – Alsószéktó – Kiskőrösi út vonalán húzódik, nagyjából észak-déli irányban (1. ábra).

A Kiskunsági homokhát szél szállította homokfelszínű (ún. eolikus) síkság. A városnak ezen a részén északnyugat-délkeleti futásirányú, enyhén hullámos buckavonulatok (Borbás, Nagynyír, Úrihegy, Matkó) adnak finom tagoltságot a tájnak.

A buckavonulatok között mészsizapos, hajdan lefolyástalan, vízállásos laposok húzódnak. A kistájhoz tartozik a város legmagasabb természetes pontja, a Csődöri-dűlő egyik határhalmja (137 m) a lajosmizsei határszélen. A terep alig

² Várallyay Gy. 1985: 76.

észrevehetően lejt északnyugatról (átlagosan 130 m-ről) délkeletre (110 m-re). A város főterének jellemző magassága 119 m. A szabadidőközpont tereprendezésekor összehordott Benkó-domb meghaladja a 160 m-t, de még így sem éri el a Duna–Tisza köze legmagasabb pontjának, az illancsi Ólom-hegynek 174 m-es magasságát.

1. ábra: Kecskemét tájféldrajzi elhelyezkedése³

3 Forrás: Dóka R. munkája nyomán saját szerkesztés

A városnak a Kiskunsági löszös hátra eső részein váltakozva lösz, löszös homok és futóhomok van a felszínen, illetve felszínközélen. Belsőnyír, Talfája, Vacsihegy, Kőrösihegy, Borbás, Városföld határrészekén a lösz és löszös homok, míg a közbeekelődő északi szőlőhegyek (Máriahegy, Budaihegy, Szolnokihegy) és Kisfái, Úrrét területén a futóhomok az uralkodó felszíni képződmény. A felszín tagoltsága mérsékelt, mint a homokháti határrészeké, bár Talfájában kifejezetten szép löszbuckás térrészek is vannak. A felszín rendezettsége itt is az uralkodó széliránynak megfelelő. A tágas deflációs mélyedésekben nagyobb kiterjedésű, mészsízos fenékszintű vízállásos laposok alakultak ki (Nyomás, Muszaj, Ürgés, Külső-Csongrádi út mente; ez utóbbi mellett található a városterület legmélyebb – 106 m-es – pontja).

Leszögezhető, hogy ez a – különböző területhasználati-gazdálkodási módokat elősegítő – táji kétarcúság a város első számú telepítő tényezője. A síkvidéki tájhatári helyzet talán kevésbé tűnik nyilvánvaló telepítő erőnek, ezért párhuzamként hadd hozzuk ide Debrecen és Nyíregyháza példáját, amelyek szintén egy homok- (Nyírség) és egy löszvidék (Hajdúhát) határán indultak erőteljes fejlődésnek.

Éghajlat

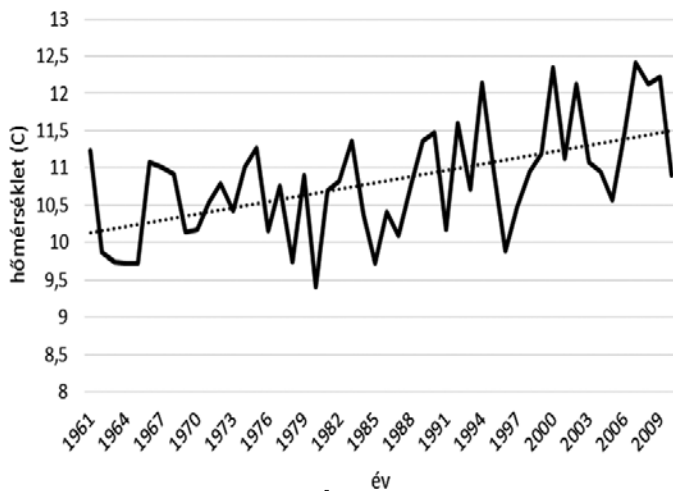
Kecskemét és környéke meleg-száraz kontinentális klímájú. Az évi napfénytartam 2030–2050 óra. Az évi középhőmérséklet 10,3–10,7 °C között változik. Április 1–3. után a napi középhőmérséklet meghaladja a 10 °C-ot, amely időszak október 19–20. körül ér véget. Az évi abszolút hőmérsékleti maximumok átlaga kevéssel 34 °C fölötti, míg az abszolút minimumok –16–17 °C körüliek.⁴

A földfelszín átlaghőmérsékletének globális növekedése a Duna–Tisza közén, ezzel együtt Kecskeméten is érzékelhető. Az Országos Meteorológiai Szolgálat adatai szerint az utóbbi ötven évben közel 1 °C-kal emelkedett az évi középhőmérséklet (2. ábra). A hőmérsékleti értékek jellemzője vidékünkön a jelentős mértékű ingadozás.

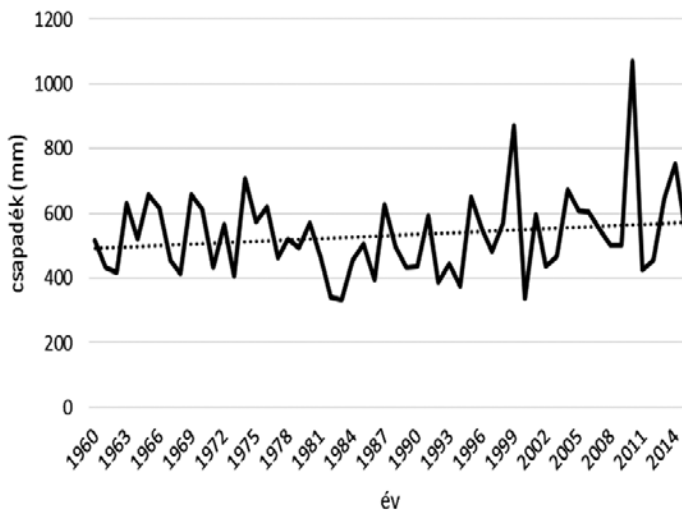
A hátsági szárazodás az egyik fő oka is ez, a globális klímaváltozás. Ennek részeként rendre megemlítik a csapadék mennyiségének csökkenését is. Valójában Kecskemét környékén az éves csapadékmennyiség lényegében stagnáló az utóbbi három és fél évtizedben. Ugyanakkor kirajzolódik az éves csapadékmennyiség növekvő ingadozása (320–1070 mm közötti szélső értékekkel), miközben az éven belüli eloszlás is mind egyenlőtlenebb (3. ábra).

Az éghajlatváltozás legnyilvánvalóbb tünete tehát a fokozódó változékonyság, a kiszámíthatatlanság: az aszályos és csapadékos, vagy a hűvös és forró időszakok egymásutánja.

⁴ Dövényi Z. 2010: 78.

2. ábra: Az évi középhőmérséklet átlagai 1961–2010⁵

3. ábra: Az évi csapadékmennyiség alakulása 1960–2015⁶

A Duna–Tisza köze aszályra hajló klímájának meghatározó eleme a párolgási veszteség. A Homokhátságon a lehulló csapadék általában csupán fele az éghajlati viszonyok által megszabott potenciális párolgásnak, amely összhangban áll a Kecskemét térségében jellemző ariditási indexszel (értéke 1,49).⁷ Az elmúlt évtizedekben kivételt az 1999-es (784 mm), valamint a 2010-es (1070 mm) rekord-csapadékú évek jelentették, ekkor az éves csapadékmennyiség megközelítette a

⁵ Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat

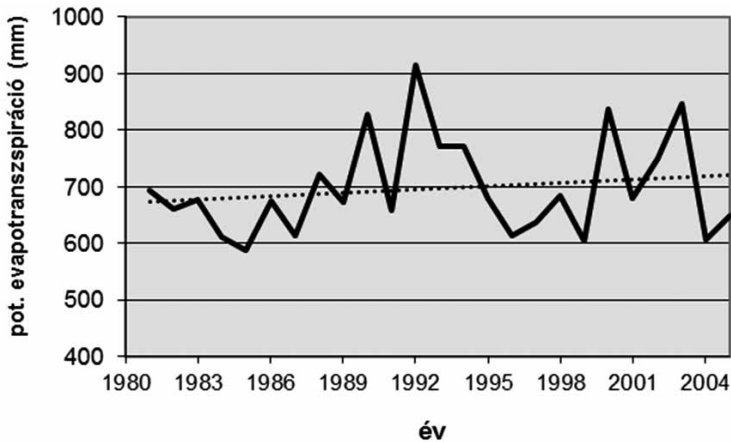
⁶ Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat

⁷ Péczely Gy. 1979: 160–161.

potenciális evapotranszpiráció (a növényzet és a talajfelszín együttes párologtása) értékét.

A vegetáció szempontjából a tenyészidőszak, illetve a nyári fél év párologtása a lényegesebb, ami az emelkedő nyári középhőmérsékletek miatt növekvő tendenciát mutat. Ez is jelzi, hogy a jövőben fokozódó vízhiánnyal kell számolni. A párologtási összeg a csapadékhoz és a hőmérsékletéhez hasonlóan erőteljesen ingadozik, különösen az 1990-es évtizedtől kezdődően (4. ábra).

4. ábra: A potenciális evapotranszpiráció a nyári fél évben (III–VIII.) 1981–2005⁸

Vízrajz

Kecskemét a tiszai vízgyűjtő terület része. A város területéhez tartozó hajdani állóvizek, szikes tavak és folyások mind a homokterületen, mind a löszös határ-részekén az északnyugat-délkeleti kifúvásos laposokba rendeződtek.

A mai közigazgatási terület egykor vízgazdag területsávjai:

- A várostól északkeletre fekvő Nyomás két tágas, párhuzamos deflációs mélyedésének hajdan bőséges vizeit az ásott medrű Alpar-Nyárlőrinci csatorna vezette le a Tiszába.
- Kicsiny, különálló vízállás volt a mai Gyenes tér helyén a Dellő-mocsár. Állandó vízborítottságát tőzeges fenéküledékei igazolják. Méltatlan állapotára tekintettel 1834-ben, Gyenes Mihály városi mérnök irányításával csapolták le.
- A Börönde-rét – Oláh-rét – Széktó – Alsószéktói Büdös-szék – Muszáj – Ürgés
- Csongrádi úti laposok egykori tóisorozatát a Csukás-ér és mellécsatornái tették lefolyásossá.
- A város nyugati határán a szarkási Úsztató, a Csalános-tó és a Hammerschmidt-semlyék szélbarázdája következik. Tovább délnyugatra, Matkópusztán a hajdani Fehér-tó – Kocsis-tó – Matkó-tó laposai követik egymást. E két tóisorozat vizeit a Félegyházi-vízfolyás és mellécsatornái vezették el a belvízrendezések után.

⁸ Forrás: Kecskeméti Agrometeorológiai Állomás

Ma ezeknek az egykori tavaknak és csatornáknak nincs természetes vízkészlete, illetve vízszállítása, vagy nyomtalanul eltűntették azokat a tereprendezések során. Pedig a városközei legnagyobb szikes tavakról – amelyek múltbeli létét csak tovább élő nevük őrzi – Hornyik János még ezt írja:⁹ „A Széktó a Mária külváros irányában igen erős szikes vizű tó. A Csalános-tó, ennél jóval küllebb a város határainak déli területén van, szintén tiszta és testet erősítő szikes vízzel bír. Mindkettő nyári szabad fürdőzésre használtatik. E tavak területe most egyenkint mintegy száz katasztrális holdnyi vízterülettel bír, de hajdanán sokkal terjedelmesebbek voltak és halászatra is használtattak.” Talán ennyi is elég annak jelzésére, hogy Kecskemét környéke a 20. század előtt nem volt a mai vízszűke helyzetben.

A szikes tavak vízutánpótlását kisebb részben a csekély kiterjedésű felszíni vízigyűjtőjűkre hulló csapadék biztosította, nagyobb részben a talajvíz táplálta. Éppen a talajvíz évtizedekre visszanyúló süllyedése áll a hátsági tavak visszahúzódásának, eltűnésének a hátterében. Vízjárásuk ma nem szezonálisan ingadozó, hanem elégséges utánpótlás híján évekre kiszáradnak.

A ritka, szélsőségesen nagy csapadékú, és így megemelkedő talajvízű években (mint pl. 2000-ben vagy 2011-ben) újra megjelent néhány tómederben a vízborítás. Ez azonban ma már – az elmúlt másfél évtized tapasztalatai alapján – csak eseti jelenségnek tekinthető. A gyors, ellentétes irányú változások a vegetációra is negatív hatást gyakorolnak. A kanalizált természetes életközösségek a huzamos kiszáradáshoz nem tudnak alkalmazkodni, fajszелеkciójuk erős, területük rohamosan zsugorodik.

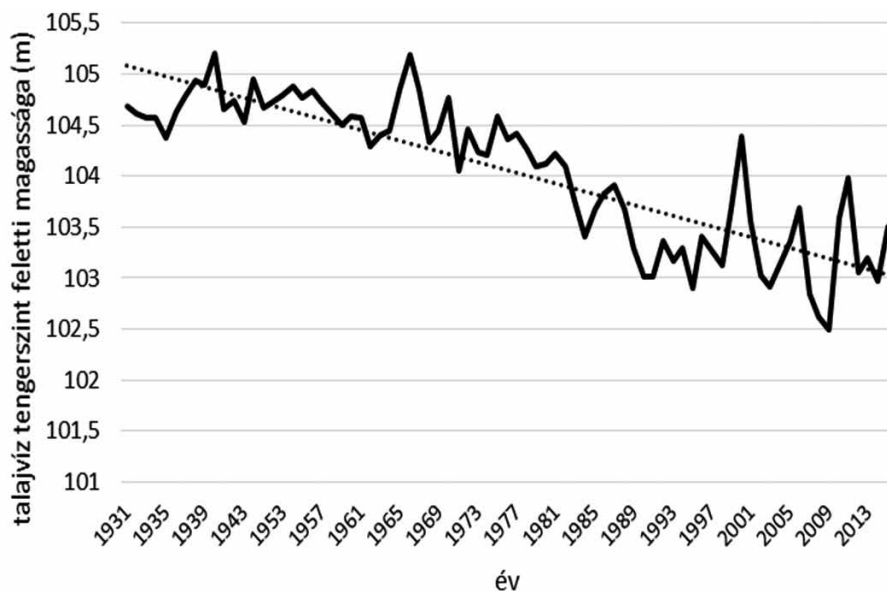
A város mai tavai: a széktói vízművédterület és a szabadidőközpont területén lévő, együttesen 40 hektárt meghaladó, átlagosan 4 m vízmélységű, ásott medrű tavak éppúgy talaj- és belterületi csurgalékvizekből táplálkoznak, mint a városi szennyvíztisztító mű ürgési pihentető tava. A Csukás-ér (Kecskemétről) és a Félegyházi-vízfolyás (Kiskunfélegyházáról) pedig tisztított városi szennyvizet szállít – előbb egyesülve, majd a Dong-éren keresztül a Tiszába.

Felszíni vizek híján még inkább felértékelődik a talaj- és rétegvizek szerepe. A hátság üledékjellegéből és éghajlati viszonyaiból következik, hogy itt a vizek többnyire nem a felszínen, hanem talajvíz formájában a felszín alatt mozognak. Ennek fő iránya Kecskeméten – a lejtésviszonyoknak megfelelően – délkeleti, a Tisza felé tartó. A talajvízszint az 1960-as évekig átlagosan 2–3 m-re volt megüthető. A talajvíztükör maximuma jobbra kora tavasszal (áprilisban), minimuma szeptember-október fordulóján áll be, éves ingása 1000–120 cm.

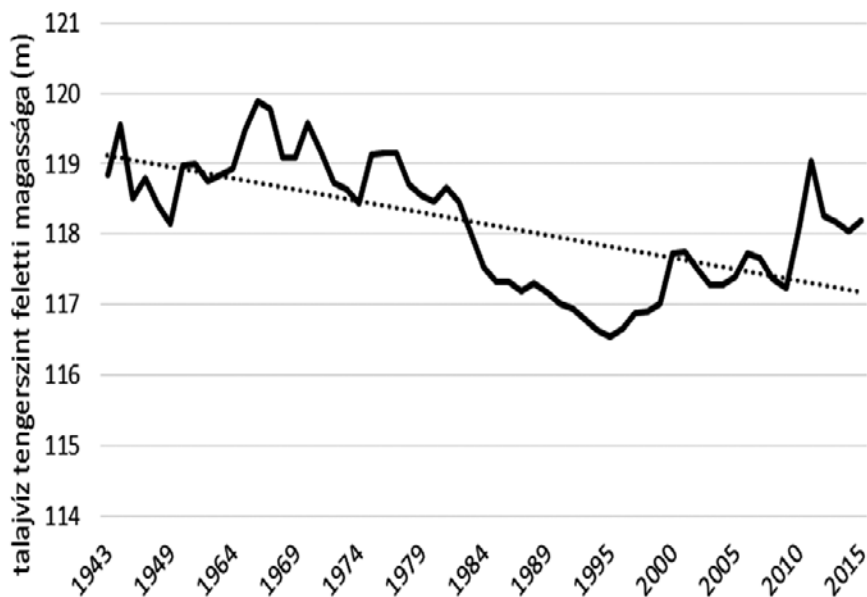
A talajvíz mélységi helyzete az elmúlt fél évszázadban jelentősen megváltozott: a város belterülete alatt (a korábban nagy mennyiségben elszikkasztott szennyvizek, a párologtatást akadályozó burkolt felületek és a zöldterületi öntözés hatására) magas szinten, 1,5–3 m között stabilizálódott, a külterületeken viszont jelentősen csökkent, ma 3–5 m között váltakozik. A talajvízszint-csökkenést és a növekvő mértékű ingadozást jól dokumentálják a talajvízszint-észlelő kúthálózat hosszú idősoros adatai. A fülöpházi (szappan-széki) 1387. sz. talajvíz-kút adatsora szerint az 1960-as évekhez képest másfél-két m-t süllyedt az éves

9 Hornyik J. 1927: 28.

középvízszint (5. ábra). Kecskemét határában, Talfája délkeleti részén az előbbivel azonos mértékű süllyedést mutat a 2352. sz. kút adatsora (6. ábra).

5. ábra: A talajvíz éves középvízeinek tengerszint feletti magassága 1931–2015 (1387. sz. kút)¹⁰

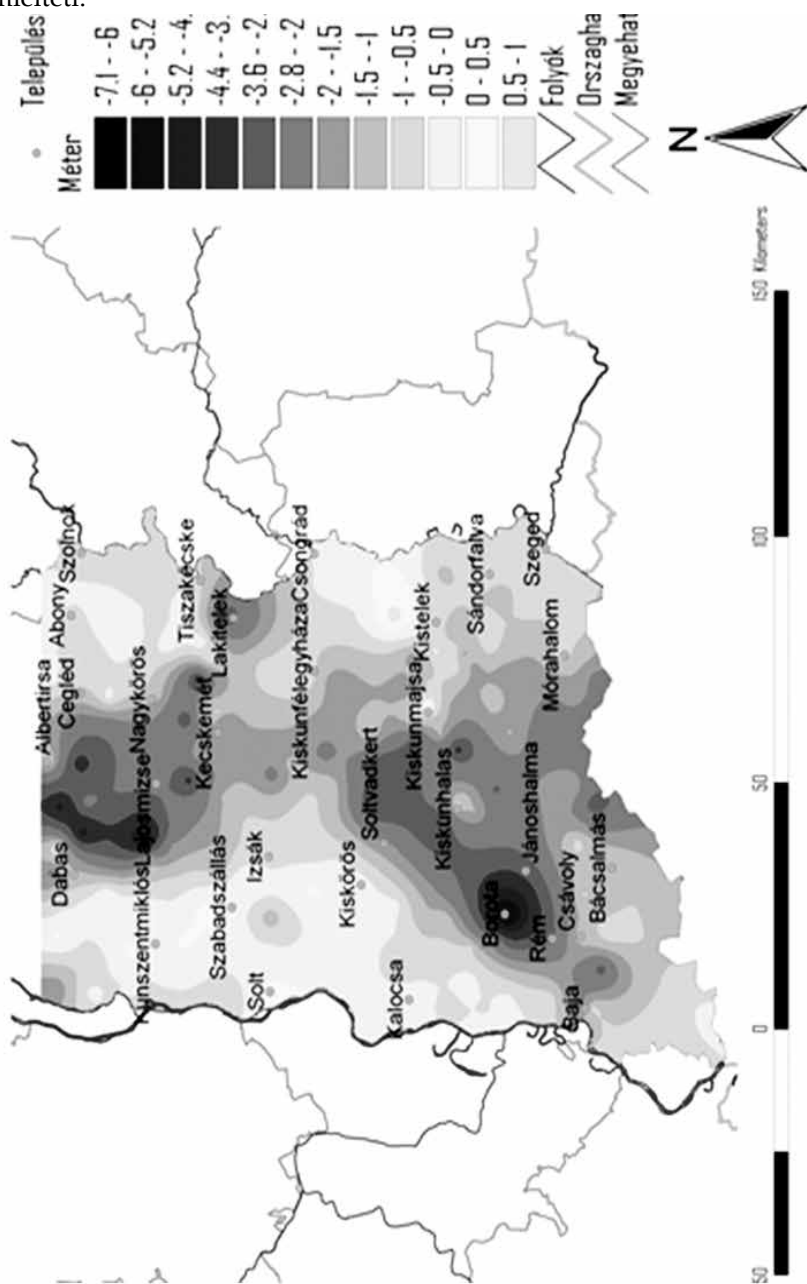

6. ábra: A talajvíz éves középvízeinek tengerszint feletti magassága 1943–2015 (2352. sz. kút)¹¹

¹⁰ Forrás: Magyar Hidrológiai Társaság

¹¹ Forrás: Magyar Hidrológiai Társaság

A területenként eltérő mértékű nagytérégi talajvízszint-csökkenést a 7. ábra szemlélteti.

7. ábra: Az 1970-es évek közepe és 2003 között tapasztalt talajvízszint-változás¹

Forrás: Rakonczai 2005

A talajvízszint süllyedését előidéző tényezők egymáshoz viszonyított hatásait Pálfai Imre¹² vizsgálta. Eredményül a következő százalékos eloszlást kapta, amelyet több tanulmány készítője is mértékadónak tekint:

– meteorológiai tényezők	– 50%
– rétegvíz-kitermelés	– 25%
– talajvíz-kitermelés	– 6%
– földhasználatban bekövetkezett változások (pl. erdősültség)	– 10%
– vízrendezések	– 7%
– egyéb (pl. szénhidrogén-kitermelés)	– 2%

A Homokhátság vízgazdálkodási problémáinak éleződését már az 1970-es évek második felétől előrevetítette a kezdődő talajvízszint-süllyedés és a szikes tavak mind gyakoribb kiszáradása.

A klímaváltozás kedvezőtlen hatásai mind a gazdálkodásban, mind a természeti értékvesztésben tetten érhetők. A hozamcsökkenés mellett minőségi problémák is jelentkezhetnek. Gyengül a növények betegségekkel szembeni ellenálló képessége mind a honos, mind a telepített növényfajoknál. Ez hosszabb távon kedvezőtlen hatással van a térség népességmegtartó képességére, és Csatári – Csordás¹³ szerint erős összefüggést mutat a megyei településhálózat kedvezőtlen demográfiai mutatóival. A talajvízszint-süllyedés tehát egyrészt hátrányosan érinti a társadalom elsősorban a mezőgazdaságból élő részét, másrészt a kényeszerű gazdálkodásváltás tovább fokozhatja a mélységi vízkivételt.

Térségünkben a talaj- és rétegvizek nehezen határolhatók el, mivel több száz méter vastagságban nincsenek összefüggő vízzáró szintek. Tény azonban, hogy a mélységi víznyerési lehetőségek kedvezőek Kecskeméten. A víz minősége is kedvező, gondoljunk csak hazánk vezető ásványvíz-palackozóira: Szentkirályra vagy Lajosmizsére, amelyek közvetlenül a város szomszédságában működnek. De a kecskeméti közüzemi ivóvíz-szolgáltatás is kifogástalan minőségű.

A Kecskemét területén kitermelhető termálvizek viszonylag alacsony (40–55 °C közötti) hőmérsékletűek. Az alsó pannon vízadó rétegekbe, 1500–1600 m-re mélyített kutak közepes vízhozamúak. A régi és az új fedett uszoda termálvizei is elnyerték a gyógyvízminősítést.

Talajok

Amint vázoltuk, Kecskemét két földrajzi kistáj határán helyezkedik el. A tájhatári helyzet teszi színessé a város és környékének talajtani képét. Ahogyan neve is mutatja, a Kiskunsági löszös hát talajai többségének lösz az alapkőzete, de a homoktalajok kiterjedése is számottevő. A Kiskunsági-homokhát talajainak többsége (65%) homok alapkőzetű, ezen belül a terület 39%-át futóhomok borítja.

¹² Pálfai I. 1994: 111–125.

¹³ Csatári B. – Csordás L. 1994: 33–37.

Termékenység szempontjából a csernozjom típusú talajok emelhetők ki, amelyeket elsősorban szántóföldi kultúrákkal hasznosítanak.¹⁴ A homokos területek esetében a hasznosítási formák között szántó, szőlő, gyümölcsös és erdő egyaránt előfordul. A rossz termékenységű szikes talajokon kialakult életközösségek jelentős természeti értékek, a Pannon életföldrajzi régió sajátos formációi és ezért a Kiskunsági Nemzeti Park részei.

Kecskemét környékének taljai legnagyobb részben homoktalajok (futóhomok, humuszos homok, csernozjom jellegű homok). A homoküledékek mindenképp a várostól nyugatra jellemzőek, legérintetlenebb részeik ugyancsak a Kiskunsági Nemzeti Parkhoz tartoznak. Az aszályra hajlamos futóhomokfelszínnek megkötése, művelésbe vonása évszázadok óta a Kecskeméten és környékén élők fáradságos vállalkozása. Kecskemét kertkultúrája, a szőlő-, gyümölcs- és zöldségtermesztés a homokterületeken alapozódott meg, ahol a megfelelő mennyiségű és minőségű víz mindig is a gazdálkodás egyik kulcskérdése volt. Ezeket a területeket az utóbbi évtizedekben részben a beépítés, részben a vízhiány veszélyezteti. A hátsági szárazodás hosszú távon a mezőgazdasági szerkezet drasztikus átalakulását kényszerítheti ki, mi több: számolni kell a defláció-veszélyeztetettség újbóli fokozódásával.

A homokterületek a Duna–Tisza közti erdőgazdálkodás legfontosabb szinterei is. Az Alföld megyéi közül Bács-Kiskun a leginkább erdős, 22%-ot némileg meghaladó borítottsággal (2012), egyezően az ország erdőborítottságával. A homoki erdők fontos szerepet töltenek be a rossz termőképességű területek hasznosításában, a futóhomok megkötésében. Ma ezek legnagyobb részben telepített erdők, kialakításukban, fenntartásukban kiemelkedő az erdészek szerepe. A talajvízszint süllyedése az erdőgazdálkodásnak is megkerülhetetlen problémája. A megváltozott, a természetes erdők számára mindinkább alkalmatlan természeti körülmények miatt az erdészek idegenből honosított fajok ültetvényeket (elsősorban akácot és fekete fenyőt) kénytelenek ültetni.¹⁵ A természetvédelem számára értékkel bíró őshonos fajok telepítése veszélybe került, a kevés számban megmaradt, természetes összetételű erdők megtartása is kérdésessé vált.

A szikes talajok területi részaránya jelentősen eltér a két kistájon (a löszös háton 24%; a homokháton: 7%). Kecskemét területén a szikes talajok aránya kevesebb mint 5%. A szikesedés feltétele a felszín közeli, magas sótartalmú talajvíz, amelyből a párolgás miatt sók halmozódnak fel a talaj felső rétegében. Magyarországon a szikesedéshez különösen a holocén elején voltak legkedvezőbbek a feltételek.¹⁶

Az utóbbi évtizedekre jellemző hátsági szárazodás hatással van a szikes talajok fejlődésére is. A talajvízszint süllyedése miatt a sók kimosódása, sziktelenedés indult meg. A Talajtani Információs és Monitoring-rendszer (TIM) adatai alapján a Kecskemét környéki szikes területeken a sók – a karbonátos szoloncsák

14 Dövényi Z. 2010: 80.

15 Szodfridt I.: http://ngt-erdeszlet.emk.nyne.hu/soproni-muhely/15_szam/homokfasitas.htm

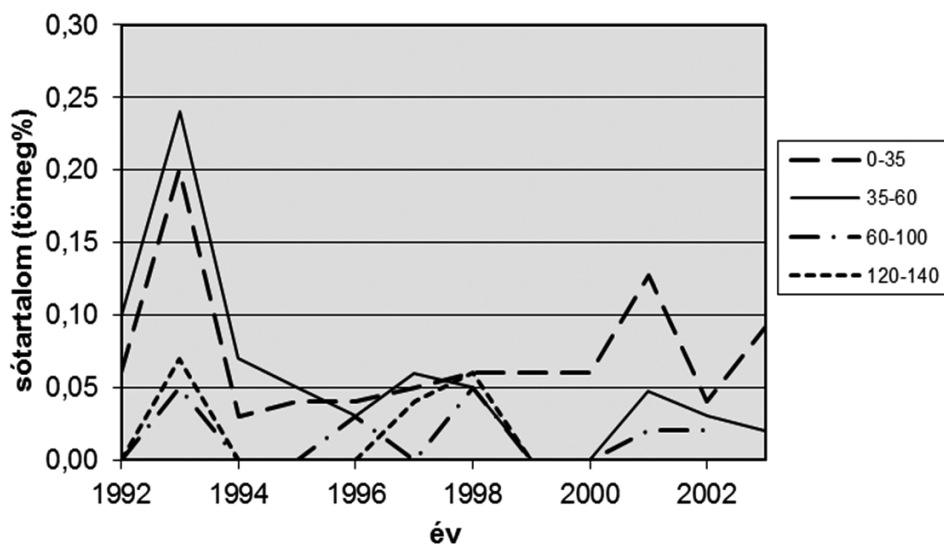
16 Molnár B. 1999: 469–478.

talajtípusra jellemzően – a talaj felső, 0–35, illetve 35–60 cm-es talajrétegében koncentrálódnak. Ugyanakkor ez a legnagyobb koncentráció a rendszeres mérések kezdetén (1992/93-ban) is csupán 0,2–0,25% volt, tehát a szoloncsák talajokra jellemző értéket nem érte el. A 60 cm-nél mélyebb rétegek sótartalma már ekkor is minimális volt. Napjainkra a Duna–Tisza közti talajvízszint általános süllyedése miatt a sók kimosódása vált uralkodóvá: az 1990-es évek közepére a felszín közeli rétegek (0–60 cm) sótartalma gyakorlatilag eltűnt (10. ábra).

A sótartalom ilyen mértékű csökkenése, illetve eltűnése azt is jelenti, hogy a szikesként besorolt talajok egyre kevésbé tartoznak a szikes kategóriába. Ez együtt jár a felszíni sókivirágzás háttérbe szorulásával is, holott a só felszínen történő felhalmozódása a Duna–Tisza közti szoloncsákok jellegzetességei közé tartozott. Napjainkra a sókivirágzás a kiszáradóban lévő szikes tavak parti zónájára korlátozódott.

A szárazodás és a sziktelenedés nyomán a szikes puszták gypállományainak sajátos, halofiton só- és víztűrő fajait felváltják a só kevésbé, de a szárazságot jól tűrő fajok. Ennek a folyamatnak jó példája a Fülöpháza környéki szikes tavak (pl. Szívós-szék, Szappan-szék) vegetációjának változása.

Kecskemét kapcsán érdemes említést tenni a városi talajokról is. A nagyvárosok területén az eredeti talajok helyén akár több méter vastag ún. kultúrszint halmozódhat fel. Lehmann – Stahr¹⁷ „belső antropogén”, „külső antropogén”, valamint „természetes” városi talajokat különböztet meg.

10. ábra: A talaj sótartalmának változása a 0–140 cm-es talajrétegben (1992–2010)¹⁸

17 Lehmann, A. – Stahr, K. 2007: 247–260.

18 Forrás: Talajtani Információs és Monitoring-rendszer

A szűkebb értelemben vett városi talajok a belterületeken gyakoriak. Ezek a nem mezőgazdasági jellegű tevékenységekkel (pl. ipar, közlekedés, háztartás stb.), illetve tetemes mennyiségű műtermékkel károsított vagy szennyezett belső városi talajok. A városi környezet és a városi területhasznosítás rombolja a talajszerkezetet: a taposás, valamint a járművek súlyának hatására a talajok erősen tömörödnek, pórusterük csökken, lemezes szerkezetet vesznek fel, amely csak korlátozott átszivárgást tesz lehetővé.^{19 20} A csupasz városi talajfelszínen gyakran figyelhető meg „kéreg” kialakulása. Ez vagy a felszínen, vagy a felszínközelségben, néhány centiméteren belül jelenik meg. A kérgesedést tovább fokozza a csupasz felszínre becsapódó esőcseppek kinetikus energiájának az aggregátumokat szétcsapó hatása is.²¹ Az ilyen, legkevésbé permeábilis rétegek akadályozhatják a víz áramlását és a gázok diffúzióját akár az egész talajszelvényben.²²

A belterületbe vonások, a földterületek művelésből való kivonása folyamatosan növeli az előbb sorolt hatásoknak kitett talajok kiterjedését. Mindenképp figyelemre méltó, hogy a lakóterületi terjeszkedés, a közlekedési infrastruktúra bővülése, az ipar területfoglalása (üzemek, logisztikai központok építése) nemritkán a legjobb termőképességű területek beépítését eredményezi – Kecskeméten is. Nem kétséges, hogy ez csakis a város természetes környezetének lépésről lépésre előrehaladó leromlásaként értékelhető. Nyilvánvaló, hogy a városi talaj nem ideális közeg a növényzet számára, és ez korántsem közömbös a levegőtisztaság vagy a klímavédelem szempontjából.

Egy évezred tájváltozásai

„A kecskeméti pusztáról, amint ez a török korszak után megjelenik, [...] világos képünk van: víz, láp, homokbucka, törpenövényzet alkotják e kép jellegzetes vonásait, s a nép nyelvében különböző, ma már többé-kevésbé kivesztett kifejezések élesen elhatárolják e pusztai táj jellegzetes részeit. Vízeres laposok, tocsogós kelők, haragoszöld sömlyékek, szénás szittyók, zombékos turjánnyok, sziksós bogárvészterek, ragyás vakszikek, gyöppös szigetecskék, kopár síványok, hegyes-völgyes buckák, ezeken a pusztai növények, nyárjasok, borovicsek, sefű-sefa-félék, a homokon királydinnyék s ökörfarkkórók, a mezőkön ördögsekér, mit a szél hajt, a síványokon árvalányhaj, hozzá a jellegzetes fauna: a nádasokban rókák, sasok, bibicék, vízi-csibék, gémekek, gólyák, vadgalambok, ezek adták meg a kecskeméti pusztának pusztajellegét.”

(Szekfű Gyula)²³

19 Mucsi L. 1996: 44.

20 Patterson, J. C. 1976: 85.

21 Craul, Ph. J. 1994: 123.

22 Farsang A. – Puskás I. 2009: 397–409.

23 Hóman B. – Szekfű Gy. 1935–1936

Múlt századi nagy történésziünk láttató erejű soraival varázsosán változatos, üde, természetszerű Kecskemét környéki tájat vetít elénk, jóllehet szándéka szerint éppenséggel a török okozta elvadultságot kívánta érzékeltetni. Talán nem tévedünk nagyot, ha a földtörténeti jelenkor, a holocén elejére is igencsak hasonló arculatúnak vizionáljuk szűkebb pátriánkat. Ez az utolsó pillanat, amikor tájainkat még nem formálták számottevő emberi beavatkozások.

Egyáltalán nem lenne érdektelen az utolsó jégkorszak végétől áttekinteni Kecskemét környékének tájváltozásait. Láthatnánk, hogy ebben a tizenkétezer évben is igencsak jelentős klímaingadozások, homokmozgások, a felszíni vízviszonyok hullámzó változásai, vegetációs átalakulások, egyre tettenérhetőbb antropogén beavatkozások hagytak nyomot vidékünkön. Írásunkban azonban csak a honfoglalás utáni tájváltozásokon futunk végig. Egy olyan időszakon, amikor a természeti tényezőkkel egyenrangúvá válik, majd azt mind több elemeiben meg is haladja az emberi tájformáló tevékenység. És bár törekszünk arra, hogy Kecskemétre fókuszáljunk, kellően részletgazdag vizsgálatok híján gyakrabban kell tágabb környékünk változásait irányadónak tekintenünk. Időbeli szakaszolá-sunkat történeti-földrajzi nézőpontunk: a megközelítően egyveretű tájatalakulási folyamatok egymásutánja indokolja.

A honfoglalástól a tatárjárásig

Az időszak földrajzi és tájhasználati jellemzői:

- üde, még kevésbé bolygatott kiinduló vegetációs állapotok,
- kedvező felszíni vízviszonyok,
- lassan terjeszkedő, a ritka népesség igényeihez igazodó léptékű földművelés,
- jelentős állattartás, időszakosan akár túllegeltetéssel,
- a honfoglalás után kialakuló aprófalvas, a tatárjáráskor szétzilálódó településrendszer.

A honfoglalás idején a Homokhátságon változatos mintázatban keveredtek a zárt és nyílt erdőfoltok, üdebb és szárazabb gyepek, mocsarak, lápok és gyér fűvű homokbuckák, szikes és édesvízű tavak. Napjaink szinte mindenütt kiábrándítóan száraz homokvidéke vajmi kevésbé hasonlítható az akkori, gazdag élővilágú sztyeppei tájhoz. A magasabb homokhátról leszivárgó csapadékvizek éltették a buckaközök nedvességigényes életközösségeit. A nagyobb deflációs medencékben a folyóvölgyek felé áramló felszín alatti vizek bukkantak a felszínre, kiterjedt mocsarakat és lápokot táplálva.

A Duna és a Tisza közötti területet (is) benépesítő magyarság – a korábban több hullámban érkező népvándorlás kori népekhez hasonlóan – már jelentős hatással volt környezetére. A királyi Magyarországon stabil államrend épült ki, ahol

- a falvakba település,
- a népsűrűség hullámzó, de mégiscsak ütemes növekedése,
- a vármegyék felállítása,
- a földművelés erőteljes térhódítása, vagy
- az útvonalak rögzülése már számottevő tájformáló tényezők.

A Duna–Tisza közén feltárt Árpád-kori településhelyek az ország más részeihez hasonló, sűrű településhálózatot igazolnak. A falvak egymástól 4–6 km távol-

ságra helyezkedtek el, jobbára a homok és a réti talajok találkozási zónájában, a semlyékek partjain. Érdeemes fölfigyelni a hasonlóságra (vagyis hogy a tájhatári helyzet milyen többletet jelent az agrártelepülések életében) Kecskemét helyválasztását és fölemelkedését illetően!

A tatárjárástól Mohácsig

Az időszak földrajzi és tájhasználati jellemzői:

- a kis jégkorszak kezdete,
- a tatárjárás pusztító településhálózati következményei,
- a kultúrtájja formálódás megtörése, területhasználati visszarendeződés,
- mérsékelt homokmozgások.

A kultúrtájja formálódás folyamatát a tatárjárás megrázó erővel vetette vissza. A Dunától keletre fekvő országrész tragikus népességvesztéssel szenvedett el, az aprófalvas településrendszer megsemmisült. A történelmi kényszerből ez időben betelepített kunok néhány évtized alatt rögzülő szálláshelyeiket jobbára a korábbi települések helyén, de az Árpád-korinál jóval ritkábban, 6–10 km távolságokra hozták létre. A Kunsághoz hasonló sűrűséggel települtek újjá a magyar népességű területek is.

A legeltető nagyállattartás már a török hódítást megelőző évszázadban meghatározó tájhasználati formává vált, mintegy visszaállítva a homokvidék sztyeppjellegét. A földművelés jelentősége vidékünkön a lassú térnyerés ellenére másodlagos maradt.

Bár régészeti leletek korábbról is igazolják városunk szűkebb környezetének lakottságát, de Kecskemét első írott említésével – mint birtoktesttel – csak ebben az időszakban, 1353-ban találkozhatunk, mezővárosi mivoltára vonatkozó első utalás pedig 1368-ból való.

A török uralom

Az időszak földrajzi és tájhasználati jellemzői:

- a kis jégkorszak legnagyobb lehűlései,
- tetemes népességvesztés, a településhálózat drasztikus szétesése,
- nagyarányú földhasználati visszarendeződés, pusztásodás (beleértve a kíméletlen erdőpusztítások kezdetét).

A török hódoltság idején ismét kedvezőtlen fordulatot vettek az ország népesedési, gazdasági-társadalmi és tájhasználati folyamatai. A Két víz köze lakosságának nagyobb része – különösen a 15 éves háború (1591–1606) ismétlődő sanyargatásaitól megtörve – elmenekült. A következményeket ekként összegzi Hornyik János:²⁴ „E vidék [...] Buda várának a töröktől visszavételekor [...] kietlen pusztaság [...]. Itt az országútban Pesttől Kecskemétig semmi, Kecskeméttől Szegedig ismét semmi város vagy falu fönn nem maradt.” A Három városon (Kecskemét, Nagykőrös,

24 Hornyik J. 1927: 32.

Cegléd) kívül Szegeden, illetve néhány Duna menti faluban és öt kiskun településen maradt jelentősebb népesség. Ide tömörültek a lakatlanná lett Két víz közti területek, sőt a Dél-Dunántúl menekültjei is.

A mongol pusztítás után ezzel másodjára tört meg a Duna–Tisza közén az antropogén tájfejlődés folyamata. A korábban földművelésbe vont tájak ismét ruderalis területté váltak, teret nyitva a pusztásodásnak, a természetszerű állapotok visszaállításának. A viszontagságokat tetézte, hogy ekkor voltak a kis jégkorszak legnagyobb lehűlései, éhínségeket, járványokat és állatpusztulásokat idézve elő.

A Folyóköz települései közül ugyanakkor mindinkább kiemelkedett Kecskemét, amely a hatalmas pusztabérletek révén meghatározó állattartó és kereskedelmi központtá vált. Bevételeinek legfőbb forrása – egészen a 18. század derekáig – a marhakereskedelemből származott.²⁵ Kecskemét Magyarország legnagyobb szabadalmas mezővárosává nőtt, népessége a hódoltság végére a hétezer főt is elérte.

A török kor további geográfiai következményei:

- „nőtt” a városok halmazos-sugaras településszerkezete. Ennek mintapéldájaként ismét Kecskemétet említhetjük. Az ilyen utcahálózat kialakulását – a védelmi szempontokat is meghaladóan – a belterületi állattartás és a piacozás mozdította elő,
- hasonlóan történelmi időket áthidalóak az úthálózat alapelemei (postautak, sóutak, marhahajtó utak),
- hogy a Duna–Tisza köze mindmáig az ország második legritkábban lakott területe.

A török utáni konszolidáció évszázada

Az időszak földrajzi és tájhasználati jellemzői:

- a szántóművelés térhódítása,
- a fás szárú növényzet szinte teljes kipusztítása,
- gyorsuló újranépesedés, a ritka településhálózat rögzülése,
- a tanyásodás embrionális megjelenése,
- a lassan visszaszoruló nagyállattartás – tájhasználat következményei,
- az eddigi legnagyobb antropogén eredetű homokmozgások.

A török kiűzését követő átmeneti időszak kezdetén a Kecskemét – Szeged – Halas – Fülöpszállás – Szabadszállás településekkel körvonalazott területen egyáltalán nem volt falunak nevezhető település. Elképzelni is nehéz, hogy a ma aprón mozaikos, tanyákkal, erdőfoltokkal, fasorokkal és kertekkel tagolt hátsági vidéken 300 évvel ezelőtt mindezek a tájelemek hiányoztak! A térség visszanépesedése csak a 18. század közepétől gyorsul föl.

Jelentős fordulat, de a tájhasználatban nem szab új irányt a kunok és jászok 1745. évi megváltkozása (a redemptio). Ez nehéz helyzetbe hozta, de nem rendí-

²⁵ Kocsis Gy. 1999: 190–195.

tette meg Kecskemétet, a kun puszták addigi legnagyobb bérlőjét. Ennek egyfajta bizonyítéka Bél Máttyás leírása, miszerint a Homoki kaputól (a mai Ady E. utcától) nyugatra, északra és keletre a Csongrádi kapuig terjednek nagy szélességben és hosszúságban szőlők és gyümölcsöskertek.²⁶ Vagyis a másutt kifejezetten nyomorúságos viszonyokkal szemben itt már kiterjedt szőlőbirtokok jelzik a töretlen vagyonosodást.

A 18. század végének kiemelkedő dokumentuma az I. katonai felmérés és Országleírás (1783–84), amely lehetőséget ad finomabb léptékű tájhasználati elemzésre.²⁷

Tekintsük át ezeket az állapotokat kissé részletezve, s lehetőleg Kecskemétre is kitekintve!

A szántóhasználat már számottevő a termékenyebb lepelhomok- és löszterületeken (így a Kecskeméti löszös háton), valamint a buckavonulatok közötti deflációs medencékben.

Buckavidékeink legkiterjedtebb természetes növénytársulásai a homokpusztagyeppek, az ezeket tagoló kisebb-nagyobb ligetek és a buckaközök üde élőhelyei. Ezzel szemben az erdősültség a valaha ismert legalacsonyabb szintre, 0,8%-ra csökkent. Az erdők nyílt, ligetes állományúak. Kecskeméten Kisnyír, Nagynyír, Talfája, Szentkirály, Szikra tölgyes erdőségeiről maradt ránk írásos emlékek.

A vizes élőhelyek a 18. században még a homoki táj szerves részei. A deflációs medencéket és a buckaközöket számtalan kisebb-nagyobb vízfelület, vízállásos rét tette változatossá.

A 18. század végén következik be a hátságon a (részben) emberi beavatkozásokra visszavezethető legnagyobb léptékű homokmozgás. A homokfelszínnek fölnyílását az egymást erősítő kedvezőtlen területhasználati folyamatok, másfelől egy alig évtizednyi, de az előbbi tényezőkre szuperponálódott klímakilendülés váltja ki. 1779-től 1797-ig ugyanis megszakítatlanul száraz-forró évek követték egymást, tartós és erős szelektől kísérvé.

Döbbenetes, amit városunk tanácsi jegyzőkönyvében a homokveszedelemről olvashatunk: „1792-iki évben Kecskemét határa felmértevé, az 12 n. mérföldet meghaladott (s 1/6 homok alatt volt). 13 esztendővel később, 1805 és 1806-ban másodszer felmértevé a' határ, ekkor már annak felét előzőnlé a' folyóhomok.”²⁸ A homok különösen Ágasegyháza, Bugac, Köncsög, Talfája és Szikra puszták területén lendült mozgásba. Ezek akkor mind tagolt buckaterületek.

A puszták benépesülésének első lépcsőfoka a szállások szaporodása. Az 1787-es népesség-összeírás részeként készült „Kecskeméthez tartozó Szállások és Puszták Summája” szerint a tanyákon 225 házban összesen 1080 főnyi népesség élt.²⁹ Ekkor még a tanyák nagyobb hányada feketeföldi – a városföldi és talfái határ-részekén sűrűsödik.

26 Szabó K. 1934: 8.

27 Biró M., Iványosi Szabó A., Molnár Zs. 2015: 49–51.

28 Szilágyi T. 1999: 46.

29 Biró M., Iványosi Szabó A., Molnár Zs. 2015: 48.

A reformkortól az első világháborúig

Az időszak földrajzi és tájhasználati jellemzői:

- sikeres erőfeszítések a homokmozgás megállítására,
- erdősítések,
- hanyatló nagyállattartás,
- a szántóterületek dinamikus terjeszkedése,
- gyorsuló tanyásodás,
- a homoki szőlőkultúra kibontakozása.

A felvilágosodással és a nyugat-európai ipari forradalommal párhuzamosan kibontakozó reformkor a Kiskunságon is a naturát gyökeresen átformáló változásokat indított el. A korábban nem látott léptékű természetátalakítás ekkortól olyan megváltozott gondolkodásbeli és technikai eszköztárra támaszkodhat, amelyet még semmiféle környezettudatosság nem korlátozott.

A 18. század végének terhes öröksége a homokveszedelem, amelynek elhárításában Kecskemét úttörő szerepet vállalt. Már 1792-ben megkezdték „a ballószögi sivánság nyárjas erdővel való beültetését”.³⁰ A tanács 1794-ben tilalmazza Bugacon a cserjeirtást és fakitermelést, majd 1817-ben a matkói homoki gyepek fölszántását. Nyolcvan éven át a fekete nyár a homoki erdőtelepítések uralkodó fajtája. Bár akácot már 1750-től ültettek mezei kertek köré és utak mellé, de a homokfásításnál egyelőre nem használták. 1810 és 1840 között csaknem 4100 hold (2400 ha) homokterületet parcellázott a város az erdősítések érdekében.³¹

A kiegyezés után a fásítás újabb lendületet vett. Ekkortól vált uralkodó telepített fajtájá az észak-amerikai eredetű akác. Ennek nyomán a századfordulóig akácosra cserélődött a Szentkirályi-erdő, a Kis- és Nagynyíri-erdő, Kis- és Nagy-Talfája erdői, a Szikrai-erdő, valamint a Lőrinci-erdő nagy része is, elveszítve természetszerű fajösszetételét. A különböző élőhelyek arányainak változása az 1800-as évek második felében készült II. katonai felmérés térképeiről jól azonosítható. A Homokhátságot ekkor még több száz (!) nyílt tükrű tó, vízenyős területek, üde kaszálók és legelők tagolják.

A tanyásodás a 19. század végén lendült föl igazán és a 20. század első felében élte virágkorát. A tanyán lakás egyfelől kényszeres út (a központi települések olykor 10–20 km-es távolsága miatt), másfelől viszont az okszerű területhasználat kézenfekvő eszköze. Hiszen a mozaikos, mérsékelt tagoltságú, ám néhány tíz m-en belül más-más lehetőségeket kínáló homokvidék megélhetést adó kiaknázását csak a helyben lakás tette lehetővé. Ennek érdekében mind távolabbi legelőket osztották ki, elkezdődött a buckavidékek szegélyzónájának belakása és az utolsó nagyobb homoki sztyepprétfoltok szántó művelésbe vonása is. A tanyásodásból csak a „sivány” futóhomok- és szikes területek, valamint a vizes élőhelyek maradtak ki. Ezeket továbbra is juhlegelőként hasznosították.

³⁰ Szabó K. 1934: 6.

³¹ Szabó K. 1934: 6–7.

A homoki kertkultúra a tanyákra költözők létbiztonságának, megélhetőségének alapja. Vidékünk sajátossága a kétszintes területhasznosítás, merthogy a gyalog- vagy karós szőlők közé köztes gyümölcsöst – sárga- és őszibarackot, szilvát, meggyet, almát, cseresznyét és fehérepret – ültettek.³² A telepítések Kecskeméten a legkiemelkedőbbek. 1810 és 1892 között 5284 hold (közel 3100 ha) homokterületet telepítettek be, majd a filoxéravész nyomán, 1892 és 1912 között újabb 6582 hold (több mint 3800 ha) szőlővel gyarapodott a város.³³

Nem maradt el a tanyák környezetének fásítása sem. A homokvidékeken a 20. század fordulójára már alig találunk fásítatlan birtokot. A többemű, hatalmas tájátalakítás eredményeként a kecskeméti határ különlegesen hangulatos, bukolikus vidékké formálódott a száz éve még homokviharoktól dúlt tájon.

Trianontól a szocialista fordulatig

Az időszak földrajzi és tájhasználati jellemzői:

- a tanyásodás eléri csúcspontját,
- folytatódó erdősítések,
- az első és második belvízrendezési hullám.

A tanyásodás a 20. század első felében töretlenül folytatódott és az 1949-es népszámlálás idején ért a csúcsra. Kecskemét akkori közigazgatási területén az 1930-as évek derekán a 12 000 holdat (7000 ha) is meghaladta a szőlőterület!³⁴ Ám eközben a kisparaszti, szegényes eszköztár (pl. „högyhúzó”) alkalmazása is elégséges volt arra, hogy – nem mérlegelt mellékhatásként – megkezdődjön a homokvidék domborzati elszegényítése. Tovább folytatódott a nyílt homoki élőhelyek területcsökkenése is.

A Trianon okozta gazdasági és térszerkezeti torzulások kényszerítették ki egyebek között az alföldfásítási program elindítását. A homoki erdősítések új lendületet kaptak. *„Az erdőket az elakácósodás, az ákással való felújítás forgatja ki természetes képéből”* – írta 1935-ben Boros Ádám.³⁵ A mind silányabb homokterületekre terjeszkedő erdősítésekben, tájidegen monokultúráként, egyre nagyobb szerepet kapott az erdei és a feketefenyő.

A 20. század első harmadában megkezdődtek a Duna–Tisza közti vízrendezések. E folyamat nagy távolhatású beavatkozása a Duna-völgyi-főcsatorna építése, amely a hozzá csatlakoztatott mellékcsatornák révén a regionális talajvízszint csökkentés első lépése volt. Az 1940–1942 közötti súlyos belvízhelyzetet követően nekiláttak a hátságeremi öblözetek belvízrendezéséhez is. A mélyvonulatokon végighúzott csatornák sorra szárították ki a buckaközi kisvizeket, elindítva a hátsági üde élőhelyek pusztulását.

32 Bagi L. 1896: 210–214.

33 Szabó K. 1934: 14–15.

34 Szabó K. 1934: 13.

35 Biró M. 2015: 212.

A szocialista évtizedek

Az időszak földrajzi és tájhasználati jellemzői:

- mezőgazdasági nagyüzemek szervezése,
- nagyábrásítás,
- nagyüzemi szőlő- és gyümölcsstelepítések,
- dinamikus erdőtelepítés,
- a belvízrendezések harmadik üteme,
- a tanyavilág folyamatos hanyatlása, üzemi készenléti lakótelepek,
- a tájkarakter nagy léptékű átfarmálódása.

Hazánk a II. világháborús vereség után a szovjet megszállási övezetbe került. Az új hatalom, amely a szocializmus felépítését tűzte ki céljául, a 40-es évek végén megkezdte a mezőgazdaság szovjet mintájú átszervezését, ami 1962 táján be is fejeződött. A Homokhátságon a sajátos talajtani-táji adottságok, a birtokstruktúra, a legnagyobbra nőtt tanyavilág és a kiterjedt kertkultúra erősen fékeztek a szovjet típusú kolhozosítást. Ezért a helyzet áthidalására itt nagy számban szerveztek szakszövetkezeteket is.

A következő évtizedben a szövetkezetek és állami gazdaságok összevonásával további birtok-koncentráció zajlott le, s azt ütemes gépesítés kísérte-követte. A nagygépesítés pedig vidékünkön is kikényszerítette a nagyábrásítást. Ennek érdekében

- megritkították, újraszabták a dűlőúthálózatot;
- a régi mezsgyéken futó fasorok zöme fejsze alá került. Ez – a tájarcuati értékvesztésen túl – jelentős élőhely-szegényedésként értékelhető;
- a nagyábrásított szántókon néhány deciméterig, az intenzív kultúrák területén 2-3 m szintkülönbségig síkba rendezték a terepet. Ezzel a hátság egytizedén visszafordíthatatlanul fölszámolták a finom terepi, hidrológiai és élőhelyi mintázatot.³⁶ Mindezt néhány évtizeden át jótékonyan eltakarta a nagyüzemi ültetvények impozáns látványa;
- A hátsági belvízrendezések harmadik, immár a magas-hátsági területet sem kímélő ütemét az 1966-ot követő évek nagy belvizeivel indokolták. Látnivaló azonban az időbeli egybeesés a nagyüzemi földhasználati fordulattal, a gazdálkodói gondolkodás megváltozásával. Ma a Duna–Tisza közén a vízkönyvileg nyilvántartott csatornák összesített hossza megközelel a tízezer kilométert!³⁷
- A Duna–Tisza közti vizes élőhelyek e beavatkozásokkal párhuzamosan szinte maradéktalanul megsemmisültek. 1951-ben még 230 szikes tavat és vízállást tartottak nyilván a hidrológiai adatbázisban, 2001-re ezek száma 37-re csökkent. Igaztalan lenne, ha mindezt kizárólag a vízrendezések rovására írnánk. A vízgazdálkodás azért érdemel mégis kiemelt figyelmet,

³⁶ Iványosi Szabó A. – Aradi Cs. 1996: 20.

³⁷ Sipos F. 2015: 242–245.

- mert ez – legalább részben – befolyásolható műszaki tevékenység. A hátsági szárazodás közepette ideje tehát egy letűnt államberendezkedés elvárásaitól elrugaszkodni és környezetérzékeny vízgazdálkodásba kezdeni!
- Már a mezőgazdaság „szocialista átszervezésének” első pillanataitól erős volt a politikai eltökéltség a tanyavilág felszámolására. A tanyai népesség az 1949-es népszámlálás idején érte el csúcát, ekkor pl. Kecskemét népességének 62%-a volt külterületi lakos! A tanyák kiszorítása már az 1950-es évek elején megindult. Az 1960/1970-es évek fordulójától már nemcsak a hagyományos belterületre, de az ún. üzemi készenléti lakótelepekre is megindult a betelepítés. Kecskeméten sorra épültek a Kósa-falu, a Törekvés- és a Kossuth-lakótelep (ma Talfája), Kisfái és Borbás kockaházai. Ekkor alakult ki a hátsági tanyás községek monoton egyenképe. Nem vitatható, hogy ezzel a paraszti lakáskörülmények előnyükre változtak. Másfelől viszont a tanyavilág eróziója nagyarányú tájarculati szegényedést és átalakulást indított el:
  - a kisparaszti szőlők és gyümölcsösök felhagyása vagy kivágása nyomán megszorodtak a ruderalis területek, teret nyitva a tájidegen fajok térnyerésének;
  - a tanyasi legeltető állattartás visszaszorulása a természetszerű területek vegetációdinamikai eróziójához (a nád és a zsióka terjedése a szikes tavakban, mocsarakban és réteken, a homoki gyepek és a nyílt homokfelszínnek záródása, a maradék buckafelszínnek és a láprétek fokozatos cserjésedése) vezetett³⁸;
  - a művelésre alkalmatlan futóhomok-területek erdősítése 1954-től gyorsult föl. Ezek ellentétéleként az erdőterületek növekedését sikertörténetként könyveli el a közvélemény, leírható veszteségként;
  - sok tízezer hektár természetes vegetációjú homoki gyepek, borókás nyáras vagy buckaközi lúp semmisült meg³⁹;
  - az erdészeti üzemtervezés új gyakorlata szerint tilossá vált az, amit a természet évmilliók alatt „kikísérletezett”: az erdős sztyeppre jellemző, laza szerkezetű, nem teljes záródottságú erdő üldözendő képtelenség a tervegazdálkodásban.⁴⁰ Ezt a természetidegen megközelítést máig sem sikerült kiiktatni a gyakorlatból;
  - a táji adottságokat figyelmen kívül hagyó erdősítés a hátsági talajvízszint-csökkenés egyik fontos előidézőjévé lépett elő. Evapotranspirációs vizsgálatok támasztják alá, hogy a faállományok párologtatása többszöröse a gyepevegetációnak. Nem véletlen, hogy a földtörténeti közelmúltban a szemiárid klímájú Homokhátságon „csak” sztyeppnövényzet alakulhatott ki. Ezért időszerű az ökológiai ellenvetések megfontolása, vagyis a további homoki erdősítések támogatásának fölülvizsgálata.

38 Biró M., Iványosi Szabó A., Molnár Zs. 2015: 58.

39 Biró M., Iványosi Szabó A., Molnár Zs. 2015: 56–58.

40 Sipos F. 2015: 248–249.

A rendszerváltástól napjainkig

Az időszak földrajzi és tájhasználati jellemzői:

- a globális klímaváltozás erősödő hatásai,
- tartósan leromlott hátsági vízállapotok,
- a faültetvények töretlen gyarapodása,
- hullámzó földhasználati változások,
- a maradék tanyavilág nagyfokú funkcionális átrendeződése.

Földünk jelenkori nagy világproblémái közül szűkebb pátriánkban a környezeti állapotromlás, a vízhiány és a klímaváltozás érzékelhető a leginkább. Közülük alább a klímaváltozást és következményeit vesszük szemügyre, ezen keresztül az egyéb válságtünetekkel való összefüggésekre is utalunk.

A klímaingadozások a Föld életének természetes jelenségei. Az emberiség azonban mostanra jutott olyan ismeretszintre, hogy fölismeri az ilyen változásokat és mérlegelni tudja a várható következményeket. Ugyancsak most kell szembesülni azzal a kínos helyzettel, hogy e változások előidézésében az emberiségnek egyre növekvő szerepe van, amiért felelősséget kell(ene) viselnie.

A globális klímaváltozás ténye ma már bizonyosság, és nem fikció. Hatásaira a Magyar Tudományos Akadémia irányításával lefolytatott VAHAVA (változás – hatás – válaszok) kutatási projekt fókuszálta a figyelmet 2005-ben.⁴¹ A jelentés néhány, térségünket érintő megállapítása:

- nagyobb mértékű (talajvízszint) csökkenés várható a vízben ma is szegény Homokhátságon,
- hangsúlyozottabbá válik a vízigények szabályozásának, a vizek tárolásának fontossága, [...] a vizek helyben tartása,
- tározással megőrizhető, sőt növelhető az adott térség agro-ökológiai potenciálja, eltartóképessége,
- célszerű számítani és felkészülni a szélsőségek gyakoribb megjelenésére, ami szükségessé teszi az eddigi eljárások, megoldások kritikai újraértékelését is.

A Duna–Tisza közti hátság kiemelten kritikus helyzetére figyelmeztet a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (2006) is: a hőmérséklet a Duna–Tisza közén a globális értékeknél nagyobb mértékben fog növekedni, és a Homokhátság az ország egyik legsérülékenyebb vidéke. A következő 30 év során a térségben az évi középhőmérséklete 0,5–1,9 °C-kal növekedhet és ezzel párhuzamosan a csapadék mennyisége várhatóan közel 10%-kal csökkenni fog, illetve jellemző lesz a szélsőségek gyakoribb előfordulása – növekedik a szárazabb és csökken a csapadékosabb évek száma. E térségben a klímaváltozás várható negatív hatásaihoz való alkalmazkodás stratégiai jelentőségű a térség ökológiai válságának megoldása és hosszabb távon a fenntartható fejlődés feltételeinek biztosítása szempontjából. Ennek központi eleme: a helyi vízkészletek megtartása és a vízutánpótlás lehetőségeinek megteremtése, valamint a földhasználat ésszerű átalakítása.

---

41 Láng I. 2005: 60.

Az előbbi két – igencsak fajsúlyos – idézet után ismétlésekbe nem kívánunk bocsátkozni. Elegendő, ha a megállapításokat továbbgondolva fölillantunk néhány, véleményünk szerint megfontolandó cselekvési irányt (ezzel visszautalva az utóbbi hetven év tájhasználatának halmozódó dilemmáira is):

- a belvízvédekezési stratégia teljes újragondolása, melynek előfeltétele a belvíz fogalmának tartalmi szűkítése és az elfogadóbb belvíztűrés,
- racionális földhasználat (a nagy ökológiai és termelési kockázatú agrárterületek művelési ágainak felelősségteljes fölülvizsgálata),
- a további homoki erdősítések ökológiai szempontú mérlegelése (kockázatos helyzetekben korlátozása),
- az előbbi célokat elősegítő, sőt kikényszerítő agrár- és vidékfejlesztési támogatási rendszer,
- érdemi lépések a hátsági vízpótlás belátható idejű megvalósítására (mind az ökológiai, mind az ökonómiai értelemben fenntartható hátsági tájhasználat érdekében).

Összegzés

Ebben az írásban a Duna–Tisza közti homokvidéken, és ezen belül a Kecskeméten végbement tájváltozások vázlatos áttekintésére tettünk kísérletet. Láthattuk: ezek a változások éppúgy voltak mélyek és pusztítóak, mint az adottságokat jól kiaknázók és a tájat, környezetünket gazdagítók. Nem öröm azt tapasztalni, hogy mára az elsvárosodást, a monotonná, arctalanává válást erősítő tényezők kerültek túlsúlyba. A 20. század második felén végighömpölygő tájhasználati beavatkozások nyomán jórészt fölszámolódott

- a finom táji tagoltság,
- a vízgazdag területek sokasága,
- az élőhelyekhez alkalmazkodó földhasználat és az egyetlen más országré-szünkön sem tájalkotó kertes tanyás környezet.

A közelmúlt természeti és tájminőségi állapotromlásának hangsúlyozottabb bemutatását figyelem- és gondolatébresztőnek szántuk. Tapasztalatunk ugyanis, hogy közvéleményünk mennyire nincs tudatában a néhány évtizede fölgyorsult értékvesztés ökológiai összefüggéseinek. Vagy – ami még rosszabb – úgy gondolja, és akként is él, mint ami nem az ő, hanem az utódok problémája. Ám ha ezek az aggasztó jelenségek szélesebb körben tudatosodnak, talán a cselekvési készítés is erősíthető környezetünkben.

Tartunk tőle, hogyha ma egykori nagy polgármesterünk, Kada Elek széttékin-tene szülővárosa környékén, aligha áradozna ekként: „[...] nem olyan síkság az, hol kis ágaskodással a tücsök is széttékinthet; sem olyan fátlan pusztaság, amely fölött még a nap is elunja a járást, hanem viruló kert, ahol szellő hordta magból nőtt ki az erdő, haragos sömlyékből indul útra a virágra hulló harmat, arany csillogású buczkákkel köt czimboraságot a kénye-kedvére őgyelgő napsugár.”⁴² Pedig sokan óhajtjuk őszintén, hogy újra ilyen legyen!

42 Bagi L. 1896: 22.

- Bagi L. (szerk.) 1896: *Kecskemét múltja és jelene*. Tóth L. Nyomdája, Kecskemét, 215.
- Bárth J. (szerk.): *Kecskemét története 1849-ig*. Kecskemét MJV Önkormányzata, Kecskemét, 733.
- Biró M., Iványosi Szabó A., Molnár Zs. 2015: *A Duna–Tisza köze tájtörténete*. In: Iványosi Szabó A. (szerk.) 2015: *A Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság negyven éve*. Kiskunsági NPI, Kecskemét, 41–58.
- Biró M. 2015: *A Homokhátság természeti képe az elmúlt évszázadokban*. In: Iványosi Szabó A. (szerk.) 2015: *A Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság negyven éve*. Kiskunsági NPI, Kecskemét, 209–214.
- Craul, PH. J. 1994: *Urban soils. Application and practices*. New York, Wiley
- Csatári B. – Csordás L. 1994: *A Duna–Tisza közti hátság településfejlődése és hatásai a vízháztartásra*. In: Rakonczai János (szerk.): *A Nagyalföld Alapítvány kötetei 3*. Békéscsaba, 33–37.
- Dövényi Z. (szerk.) 2010: *Magyarország kistájainak katasztere*. MTA FKI, Bp., 876.
- Farsang A. – Puskás I. 2009: *A talajok sajátosságai a városi ökoszisztémában – Szeged talajainak átfogó elemzése*. Földr. Közlem. 133. 4. 397–409.
- Hóman B. – Szekfű Gy. 1936: *Magyar történet I–V*. Bp.
- Hornyik J. 1927: *Kecskemét város gazdasági fejlődésének története* (posztumusz kiadás, 1885) Kecskemét Th. város múzeumának kiadványai I. Hungária Nyomda és Lapkiadó Rt., Kecskemét, 130.
- Iványosi Szabó A. – Aradi Cs. 1996: *Az Alföld természeti szépségei*. In: Rakonczai J. – Szabó F. (szerk.) 1996: *A mi Alföldünk*. Nagyalföld Alapítvány, Békéscsaba. 17–36.
- Iványosi Szabó A. (szerk.) 2015: *A Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság negyven éve*. Kiskunsági NPI, Kecskemét. 423.
- Kocsis Gy. 1999: *Kecskemét története a török hódoltság idején*. In: Bárth J. (szerk.): *Kecskemét története 1849-ig*. Kecskemét MJV Önkormányzata, Kecskemét, 733.
- Láng I. és mtsai 2005: *A globális klímaváltozás: hazai hatások és válaszok. Előzetes összefoglalás*. KvVM – MTA „VAHAVA projekt,” Bp., 60.
- Lehmann, A. – Stahr, K. 2007: *Nature and significance of anthropogenic urban soils*. Journal of Soil and Sediments, 7, 247–260.
- Molnár B. 1999: *A szikesedés és a víz kapcsolata a Duna–Tisza közén*. Agrokémia és Talajtan 48:3–4. 469–478.
- Mucsi L. 1996: *A városökológia elmélete és gyakorlati alkalmazása Szeged példáján*. (PhD-disszertáció) JATE, Szeged.
- Országleírás 1783–84. I. *Katonai Felmérés*. Hadtört. Múz. Térképtára, Bp.
- Pálfai I. 1994: *Összefoglaló tanulmány a Duna–Tisza közti talajvízszint-süllyedés okairól és a vízhiányos helyzet javításának lehetőségeiről*. In: Rakonczai János (szerk.): *A Nagyalföld Alapítvány kötetei 3*. Békéscsaba, 111–125.
- Patterson, J.C. 1976: *Soil compaction and its effects upon urban vegetation*. Better Trees for Metropolitan Landscapes Symposium Proc. USDA Forest Serv. Gen. Tech. Rep. NE-22.
- Péczely Gy. 1979: *Éghajlat*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 160–161.
- Rakonczai J. – Szabó F. (szerk.) 1996: *A mi Alföldünk*. Nagyalföld Alapítvány, Békéscsaba, 223.

- Rakonczai J. 2005: *A talajvízszint-csökkenés és néhány gazdálkodási vonatkozása a Duna–Tisza közti Homokhátságon*. Tanyakutatás. Kut. Jel. 1. A tanyás térségek környezete. 20–28.
- Sipos F. 2015: *Természetvédelmi problémák a Homokhátságon*. In: Iványosi Szabó A. (szerk.) 2015: *A Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság negyven éve*. Kiskunsági NPI, Kecskemét, 236–248.
- Szabó K. 1934: *Kecskemét szőlő- és gyümölcsstermelésének múltja*. Hasonmás, 1983. Katona J. Társ. Kecskemét, 83.
- Szilágyi T. 1999: *Időjárási események Kecskeméten a XVII–XIX. században*. Forrásgyűjtemény. Kecskeméti Füzetek X. Kecskemét, 473.
- Szodfridt I. (é. n.): *Adalék a Duna–Tisza közti Homokhátság erdőtelepítéséhez, különös tekintettel a Kecskemét környéki homokfásításra*. http://ngt-erdeszet.emk.nyme.hu/soproni-muhely/15_szam/homokfasitas.htm (letöltés ideje: 2016. 01. 27.)
- Várallyay Gy. (et al.) 1985: *Talajtani kutatások*. In: Tóth K. (szerk.): *Tudományos kutatások a Kiskunsági Nemzeti Parkban 1975–1984*. Kiskunsági NPI HUNGEXPO, Kecskemét, 59–92.

Szilágyi Zsolt

Isten veled fejlődésmodell!

Kecskemét alkalmazkodásának történeti sajátosságai

Bevezetés

Kétségtelen, nem egyszerű úgy írni egy település várossá válásának folyamataról, hogy az egyébként megkonstruálható fejlődési mintákat nem használjuk fel az elbeszélés során. Nem egyszerű azért sem ezzel próbálkozni, mert hiányoznak a bejáratott módszerek, és olykor maguk a kifejezések is, ha az eddig használt terminológiát háttérbe szorítjuk. Mégis úgy vélem, ideje megpróbálni más megközelítésben (is) tárgyalni egy-egy város történetét.

Ha városfejlődésről beszélünk, alapvetően arra gondolunk, hogy egymásra épülő fejlettségi szintek követik egymást, ahol a vizsgált település a korábbihoz képest egy későbbi állapotában már fejlettebbnek tűnik. Ez viszont csak a jelenből értelmezhető, amikor a történész és olvasója már ismeri a „végkifejeletet”. Ez a szemléletmód általánosan elterjedt, és nem vitatom, hogy létjogosult, hiszen a jelennek szól. Azzal viszont nem értek egyet, hogy e látószög még mindig kizárólagos a szakmunkák többségében. Tudniillik, amikor egy települést a változás közben, a változás folyamatában kívánunk értelmezni, olyan pozícióba kerülünk, ahol pillanatnyilag nem releváns a fejlődés fogalma, ahol sokkal inkább az átalakuláson van a hangsúly, és ahol az átalakulás nem ekvivalens a fejlődéssel. Az átalakulás ilyenkor legtöbbször alkalmazkodás, amelynek minden esetben van valamilyen kiváltó földrajzi, gazdasági, társadalmi, politikai vagy egyéb oka. Ezzel pedig megnyitható az értelmezés ama kontextusa, amelyben egy település úgy ölthet alakot az elbeszéléskor, hogy az az évszázadok során ne a fejlődés-központú látószögben jelenüljön meg, hanem úgy, mint amely a változó környezetekben formálódik, s amely szüntelen kihasznál és alkalmazkodik – amennyiben entitásként értelmezzük. Ebben a perspektívában a vizsgált település nem fejlettebb és nem fejletlenebb önmagához képest a különféle idősíkokban – mindössze a körülötte változó rendszerek szövetében formálódik: meglévő vonásai elhalványulnak vagy eltűnnek, esetleg újak keletkeznek. Innen nézve az adott kor lehetőségeinek kihasználásában dől el, hogy milyen teljesítményt nyújt egy-egy település, és hogy a települést miként formálja szándéka szerint a lakosság, az adott keretek között.

Bármennyire is fontos tehát a komparatív eljárás az utólagos jelentésadásakor, nem gondolom, hogy egyedül a fejlődésközpontú szemléletmód a kizárólagos eszköze a vizsgálatnak vagy az elbeszélésnek. Az összehasonlításkor szükségszerűen adódik, hogy az egyik település fejlettebbnek-fejletlenebbnek hat a másikkal szemben, mely reláció legtöbbször nem veszi figyelembe, hogy két olyan településről van szó, amelyek eltérő tájak és vidékek, eltérő lehetőségei mentén formálódtak. Ezzel persze nem azt kívánom sugallni, hogy hagyjunk fel az összehasonlítás módszerével, ellenkezőleg: fontosnak tartom az eljárást, hiszen segítségével markánsan megrajzolhatók a különbségek, amelyek további kutatásokra, vitákra ösztönözhetnek, esetleg közelebb vihetnek a folyamatok, a szerkezetek megértéséhez. A hangsúly azonban nem az összehasonlításon, hanem a megértésen van, mert bár az összehasonlítás hozzásegíthet a megértéshez, de egyúttal korlátot is jelent. Azzal, hogy egy települést állandóan valamely más település vagy települések kontextusában értelmezünk, megfosztjuk attól, hogy önmaga relációjában mondjunk róla valamit. Amennyiben úgy tekintünk egy településre az évszázadok során, hogy a település nem más, mint változások keltette szüntelen alkalmazkodás, akkor a vizsgálat fő kérdése is módosul. Következésképp nem az a kérdés, hogy mennyire fejlett egy település másokhoz mérten, hanem az, hogy milyen módon alkalmazkodott koronként a megváltozó körülményekhez, amelynek relációjában dől el, hogy sikeres vagy sikertelen választ adott-e. Vajon előnyére tudta-e fordítani a változást? Ez tehát az a látószög, amelynek alkalmazásával kísérletet teszek Kecskemét értelmezésére: előbb a fejlődési modell felállításával és párhuzamos dekonstruálásával, majd az alkalmazkodás kontextusába helyezésével, modellezésével.

A hazai történetírásban hosszabb időn keresztül tartotta magát az a nézet, miszerint Magyarország valamikor a középkor-kora újkor fordulóján „elkanyarodott” a nyugat-európai fejlődési vonaltól, így városai is eltérő utat jártak be. Pach Zsigmond Pál előbbi gazdaságtörténeti modelljéből¹ óhatatlanul következik, hogy a Kárpát-medencei városok, a nyugat-európaiakhoz képest, elmaradottabbak voltak – vagy legalábbis ez a nézet kanonizálódott. De következik mindebből az is, hogy a Kárpát-medence, különösen az Alföld, hasonlóan elmaradott, fejletlen régióként jelenült meg mind a történeti, mind a geográfiai szakmunkákban. Nos, ez a determináló, egyben „bénítólólag ható” nézet, vagy annak valamely változata, mind a mai napig makacsul tartja magát a közoktatásban, de helyenként még a felsőoktatásban is. Az elmúlt két-három évtizedben, kivált az utóbbi tíztizenöt évben, történtek ugyan elmozdulási kísérletek az értelmezésben, ám ezek az eredmények csak érthetetlenül lassan épülnek be a tananyagba. Alighanem ezért is jelenül meg még mindig olyan tájként a közvélekedésben az Alföld, mint amely az utóbbi évszázadokban elmaradott vidéke volt az országnak.

Az ezredfordulón Beluszky Pál külön kötetet szentelt a témának, amelyben elsőként fejtette ki, hogy „[n]em lehet [...] mindenkor s minden tekintetben megkésettnek, elmaradottnak tekinteni az Alföldet [...], s a fejlettségbeli differenciákkal magyarázni

¹ Pach 1963: 135–165. (különösen: 163–165.), 197–253. Az erről kialakult vitát lásd: Gyáni 1988, Pach 1991, Gyáni 1991, Hanák 1992, Pach 1992.

az ország más tájaitól való különbözőségét”.² Mintha háromnegyed évszázadnyi álmából ébredt volna fel a hazai geográfia és történetírás. Hiszen még 1926-ban is az szerepelt az egyik legelterjedtebb középiskolai földrajztankönyvben, hogy a „[g]azdasági előhaladás és építkezés dolgában ma a Magyar-medence [Kárpát-medence] összes vidékei közül az Alföld városai a legelső helyre küzdötték fel magukat”.³ Nehezen magyarázható, ezért külön kutatást igényelne, hogyan jutott el odáig a hazai történettudomány, hogy csaknem nyolc évtizeden keresztül elmaradott tájként beszélt az Alföldről.

Bácskai Vera Beluszky Pállal csaknem egy időben adta ki az iparosodás előtti városokról szóló könyvét. Ebben ő is szakít az elkanyarodási tézissel, s úgy fogalmaz, hogy a „magyar városfejlődés sajátos útja, a városhálózat sajátos összetétele nem megrekedés, hanem alkalmazkodás volt az ország gazdasági struktúrájához”, majd hozzátette, hogy „[é]n inkább sajátos útról beszélnék”.⁴ Tulajdonképp ezekből a sorokból kiolvasható a hazai várostörténet-írás új programja. Erre alapozva úgy vélem: nem a nyugat-európai viszonyokkal történő összehasonlítások adhatják meg a magyar városfejlődés jelentőségét és sajátos vonását, hanem kísérletet kell tennünk arra, hogy a városokat, illetve a városok évszázados útját inkább az állandóan formálódó, különféle (gazdasági, társadalmi, politikai, földrajzi stb.) környezeti hatások együttesében szemléljük, és próbáljuk megérteni.⁵ Ezek alapján Kecskemét esetében nem azt keresem, hogy mi hiányzik belőle, ami a „nyugati városokban” megvan, hanem azt igyekszem megérteni, hogy a változó körülmények, az átalakuló környezetek hatására hogyan formálódott olyan várossá, mint amilyennek a kortársak ismerhették a 20. század első felében.

Az Alföld másik arca

Az utóbbi egy-másfél évtizedben a korábbtól gyökeresen eltérő új, jóval kedvezőbb kép bontakozott ki a 19–20. századfordulós Alföldről. A különféle statisztikai mutatók alapján Beluszky Pál arra a megállapításra jutott, hogy az említett táj, a Kisalfölddel együtt, a Kárpát-medence legdinamikusabban fejlődő, modernizációban élen járó vidéke volt.⁶ Az új szemléletmód és a tájról alkotott új kép ösztönzőleg hatott a későbbi kutatásokra.⁷ Bebizonyosodott, hogy az Alföldön, a Kisalfölddel szemben, ahol a táj első fejlettségi övezetei az osztrák főváros köré rendeződtek⁸, gyökeresen eltérő fejlettségi térszerkezet alakult ki; talán azért is, mert a terület jóval nagyobb kiterjedésű volt.⁹ Nem egy-, hanem többközpontú fejlettségi háló jellemezte, ami egyben az Alföld sajátos vonását is adta.

2 Beluszky 2001: 11.

3 Lakos–Németh 1926: 31.

4 Bácskai 2002: 20.

5 Szilágyi 2012.

6 Beluszky 2001: 239.

7 Gyóri 2005, Szilágyi 2011, 2013, 2014a, 2015.

8 Gyóri 2006: 246–248.

9 Szilágyi 2015a: 81–90.

A nagy kiterjedésű táj belső fejlettségi-modernizációs göcai között koncentrikusan szerveződő, de sajátos módon csak mozaikos mintázatban kimutatható, eltérő fejlettségi övek formálódtak és működtek a 19–20. század fordulóján (1. ábra). Az öt központ közül kettő, utólagosan, a Duna–Tisza közén lokalizálható. A délen körvonalazódó Baja–Bácsalmás–Szeged vidéki (alföldi) viszonylatban kiemelkedő fejlettségű góc, az első világháborút követő területi rendezések után jelentőségét veszítette; tekintve, hogy a századfordulón még dinamikusan fejlődő, később azonban elcsatolt Szabadka–Újvidék–Zombor régió peremterületéhez tartozott. Az ettől északra, a főváros alföldi előterében körvonalazódó másik kiemelkedő fejlettségű terület, a Három Város (Cegléd–Nagykőrös–Kecskemét) vidékén formálódott. Kialakulásában jelentős szerepet játszott a Kárpát-medencei viszonylatban kiemelkedő forgalmú Budapest–Szeged–Temesvár vasútvonala (2. ábra). Kecskemét tehát ebben a relációban e dinamikusan fejlődő régióknak volt az egyik meghatározó települése a századelőn. Az első világháborút követően szerepe, földrajzi fekvéséből adódóan, felértékelődött a trianoni Alföld városhálózatában.

Már az eddig elmondottakból is kitűnik, hogy a köztudatban élő nyugat–kelet irányú fejlettségi lejtő tézise – legalábbis *abban a formában*, ahogyan azt általánosítva (az Alföldről) legtöbbször elgondoljuk – már nem tartható tovább.¹⁰ Kutatásaim alapján a települések fejlettsége és földrajzi hosszúsági koordinátája összefüggésében¹¹ egy, a korábbihoz képest jóval összetettebb századfordulós térszerkezet rekonstruálható (3. ábra). Először is, az alföldi települések fejlettségének kétségkívül van egy jól kivehető keleti irányba csökkenő vonása. Másodsor, és a hangsúly ezen van, a „lejtő” ellenére, nagyjából Szeged és Nyíregyháza között húzódó észak–déli sávban, tehát a Tiszántúl, folyóhoz közelebb eső felén, ahol a mezővárosok füzére figyelhető meg, egy átlagostól (falvak szintjén is!) fejlettebb régió húzódott (1. ábra).¹²

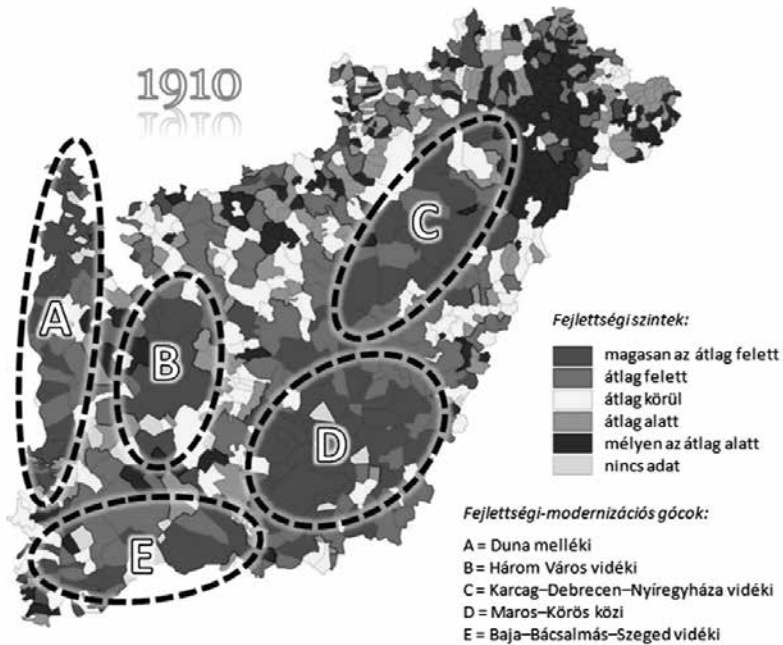
Amennyiben ezek után megpróbáljuk elképzelni ezt a „lejtőt”, úgy valami egészen más hasonlatra lesz szükségünk. Ezt helyettesítheti az, ha úgy gondolunk inkább a fejlettség felszínformáira, mint valami dombvidékre, ami bár lejt nyugatról keletre (még inkább északkeletre), közben azért helyenként (a Három Város vidékén, a Közép- és Dél-Tiszántúl Tiszához közelebb eső felén, háromnegyedén, illetve az Alföld déli peremén) emelkedik is. E „magasabb felszínnek” között északkelet–dél nyugati vonalban egy alacsonyabb fekvésű völgy húzódik, amelynek keleti fele tölcészerűen kiszélesedve a „legmélyebb” pontját adja az Alföld fejlettségi domborzatának. Ebből kitűnik, hogy a merev „lejtőkép” helyett

10 Még Bulla Béla írta *Az Alföld* című kismonográfiájában, nem minden előzmény nélkül 1940-ben, hogy az „élet liúktetésének elhalkulása nyugatról kelet felé [...] élesen kirajzolódik” (Bulla 1940: 58.). Később ennek a nézetnek engedett implicit formában teret Mendöl Tibor is, amikor úgy fogalmazott, hogy az „Alföld múltja máig nem érte utól [sic!] a nyugati országrészek fejlettségét” (Bulla–Mendöl 1947: 227.). Ennek két legfőbb okát a településállomány nagy részének török kori elpusztulásában, illetve a táj ásványkincsekben való szegénységében látta.

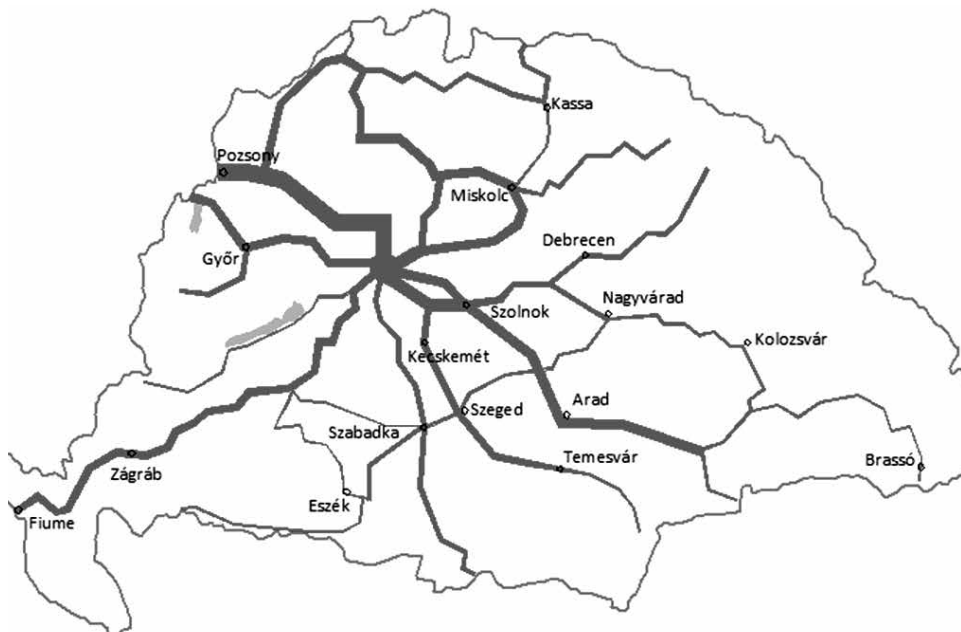
11 A módszert lásd Nemes Nagy 2009: 74–78., különösen 76.

12 A trianoni Alföld településeinek fejlettségi mutatóit s komplex fejlettségi értékeit lásd: Szilágyi 2015a: 92–112.

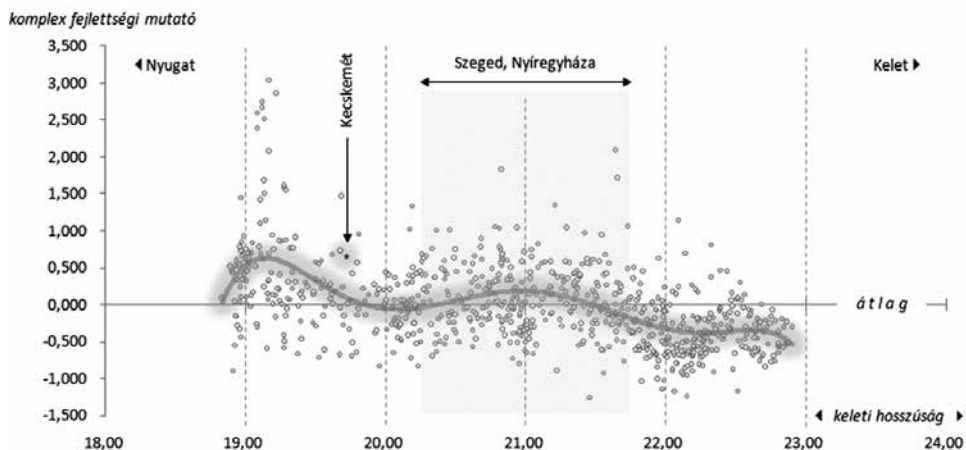

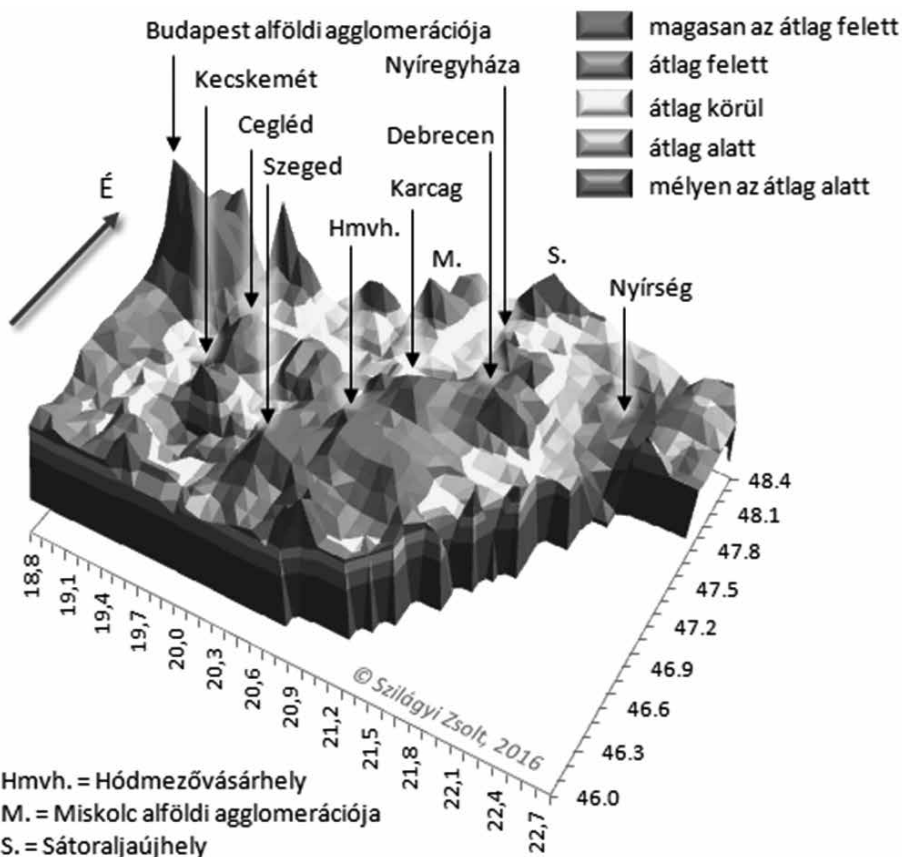
1. ábra: Az Alföld fejlettségi-modernizációs gócai és a táj településeinek átlaghoz mért fejlettségi szintje 1910-ben. Forrás: MSK Ús. 42., 46., 48., 99. kötet. Saját számítás és szerkesztés, vö. Szilágyi 2015a: 80. Megjegyzés: átlag = 0,00, szórás = 1,00, magasan az átlag felett (3,035–0,512), átlag felett (0,511–0,133), átlag körül (0,132 és –0,130 között), átlag (–0,131 és –0,382 között), mélyen az átlag alatt (–0,383 és –1,255 között).

2. ábra: A Kárpát-medence főbb vasútvonalainak forgalma a 20. század elején. Forrás: MGT 1928. Fodor Ferenc térképe alapján saját szerkesztés.

3. ábra: Az alföldi települések fejlettségi szintjének nyugat-kelet irányú trendje 1910-ben. Forrás: MSK Us. 42., 46., 48., 99. kötet, saját számítás és szerkesztés, vö. Szilágyi 2015a: 89. Megjegyzés: a körök az egyes településeket jelenítik meg a földrajzi helyzet és a fejlettség szintjének koordinátájában.

4. ábra: Az Alföld fejlettségi membránja 1910-ben. Forrás: MSK Ús. 42., 46., 48., 99. kötet, saját számítás és szerkesztés.

sokkal inkább egy változatos formavilágú, flexibilis „fejlettségi membránnal” van dolgunk (4. ábra).

Szélesebb perspektívába helyezve az eddig elmondottakat megfogalmazható, hogy a török kori településállomány jelentős részének elpusztulása – a 20. század eleji modernizáció és fejlettség kérdése felől közelítve – talán a szükségesnél még mindig jóval negatívabb megítélés alá esik. Holott mindezek után aligha kérdéses, hogy azok a területek értek el „magasabb” fejlettségi szintet a 20. századra, ahol a pusztítás mértéke nagyobb volt a 16. század során. Ezzel szemben azok a területek, ahol csaknem érintetlen maradt a középkori, „aprófalvas” településállomány, kevésbé tudtak „mobilizálódni”. A sűrű szövésű településháló miatt ezeken a vidékeken olyan nagy kiterjedésű mezővárosok sem alakulhattak ki, amelyek máshol a fejlődés alföldi útját¹³ képviselték. Ennek függvényében e területek másféle „fejlődési úton” jártak, ami nem lemaradást, és főleg nem elmaradottságot jelent, sokkal inkább azt, hogy a helyi viszonyokhoz való legteljesebb alkalmazkodás, a fennálló struktúrák közepette, mindössze annyira volt elegendő, mint amit a vizsgálat a századelőn ezen a vidéken kimutatott.

Az előbbiből következik, hogy a 19–20. századi alföldi modernizáció egyik előzménye, ha nem is előfeltétele, a 18. századra kialakult ritkább településállomány, illetve annak kiemelkedő „szigetei”. Szigetek vagy zárványok, nézőpont kérdése¹⁴, környezetükhöz (vidékükhöz) képest egészen más lehetőségeket, az önmegvalósítás legkülönfélébb tárházát kínálták lakóik számára. Hogy „multikulturális” központok lettek volna ezek a szigetek, azt ma már árnyaltabban látom, mint pár évvel korábban¹⁵, azt viszont továbbra is fenntartom, hogy bizonyára olyan helyekről, központokról van szó, ahol összetettebb struktúrái jöttek, jöhettek létre a gazdaságnak és a társadalomnak helyi szinten. Ezek a szigetek, amelyek egy-egy várost, olykor városok – térben egymáshoz közel fekvő – csoportját jelentették az Alföldön, olyan interakciós teret képeztek, kínáltak a vándormozgalomból is bőven táplálkozó, növekvő társadalmuk számára, ahol a toleránsabb viselkedésforma kialakítása elengedhetetlen velejárója volt a „fejlődés” légkörének. Nyilván ezt erősítette a betelepülések, betelepítések egész sora a 18. században, például a békési, dél-alföldi, Duna menti részeken. S ezt erősítette később is a 19. századi migráció¹⁶, amit nagyban megkönnyített a táj szerkezeti adottsága, az alföldi közlekedés egyszerűbb, „könnyedebb” lehetősége, idővel modernizálódó formája. Valójában mindezek abba az irányba hatottak, hogy e területek az állandó kihívások közepette, bővülő „sokszínűségük” mellett, továbbra is képesek maradtak megőrizni a térszervező szerepköreiket a tájban. A 19. század végére több helyen is összefüggő vidéket, kiemelkedő fejlettségű-modernizációjú góccokat kezdtek alkotni ezek a centrumok. Régi szerepköreiket megtartva tehát, és újabbakkal bővítve azokat, továbbra is környezetük „főlé” emelkedtek. Ilyen volt a Három Város vidéke, beleértve Kecskemét városát is.

13 Vö. Márkus 1986: 43–52. és Beluszky 2001: 79–156.

14 Vö. Benda 2006: 350–367.

15 Szilágyi 2012: 42–43.

16 Bővebben: Szilágyi 2015b: 93–130.

Konstrukció-dekonstrukció: az alkalmazkodó Kecskemét

Több lehetséges értelmezés teremthető a város „fejlődéstörténetével” kapcsolatban. Történeti-földrajzi, gazdaság- és társadalomtörténeti vonatkozásban viszonylag jól követhető Kecskemét több évszázados formálódása egy három-négy szakaszos modell segítségével. Természetesen a konstrukció pusztán eszköz a megértés folyamatában. A modellben szereplő három szakasz a „fejlődésnek” egy-egy olyan lépcsőfoka, amelynek mindegyike közvetlen-közvetett fejleménye a földrajzi, a politikai, a közigazgatási, a gazdasági, s mindezek függvényében a helyi társadalmi környezetnek. Vagyis a lokális lehetőségek kihasználásában, a széles értelemben vett (előbb említett) környezeti feltételekhez való alkalmazkodásban¹⁷, tehát a „kihasználás” és az „alkalmazkodás” kölcsönös, finom összjátékában születtek meg a kecskeméti „városfejlődés” egymásra épülő lépcsőfokai (5. ábra).

5. ábra: A kecskeméti „városfejlődés” háromlépcsős modellje a középkortól a modern korig
Forrás: Szilágyi 2012: 40.

Kecskemét történetének korai szakaszáról csak kevés forrás szólaltatható meg. Ráadásul ezek értelmezésében sincs konszenzus a különféle tudományterületek képviselői között. Ezenfelül a kutatást az is nehezíti, hogy a már meglévő tudományos eredmények kontextualizálása rendszerint elmarad. Mindezek ellenére a régészeti feltárások és a régészeti geológia mellett ígéretes új perspektíva a korai kéziratok térképek bevonása a vizsgálatba.¹⁸ Ezek a törekvések jól illeszkednek

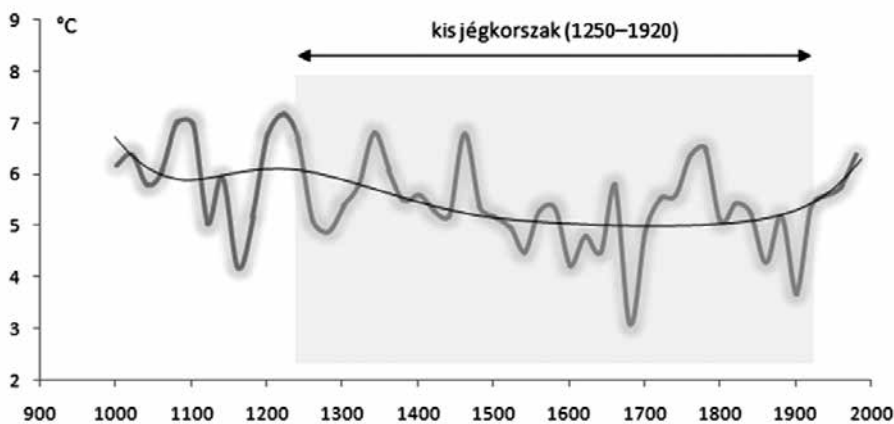
¹⁷ Az alföldi mezővárosok alkalmazkodóképességét hangsúlyozza: Szakály 1988.

¹⁸ Rosta 2014 és Sárosi 2013.

napjaink nemzetközi kutatásainak fő áramlatába.¹⁹ Ehhez kapcsolódóan az utóbbi évek egyik legfontosabb tudományos felismerése, hogy Kecskemét „történelmi városmagja” több település egybeolvadásával jöhetett létre. Sárosi Edit ugyanis azon a véleményen van, hogy a későbbi város, 1780-as években rögzített belvárosi alaprajzán két korábbi településmag körvonalai ismerhetőek fel.²⁰ Az egyik a Szent Miklós- (ferences) templom körül, a másik pedig a Homoki kápolna köré épülve, mely utóbbi pontos lokalizálására kevés esély maradt az azóta sűrűn beépített – szóban forgó – városrész miatt.

Arra sincs egyértelmű magyarázat, hogy Kecskemét minek köszönhette középkori „felemelkedését”. Ezzel kapcsolatban rendszerint négy tényezőt szokás említeni. Először is, a település fontos kereskedelmi útvonalak kereszteződésében formálódott. Másodsor, a Duna–Tisza közti transzferfolyosó origójában feküdt, nagyjából Pest és Szeged között félúton. Harmadszor, királynéi birtokként olyan kiváltságokkal, köztük vámjoggal rendelkezett, amely bizonyára mindennél jobban meghatározta a település késő középkori lehetőségeit. Végül negyedszer, Kecskemét kiemelkedésében a helyi állattartásnak is fontos szerep juthatott, melyben vélhetően részint a honfoglalás kori életmód hagyománya élt tovább.

Az utóbbi másfél-két évtizedben öles léptekkel intézményesülő történeti klimatológia új megközelítési alapokat teremtett és összetettebb értelmezési mezőket nyitott meg. Az éghajlatváltozás története iránti érdeklődésnek köszönhetően számos jelentős kutatási eredmény született. Ma már rendelkezésünkre áll olyan hosszú idősoros klímarekonstrukció, amely kifejezetten a Kárpát-medencei viszonyokat modellezi, megbízható módon, az elmúlt ezer év távlatában (6. ábra).

6. ábra: A Kárpát-medence évi középhőmérsékletének becsült értéke az elmúlt ezer évre 20 éves felbontással. Forrás: Kern 2010: 83. adatai alapján saját szerkesztés. Vö. Vadas–Rácz 2010: 57–59.

¹⁹ Opll 2011.

²⁰ Sárosi 2013: 125.

Kern Zoltán pár éve hasonló tudományos eredményre jutott, mint (azóta) a Miller-féle nemzetközi kutatócsoport.²¹ Meggyőzően bizonyította, hogy a középkori markáns éghajlatváltozás csaknem egy évszázaddal korábban, valamikor az 1200-as évek közepén vette kezdetét. A megelőző évszázadokhoz képest ekkortájt hűvösebbre és csapadékosabbra fordult az idő a Kárpát-medence területén is.²² Ezt a Nyugat-Európában a 19. század közepéig tartó, de a Kárpátokban hosszsan, egészen a 20. század elejéig²³ elnyúló időszakot nevezzük kis jégkorszaknak (1250–1920). Az éghajlatváltozás, úgy tűnik, kedvezően befolyásolta a 14. századtól a táji állattartás kondícióit, lehetővé téve a nagy testű állatok elterjedését a Duna–Tisza közti területen is. Az itt fekvő Kiskunság ugyanis csapadékmennyiség tekintetében a Kárpát-medence egyik legszegényebb vidéke. Emiatt rendkívül érzékeny az éghajlatváltozásra és az emberi jelenlét hatásaira.²⁴ A régészeti, geológiai és pollenanalitikai vizsgálatok egyértelműen bizonyították az elmúlt években, hogy a tatárjárás (1241–42) okozta pusztítás után a táj erdősült területei átmenetileg regenerálódni kezdtek; ennek ellenére a futóhomok, a kunok e vidékre történő letelepítését követően, mozgásba lendült. A nagyállattartó kun gazdálkodás ugyanis olyan környezeti terhelést jelentett a Kiskunságon, amelyre korábban csak a 4. és a 9. században, a szarmaták és az avarok idejében volt példa. A 13. század közepétől tehát már nemcsak a tatárok okozta pusztítás hatásával, hanem a tájhasználat megváltozásával kezdődő homokmozgás következményeivel is számolni kellett. Az Árpád-kori településállomány pusztulásával, illetve átfarmálódásával, a Kiskunsági-homokhát korábbi meghatározó centruma, Pétermonostora, és vele együtt más lakott helyek is megsemmisültek²⁵, majd újabb falvak és központok jöttek létre vagy erősödtek meg – köztük Kecskemét –, amelyekhez idővel a vidék úthálózata is igazodni kezdett. Így a Pest–Szeged főút nyomvonala a 14. században már megkerülve a kunok által sűrűbben lakott területet, Félegyházán és Kecskeméten haladt keresztül²⁶, amelynek felbecsülhetetlen jelentősége volt a település várossá válásának folyamatában.

A falu túlélte a tatár pusztítást, sőt a Kiskunság településállományában ekkor bekövetkező változások – mint az elpusztult telepek feladása, újratelepülése, újabbak alapítása, a kunok jelenléte és az idomuló úthálózat – mind hozzájárultak Kecskemét 14. századi kiemelkedéséhez. Ebben, Rosta Szabolcs szerint, alighanem a település stratégiai helyzete is meghatározó lehetett.²⁷ Királynéi birtokként²⁸ a járulékos kiváltságok és szerepkörök birtokában a város, alföldi

21 Kern 2010 vö. Miller et al. 2012.

22 Vö. Vadas–Rácz 2010: 58.

23 Szegedi 2010: 37.

24 Rosta 2014: 24.

25 Rosta 2014: 326–327.

26 Rosta 2014: 297–298. vö. 129. A főút már a 14. század végén bizonyíthatóan jelentős forgalmat bonyolított le. Draskóczy 2003: 60.

27 Rosta 2014: 129.

28 Lipóty 1935: 3.

viszonylatban, jelentős piacközponttá fejlődött²⁹, amely hatással volt (jobbára bevándorlás formájában) a helyi lakosság gyarapodására. Ennek egyik kézzelfogható bizonyossága már a 15. század első felében az említett Szent Miklós-templom átépítése, befogadóképességének bővítése.³⁰ Minden ránk maradt, igaz többnyire csak közvetett forrás abba az irányba mutat, hogy Kecskemét a városfejlődés eme *első lépcsőfokán*, a középkor végéig kiemelkedő mezővárosa (oppiduma), lélekszámát tekintve átlagon felüli nagyságú (1500 fős) centruma volt az országnak³¹, mely folyamatban ekkor már a közeli falvak elnéptelenedése³² is meghatározó szerepet játszott.

A város érvényesülési lehetőségei a 16. századtól a geopolitikai tér átrendeződésével alapvetően megváltoztak. A török hódítás új helyzetet teremtett. Ennek következtében Kecskemét (a rendszeresen fizetett adók fejében) megvásárolta a „khasz rangot”, mely kiváltság egyben a további „fejlődés” alapjául szolgált. Mindez előnyösen hatott a helyi, mindenekelőtt nagyállattartó gazdálkodásra és kereskedelemre. A város átalakuló, bővülő szerepköreit jellemzően az atlanti Európában ekkortájt lejátszódó gazdasági átalakulás is nagyban befolyásolta. E kibontakozó kereslet következménye volt az alföldi állattartás méretének látványos növekedése. Ehhez az átrendeződő struktúrához alkalmazkodott Kecskemét városa. A folyamat egyik fő mozgatórugója a 14. századi nagy pestisjárványt követő ismételt népességnövekedés volt, amelyben a kontinens lélekszáma másfél száz év alatt mintegy harmadával, a 16. század elejére 50-60 millióról 70-80 millióra emelkedett.³³ Mivel e növekvő lakosság élelmezésében jelentős szerep jutott más kelet- és közép-európai vidékek mellett³⁴ a Kárpát-medencének is, így az Alföld gazdasági potenciálja szintén felértékelődött. A táj terményeit, még inkább állatállományát a környezetükből kiemelkedő központok – mint amilyen Kecskemét is volt – gyűjtötték össze, majd továbbították a kontinens más részei felé.³⁵ Mindehhez az éghajlati feltételeket a „városfejlődés” ezen *második lépcsőfo-*

29 Szilágyi 2012: 18.

30 Biczó 1976: 350.

31 Kubinyi András, Csánki Dezsővel szemben, a középkor végére körülbelül 500-ra teszi a tényleges mezővárosok számát a Kárpát-medencében (Csánki 1913. oldalszám nélkül – Összegzés című táblázat; Kubinyi 1998: 280. vö. Úó 2000: 50.). E városállomány felső harmadának (mintegy 150 városnak) az összlakosságát nagyjából 130 ezer főre becsülte. Eszerint a nagyobb, jelentősebb mezővárosok átlagos méretét hozzávetőlegesen 870 főben határozhatjuk meg. Kecskemét lélekszáma a 16. század elejére elérhette az 1500 főt (Bácskai 2002: 71. vö. Zimányi 1985: 381., 383.). A szabad királyi városok átlagos lélekszáma 3670 fő volt (Kubinyi 1998: 279. alapján saját számítás).

32 A Kiskunsági-homokhát pusztásodását vélhetően a nándorfehérvári küzdelmet követő pestisjárvány elterjedése, majd a nyomában fellépő éhínség és elvándorlás indíthatta el még jóval a mohácsi történéseket megelőzően az 1450-es és 60-as években. Az említett táj 16. századi településállományának kétharmada az 1540-es évek előtt, ezt követően pedig mintegy ötöde pusztult el a század végéig (Rosta 2014: 284., 287. – 22. ábra).

33 Katus 2000: 181–182.

34 Davies 2006: 212–213.

35 Az állattartás vitathatatlan alföldi adottságai mellett a csapadékosabb éghajlatváltozás is abba az irányba hatott, hogy a kiterjedt legelők az 1570-es és az 1580-as években lehetővé tették éves szinten akár a 120–150 ezer darabszám körüli élőállat-kivitel a Kárpát-medencéből (Buza 2003: 138.). Kecskemét 1563 és 1564 fordulóján egy bő negyedév alatt az összesen kilenc Duna–Tisza közti mező-

kán továbbra is a kis jégkorszak, a település- és népességföldrajzi körülményeket pedig az elhúzódo pusztasodás folyamata nyújtotta.

Kecskemét, Szegedet nem számítva, a Duna–Tisza közi táj kiemelkedő, nagy népességkoncentrációjú vidéke lett. Az 1580-as években 6 ezernél is többen³⁶, köztük főleg menekültek éltek a városban.³⁷ Úgy vélem, Kecskemét az említett táj meghatározó (nem a mai értelemben vett) „multikulturális” központjaként értelmezhető, mely arculat a későbbi századok újabb bevándorlásai révén hasonlóan jellemzője maradt a városnak.³⁸ A helyiek és bevándorlók között elkerülhetetlen interakciók folyamatosan alakították a helyi társadalom karakterét, mentalitását. Az így formálódó sokszínű lakosság konfliktuskezelő, problémamegoldó képessége, toleránsabb, „nyitottabb” viselkedése az évszázadok alatt az egyik sajátos vonása lett a helyi társadalomnak. Aligha találhatnánk egyértelműbb jelét a „békés egymás mellett élésnek”, minthogy a 19. századra a meghatározó vallásfelekezetek templomai, szent helyei – szinte egyedülálló módon – mind a főtéren, vagy annak közvetlen szomszédságában kaptak helyet (7. ábra).

7. ábra: Panorámafelvétel a kecskeméti Nagytemplomból északkelet–délkeleti látószöggel, 1903. Forrás: Lovas 2006: 8–9. Megjegyzés: 1. kegyesrendi templom, 2. evangélikus templom, 3. zsinagóga, 4. református templom, 5. szent ferencrendi templom

A 17. századi még erősebb lehűlés (6. ábra) újabb makroregionális változásokat eredményezett Európa észak–dél irányú agrártér szerkezetében. A tovább folytatódó éghajlatváltozás akár száz kilométerekkel³⁹ tolhatta délebbre a gabona és a szőlő termesztetőségének északi határát, mely utóbbi ekkor már a Kárpát-medence területén húzódo.⁴⁰ Ennek eredményeként mind a szőlőművelés,

---

város területéről Vácnál elvámolt 17 ezres szarvasmarha-állomány ötödét egymaga adta (Mészáros 1979: 134. – 46. táblázat alapján saját számítás). Ezzel szemben mások, a közel kétévnnyi forgalom tükrében, inkább egyharmados arányról beszélnek (Entz–Genthon–Szappanos 1961: 30.).

36 Szilágyi 2012: 24.

37 Mészáros 1979: 202.

38 A 18. század végi adatok alapján a bevándorlók a távolabbi, főleg a dunántúli területekről származtak (Iványosi Szabó 1985: 399–400.). Az, hogy valóban meghatározó tényező lehet a multikulturális vonás egy település „fejlődése” során, jól igazolja az utóbbi idők brit történeti földrajzának kiemelkedő művelője, John Langton által írt egyik tanulmány is. Az alapos levéltári kutatásokra épülő munka az angol ipari forradalom bölcsőjének számító, 16–19. századi Lancashire regionális szerkezetét vette szemügyre, és azzal a megállapítással zárult, hogy a környezetéhez képest itt jelentős számban élő katolikusok meghatározó szerepet játszottak a helyben kibontakozó iparosodási folyamatban, noha az említett terület közel sem volt „katolikus régió”. A gyors és látványos gazdasági átalakulás mozgatórugója – Langton szerint – az volt, hogy Lancashire multikulturális régiónak számított. (Langton 1998: vö. Timár 2003: 354.)

39 Péczely 1979: 213.

40 Szegedi 2002: 40.

mind a borkereskedelem jellemzően felértékelődött.⁴¹ Tekintve, hogy a Kárpát-medencei mezővárosok fejlődésének alapvetően kétféle, a szőlőművelésre és a marhatartásra épülő útja létezett, úgy vélem, hogy Kecskemét mindkét potenciális városfejlesztő tényező birtokában olyan előnyre tett szert, amely alapjaiban járult hozzá a település későbbi jellegzetes vonásainak kialakulásához, majd konzerválódásához.

A város történetében a „hosszú 18. század” inkább átmeneti időszaknak, semmint újabb lépcsőfoknak tekinthető. A török kor végével indult, s a reformkor kezdetével végződött. Ez a nagyjából 130–140 év mélyen ható, de csak jóval később kiteljesedő folyamatokat indított el. Noha a város elvesztette a khász rangot, s a Rákóczi-féle harcok és más megpróbáltatások hasonlóan nyomot hagytak rajta, mégis Kecskemét vitalitását igazolja, hogy 1720 után alig két évtized alatt négyszeresére-ötszörösére, nagyjából 18 ezerre nőtt a lélekszáma; sőt, az évszázad végére, az újabb pestis ellenére, már a 22 ezer főt is meghaladta.⁴² A növekvő népesség élelmiszer-szükséglete újabb változást eredményezett a tájhasználatban, ezzel együtt az átmenetileg felmelegedő és szárazabbá váló klíma (6. ábra) hatására a futóhomok ismét mozgásba lendült. A kedvezőtlen következmények ellen erdő- és szőlőtelepítésekkel igyekeztek védekezni, amelynek egyik fejleménye a századfordulón túl a földek felparcellázása lett. Mindez maga után vonta a tanyák elterjedése – és a külterületi lakosság látványos növekedése – mellett a helyi paraszti társadalom átalakulását is.

A 18. század első felében a helyi nagyállattartó gazdálkodás folyamatosan veszített súlyából. Ehhez nemcsak az említett, szárazabbá váló klíma⁴³, hanem a város által korábban bérelt kun puszták többségének az elvesztése⁴⁴, vagyis a külterjes gazdálkodáshoz szükséges tér zsugorodása és a nyugati kereslet visszaesése is nagyban hozzájárult. Az utóbbi hatás összefüggésben állt a Nyugat-Európában a 18. század elején elkezdődő mezőgazdasági forradalommal, mely a század végére az említett területen jelentősen átformálta az addig fennálló keresleti-kínálati rendszert, és amely közvetve hatással volt a közép- és kelet-európai mezőgazdaságra is.⁴⁵ Az új kihívásokra többféle válasszal próbálkoztak a helybeliek. Egyfelől az 1740-es évektől lehetővé tették a zsidók korlátozott lete-

---

41 Már a középkor utolsó századaiban bizonyíthatóan foglalkoztak szőlőműveléssel Kecskeméten (Hornyik 1927: 76.).

42 KSH 1960: 120–121. Ekkor alföldi viszonylatban csak a 29 ezer fős Debrecen előzte meg, de országos szinten is mindössze Pozsony és Buda bírt több lakossal, mint ami Kecskemétnek volt. Utána közvetlenül Pest, Szeged, Szabadka és Selmecbánya következett. Ez a nyolc város alkotta a 18. század végén a legnépesebb centrumokat az országban, egyenként 20–29 ezer, összesen pedig közel 190 ezer fős népességgel (Bácskai 2002: 90.).

43 Közép-Európában a 17–18. század fordulóján jelentősen visszaesett a csapadék mennyisége. Mindezt jól illusztrálja, hogy a Fertő-tó az 1720-as években már alacsony vízállású volt, sőt 1740-ben, majd 1773-ban egyszerűen kiszáradt (Rác L. 2008: 200. – 1. ábra).

44 Hornyik 1927.

45 Orosz 2006: 47.

lepedését⁴⁶, amelytől bizonyára a kereskedelmi funkciók megerősödését várták.⁴⁷ Másfelől a 18. század közepétől kezdetét vette az elhúzódozó és költséges megváltakozás, amelytől szintén gazdaságélénkítő hatást reméltek; mely azonban eleinte inkább a tanyák elterjedését segítette.

Kecskemét „hosszú 18. századi” lehetőségeit nagyban meghatározta az Alföld gazdaság szerkezeti átalakulása mellett a táj közigazgatási átrendeződése is. Ráadásul a marhatartás és marhakereskedelem láthatóan már nem jelentett (nyugati) kereslet híján további húzóágazatot, ennek helyébe fokozatosan előbb a gabona-, majd a zöldség- és gyümölcsstermesztés lépett. Az erre épülő piac pedig újabb sajátos vonását adta a későbbi, 19. századi városnak. Mivel e szempontból Kecskemét előnytelen forgalmi helyzetben volt (távol az 1802-ben megnyíló Ferenc-csatornától), és kedvezőtlen talajadottságú, többnyire futóhomokvidéken feküdt, így számára átmenetileg a fejlődés további útját a tranzitkereskedelmi funkciók erősítése jelenthette. (Alighanem ezért is volt a városra nézve rendkívüli hatású évtizedekkel később a vasúthálózatba való bekapcsolódás.) Végtére is Kecskemét történetében a „hosszú 18. század” a török kor utáni átállás, az eltérő gazdasági funkciók kialakítása, a térségben betölthető szerepek megtalálása: tulajdonképpen az újabb, minden korábbinál összetettebb alkalmazkodás időszaka volt; amely leginkább egy elhúzódozó folyamatként értelmezhető. Ez idő alatt olyan új körülmények teremtődtek, amelyek a 19. századi városfejlődés további alapját képezték.

Noha Kecskemét szőlőkultúrája a középkorig nyúlik vissza⁴⁸, meghatározó szerepet a város gazdaságában csak jóval később, a 19–20. században, a „városfejlődés” *harmadik lépcsőfokán* tölthetett be. Sajátos összefüggés állt fenn ugyanis a helyi nagyállattartás leáldozása és a szőlészet felvirágzása között. A szőlőföldek eleinte a futóhomok megkötésére⁴⁹, később, a vasút megjelenésével, már a növekvő piaci kereslet kielégítésére kezdtek terjedni. A szőlő területe, a gyümölcsösökkel együtt, a 19. században másfél-kétszeresére bővült.⁵⁰ A vasút mint forradalmi szállítási eszköz tette lehetővé a helyben termelt gyümölcs s készített bor távoli piacokon történő értékesítését, amellyel a kecskeméti szőlő- és gyümölcsös kertek gazdasági szerepe is látványosan felértékelődött. A gabonakonjunktúra (1850–70, 1890–1910) mellett a gyümölcskonjunktúra (1890–1910, 1920–1940) lett a város

46 Ö. Kovács 1996: 38–39.

47 Az 1780-as években már 80, ötven évvel később pedig már 800 zsidó élt Kecskeméten (Ö. Kovács 1996: 59. – 3. táblázat).

48 Vö. Szabó [1934] 1983: 10.

49 Szilágyi 2012: 32.

50 1900-ban 7435 kat. hold szőlő övezte a várost (Lakos 1913: 366.). Itt jegyezzük meg azt is, hogy Lakos Béla adatai alapján a város szőlőterülete 1863-ban is csak 3387 kat. hold volt (Uo. 365.). Ez erősen ellentmond az első katonai felmérés alapján általunk végzett számításoknak, miszerint már 1783-ban 4300–4500 kat. hold szőlője volt a városlakóknak. A különbség tehát nagyjából 1000 kat. hold. Ezt az igen jelentős eltérést magyarázhatjuk mind a katonai felmérés „erősen túlzó” (?) pontatlanságával, vagy az 1863-as helyi felmérés hasonló pontatlanságával. Az utóbbi esetben elképzelhető az is, hogy nem teljes, kimaradhattak részek az összeírásból. Ekkora, közel 20-25 százalékos különbség elég valószínűtlennek tűnik a valóságban, de számításba kell vennünk a szőlőterületek különböző okokból történő zsugorodását is – jóllehet erre vonatkozó utalások eddig nem kerültek elő.

gazdaságának következő húzóereje. Ebben a vonatkozásban tehát aligha lehet túlbecsülni a vasút szerepét, hiszen a 18–19. század fordulóján hiába hozott az ország jó néhány, főleg Duna menti városában fellendülést egy korábbi gabonakonjunktúra⁵¹, földrajzi fekvéséből eredően Kecskemét, a versenyképes szállítás híján, ezzel a lehetőséggel ekkor még nem tudott élni. A Pest–Kecskemét közötti vonal 1853-ban, a Kecskemét–Szeged közt futó pedig a következő évben nyílt meg.⁵² A vasút felhasználásával a város rövidesen a távolsági kereskedelmi háló egyik meghatározó elemévé vált. Végül ennek a folyamatnak lett váratlanul katalizátora a homok, amikor a századvégi hegyvidéki filoxérapusztítás következtében a kártevőkkel szemben immunis helyi homoktalajok a szőlészetnek új területet biztosítottak.⁵³ Mindez látványosan hozzájárult a kecskeméti határ említett gyorsuló felparcellázásához, a helyi társadalomszerkezet átalakulásához.

A gazdasági konjunktúra hatására Kecskemét egyre városiasabb, modernizálódó arculatot mutatott, amelyben az 1870-es évektől meghatározó szerep jutott a polgári intézményrendszer kiépülésének is.⁵⁴ A vasút mellett leginkább a közigazgatási rangemelés tekinthető a „kecskeméti városfejlődés” *harmadik lépcsőfokán* elemi húzóerőnek. A település polgári igazgatási székhelyé válása számos városi szerepkörű intézmény megtelepedését segítette elő, mely folyamat közvetlenül hatással volt a helyi tisztviselői rétegre, annak hangsúlyosabbá válására. Mindezek következtében a város központi funkciói megerősödtek, mely kedvezően hatott a további pénzügyi-kereskedelmi szolgáltatások kiépülésére, és amely visszahatott a parcellázás, a telepítés, és végső soron a tanyásodás folyamatára.

Az újonnan épülő középületek, a parkosítások, a közvilágítás, vagy éppen a városközpont térburkolása mind-mind új alapokra helyezte a város működését.⁵⁵ A századfordulóra Kecskemét megtalálta a térszervezői szerepkörét is. A város és a tanyák között új kapcsolat formálódott.⁵⁶ A klasszikus tanyamodell⁵⁷ felbomlóban volt, helyette a tanyára való kiköltözés került előtérbe. E folyamat visszafordíthatatlannak bizonyult, mely egy teljesen átformalódó „gazdasági szimbiózisrelációt” takart a háttérben. A századfordulóra úgymond készen állt a város az 1920 utáni teljes gazdaságszerkezet-váltásra, a belterjes gyümölcsstermesztő kisüzemek kialakítására, mindenekelőtt az export útján értékesített, ipari méretű baracktermesztésre, illetve a helyi mezőgazdasági feldolgozóipar befogadására.

51 Fónagy 1998: 42. – E gabonakonjunktúra az 1780-as évek végén kezdődött, s az 1810-es évek végéig tartott.

52 Juhász 1998: 311. és Beluszky–Győri 2005: 60.

53 Bende 1929: 56–58.

54 Lásd bővebben: Beluszky–Győri 2005: 63–64.

55 Juhász 1998: 269–273., 304., 327., 337–340., 345.

56 Szilágyi 2011.

57 Beluszky 2001: 246.

Konklúzió: Kecskemét város „alkalmazkodásmodellje”

A 16–17. századi gazdasági fejlődés alapja a 15. századi nyugat-európai népességrobbanás következtében megnövekedett élelmiszer-szükséglet volt. Így módon a keresletre született alföldi válasz a nagyállattartó gazdálkodás elterjedése lett. Mindez persze jól illeszkedett a megváltozott geopolitikai viszonyokhoz, a kis jégkorszak alatt átalakuló táj arculatához, amelynek eredményeként a tájhasználat is jelentősen átformálódott. Az új gazdasági rendszer kialakulásában a szarvasmarha-konjunktúra, az éghajlatváltozás és a tájátalakuláson kívül hasonlóan meghatározó szerep jutott az elpusztásodás elhúzódó folyamatának. A lakatlan vidékek szabadon maradt földjeit a szigetként „kiemelkedő” nagyobb települések kezdték bérelni. Tulajdonképpen az alföldi nagyállattartó gazdálkodás kulcsa a felbomlott középkori településrendszer után maradt puszták elnéptelenedett helyzetének megtartása, konzerválása volt. Másképp fogalmazva, e külterjes állattartás és vele együtt a mezővárosok korabeli gazdasági prosperitása addig volt fenntartható, amíg újabb területek váltak lakatlanná, s amíg az elpusztult települések, vidékek helyzete változatlan maradt.

A „hosszú 18. században” éppen ez a „megmerevedett világ” bomlott fel. Újabb változások érték a tájat. A török kor végével, a Habsburg-hódítás után, magyarányú betelepülés, betelepítés vette kezdetét az Alföldön. A lakatlanná vált vidékek jelentős része pusztá maradt ugyan, de jó néhány falut, várost újra benépesítettek, amelynek hatására épp az említett nagyállattartó gazdálkodás keretei hullottak szét. Mindezzel párhuzamosan az újabb klímaváltozás, amely során melegebbé és szárazabbá vált az éghajlat, nemcsak a népességnövekedéshez teremtett kedvező feltételt Európa-szerte, hanem meghatározó szerepet játszott abban is, hogy a Kárpát-medence egyes vidékein ismét mozgásba lendüljön a futóhomok. Nemcsak a korábbi világ széthulló keretei, hanem a népességnövekedésre adott nyugat-európai válasz (a mezőgazdasági forradalom következtében a hazai szarvasmarha-kínálattal szemben mérséklődő kereslet) is hozzájárult a Duna–Tisza közti tájhasználat újabb változásához. Kecskemét válasza minderre, már csak saját növekvő lakossága miatt is, a szántóföldi területek gyarapítása volt, majd miután ez felgyorsította a homokmozgás folyamatát, az újabb felelet a szőlő- és erdőtelepítés lett.⁵⁸ Mindezek ellenére Kecskemét tovább próbálkozott a nagyállattartó gazdálkodási rendszer fenntartásával is. Ehhez viszont folytatnia kellett a puszták bérlését. Amikor azonban ez részben lehetetlenné vált, inkább arra törekedett, hogy felvásárolja a környező és távolabb fekvő pusztákat. Ennek a birtokpolitikának lett az eredménye, hogy a 19. század végére Kecskemét a Duna–Tisza közének legnagyobb területű mezővárosává nőtt. A várostól távolabb fekvő birtokok művelése olyan újabb kihívás volt, amelyre válaszul kialakultak a tanyák – nem minden előzmény nélkül.

A 19. század közepe újabb fordulatot hozott: a nagy gabonakonjunktúra (1850–70), a kiépülő vasúthálózat és a párhuzamosan zajló parcellázás ismételt alkalmazkodásra készítette a kecskemétiakat. Egyfelől megerősítésre került a

58 Szilágyi 2012: 30–31.

puszták felvásárlásának gyakorlata, így a külterületi részek bővítése továbbra is kulcsfontosságú maradt, kivált, hogy a helybéliek ebben látták biztosítva a város gazdasági növekedését, gazdasági potenciáljának erősítését. Másfelől mindezek következtében és az újabb felmelegedés hatására az emelkedő népességterhelés – amely nagyjából egybeesett az országos demográfiai robbanás időszakával⁵⁹ – azt eredményezte, hogy a lakosság egy része külterületre áramlott. A visszaszoruló nagyállattartással szemben a külterületi szállások gazdasági funkciója átlényegült. A tanyák folyamatosan „állandóan lakott helyekké” alakultak, ahol a szántóföldi művelés, a zöldség- és gyümölcsstermesztés lett a meghatározó. A termények egy része a helyi szükségletet, a többi pedig a „közeli” főváros gyorsan növekvő lakosságának keresletét elégítette ki. Budapest népessége a század utolsó harmadában kétszeresére-háromszorosára emelkedett, majd a 20. század elején már a 800 ezer lelket is meghaladta.⁶⁰ A filoxéra következtében gyakoribbá váló, kiterjedt (szőlő)telepítések felgyorsították a gazdaság szerkezeti átalakulását. A nagyállattartó gazdálkodás már nem volt képes biztosítani a helyi gazdasági növekedést, mivel a századfordulón a külterületi részek bővítése, a beszükkült lehetőségek miatt, nehézkessé vált. Újabb terület vásárlására 1907 után, Szentlőrinc pusztá megvételét követően⁶¹, már nem volt mód. Tulajdonképpen szükségessé, mi több, egyre sürgetőbbé vált a gazdasági szerkezetváltás, amihez a feltételek lényegében a 20. század elejére már adottak voltak. A 19. század végén már nem egyszerűen csak az átmenő áruforgalom bonyolódott le a városon keresztül, hanem Kecskemét a Duna–Tisza közti táj meghatározó gazdasági (termelői), kereskedelmi és közigazgatási központja lett. A város gazdasági potenciálját a növekvő lakossága, a város-tanya szimbiózisban formálódó új agrárrendszere és a fennálló keretek közt előnyös társadalomszerkezete biztosította.

A 20. század első felében a következő változást a trianoni államhatár kialakítása jelentette. A Kárpát-medence Alföldjének peremvidékét, ahol a táj fő vásárvonala húzódott, és amelyen a legjelentősebb városok – mint Temesvár, Arad vagy Nagyvárada – feküdtek, 1920-ban közigazgatásilag leválasztották a régió belsőbb területeiről. Ezúttal ehhez az átfarmálódó gazdasági-települési térszerkezethez kellett kényszerűen alkalmazkodnia Kecskemétnek. A hozzá hasonló Szabadkát, az említett városokkal együtt, szintén elcsatolták. Ezzel a határ menti helyzetbe került Szegeddel szemben Kecskemét lett a Duna–Tisza közti táj meghatározó gazdasági és közigazgatási központja, a főváros egyik legfontosabb élelmiszerellátó városa-vidéke. Ebbe az új szerepkörbe nőtt bele Kecskemét a két világháború közötti években. Ekkor vált a növekvő külföldi kereslet révén meghatározóvá a helyi exportkereskedelem, melynek következtében a város körüli 5–10 kilométeres gyűrűben intenzív kertkultúra bontakozhatott ki az 1920-as évek végére.

⁵⁹ Katus 1979: 1119–1131.

⁶⁰ MSK Ús. 42. kötet: 806.

⁶¹ Entz–Genthon–Szappanos 1961: 58.

Sajátos kecskeméti vonások a 20. századra

Kecskeméten a 20. század elejére országos viszonylatban kedvező birtokstruktúra alakult ki: a törpebirtokosok aránya alacsonyabb, a kis- és középbirtokosoké pedig jóval magasabb volt.⁶² A helyi társadalom különös stabilitását, ami a nagyszámú helyi földbirtokos rétegre épült, tovább növelte a kereskedők, kivált a gyümölcskereskedők emelkedő aránya.⁶³ Lényegében a város gazdaságát, és azon keresztül társadalmát az előbbi két réteg szimbiózisa határozta meg, illetve tartotta mozgásban. Az exportpiacnak köszönhetően a gazdasági válság éveiben (1928–1935) is mindössze 8 százalékkal⁶⁴, az országos értéknek csupán negyede volt a munkanélküliek aránya Kecskeméten, ahonnan még ezekben az években is az országos gyümölcskivitel több mint 40 százaléka származott.⁶⁵ Ezek a kedvező strukturális vonások nagy szerepet játszottak abban, hogy a várost, a magas természetes szaporodás és Budapest közelsége ellenére is, nem a népesség elvándorlása, hanem inkább megtartása jellemezte a két háború között.⁶⁶

Ez, és a település török kori múltja olyan képzetet keltett a kortársakban, mint ha a város gazdag lenne.⁶⁷ Ehhez felfokozott elvárások egész sora társult. Erdei Ferenc, Móricz Zsigmond vagy Németh László példaként állították Kecskemét idealizált képét olvasóik elé.⁶⁸ Elhallgatva, hogy a viszonylagos jólét mögött rendkívüli mértékű volt a helyi gazdák eladósodása. Ennek súlyossága azonban akkor vált szemlélhetővé, mint egy nyílt törés, amikor a város agrárgazdasága az 1935. évi természeti csapások⁶⁹ miatt átmenetileg megbénult, lakói pedig ideig-óráig kilátástalan helyzetbe kerültek, hiszen az agrártársadalom mellett a feldolgozóipar és a szolgáltató szektor keresőit is érzékenyen érintette a krízis. A rendszertelenül visszatérő rossz termésévek hozzájárultak ahhoz, hogy az időjárással szembeni kiszolgáltatottság érzete, a válságos időkben, mélyen beépüljön

62 MSK ÚS 112. kötet, saját számítás.

63 Szilágyi 2014b: 153.

64 Szilágyi 2012: 131.

65 Konkoly Thege 1935: 105.

66 A helyi földbirtok-politika eredményeként az első világháború után több mint 40 százalékkal nőtt a zöldségek, a szőlők és gyümölcsösök területe Kecskeméten. A csaknem egymillió gyümölcsfa bő negyedét az 1930-as években már a kajszibarack adta, mely gyümölcs iránt hatalmas kereslet mutatkozott nemcsak a szomszédos osztrák, hanem a távolabbi svájci, olasz vagy német piacokon is. Lényegében ez tette lehetővé a helyi gazdasági prosperitást. De a helyi birtokpolitika életképes paraszti gazdaságok egész sorát is életre hívta. Ezzel nemcsak alföldi, hanem országos viszonylatban is egyedülálló agrártársadalmi szerkezet alakult ki, melyhez fogható csak Hódmezővásárhelyen volt. Az 1930-as években a kecskeméti kisparaszti réteg aránya 27 százalékra tehető, miközben a keresők több mint fele őstermelésből élt. Ezek a körülmények kedvezően hatottak a gyermekvállalási kedvre. A természetes szaporodás az átlagot messze meghaladó, 11 ezrelék körül alakult, melynek eredményeként a meglehetősen fiatal korstruktúra lehetővé tette a szükséges munkaerő-utánpótlás biztosítását. Miközben a foglalkozásszerkezeti változásokat leginkább a mezőgazdasági munkaerő-kibocsátás és az ipari szektor részleges felszívó hatása jellemezte.

67 Horváth 1940.

68 Erdei 1937: 66–130.; Móricz 1958a [1926]: 224., Uő 1958b [1932]: 167., Uő 1958c [1932]: 156.; Németh 1942: 90., Uő 1968: 438.

69 KKN 1936: 65–103.

az itt élők tudatába. Következésképp a város természetföldrajzi vonásai (talán a szükségesnél jobban) visszatükröződtek a kecskeméti önképében.

A város földrajzi adottságai lényegében a helyi mentalitás nélkülözhetetlen elemét képezték. E viszonyrendszer nélkül a kecskemétiség veleje „megfoghatatlan”. Az évszázadok során egy erősen földhözkött vállalkozói, „parasztpolgári” mentalitás alakult ki Kecskeméten, amelynek – a fölbirtokon túl, a kortársak szerint⁷⁰ – központi eleme volt a „kereskedői szellem” és a „vagyonserzési vágy”. Mindez hatással volt a sajátos társadalomszerkezet kialakulása mellett arra is, ahogyan például a szociális ügyeket kezelték, és ahogyan a kultúra hangsúlyos szerephez juthatott a városban a 20. század első felében. Még akkor is felfejthető a helyi mentalitás többrétűsége, ha időközben a város hírnevét a „valóságosnál” csillogóbb máz vonta be. Így kerülhetett Kecskemét a „gazdagváros” vagy a „parasztváros” szerepébe, de a kortárs írók tollán keresztül így kerülhetett az akkori politikai narratívába is – mint a „gyermek” és a „gyümölcs városa”.⁷¹

Az említett kiszolgáltatottság ellenére a lakosságban – tekintve, hogy a város más gazdasági potenciállal mint a termőföld vagy az olcsó, szakképzetlen munkaerő, nem rendelkezett – erős kötődés alakult ki a földhöz. A föld volt a helyi társadalomban a mobilitás legfőbb záloga. Ennek birtokában esély volt nemcsak a jobb anyagi körülmények megteremtésére, de a „kecskeméti társadalomban” való felemelkedésre is. Az érvényesülés tradicionális útja, eszköze a birtok maradt, még ha ehhez sokaknak az eladósodást is fel kellett vállalniuk. Mindez rávilágít a kecskeméti gazdatársadalom páratlan vállalkozói kedvére is. Ez a vállalkozói szellem más volt, mint például a győri.⁷² Homlokterében a föld, s a hozzá kötődő vagyonosodási, mobilitási lehetőségek álltak. Nem túlzás azt hangoztatni, hogy a kecskeméti gazdaság és társadalom mozgatórugója a 20. század első felében is, legtöbb vonatkozásban a föld volt és maradt. A földhöz való viszony alapvetően meghatározta a „kecskeméti társadalom” különböző rétegeinek a mentalitását.

Az 1920-as években tovább folytatódó parcellázás és az évtized második felében fellendülő helyi gazdaság eredményeként a külterületi lakosság aránya egyedülállóan magasra, csaknem 60 százalékra nőtt.⁷³ A tanyán élő családok döntő többségének a kapcsolata a várossal meglazult. Bár sokukat rokoni szálak fűzték még mindig a városhoz, a meghatározó (ekkor már) inkább a gazdasági kötelék volt. Ezek a tanyák szezonális ciklusonként lüktető gazdasági szimbiózisban álltak a várossal. A klasszikus város–tanya kapcsolat felbomlott, helyébe az exportpiacot és a helyi mezőgazdasági feldolgozóipart kiszolgáló gazdaságok léptek. A kecskeméti piac erre az új rendszerre épült fel, amelynek keretét a centrum tanyazóna⁷⁴ adta, működését pedig a nagyszámú helyi kereskedőréteg, kivált az exportkereskedők biztosították.

70 Wolf [1926]: 25.

71 Szilágyi 2012: 50–149.

72 Vö. Szakál 2002.

73 Szilágyi 2012: 100–101.

74 Szilágyi 2011: 34–38.

Végül fontos hangsúlyozni, hogy az 1930-as években megfigyelhető jobbra-
tolódás következménye, a zsidóellenesség⁷⁵, még a háborús évek elején is csak
mérsékelt volt Kecskeméten. Rendkívüli szerepet játszott ebben, hogy a termény-
kereskedelem, kiváltképp a helyi exporttevékenység a zsidó nagykereskedők
kezeben volt. Eszerint a zsidók ellen foganatosított lépések egyet jelentettek
volna a helyi piac összeomlásával, a város akkori gazdaságának megbénulásá-
val. Tudta ezt mindenki Kecskeméten. Éppen ezért fogalmazható meg, hogy a
kertkultúrára épülő gyümölcsexport nemcsak a munkanélküliséggel szemben
bizonyult hatékony eszköznek, hanem a helyi zsidó közösség fölé is védernyőt
borított egészen az 1940-es évek első harmadáig.

Felhasznált forrás és irodalom

Forrás

- KKN 1936. *A Kecskeméti Közlöny naptára 1936*. Szerk. Horváth Ödön. Kecskeméti Közlöny
Nyomda és Lapkiadó Vállalat, Kecskemét.
- KSH 1960. *Az első magyarországi népszámlálás (1784–1787)*. Szerk. Danyi Dezső–Dávid
Zoltán. Központi Statisztikai Hivatal, Művelődésügyi Minisztérium Levéltári Osztálya,
Budapest
- MGT 1928. *Magyarország gazdaságföldrajzi térképe*. (Negyedik kiadás.) Teleki Pál és
Cholnoky Jenő közreműködésével hivatalos adatok alapján szerkesztette Fodor
Ferenc. Magyar Földrajzi Intézet R. T., Budapest. In: *A Föld és élete. Világrészek, országok,
emberek*. 6. kötet. *Magyarország földrajza*. Cholnoky Jenő. Franklin-Társulat kiadása,
Budapest [1937], melléklet
- MSK Ús. 42. kötet. *A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása*. Első rész.
A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint. Magyar Királyi
Központi Statisztikai Hivatal, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat, Budapest,
1912. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat, 42.)
- MSK Ús. 46. kötet. *A magyar szent korona országainak 1901–1910. évi népmozgalma
községeknél*. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Athenaeum Irodalmi és
Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1913. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új
sorozat, 46.)
- MSK Ús. 48. kötet. *A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása*. Második rész.
A népesség foglalkozása és a nagyipari vállalatok községeknél. Magyar Királyi Központi
Statisztikai Hivatal. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat, Budapest, 1913.
(Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat, 48.)
- MSK Ús. 99. kötet. *Magyarország földbirtokviszonyai az 1935. évben*. I. [rész]. *Törvényhatóságok
és községek (városok) szerint*. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Stephaneum
Nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1936. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új
sorozat, 99.)
- MSK Ús. 112. kötet. *Magyarország mezőgazdaságának főbb üzemi adatai az 1935. évben a
gazdaságok (üzemek) nagysága szerint*. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal,
Stephaneum Nyomda, Budapest, 1941. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat,
112. köt.)

75 Vö. Gyáni 2010: 11.

Irodalom

- Bácskai Vera 2002. *Városok Magyarországon az iparosodás előtt*. Osiris Kiadó, Budapest. (Osiris Könyvtár Történelem)
- Beluszky Pál 2001. *A Nagyalföld történeti földrajza*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. (Dialóg Campus Szakkönyvek, Dialóg Campus Tankönyvek)
- Beluszky Pál–Győri Róbert 2005. *Magyar városhálózat a 20. század elején*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs
- Benda Gyula 2006. *Társadalomtörténeti tanulmányok*. Osiris Kiadó, Budapest
- Bende László 1929. *A kecskeméti szőlő- és gyümölcsstermelés fejlődéstörténete*. A Kecskeméti Közlöny Nyomda- és Lapkiadó Vállalat kiadása, Kecskemét
- Biczó Piroska 1976. *Jelentés a Kecskemét-Kossuth téren végzett ásatásról*. In: *Cumania* 4. kötet. Szerk. Horváth Attila–H. Tóth Elvira. Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Igazgatósága, Kecskemét, 329–360. (Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Közleményei, Archeologia)
- Bulla Béla 1940. *Az Alföld*. Magyar Szemle Társaság, Budapest. (Kincsestár, A Magyar Szemle Társaság Könyvtára, 116.)
- Bulla Béla–Mendöl Tibor 1947. *A Kárpát-medence földrajza*. Egyetemi Nyomda, Budapest. (Nevelők Könyvtára, 2.)
- Buza János 2003. *A török kori Magyarország gazdaságtörténete*. In: *Magyarország gazdaságtörténete a honfoglalástól a 20. század közepéig*. 8. kiadás. Szerk. Honvári János. Aula Kiadó, Budapest, 79–159.
- Csánki Dezső 1913. *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. 5. kötet. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1913
- Davies, Norman 2006. *Lengyelország története*. Osiris Kiadó, Budapest
- Draskóczy István 2003. *A honfoglalástól a 16. századig*. In: *Magyarország gazdaságtörténete a honfoglalástól a 20. század közepéig*. 8. kiadás. Szerk. Honvári János. Aula Kiadó, Budapest, 7–78.
- Entz Géza–Genthon István–Szappanos Jenő 1961. *Kecskemét*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest. (Városképek–Műemlékek, Kecskemét)
- Erdei Ferenc 1937. *Futóhomok. A Duna–Tisza köz földje és népe*. Athenaeum, Budapest
- Fónagy Zoltán 1998. *A bomló feudalizmus gazdasága*. In: *19. századi magyar történelem 1790–1918*. Szerk. Gergely András. Korona Kiadó, Budapest, 25–56.
- Gyáni Gábor 1988. *Történészviták hazánk Európán belüli hovatartozásáról*. Valóság 31, 4, 76–83.
- Gyáni Gábor 1991. *Érvek az elkanyarodás ellen. Reflexiók Pach Zsigmond Pál „A közép-kelet-európai régió az újkor kezdetén” című írására*. BUKSZ 3, 4, 406–409.
- Gyáni Gábor 2010. *A magyar polgári elitek értékrendszere és regionális változatai*. Tér és Társadalom 24, 2, 5–16.
- Győri Róbert 2005. *A térszerkezet átalakulásának elemei a Kisalföld déli részén (a XVIII. század végétől a XX. század elejéig)*. Doktori értekezés kéziratban. Témavezetők: Beluszky Pál, Nemes-Nagy József. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Földtudományi Doktori Iskola, Budapest
- Győri Róbert 2006. *Bécs kapujában. Területi fejlettségi különbségek a Kisalföld déli részén a 20. század elején*. Korall 24–25 (június), 231–250.
- Hanák Péter 1992. *Kezdjük újra a régió-vitát? Pach Zsigmond Pál: „A közép-kelet-európai régió az újkor kezdetén” című írásáról*. BUKSZ 4, 1, 6–10.

- Hornyik János 1927. *Kecskemét város gazdasági fejlődésének története*. (Posztumusz kiadás. Eredeti kézirat kelt: 1885.) Kecskemét Törvényhatósági Jogú Város Múzeuma, Kecskemét. (Kecskemét Törvényhatósági Jogú Város Múzeumának Kiadványai, 1.)
- Horváth Ödön 1940. *Parasztváros–kulturváros*. (Előadás kéziratban.) Katona József Társaság, Kecskemét. (Lelőhely: MNL BKML, X-52, 4. doboz, 3. tétel, P.)
- Iványosi-Szabó Tibor 1985. A migráció Kecskeméten 1662–1711. In: *Bács-Kiskun megye múltjából*. 7. kötet. Gazdaságtörténeti és demográfiai feldolgozások. Szerk. Iványosi-Szabó Tibor. Bács-Kiskun Megyei Levéltár, Kecskemét, 389–434. (A Bács-Kiskun Megyei Levéltár Kiadványa, 9.)
- Juhász István 1998. *Kecskemét város építéstörténete*. Kecskemét Monográfia Szerkesztősége és a Tiberias Bt., Kecskemét. (Kecskeméti füzetek, 8.)
- Katus László 1979. *A népesedés és a társadalmi szerkezet változásai*. In: *Magyarország története tíz kötetben*. 6/2. kötet. *Magyarország története 1848–1890*. Szerkesztőbizottság vezetője Pach Zsigmond Pál, főszerk. Kovács Endre, szerk. Katus László. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1119–1163.
- Katus László 2000. *A középkor története*. Egyetemi tankönyv. Pannonica–Rubicon Kiadó, Budapest
- Kern Zoltán 2010. *Éghajlati és környezeti változások rekonstrukciója faégyűrűk és barlangi jég vizsgálata alapján*. Doktori (Ph.D.) értekezés kéziratban. Témavezetők: Gábris Gyula és Kázmér Miklós. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Földtudományi Doktori Iskola Földrajz–meteorológia program, Földrajz- és Földtudományi Intézet, Magyar Tudományos Akadémia Geokémiai Kutatóintézet, Budapest. (Online: http://teo.elte.hu/minosites/ertekezes2010/kern_z.pdf)
- Konkoly Thege Gyula 1935. *Kecskemét gyümölcstermelésének jelentősége* (Különlenyomat) Magyar Statisztikai Szemle 13, 5, 99–113.
- Kubinyi András 1998. *Gazdasági élet és társadalmi átalakulás a középkor végén*. In: Engel Pál–Krisztó Gyula–Kubinyi András: *Magyarország története 1301–1526*. Osiris Kiadó, Budapest, 275–324.
- Kubinyi András 2000. *Városfejlődés és városhálózat a középkori Alföldön és az Alföld szélén*. Csongrád Megyei Levéltár, Szeged. (Dél-alföldi Évszázadok, 14.)
- Lakos Béla 1913. *Kecskemét gazdasági fejlődése*. II. rész. Huszadik Század 14, 10, 356–374.
- Lakos Béla–Németh József 1926. *Magyarország és a Kárpáti-medence földrajza. A gimnáziumok, reál-gimnáziumok és reáliskolák I. osztálya részére*. Magyar Földrajzi Intézet Részvénytársaság, Budapest
- Langton, John 1998. *The Continuity of Regional Culture: Lancashire Catholicism from the Late Sixteenth to the Early Nineteenth Century*. In: *Issues of Regional Identity. (In Honour of John Marshall.)* Ed. Edward Royle. Manchester University Press, Manchester and New York.
- Lipóczy Sándor 1935. *Kecskemét th. város birtokszerezése és a szabad királyi városság kérdése*. Felelős kiadó: Lipóczy Sándor, Szeged. (Kolozsvári-Szegedi Értekezések a Magyar Művelődéstörténelem Köréből, 30.)
- Lovas Dániel 2006. *Élet a régi Kecskeméten. Hétköznapiak és ünnepek a 20. század első felében, magángyűjteményekben található régi fotókon és képeslapokon*. Kecskeméti Lapok Kft., Kecskemét. (Magyar Múzsza Könyvek)
- Márkus István 1986. *Az „alföldi út” és elakadása*. Igrici, Gelej, Mezőcsát. Valóság 29, 4, 30–58.
- Mészáros László 1979. *Kecskemét gazdasági élete és népe a XVI. század közepén*. In: *Bács-Kiskun megye múltjából*. 2. köt. *A késői feudalizmus kora*. Szerk. Iványosi-Szabó Tibor. Bács-Kiskun Megyei Levéltár, Kecskemét, 58–286.

- Miller, Gifford H.–Geirsdóttir, Áslaug–Zhong, Yafang–Larsen, Darren J.–Otto-Bliesner, Bette L.–Holland, Marika M.–Bailey, David A.–Refsnider, Kurt A.–Lehman, Acott J.–Southon, John R.–Anderson, Chance–Björnsson, Helgi–Thordarson, Thorvaldur 2012. Abrupt Onset of the Little Ice Age Triggered by Volcanism and Sustained by Sea-ice/ocean Feedbacks. *Geophysical Research Letters* 39, 102708, 1–5. (doi:10.1029/2011gl050168.)
- Móricz Zsigmond 1958a [1926]. *A magyar gyümölcs nemzeti kincs*. In: *Riportok* 2. kötet. (1920–1929). Szerk. Móricz Zsigmond. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 241–245.
- Móricz Zsigmond 1958b [1932]. *A föld meghódítása*. In: *Riportok* 3. kötet. (1930–1935). Szerk. Móricz Zsigmond. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 167–171.
- Móricz Zsigmond 1958c [1932]. *Kecskemét*. In: *Riportok* 3. kötet. (1930–1935). Szerk. Móricz Zsigmond. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 155–160.
- Nemes Nagy József 2009. *Terek, helyek régiók. A regionális tudomány alapjai*. Akadémiai Kiadó, Budapest. (Modern Regionális Tudomány Szakkönyvtár)
- Németh László 1942 [1939]. *Kisebbségben*. I–II. kötet. Magyar Élet Kiadása, Budapest
- Németh László 1968. *Kecskemét*. In: Németh László: *Kiadatlan tanulmányok*. 2. kötet. Magvető Kiadó, Budapest, 435–439.
- Oppl, Ferdinand 2011. *The European Atlas of Historic Towns*. Project, Vision, Achievements. *Ler história* 60, 169–182.
- Orosz István 2006. *A mezőgazdasági termelés*. In: *Európa az újkorban (16–18. század)*. Szerk. Orosz István–ifj. Barta János–Angi János. Multiplex Media–Debrecen University Press, Debrecen, 35–47.
- Ö. Kovács József 1996. *Zsidók a Duna–Tisza közén*. Társadalomtörténeti esettanulmányok, XVIII–XIX. század. Kecskeméti Lapok Kft. és Kecskemét Monográfia Szerkesztősége, Kecskemét. (Kecskeméti Füzetek, 6.)
- Pach Zsigmond Pál 1963. *Nyugat-európai és magyarországi agrárfejlődés a XV–XVII. században*. Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Gazdaságtörténeti Tanszék. Kossuth Könyvkiadó, Budapest
- Pach Zsigmond Pál 1991. *A közép-kelet-európai régió az újkor kezdetén*. BUKSZ 3, 3, 351–361.
- Pach Zsigmond Pál 1992. *Érvek az elkanyarodás mellett. Válasz Gyáni Gábor Érvek az elkanyarodás ellen és Hanák Péter Kezdjük újra a régió vitát? című írására*. BUKSZ 4, 2, 145–154.
- Péczy György 1979. *Éghajlatlan*. Tankönyvkiadó, Budapest
- Rác Lajos 2008. *Magyarország környezettörténete az újkorig*. MTA Történettudományi Intézete, Budapest. (Természet-történelem, 1.)
- Rosta Szabolcs 2014. *A Kiskunsági homokhátság 13–16. századi településtörténete*. Doktori (PhD.) értekezés kéziratban. Témavezető: Laszlovszky József. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, ELTE Történettudományi Doktori Iskola, Régészettudományi Intézet doktori program, Budapest. (Online: <http://doktori.btk.elte.hu/hist/rostaaszabolcs/diss.pdf>)
- Sárosi, Edit 2013. *Landscapes and Settlements in the Kecskemét Region, 1300–1700*. Doctoral dissertation, manuscript. Supervisors: Katalin Szende and József Laszlovszky. Medieval Studies Department, Central European University, Budapest. (Online: www.etd.ceu.hu/2013/mpabee01.pdf)
- Szabó Kálmán [1934] 1983. *Kecskemét szőlő- és gyümölcsstermelésének multja*. (Hasonmás kiadás.) Katona József Társaság, Kecskemét
- Szakál Gyula 2002. *Vállalkozó győri polgárok 1870–1940. Sikeres történeti modellváltás*. L'Harmattan, Budapest

- Szakály Ferenc 1988. *Mi veszett Mohács után? A magyarországi török uralom mérlege*. Valóság 31, 3, 39–51.
- Szegedi Sándor 2002. *A környezet és a társadalom kölcsönhatása a Kárpát-medencében a honfoglalástól a XX. századig*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen
- Szegedi Sándor 2010. *Félezer év fagyoskodás. A kiséjkorszak jelleme*. A Földgömb, új sorozat 12, 3, 26–37.
- Szilágyi Zsolt 2011. *Város–tanya kapcsolat a Horthy-kori Kecskeméten*. Tér és Társadalom 25, 2, 29–47.
- Szilágyi Zsolt 2012. *Homokváros. Kecskemét történeti földrajzi látószögek metszetében*. Kecskemét Írott Örökségéért Alapítvány, Kecskemét. (Kecskeméti Örökség Könyvek, 2.)
- Szilágyi Zsolt 2013. *A sárréti falvak laterális kapcsolathálója 1925-ben*. In: *Vidék és város: ellentétek és kölcsönhatások a 20. századi Magyarországon*. Szerk. Pallai László. MTA Agrártörténeti és Faluszociológiai Osztályközi Állandó Bizottság, Hajdúnánás, 45–82.
- Szilágyi Zsolt 2014a. *Alföldi vonzaskörzetek és piacközpontok 1925-ben I. Módszertani megközelítések, vizsgálati keretek*. Agrártörténeti Szemle 55, 1–4, 107–156.
- Szilágyi Zsolt 2014b. *Hajnali suttogó II. Kecskeméti gyümölcskereskedők a 20. század első felében*. In: *Piacok a társadalomban és a történelemben*. A Hajnal István Kör – Társadalomtörténeti Egyesület 2012. évi, debreceni konferenciájának kötete. Szerk. Halmos Károly, Kiss Zsuzsanna, Klement Judit. Hajnal István Kör – Társadalomtörténeti Egyesület, Budapest, 147–161.
- Szilágyi Zsolt 2015a. *A fejlettség területi különbségei az Alföldön a 20. század elején*. In: *Föld, parasztság, agrárium. Tanulmányok a XX. századi földkérdésről a Kárpát-medencében*. Szerk. Varga Zsuzsanna és Pallai László. DE Történelmi Intézet, DE Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola, Hajdúnánás Város Önkormányzata, ELTE Új- és Jelenkori Magyar Történelem Doktori Program, MTA Agrártörténeti és Faluszociológiai Osztályközi Állandó Bizottság, Hajdúnánás, 37–112.
- Szilágyi Zsolt 2015b. *Települések közti kapcsolatok az Alföldön a 20. század első harmadában*. 1. rész. *Feltételek és kontextusok teremtése az alföldi falvak laterális kapcsolatainak elemzéséhez*. MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (2012–2015). Tudományos eredmények záró kézirat. (Online – <http://real.mtak.hu/28771/1/Szil%C3%A1gyi%20Zsolt%20--%20Bolyai%20k%C3%A9zirat%2014.pdf>)
- Timár Lajos 2003. *Történeti földrajz és társadalomtörténet*. In: *Bevezetés a társadalom történetébe*. Hagyományok, irányzatok, módszerek. Szerk. Bódy Zsombor, Ö. Kovács József. Osiris Kiadó, Budapest, 341–370.
- Vadas András–Rácz Lajos 2010. *Éghajlati változások a Kárpát-medencében a középkor idején*. Agrártörténeti Szemle 51, 1–4, 39–62.
- Wolf István [1926]. *Kecskemét hj város monográfiája*. Doktori értekezés kéziratban. (Lelőhely: MNL BKML, XV-7, Nr. 8.)
- Zimányi Vera 1985. *Gazdasági és társadalmi fejlődés Mohácstól a 16. század végéig*. In: *Magyarország története tíz kötetben*. 3/1. köt. *Magyarország története 1526–1686*. Főszerk. Pach Zsigmond Pál. Szerk. R. Várkonyi Ágnes. Akadémiai Kiadó, Budapest, 285–391.

Hatékonyan, versenyképesen a pályán maradni

Szarka Balázssal¹ Kriskó János beszélget

– Elnök úr, tíz évvel ezelőtt egy interjúban szóba került közöttünk, hogy az élete érdekesen alakult. Testnevelőnek készült, élsportoló volt, kosárlabdázott. Hogyan lett ebből végül élelmiszeripar?

– Úgy gondolom, hogy a családi indíttatás ez. Édesapám tanult szakmája rézműves volt, de életének nagy részében Kecskemét város szeszfőzdéjében dolgozott mint szeszfőző mester. Abban az időben Führer Izidor bérelte ezt a főzdet, és édesapám volt az üzemben a mindent tudó üzemvezető. Ma úgy neveznénk, hogy főmérnök. Ott, az egykori szeszfőzdében, a mai Népi Iparművészeti Gyűjtemény udvarán kapott szolgálati lakást. Én tehát beleszülettem a pálinkafőzésbe 1938-ban. Úgy kerültem az élelmiszeripari szakma közelébe, hogy nem vettem fel Pécsre testnevelő tanármak. Hirtelen kellett eldöntenem, hova is menjek. Végül a kecskeméti konzervgyárba jöttem konzervipari tanulónak. Érettségi után volt arra lehetőség, hogy másfél év alatt technikus szintű végzettséget szerezzen az ember. Akkoriban műszaki tanulónak neveztek minket. Elvégeztem a másfél évet, és azt követően, mivel akkor még nem volt élelmiszeripari főiskola vagy egyetem, a kertészeti főiskola technológiai szakára kerültem és ott szereztem végzettséget.

– Ez ugye Budapest, nem volt még akkor kertészeti felsőfokú képzés Kecskeméten.

– Budapestre jártam, ott végeztem, így keveredtem az élelmiszerszakmába. Amikor ide kerültem tanulóként, akkor a gyár laboratóriumában dolgoztam. Rövidesen volt egy kis kiugrás, ha szabad így mondanom: a Belkereskedelmi Minisztérium állományába kerültem. Működött akkor egy úgynevezett minőségi átvevőszolgálat, az volt a funkciója, hogy a magyar vállalatoknak szállított konzervet a gyárban a minisztérium képviselője minél előbb vegye át. Ebben a szervezetben dolgoztam én négy éven keresztül.

---

¹ Szarka Balázs 1938-ban született Kecskeméten. A Katona József Gimnáziumban érettségizett, majd a budapesti Kertészeti Főiskola élelmiszer-technológia szakán szerzett oklevelet. A Kecskeméti Konzervgyárban kezdett dolgozni, távozásakor termelési fősztályvezető volt. 1976-tól az Univer ÁFÉSZ konzervüzemének élére került. 1983-tól az Univer elnöke. A cég átalakulását követően az Univer Zártkörű Részvénytársaság vezérigazgatója, az időközben létrejött, szintisztán magyar tulajdonú Univer cégcsoport vezetője. Elkötelezett lokálpatrióta, Kecskemét város díszpolgára. NB I-es szintű kosárlabda-játékos volt, cégével ma is a város sport- és kulturális életének egyik legjelentősebb támogatója. Hobbija a vadászat és a lovak. Ő vezette be és fejlesztette fel a minőségi nyersanyag-beszerezést lehetővé tevő, a környék gazdálkodóira alapozott szerződéses termeltetést. 78 évesen is naponta bejár dolgozni nemzetközi hírnévre szert tett cégéhez, amelynek továbbra is meghatározó vezetője.

– Ezt a munkát is a Kecskeméti Konzervgyárban végezte?

– Nem, Nagykőrösön voltam, az ottani konzervgyárban. Négy év után egy személyi változás következtében átkerültem Kecskemétre. Megszólított az akkori igazgató, Végvári István, akivel a munkám révén már korábban is közvetlen kapcsolatban álltam. Felajánlotta, hogy hagyjam ott a belkereskedelmi minisztériumi állást, jöjjenek át Kecskemétre, a konzervgyár állományába. Rábólintottam. Itt először üzemszervezési osztályvezető lettem, később az igazgató mellett voltam műszaki titkár, végül már termelési főosztályvezetőként dolgoztam a Kecskeméti Konzervgyárban. Úgy érzem, ez volt az az időszak, amikor megalapoztam az élelmiszeripari ismeretemet és vezetési ismereteket is szereztem.

– Nem volt hiúsági kérdés önnél, hogy az elegáns minisztériumi állást feladta egy kis vidéki konzervgyár főosztályvezetői posztjáért?

– Nem, legalábbis most így utólag nem gondolom, hogy hiú lettem volna valaha is a minisztériumi állásomra. Jogilag a minisztériumhoz tartoztunk ugyan, de én naponta a konzerviparban éltem Nagykőrösön is, Kecskeméten is. Ebben a kollektívában dolgoztam, és mivel Kecskeméten teltek el a tanulóéveim, erősen kötődtem a városhoz, meg tetszett az a feladat is, amit az akkori igazgató itt fölkinált nekem. Tudnia kell, hogy abban az időben a Kecskeméti Konzervgyár az ország egyik meghatározó élelmiszeripari vállalata volt, mint állami cég. A két telepen, meg a hozzánk tartozó feldolgozótelepeken három és fél ezer ember dolgozott.

– Éppen ezért nehezen magyarázható, hogy mi vitte rá önt 1976-ban arra, hogy elmenjen egy kis szövetkezeti konzervüzem élére egy főosztályvezetői pozícióból, egy nagy, három és fél ezer főt foglalkoztató cégtől?

– Így utólag azt mondom, hogy hálás vagyok a sorsnak a döntésemért. Hogy mi volt a döntés oka? Meg kell mondanom őszintén, hogy személyi ellentét alakult ki köztem és az akkori igazgató között. Azokhoz az elképzelésekhez, azokhoz a technológiai korszerűsítésekhez, amiket akkoriban szerettem volna végrehajtani, mint a gyár termelési vezetője, nem kaptam meg a szükséges háttértámogatást. Az akkori ÁFÉSZ-elnök, Bordos Lajos édesapámon keresztül üzent, hogy volna-e kedvem váltani. Igent mondtam. Így utólag azt mondom, hogy a sorsnak ez egy nagy ajándéka volt. Úgy döntöttem, hogy kimegyek Hetényegyházára, az ÁFÉSZ ottani konzervüzemébe. Az első fél év nagyon nehézkes volt egy nagy gyár után. Nagyon kicsi, elavult és korszerűtlen volt az üzem, de pont az a lehetőség és az a háttér, amit akkor a szövetkezet kínált, nekem nagyon kapóra jött, ahogy azt az élet később igazolta is. Mert tényleg egy kis – szabad talán így fogalmaznom – koszos savanyítóüzemből fejlődöttünk azzá, akik most vagyunk. Amikor a múlt évben ünnepeltük a hetényi üzem fennállásának 50 éves évfordulóját – ebből a fél évszázadból jelentős időszak már az én vezetésemhez kötődik –, akkor nagyon büszkén gondoltam vissza arra a nagyon nehéz, de mégis alapokat biztosító időszakra, hogy honnan indultunk, és hol tartunk ma. A hetényi üzem alapozta meg az egész Univer élelmiszeriparát. Az élelmiszeripar jelenti egyben az Univer Szövetkezet kereskedelmét, működését, meg egyáltalán annak az 1271 embernek a biztonságát, akik velünk dolgoznak. Ez jelentette korábban is, ma meg még inkább a cég megélhetésének alapját.

– Azt mondja, különleges háttérrel adott önnek az ÁFÉSZ, a szövetkezeti létforma. Mi volt a különleges az államihoz képest?

– Alapvetően diktátumok voltak abban az időszakban, akár az állami vonalon, akár a szövetkezeti vonalon. De az ÁFÉSZ-eknél az úgynevezett „egy tag, egy szavazat” rendszerrel mégiscsak volt egy szabadabb forma. Ebben a szabadabb formában én megtaláltam a nekem szükséges háttérrel, hogy nemcsak központi utasításokat kellett végrehajtanom, hanem volt egy kevés szabad mozgási lehetőségem. És ebben a tagság támogatott. Amikor 1983-ban az Univer ÁFÉSZ elnöke lettem, akkor tizennégy és fél ezer szövetkezeti tagunk volt.

– Még mindig nagyon fiatal volt, amikor elnökké választották. Hogyan volt ez lehetséges egy ekkora cégnél? A korszakban általában idősebb, tapasztalt, megbízható kádereket ültettek az ilyen pozíciókba.

– Nagyon érdekes volt az én indításom. Akkortájt vezették be, hogy pályázni kellett az elnöki posztra, ötéves ciklusra. És bizony itt tizenegynéhány településre kellett kimenni, és úgynevezett programbeszédet mondani.

– Kampányolt tehát.

– Igen, kampányoltam. Nem tagadom, abban az időszakban a politika is ott volt, a városi, járási, megyei pártszervek. Mindig volt képviselő. Azt hiszem, az én legnagyobb erényem az volt, hogy élelmiszer-iparos voltam, és nem ÁFÉSZ-es, nem kereskedő. Ismeretlenül indultam el Lakitelekre, Orgoványra, Kerekegyházára, ahol meg kellett nyernem azokat a szövetkezeti tagokat, akik a leendő elnök személyéről hoztak döntést. Az egyik helyszínen ötszáz ember, a másikon kétszáz ember, településenként más-más létszám volt. Úgy gondolom, hogy azért sikerült, mert tudtam olyan szellemi elképzelést vázolni a jövőt illetően, ami számukra megnyerő, és egyben hihető volt, vonzó perspektívát jelentett azzal szemben, ahol tartottak. Mert azért azt nem hallgathatom el, hogy mikor én odakerültem, az Univer ÁFÉSZ gyenge hatékonyságú szövetkezet volt. Valójában kevés választotta el attól, hogy a felszámolás sorsára kerüljön.

– Az Univer nevet is ön hozta, vagy az már adott volt?

– Nem, azt már korábban eldöntötték. Az elődöm, Bordos Lajos a szülőatyja a névnek. Az univerzálisból ered, tehát már akkor is azt akarták kifejezni, hogy nem egysíkú, hanem sok mindennel foglalkozó vállalkozás az Univer.

– Bordos Lajos jól ráérezett arra, hogy ez majd külföldön is jól cseng, és könnyen kimondható.

– Bordos Lajosnak nagyon sokat köszönhet a tagság, például az alapokban. Egyrészt fölismerete, hogy vidékről be kell jönni a városba. Éppen most ünnepeljük az Alföld Áruház 45 éves alapítását. A kis vidéki szatócsboltok helyett már akkor is a városi terjeszkedés volt a cél. Nemcsak az Alföld Áruházzal, hanem a városközponti ABC-vel, a széchenyivárosi ABC-vel, a tervszerű iparosítással, a szesz-főzdekkal, a savanyítóüzemmel. A konzervgyárhoz képest tényleg elavult volt a hetényi savanyítóüzem, de szövetkezeti vonalon komoly fejlesztésnek számított.

Hogy ne csak boltunk legyen, hanem olyan termékeink is, amit a boltjainkban el tudunk adni. Hogy a mezőgazdasági termelőktől átvegyük a nyersanyagot, azt haszonnal feldolgozzuk és értékesítsük, korszakot mozgató és jövőt építő elgondolás volt. Csak elismeréssel tudok Bordos Lajos tevékenységére visszagondolni.

– *A több lábbon állás alapozta meg, hogy a rendszerváltozást követően sem omlottak össze, hasonlóan számos más ÁFÉSZ-hez, szövetkezeti érdekeltiséghez?*

– Azt gondolom, igen. A másik ok, hogy a rendszerváltozáskor a legtöbb helyen – nem akarok bántó lenni – az dominált, hogy széthordták a szövetkezeti vagyont, egyénileg szereztek meg egy-egy boltot vagy egyéb vagyontárgyat. Én az akkori vezető kollégáimmal leültem, és konzultálva a szövetkezeti tagsággal is, azt képviseltem, hogy maradjunk együtt. Nagyon nagy változásokat értünk el 1983-tól a rendszerváltozásig, és én arra próbáltam garanciát adni, hogy mindezt még tovább tudjuk vinni, hogyha együtt maradunk, és nem hordjuk széjjel a vagyont. Azt hiszem, az élet ezt fényesen igazolta mára. Bölcs és kollektív döntés volt, hogy nem az egyéni érdekeinket néztük, hanem egy közösség érdekében cselekedtünk. Távolatosan, ha úgy tetszik. Ma már olyan vagyonnövekményt tudunk felmutatni, ami igenis igazolja, hogy csak közösen lehet eredményesen, versenyképesen, a piac elvárásaira reagálva dolgozni.

– *Ön híres arról, hogy hármas szabályrendszert alkalmaz a belépni szándékozó munkatársjelölteknél. A szabályok, elvárások közül a legelső a tisztakezűség. Volt-e olyan munkatársa, akitől ennek hiánya miatt kellett megválnia, aki a rendszerváltozás vagy az átalakulás idején megszedült a gyors meggazdagodás lehetőségétől?*

– Igen. Az nehéz időszak volt. Élveztük, hogy nagy demokrácia van, tehát minden a miénk. Egyesek ezt úgy értelmezték, hogy mindenhez joguk van, mindent vihetnek. Annál is inkább, mert a szövetkezetek hihetetlen széles szakmai skálán és eltérő formákban dolgoztak, a szakcsoporttól kezdve a Tüzép-telepekig, a felvásárlásokig, a vendéglőig, az élelmiszerboltokig, nagyon sok mindennel foglalkoztak. Ezeknek a vállalkozásoknak egy része inkább egyéni zsebre dolgozott, mint a közösség érdekében. Én egyik alapvető feladatomnak tekintetem a kezdetektől, hogy ne az egyéni boldogulást keressük, hanem támaszkodjunk a közösség erejére, teremtsük meg a feltételeket ahhoz, hogy az ÁFÉSZ-központ is tudjon létezni, és hogy mindenki a befektetett munkája alapján kapja meg azt a jövedelmet, amit megérdemel. Azt hiszem, a személyes példám is közrejátszott abban, hogy ezt a szemléletet a tagság elfogadta és magáévá tette. Igen, valóban, a tisztakezűség volt a legfontosabb ebben a hármas követelményrendszerben. Ha észrevettem, hogy valaki a közösség sérelmére elkövetett valamit, mindegy volt, hogy portás volt vagy igazgató, attól a munkatársamtól megváltam. És ott volt a második követelmény, az őszinteség. Egy ekkora apparátus, mint amit akkor működtetnünk kellett, nem tűrte el, hogy valaki ne legyen egyenes. Akkoriban nem ilyen szakmai stábokkal dolgoztunk, mint ma. Nem volt még szakosítás, nekem, mint elnöknek, mindennel kellett foglalkoznom. Egyik percben egy műszaki beruházással, a másik percben egy fölvasárlási kérdéssel, tehát mindeütt ott kellett lennem. Nekem arra nem volt időm, hogy azon törjem a fejem,

vajon őszinte-e az adott területért felelős munkatársam. Elhittem azt, amit mondt, de ha rájöttem, hogy mellébeszél, akkor szintén megváltam tőle. És ha ez a kettő, a tisztakezűség és az őszinteség megvolt, csak akkor következett, hogy szakmailag alkalmas vagy nem alkalmas, diplomás vagy nem diplomás. Azt is el kell mondanom, hogy abban az időben nem tolongtak az Univernél a diplomás kollégák. Ehhez egy új, hozzáértő generációt kellett felnevelni. A hármas követelmény pedig a mai napig nem ment ki a divatból, ezt következetesen alkalmazzuk. Igaz, én ma már nem alkalmazok közvetlenül munkatársakat, hanem a részvénytársaságok meg a szakágak vezetői veszik fel őket, de ők ugyanígy alkalmazzák és tudatosítják az elvárásainkat a jelentkezőkben. És valahogy megmaradt az emberekben, hogy az elnökkel nem lehet mellébeszél, csak akkor van itt jövőnk, hogyha őszinték vagyunk. Inkább mondjuk meg, ha egy kérdésben épp felkészületlenek vagyunk, könnyebben megbocsátja, mintha mellébeszelnénk.

– 14 ezer szövetkezeti tagot említett 1983-ban. Felteszem, hogy a létszám erősen csökkent '90–91-re. Az Univernek hogyan sikerült talpon maradnia?

– Körzetesítettük az Univer szakterületeit. Ezekben a körzetekben külön volt a város, és itt más célokat fogalmaztunk meg a szövetkezeti tagjainknak, mint vidéken. A vidéken élőknek volt háztáji gazdasága, és jogos igényük volt, hogy vásároljuk meg tőlük a nyulat, a csigát, a tejet, a bort vagy a szőlőt. Ott tehát a felvásárlással szolgáltatást kellett nyújtanunk. Itt a városban kevesebb ilyen igény jelentkezett. Itt inkább az volt a feladat, hogy a boltjainkban olyan kínálat legyen, ami képes becsábítani a vevőket. Kedvezményeket adtunk, folyamatosan akciós termékeket kínáltunk, törzsvásárlói kártyát vezettünk be, hogy meg is tudjuk tartani a vevőkörünket. A rendszerváltáshoz eljutva fel kellett tennünk magunknak a kérdést: maradunk-e ÁFÉSZ, vagy átalakulunk. Az átalakulás mellett döntöttünk, de az előbb már utaltam rá, hogy szigorúan egy közösségben, nem elaprózva az egykori ÁFÉSZ-vagyont. Az egyes üzletrészeket átváltottuk részvényekre. Fölkínáltuk, hogy aki részvényt akar, annak átváltjuk az üzletrészt, aki pedig nem kíván részvényes lenni, annak meghatározott összeggel kivásároljuk az üzletrészt. Így alakult az ki aztán, hogy ma, ugyan különböző részvénytársaságoknál, de közel ötszáz részvényese van az Univernek. Külön az iparnál, ez az Univer Product Zrt., külön a szövetkezetnél, ez az Univer Szövetkezeti Zrt., és külön az Alföld Zrt.-nél. Jelenleg hat részvénytársasággal működünk, s mindenhol önálló részvényesek vannak. Emellett három kft.-t is működtetünk,

– Látott-e előképeket a részvénytársasággá való átalakulásra, vagy ebben a szektorban önállóan kellett kitalálni mindent?

– A törvény szellemében tudtunk áttérni egy központi irányítási szisztémából a piacgazdaságra. Járatlan útra tértünk, mindent ki kellett taposni, és nem szégyellem, voltak tévútjaink is. De talán az is az erősségünk volt, hogy nem féltünk bevallani a nyilvánvaló tévedéseket, és volt erőnk azonnal váltani. Ha a cégnél egy döntéshozó tíz döntéséből kettőben téved, nyolc esetben pedig jól dönt, akkor én nem a kettő miatt marasztalom el, hanem elismerem a nyolc jól sikerült döntése miatt. Feltéve persze, hogy a rossz döntéseit is jóhiszeműen hozta meg.

Az egész Univer fejlődését az határozta meg, hogy emberek vagyunk, tévedhetünk. Egy adott időszak makrogazdasági hatásai döntően meghatározzák az én döntésemet. Ma teljesen másként gondolkodom számtalan dologban, mint tíz vagy húsz évvel ezelőtt.

– *Egy olyan szegmensben vállalkoztak, ahol nagyon hamar megjelentek a multinacionális cégek az országban. Hogyan lehetett bírni velük a versenyt? Volt ennyi tartalék a szövetkezeti szektorban?*

– Nagy kihívás volt. Mi messze nem voltunk azon a technológiai színvonalon, de szellemi színvonalon sem, mint ahogyan a multik idejöttek. Jó értelemben próbáltuk ellesni, hogy ők mit és hogyan csinálnak, és a jó gyakorlatokat átültetve a mi viszonyainkra és körülményeinkre, arra inspiráltuk a dolgozóinkat, hogy mi is törekedjünk a folyamatos fejlesztésre és növekedésre. A multik mellett aztán szép lassan felnőttünk, és állítom, ma már ugyanolyan technológiai színvonalon vagyunk, mint bármelyik multinacionális versenytársunk. Igaz, a lehetőségeink továbbra sem azonosak velük. Ha a kereskedelmet nézem, eleve más egy nagyáruház hatékonysága, mint egy vidéki kisbolté. Mi azt időben fölismertük, hogy a két-, háromszemélyes kisboltokkal nincs jövőképünk, ezeket át kell adni magántulajdonba, családi vállalkozásoknak. Nekünk e két forma között van valahol a létjogosultságunk. Azzal a 43 kereskedelmi egységgel, amivel jelenleg működünk, közel 12 milliárdos árbevételt tudunk elérni. Úgy gondolom, hogy versenyképesek vagyunk a multival szemben is, ugyanakkor nem hagytuk cserben a vidéket sem, mert ott is magas szintű, kulturált élelmiszer-kereskedelmet folytatunk.

– *A nagyáruházak gyakran élnek a dömpingárak lehetőségével. Említette, hogy önök milyen eszközökkel próbálják megtartani a vevőkörüket. Van-e még egyéb lehetőségük is, amivel vonzóak tudnak lenni, versenytársak tudnak maradni ezekkel az üzletekkel szemben?*

– Azt hiszem, hogy a szövetkezeti szellemiség, bármennyire frázisnak hat is, még mindig fontos tényező. Az összetartozás, az összefogás ereje és tudata, hogy amikor bejön egy vásárló, akkor az eladó üdvözlje őt, köszönjön neki, foglalkozzon vele személyre szabottan. Különösen a kistelephelyeken ez még ma is meghatározó eleme a kereskedésnek.

– *A komfort is nőtt minden egyes üzletükben? A városban működő élelmiszerüzleteiket ismerem, de mi van a vidéken működőkkel?*

– Ha bemegy akár itt Kecskeméten, akár vidéken, egy 5-6000 fős kisvárosban egy üzletünkbe, azt fogja tapasztalni, hogy ott minden kapható, amire a helybelieknek szükségük lehet, és mindezt kulturált körülmények között kínáljuk. Elmozdultunk a napi cikkek felé az élelmiszer-kereskedelemben is. Régen az üzleteink valójában szatócsboltok voltak, a kerékpártól kezdve, a tévén keresztül a gombig mindent árultunk, igaz, hogy akkor erre szükség is volt. Ma már nem vagyunk versenyképesek ezekben a cikkekben, meg nem tudunk széles választékot kínálni sem. A korhoz kellett alkalmazkodni. Fel kell ismerni, hogy mikor, mit szabad, és mit kell tennünk annak érdekében, hogy hatékonyan, versenyképesen a pályán maradjunk.

– Tíz évvel ezelőtt még nyolc részegységből állt az Univer, ma hat önálló egység alkotja a cégcsoportot. Az ésszerűség miatt kellett csökkenteni a részvénytársaságok számát?

– Összevonásokat hajtottunk végre. Csak egy példát hadd mondjak: nagyon szépen fölfutott a sütőipari ágazatunk. Korábban a kereskedelmi ágazathoz tartozott, és három éve úgy találtuk, hogy az iparhoz kell csatolni, mert itt együtt van a szakértelem, a technológiai és a műszaki háttér. És csodák csodájára, amíg a kereskedelemhez tartozott, veszteséges volt a sütőde, most meg, 2015-ben az egyik legnagyobb eredményt produkáló szakág lett az élelmiszeripari ágazaton belül.

– Az az oka, hogy megvásárolták és sikeresen működtetik a Lipóti franchise-t?

– Föltétlenül meghatározó lépés volt. A piac oldaláról markáns igény jelentkezett. Korábban is állítottunk elő sütőipari termékeket, de az tömegtermelés volt, a multik beszállítói voltunk. A Lipóti franchise-ban szigorúan előírják a minőséget, a logisztikai elvárásokat, és mi ehhez technológiailag fölöttünk. Biztosítani tudjuk azokat a feltételeket, amelyek a korábbi gyártásnál még nem fogalmazódtak meg igényként.

– Minden kereskedelmi értékesítési helyükön elérhető a Lipóti pékség kínálata?

– Igen. De nem csak a saját bolthálózatunkban, mert ennek pont az a lényege, hogy ma már huszonegynéhány franchise tagnak szállítunk. Lehet, hogy első halálásra furcsának tűnik, de Makóra is viszünk pékárut, Szegedre is, Budapestre is, Békéscsabára is. Ez egy teljesen más rendszer, mint ami korábban volt. Naponta három fordulóban szállítjuk az üzletkebe a friss pékárut, mert fontos, hogy ugyanolyan friss péksüteményhez jusson az, aki a reggeli nyitás után keresi fel az üzletet, mint aki este, záráskor vásárol a termékeinkből. Kétségtávol meg kell fizetni ezt a minőséget, de minőség nélkül ma már nem lehet a piacon maradni.

– A Lipóti pékség egy szigetközi családi vállalkozás. Hogyan találtak rájuk?

– Véletlenül. A tulajdonossal, Tóth Péterrel egy vadászaton találkoztunk Gyermelyen. Akkori beszélgetésünkéből egy év átfutás után elindult ez az üzleti együttműködés. Magam is vallom, hogy soha nem szabad összekeverni az üzletet a barátsággal, mert abból ritkán sül ki jó, tisztességes dolog. Gyermelyen találkoztunk. Gyermely szállítja a lisztet a franchise-ba, nekünk is beszállítók, nemcsak a Lipóti termékekhez, hanem a sütőüzemünk egyéb termékeihez is. A boltjainkban is ott vannak választékbővítésként a Gyermelyi-termékek. És külön érdekessége a mi hármunk együttműködésének, hogy mindhárom vállalkozás, a Lipóti, a Gyermelyi, az Univer is szintistán magyar tulajdonban van. Úgy gondolom, valami olyasmit hoztunk létre, ami példa lehet országosan is.

– Arra kérem, beszéljünk az Alföld Zrt. létjogosultságáról! Nem tudok arról, hogy a kecskeméti Alföld Áruházon kívül létezne az országban másik szövetkezeti tulajdonú áruház. Mit tud ez az üzlet, amit a konkurenciája nem? Miért éri meg önöknek fenntartani?

– Április 4-én volt az Alföld Áruház alapításának a 45. évfordulója. Az alapításkor megyei közös vállalat volt, a Skála áruházlánc tagja, és bizony nem volt különösebben eredményes. Mi felvásároltuk a részvényeit, és sikerült százszázalékos

tulajdonosává válni az áruháznak. Ma tehát minden részvény az Univer kezében van. Minden önteltség nélkül állíthatom, hogy azért maradt egyedül talpon az országban, mert az Univer tulajdonosként alapvető és folyamatos fejlesztéseket hajtott végre itt is. Nem a bezárása felé, és nem a bérbeadása felé mozdultunk el, hanem a fejlesztések irányába. Büszke vagyok arra a színvonalra, amit ma Kecskeméten az Alföld Áruház megtestesít. Valóban, országosan sincs másik példa arra, hogy még működne egy korábbi Skála Áruház. A többit vagy bezárták, vagy eladták, vagy kínai boltként üzemeltetik. Mi pedig a kecskeméti szövetkezeti áruházban olyan színvonalat és termékkálát biztosítunk, amely megfelel a polgári igényeknek. Igaz, nem olcsó, de márkás és minőségi árut kínál minden termékkörben.

– *Amikor 2003-ban az Univer visszavásárolta az akkor éppen külföldi tulajdonban lévő Kecskeméti Konzervgyárat, önt a nosztalgia mozgatta, vagy gazdasági racionalitás is?*

– Mind a kettő, ha őszinte vagyok. Alapvetően azért nem a nosztalgia. Mi a hetényi konzervüzemben úgynevezett hidegtartósítással dolgoztunk, és tudtam, hogy a tartósítószer hosszú távon nem lehet piacképes. Itt, a Kecskeméti Konzervgyárban adott volt a hőkezelt technológia lehetősége. Engem akkor leginkább a bébiétel vonzott, mert azt a jövő termékének gondoltam. Ezért döntöttünk úgy, hogy visszavásároljuk a Kecskeméti Konzervgyárat. És amikor, már tulajdonosként, az első sétát tettem itt, éppen egy borsószezon közepén, akkor egy kis nosztalgia is előjött bennem. Nem gondoltam, hogy én, aki valaha gumicsizmában, kötényben magam is ott dolgoztam a szalagnál, egyszer majd tulajdonosként is végig tudok sétálni itt, és a magam szakmai, anyagi lehetőségei alapján felelősséget érzek azért, hogy ne bezárjuk ezt a gyárat, hanem fejlesszük minél korszerűbbre és versenyképesebbre. Azt hiszem, az idő igazolta, hogy jó döntés volt, hiszen nagyon komoly fejlesztéseket hajtottunk végre, és továbbra is nagy lehetőségeket látok a konzervgyártásban.

– *Elnök úr a bébiételt említette. Úgy tudjuk, hogy a korábbi tulajdonos a kecskeméti bébiételt, mint márkát, eladta.*

– Igen, ebből valóban voltak jogi problémáink. Mind a mai napig gyártják az úgynevezett kecskeméti bébiételt, de annak a kecskeméti gyárhoz és gyártáshoz már régen semmi köze sincs. Mi sem értjük, hogyan lehetett eladni egy városnévvel is jelzett márkát. Számptalan jogi, bírósági utat kerestünk, de olyan szerződéseket kötöttek abban az időben, hogy ebben a küzdelemben alulmaradtunk.

– *Külföldön gyártják a kecskeméti bébiételt, vagy Magyarországon?*

– Az eladást követően máshol gyártották, nem akarok részleteket elárulni. Aztán külföldről hozták be, de most már, hála istennek ott tartunk, hogy nem meghatározó, átvette a helyét a piacon az Univer bébiétel. Közben mi úgy följejlődtünk a magyar piacon, olyan értéke lett az Univer bébiételének, hogy Univer márkanévvel is rendkívül keresett. Éppúgy, mint számos más termékünk. Mi visszatértünk az úgynevezett lekvárgyártáshoz is, ami valamikor klasszikus kecskeméti konzervgyári produktum volt. A ma gyártott lekvárjainkban sokkal magasabb a gyümölcsstartalom, és hála istennek, nagyon jelentős piaci részese-

dést szereztünk már vele. Az Univer igenis jól csengő márkanév lett a hazai, és egyre inkább a nemzetközi piacokon is.

– Amikor korábban a hetényegyházi indulásról beszélt, akkor elmondta, hogy ott a savanyított készítményeken kívül nyolcféle terméket gyártottak. Ahhoz, hogy ma közel háromszázféle terméket állítsanak elő, feltehetően hatalmas kutatási-fejlesztési teljesítmény kellett. Folyamatosan törekedtek arra, hogy kiépüljön egy kutató-fejlesztő bázis is a cég mellett?

– Amikor Hetényegyházán átvettem 1976. december végén az elődömtől az üzemet, akkor azzal hagyta rám, hogy itt hagyok nektek nyolcféle terméket, és hogyha ezt jól csináljátok, akkor megélték. Ma pedig nem 300, hanem több mint ezerféle terméket gyárt az Univer cégcsoport, ha az összes élelmiszert figyelembe veszem. Az induláskor két-három újítóbrigád dolgozott, akik a fejlesztésekért feleltek. Ma már önálló szakterületek vannak, amelyek kimondottan a műszaki fejlesztéssel, a technológiafejlesztéssel foglalkoznak. Fontos fejlemény, hogy a rendszerváltást követően a különböző kutatóintézetek sajnálatos módon tönkrementek, átszervezték őket, és ma már azzal is kell foglalkoznunk, hogy például leromlott az a paprikafajta, amelyből az Erős Pista nevű termékünk készül. Hogy a V4-es paprika újra csípős legyen, vagy hogy a paradicsom, amit régen kézzel szedtünk, gépi szedésre is alkalmas legyen. Ezt korábban elvégezte a Zöldségtermesztési Kutatóintézet. Az élet kényszere hozta, hogy ezeket a kutatásokat magunknak kell elvégeznünk. Fölsírtuk ezt, és vagyunk olyan erősek, hogy a fejlesztésekkel is képesek vagyunk érdemben foglalkozni.

– Olyannyira, hogy néhány napja nyerték el a 24. Innovációs Nagydíj Agrárnagydíját éppen a csípős paprikára vonatkozó eredményeikkel.

– Két éve döntöttünk úgy, hogy létrehozuk az Univer Agro Kft.-t, amelyet a paprika- és paradicsomtermesztés szellemi bázisává szeretnénk fejleszteni. A cég kutatással foglalkozik, kísérleteket hajt végre, nemesít, s emellett szolgáltat a nekünk beszállító termelőknek fizikailag is, tanácsadással is. Ennek a folyamatnak még az elején vagyunk. Bízom benne, hogy az ipari feladatokon belül ez egy erős, önálló ágazattá lesz képes fejlődni. Eddig ilyen mélységben a nyersanyaggal nem foglalkoztunk, de az élet kikövetelte. A nemesítéstől kezdve mindennel kell foglalkoznunk. Szép feladat. Így lesz teljes a vertikum az élelmiszeriparon belül, hogy a nyersanyagtól kezdve egészen a forgalmazásig, minden a kezünkben van.

– Az Erős Pista és a Haragos Pista iránti igény vitte rá önöket, hogy kísérletezni kell a paprikával?

– Rá kellett döbbernünk, hogy az a paprika, amit huszonvalahány évén keresztül mi erősnek véltünk, időközben elveszítette az ereje jó részét. Nem akartuk a piacot elveszíteni. Adódott a feladat, hogy vagy új fajtát kell kinemesíteni, vagy a régit feljavítani, és a munkatársaink megtalálták a hozzá vezető utat. Igen ám, de a kikísérletezett, új paprika négyszer erősebb lett a korábinál, úgyhogy ebből lett a Haragos Pista. Mellette megtartottuk az Erős Pistát is, hiszen változatlanul komoly kereslet van rá.

– *A paradicsom részben szintén nosztalgia? Hogy több annál, azt jól jelzi, hogy az eddigi kapacitásukat a tavaly beállított Catelli-gépsorral megháromszorozták.*

– Nem nosztalgia, bár megvolt ez a kapacitás itt az üzemben régen is. Abban a bizonyos régi konzervgyári időszakban a paradicsom meghatározóbb volt mint alapanyag, csak teljesen más logisztikával, más föltételekkel gyártottuk. Amíg a paradicsomszezon tartott, itt a Békéscsabai úton nem nagyon lehetett közlekedni, mert végig álltak a paradicsomos kocsik. Most annyi történt, hogy felmértük a hazai meg a nemzetközi lehetőségeinket, és úgy döntöttünk, hogy a paradicsomsűrítő kapacitásunkat megnöveljük. Részben új termékeket állítottunk be, mint amilyen például a paradicsom-ivólé vagy a sűrített paradicsom, mivel azok a konzervgyárak, amelyek korábban gyártották, megszűntek, vagy csak minimális mennyiséget állítanak elő, azt is kifogásolható minőségben. Megvásároltuk tehát az elérhető legkorszerűbb berendezéseket, és a korábbi háromszorosan meghaladó kapacitást hoztunk létre. De nem elég a kapacitás fejlesztése, ehhez olyan nyersanyagfajta kellett, ami bírja az új technológiát. Régen kézzel szedték a paradicsomot, ma viszont ezt a mennyiséget már kézzel nem lehet leszedni, át kellett állni a gépi szedésre. Büszkén mondom, hogy 2015-ben minden idők legnagyobb nyersanyagmennyiségét dolgozta föl a szakág. Hétezer vagon nyers paradicsomot dolgoztunk fel 54 munkanap alatt. Ez azt jelenti, hogy több olyan napunk volt, amikor 170–180 vagon nyers paradicsom ment végig a szalagon 24 óra alatt, és nem álltak sorban az autók a gyár előtt, az átvételre várva.

– *Úgy tudom, a paradicsomvelő egy része Németországba megy. Az is benne volt a fejlesztési döntésben, hogy volt egy stabil, jó nevű müncheni vevőjük?*

– Feltétlenül. Úgy nem szabad nekiindulni a fejlesztésnek, hogy nem ismerem a piacot. Még így is lehetnek meglepetések, de csak a piac igényei alapján szabad fejleszteni. Én valamikor gyártó voltam, nem kereskedő. Akkoriban Hetényegyházán nem tudtam annyi Piros Aranyat, Gulyáskrémot, mustárt gyártani, hogy ne tudtam volna azonnal eladni. Később változott a helyzet, nem jöttek már kérni egy kartont, öt kartont. Megnőtt a kapacitásunk, és egyszerre az lett a kérdés, hogy a megtermelt árut kinek adjuk el. Ez tanított meg arra, hogy mindenkor a piac igényei alapján kell fejleszteniünk. A paradicsom esetében abban bízunk, hogy a hazai piacunk is erős, számos saját paradicsomos termékünk piacvezető, elég talán, ha csak a ketchupot meg a Gulyáskrémot említem. Számptalan olyan terméket gyártunk, amibe nem vásárolt paradicsomot teszünk, mint korábban, hanem a saját paradicsomunkat. Vagy ott van a paradicsomivólé. Állítom, hogy ez a paradicsom rostos ivólevünk sokkal egészségesebb, mint a cukrozott üdítőitalok bármelyike. Csak még idő kell hozzá, hogy megfelelő marketingmunkával megnyerjük a piacot. A lényeg, hogy ma már nemcsak bel-földben gondolkodunk, hanem exportban is. A német vevővel nekünk nagyon régi üzleti kapcsolatunk van. Az ő cége Németországban ugyanazt gyártja, amit idehaza az Univer. A korrekt üzleti kapcsolat mellett kialakult kettőnk között egy baráti kötődés is, és tagadhatatlanul benne volt a fejlesztési döntésünkben, hogy jó előre tudtuk, ennek a vállalkozásnak bér munkában, nagy tételben, kifejezetten piaci alapon, paradicsomsűrítményt fogunk szállítani

– Az Univernek a világ számos részén vannak érdekeltségei. Romániában működik egy önálló társaságuk, de vannak működő üzleti kapcsolataik Ausztráliában, az Egyesült Államokban, és talán Kanadában is. Világceg lett önökből?

– Nem, messze nem vagyunk világceg. Nemzetközi szinten nagyon kicsinek számítunk. Hazai viszonylatban az élelmiszeripar sajnálatos visszafejlődése miatt meghatározók lettünk, és kicsi önteltséggel mondom, hogy a korrektségünk, a szavahihetőségünk, a kibocsátott minőségi garanciáink miatt egyre ismertebbek és elismertebbek vagyunk.

– Közel 1300 embernek adnak munkát a cégcsoportnál. A paradicsomtermesztési rendszer, amibe szintén belefogtak, feltehetően azt jelenti, hogy számos családdal vagy termelővel állhatnak kapcsolatban. Hányan szállítanak be önöknek akár paradicsomot, akár más terméket?

– Ha csak a paradicsomot veszem, az is jelentős szám. De mi már vagy 30 éve a paprikát is szerződéssel biztosítjuk az üzemnek. Kisebb volumen a vöröshagyma, a fokhagyma. Például a bébiételhez felvásárolunk sütőtököt, almát, különböző gyümölcsöket, vagy a lekvárokhoz málnát, meggyet. Egyre nagyobb tehát az a nyersanyagbázis, amit felvásárolunk, és emögött mindenütt családok állnak, kétkezi munka van, családi vállalkozás van. Jelenleg a cégcsoport szintjén körülbelül 550–600 családi vállalkozással vagyunk napi szerződéses fölvásárlási kapcsolatban. Egy-egy családon belül emögött lehet három fő, öt fő, vagy éppen számtalan alkalmi munkás is. Azt hiszem, teljes joggal gondolom úgy, hogy több ezer embernek biztosítunk megélhetést a termeltetéssel.

– Miért volt szükség arra, hogy egy száztíz hektáros mintagazdaságot is létrehozzanak a paradicsom részére? Itt meg lehet tanulni azt a technológiát, amit önök a minőség biztosítása miatt elvárnak?

– Egy kis magánvállalkozás erre nem képes anyagiakban sem, meg nem bírja szellemi tőkével sem. Nekünk itt mind a kettő biztosított. A mintagazdaságon keresztül megfogjuk a kezét azoknak a termelőknek, akik ebben fantáziát látnak. Azért itt előjön a nosztalgia végül, hogy mintegy 80–100 kilométeres körzetben nagyon nagy hagyománya volt a paradicsom- és paprikatermesztésnek, mert az élelmiszeripar korábban igényt tartott erre. Egy kicsit ezt is szeretnénk föleleveníteni, de természetesen praktikus okai is vannak a mintagazdaság létesítésének. Igenis segítenünk kell a vállalkozókat, mert az általunk elvárt művelési módnak jelentős tőkeigénye van. Elég, ha annyit mondom: egy paradicsomkombájn 80 millió forint. Egy két-három hektáron gazdálkodó vállalkozás ilyen gépet nem tud beszerezni, de nem tudja gazdaságosan működtetni sem. Mi viszont igen. Mi adjuk a vetőmagot is. Szeretnénk eljutni oda, hogy mi adjuk a palántát, hozzá a palántázógépet, tehát a teljes technológiát, szolgáltatásként. Nekünk garancia, nekik biztonság. És lesz ebben szellemi szolgáltatás is. Számtalan olasz technológiát vettünk át, ezeket nekünk is meg kell tanulni. Először mi próbáljuk ki a fajtákat, megfigyeljük az időjárástúrést, felmérjük az öntözési igényt. Nem akarjuk becsapni azokat, akik nekünk termelnek, csak azt adjuk tovább nekik, amiről mi magunk meggyőződünk. Elemi érdekünk, hogy ne vigyük csődbe azokat, akik beszállítják nekünk a nyersanyagot.

– Még az ÁFÉSZ-időszakból emlékszem arra, hogy önök különösen érzékenyek voltak a dolgozók közérzetére, hogy a lelkük is gondozva legyen, ne csak a bérükhöz jussanak hozzá. Hogy ekkorára nőtt a cég, ez a filozófia tartható-e a továbbiakban? Tudnak-e még az alkalmazottairól ugyanúgy gondoskodni, mint amikor még jóval kisebb volt az Univer?

– Úgy gondolom, hogy feltétlenül szükség van a közösségi erő fenntartására, sőt növelésére. Igaz, hogy a jogszabályváltozásokból adódó terhek miatt változtatni kellett azokon a juttatásokon, amit korábban kaptak a munkatársaink. Jelen pillanatban épp aktuális a cafetéria kérdése, hogy maradhat, vagy nem maradhat. Szinte mindegy is, hogy minek nevezzük, a lényeg: mi ezt a közösséget, az Univerhez való tartozás élményét, a szellemiséget, amit a szövetkezeti múltból hoztunk magunkkal, nagyon szeretnénk fenntartani. Annál is inkább, mert ma azok a bérek, amelyek jogszabályokban vannak meghatározva, főleg a kereskedelemben, olyan alacsonyak, hogy ennyiért nem tudjuk itt tartani az embereket. Komoly munkaerőgondok vannak a szakmában, mert a fiatalok nagyon könnyen hajlandók váltani pár ezer forintos többletbéért. A régi dolgozók jobban kötődnek, bennük kevésbé van meg, hogy holnap megyek egy másik munkahelyre. A múlt évben a kereskedelmi szakágon belül 550 munkavállalóból 170 cserélődött, és abból ötvenegynéhány ismételten cserélődött. Itt valamit tennünk kell. Többet nem tudtunk tenni, mint amit központilag előírtak, hogy a havi 128 ezer forint bruttó helyett 134 ezer forintot adunk. Nettóban ez is csak 90 ezer forint, tehát valami egyebet is adnunk kell a dolgozóinknak. Léteznek nálunk különböző juttatások. Húsvétkor adunk jelképesen egy sonkát, vagy adunk év végén egy üveg pezsgőt. Fehér asztalos tanácskozásaink vannak minden évben, ahol erkölcsi elismeréseket adunk át, és vendégül látjuk egy vacsorára a munkatársainkat. Kiemelt figyelmet fordítunk arra is, hogy a mindennapi munka során úgy foglalkozunk az embereinkkel, hogy ne akarjanak más munkahely után nézni. Nem nagy dolgokról van szó itt sem. Kapják meg, ami jár nekik. Teremtsünk olyan munkakörülményeket, legyen olyan a munkaruha, legyen meg az előírt védőital, hogy a komfortérzetük ne sérüljön. Ha valakinek gondja-baja van, legyen időnk rá, hallgassuk meg, emberként foglalkozunk a problémáival. Ha nem is tudunk konkrét segítséget nyújtani azzal, hogy elérhetőek vagyunk valamennyien, hogy meghallgatjuk a hozzánk fordulókat, már jó munkahelyi közérzetet teremtünk. Hiszem, hogy ez az az erő, ami az Univer vállalkozásban kialakult, és én ezt nagyon szeretném fenntartani.

– Ezek szerint ön nem elérhetetlen a cég dolgozói számára?

– Nem. Az én ajtóm mindig, mindenki előtt nyitva van, és nem csak az ajtóm. Nem nagyon szeretek az irodában ülni, hanem iparkodom lemenni a boltba, az ipari üzembe. Jobban érzem magam az emberek között. Minden önteltség nélkül mondhatom, az a 33 év, amit az Univer elnöki székében eltöltöttem, azt igazolja, hogy az emberekhez való kötődésem, a róluk való gondoskodás valóban fontos nekem. És visszajelzéseket is kapok. A dolgozóink igénylik és jó néven veszik tőlem a törődést. Az életkorom miatt gyakran felmerül, hogy mikor hagyom abba a mindennapi munkát. De gyakran hallom a munkatársaimtól: „Elnök úr, vigyázzon ránk, ne menjen sehova.” És ez végtelenül jólesik.

– Ön Kecskemét város díszpolgára. Fontos-e a városhoz való tartozás vagy a díszpolgári cím az ön számára? Gondolkodik-e a város jövőjéről akkor, amikor a cége jövőjéről gondolkodik?

– Nagyon sok erkölcsi elismerést kaptam a pályám során. Úgy érzem, minden esetben azért a tisztességes munkáért, amit a csapattal együtt végeztem. A díszpolgári cím egyike azon kitüntetéseimnek, amire nagyon büszke vagyok. Ebben a városban születtem, itt sportoltam, itt jártam iskolába, itt dolgozom. Ezer ágon kötődöm Kecskeméthez. Úgy élem meg, hogy maga az Univer, az itt dolgozó kollektíva, a részvényesek, mind-mind hozzájárulnak Kecskemét hírnevéhez, szellemiségéhez, a tevékenységükkel erősítik a várost. Azok a támogatások, amiket mi adunk, sportban, kultúrában, vagy éppen a hátrányos helyzetű gyerekek támogatására, mind-mind azt szolgálják, hogy fogjunk össze az egyre élhetőbb, szebb, fejlettebb Kecskeméért. Az utóbbi időszakban tapasztalható fejlesztések nyomán úgy érzem, hogy ebben a városban tényleg egyre jobb élni, és ez a jobb élet lecsapódik nálunk a kereskedelmi, bolti forgalomban is.

– Az Univer társadalmi szerepvállalásáról beszélt. Kétségem nincs, hogy naponta garmadával érkeznek önhöz a különféle, támogatást kérő levelek. Mi alapján szelektál közöttük? Ki dönti el, hogy mire, milyen nagyságrendű támogatást adnak?

– A cégcsoport bármely tagjához érkező, minden igény ide, a Szövetkezeti Részvénytársasághoz fut be. Van itt egy szervezet, illetve egy ezzel megbízott munkatárs, aki az igényeket összefogja, és aki aztán tájékoztat engem a kérelmekről. Nem titok: jól kialakult kapcsolati rendszereink vannak. Évtizedek óta támogatjuk például a Tánczos Péter nevét viselő citeraegyüttest, vagy a hátrányos helyzetű gyermekeket. Számos hosszú távú együttműködési megállapodásunk van, de mindig jönnek eseti igények is, hogy támogassunk egy orvoskongresszust vagy sportrendezvényt. Ilyen a már két éve a szervezésünkben lebonyolított 24 órás úszás is. Úgy gondolom, hogy a hasonló támogatásainkkal a város életében is fontos szerepet vállalunk. Ezen a 24 órás versenyen 2400 ember úszott, zömében gyerekek, de felnőttek is. Tessék nekem mondani még egy olyan rendezvényt Kecskeméten, ahol 24 órán keresztül ennyi ember aktívan kiveszi a részét a mozgásból!

– Tudom, hogy szívügye a kosárlabda, és hogy éppen az Univer támogatása idején lett kupagyőztes a kecskeméti kosárcsapat. Aztán a kosár mögül kiszállt a cég. Az úszáson túl van-e olyan új sportág, amelyet támogat vagy támogatna az Univer cégcsoport?

– Hát ez egy nehéz kérdés. Nem a sport mögül szálltunk ki, hanem amögül a gondolkodás mögül, hogy hatalmas pénzeket befektetünk, és a teljesítmények nem jönnek mögötte. Én ezt vállalatvezetőként nem tudom megengedni magunknak. Nem fektethetek be úgy, hogy annak az eredményét ne érzékeljem. A kosárlabdánál ezt tapasztaltam. Egyre nagyobbak lettek az igények, és nem párosult mellé kellő eredmény. Valóban volt egy kupagyőzelem, és most, ennyi év után nosztalgiazunk, hogy hál' istennek ilyen is volt, de semmi egyéb. Sajnos ma ennek a városnak nincs olyan kiemelkedő csapata egyetlen sportágban sem, ami mögé érdemes lenne odaállni, mert nemzetközi mércével is számottevő,

olyan csapat, ami köré érdemes márkát építeni. Inkább elmentünk az utánpótlás-nevelés irányába, vagy a hátrányos helyzetű embereknek adunk pénzt. Én ma úgy gondolom, hogy a versenysportot más forrásokból kell támogatni, mert itt összemosódnak a pénzek, és nem tudom számon kérni. Márpedig nem szívesen teszek pénzt olyasmibe, aminek nem látom az eredményét és értelmét.

– Az is közismert, hogy erős a vonzódása a lovakhoz. Az S.O.S. Gyermekfalu gyerekei kijárnak önhöz lovagolni szívességi alapon. A lovassport szervezetszerű támogatása sem fordult meg a fejében?

– Nem gondoltam rá, mert a lósport is erősen egyénhez és vállalkozáshoz kötődő. Egy hasznos ló nagyon nagy értéket képvisel. És sokan nem tudják, nem is hiszik el, hogy mennyi gondoskodást és mekkora tőkeerőt igényel az, hogy én egy gyereket biztonsággal föl tudjak ültetni egy ló hátára. Más az idegenforgalom, és más a versenysport. Hál' istennek korábban nagyon szép eredményeket értünk el a lovassportokban, most is vannak, de itt is úgy érzem, hogy összemosódnak a konkrét célok meg az egyéni érdekeltségek.

– Láttuk a tavalyi gyárávatató alkalmából, hogy a kormány is, a városvezetés is odafigyel az Univerre. Érzi-e ezt a támogatást, és igényli-e? Dízspolgárként megkérdezik-e a véleményét szélesebb, a város egészét érintő fejlesztési ügyekben, vagy kifejezetten a cégvezetőnek szól az érdeklődés?

– Úgy gondolom, inkább cégvezetőként vagyok jelen a város életében, mint dízspolgárként. Természetesnek is veszem a koromból adódóan, mert a cégcsoportban végzett munkám is éppen eléggé leköt. Ha ilyen igény mégis felmerül, akkor szívesen ott vagyok, és véleményt mondok. Valószínű egyébként, hogy azért értékelnek bennünket ennyire, mert a múlt évben az Univer cégcsoport 4,2 milliárd forintnyi adót fizetett be a közös kasszába. A miniszterelnök meg is dicsért bennünket, hogy milyen jó adófizetők vagyunk, és azt kívánta, tartsa meg az isten a szokásunkat. Mi eddig is minden fillérről tisztességgel el tudtunk számolni, és a jövőben is el szeretnénk számolni. Emberi hiúságból is jólesik, ha az embert megkérdezik, vagy véleményt mondhat, az erejét odaadhatja, legyen az szellemi, vagy urambocsá' anyagi. Úgy érzem, hogy megbecsült és elismert ember vagyok a városomban, elsősorban úgy, mint az Univer vezetője, de talán úgy is, mint Szarka Balázs.

– A közelmúltban egy 3,5 milliárdos beruházással gazdagították a várost. Milyen további tervei vannak az Univer cégcsoportnak? Vannak-e meghódítandó területek? Néhány éve volt szó arról, hogy a Távol-Kelet, Kína felé tudnak nyitni, de erről mostanában kevesebb szó esik.

– Hál' istennek mindig vannak a fiókban tervek, de először mindig azokat kell megvalósítani, amelyek kézzelfoghatók és rövidebb távra szólnak. Úgy viszont nem érdemes, és nem is lehet dolgozni, és ezt az Univer élete igazolja is, hogy ne legyenek hosszabb távú elképzeléseink. Elkezdtuk ezt az előbb említett nagyberuházást a paradicsomfeldolgozóval, de nem vagyunk a végén, mert még vannak technológiai részek, amelyeket be kell fejeznünk. Az Agro Kft. tevékenységét is

folytatni, bővíteni kell. Ez még úgy két évre való feladatot biztosan jelent, meg további anyagi fejlesztést is igényel. Úgy látom most, hogy mintegy kétmilliárdot még biztosan investálnunk kell. Remélem a piac oldaláról is meg tudjuk ezt támogatni. A kínai piacon saját erőből jutottunk el oda, hogy polcokra került a bébiételünk. Ez kétéves, nagyon kemény kereskedelmi munka eredménye. Hiszünk a kedvező folytatásban is, és ha ez bekövetkezik, akkor elkerülhetetlen lesz a bébiételgyártás korszerűsítése és fejlesztése. Európa legnagyobb kapacitásával szeretnénk rendelkezni nemcsak a paradicsomban, hanem a bébiételben is. Minden alapanyagunk hazai, minden magyar bennük, és minden minőségi.

– *Ön lokálpatriótaként milyen jövőt képzelt ennek a városnak? Lát-e követendő irányokat? Milyennek szeretné látni Kecskemétet a következő 10–15 esztendőben?*

– Hogy az iparfejlesztés mellett ne feledkezzenek meg arról az adottságról, amivel rendelkezünk. A nap, a talaj, meg az a szellemi tőke, ami itt élelmiszeriparban, mezőgazdaságban rendelkezésre áll. Mi soha nem leszünk ipari hatalom, mi mindig csak a mezőgazdaságra építhetünk. Helyben megterem a kifogástalan minőségű nyersanyag, ezt korszerűen feldolgozva eljuttatni a hazai vásárolóknak és a nagy piacokra – ebben nagy fantáziát és komoly lehetőségeket látok. Én ezt szeretném. Ebben kétségtelenül felbukkannak nosztalgikus elemek is, de bízom benne, hogy kormányzati program is erősíteni fogja az elképzeléseimet. Mi ebben a programban teljes erővel ott vagyunk, sőt ezt sugalljuk a környezetünkben is. Ennek a jegyében történt a legutóbbi bővítésünk is, hogy tessék, nézzétek emberek, ebből igenis meg lehet élni, gyertek, dolgozzunk együtt!

– *Önöknek nem kell azzal a gonddal megküzdeni, hogy a legjobb szakembereik külföldre mennek, elhagyják az országot? Van-e az Univer cégcsoportnál érdemi fluktuáció a kereskedelmi ágazaton kívül?*

– A fizikai állománynál van egy átmeneti fluktuáció. Többek között a Mercedes-gyár elszívó hatásának köszönhető, hogy a targoncást elviszi, na de hát ez régen is így volt, ma is így van.

– *Továbbra is igaz, hogy nem jöhet vissza az Univerhez dolgozni az, aki egyszer önszántából távozott?*

– Igaz. Nem jöhet vissza, ha elment. Szerencsére az élelmiszerszakmában dolgozik nálunk egy olyan középkorosztály, akinek nincs ilyen gondolata. Nem akar elmenni külföldre, mert itt minden lehetősége megvan a szakmai kibontakozásra. S a hazai körülmények között az anyagi megbecsültsége is adott. Higgye el, hogy ma mindenkinek sokat jelent a biztonság. Itt nem kell attól félni, hogy tizedikén nem kapom meg a fizetést, vagy hogy holnap csődbe kerül a cég, és utcára kerülök. Az, amit minden magyar ember szeretne, hogy hosszú távon biztonsága legyen, úgy gondolom, hogy az Univernél adott, és ez ad nekünk erőt a továbbiakra is.

Tóth Ákos

Bács-Kiskun megye gazdasági teljesítményének vizsgálata

Az elemzésben arra vállalkozunk, hogy a rendszerváltás első éveitől kezdődően bemutassuk, hogyan alakult át Bács-Kiskun megye gazdasága. Milyen módon rendeződött át a vállalati szektor, hogyan alakult a kutatás-fejlesztés és a megye GDP-hez való hozzájárulása?

1. táblázat: Bács-Kiskun megye adatai a gazdasági formák számára vonatkozóan (1991–2013)

Gazdálkodási forma	1991	1994	2000	2005	2010	2013
Jogi személyiségű gazdasági társaság	1693	3707	6980	9049	13462	10927
ebből kft.	1638	3594	6828	8887	13296	10806
ebből rt.	35	97	146	156	166	121
Szövetkezet	248	405	468	438	293	150
Egyéb jogi személyiségű szervezet	16	27	97	148	173	n. a.
Közkereseti társaság	23	186	267	244	190	n. a.
Betéti társaság	1103	4437	7496	8554	7456	3851
Jogi személyiség nélküli gazdasági szervezet	2002	5337	7763	8798	8721	n. a.
Egyéni vállalkozás	26652	37162	32816	34866	72024	n. a.

Forrás: KSH Bács-Kiskun megye statisztikai évkönyvei (1991, 1995, 2000, 2005, 2010, 2014)

A jogi személyiségű társaságok száma 1991–2010 között közel tízszeresére emelkedett, 2010 és 2013 között 2535-tel csökkent. Ezen belül a kft.-k száma 6,5-szeresére, míg a részvénytársaságok száma 3,5-szeresére emelkedett. A szövetkezetek esetében más trend figyelhető meg. 1991–2000 között közel duplájára emelkedett a számuk, viszont 2001–2013 között 468-ról 150-re csökkent, mely utóbbi érték 98-cal kevesebb az 1991-es adatnál. Az egyéb jogi személyiségű szervezetek vannak legkisebb arányban a vállalkozások között. Számuk 16-ról 173-ra emelkedett 1991–2010 között.

A közkereseti társaságok számának növekedése hasonló görbét ír le, mint azt a szövetkezeti formánál láttuk. 1991–2000 között a számuk 23-ról 267-re emelkedett,

ezt követően viszont jelentős visszaesés figyelhető meg, mivel 10 évvel később 77-tel kevesebb közkereseti társaság volt a megyében. A betéti társasági forma sem kivétel az erős ingadozást mutató vállalalkozási formák közül. 1991-ben 1103 bt. volt a megyében, mely szám a 2005-ös évre 8554-re emelkedett, ami 2010-re enyhén visszaesett, majd 2013-ra a bt.-k száma drasztikusan közel felére, 3851-re csökkent. A jogi személyiség nélküli gazdasági szervezeti forma száma folyamatosan nőtt a vizsgált időszakban. Az egyéni vállalkozások száma közel háromszorosára nőtt. A legjelentősebb emelkedés 2005 és 2010 között tapasztalható.

2. táblázat: A külföldi közvetlen tőkebefektetéssel működő vállalkozások (2008–2013)

Területi egység	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Vállalkozások száma összesen						
Bács-Kiskun	657	664	675	663	629	578
Külföldi tőkéje, milliárd forint						
Bács-Kiskun	86,0	97,2	103,7	124,2	215,4	217,2

Forrás: www.ksh.hu

A külföldi közvetlen tőkebefektetéssel működő vállalatok száma a vizsgált időszakban egy 2010-ig tartó enyhe emelkedést követően jelentősen csökkent. Ezen vállalkozások külföldi tőkéje viszont közel háromszorosára nőtt, elsősorban az időszakban megvalósult autóiipari beruházások közvetlen és közvetett hatása-ként (2. táblázat).

3. táblázat: Külföldi érdekeltségű vállalkozások (2000–2012)

Területi egység	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Külföldi érdekeltségű vállalkozás összesen													
Bács-Kiskun	825	775	698	670	622	623	585	622	657	664	675	663	626
Külföldi érdekeltségű vállalkozások külföldi tőkéje, milliárd Ft													
Bács-Kiskun	50,1	57,4	60,6	61,6	69,0	78,1	77,1	84,6	86,0	97,2	103,7	124,2	192,0

Forrás: www.ksh.hu

2000-ben 199-cel több külföldi érdekeltségű vállalat volt a megyében, mint 2012-ben. Ezeknek a vállalatoknak a külföldi tőkéje 2000 és 2010 között a duplájára nőtt, majd az azt követő két évben a 2010-es érték duplázódott meg, mely kiemelkedő eredmény, és egyértelműen az autóiipari beruházásoknak köszönhető.

A kutatóhelyek adatai a 2005–2014 közötti vizsgált időszakban erőteljes ingadozást mutatnak (4. táblázat). Minden mutató tekintetében a 2008-as és 2009-es években figyelhető meg a legnagyobb visszaesés, mely egyértelműen a gazdasági válság hatásának tudható be. A kutató-fejlesztő helyek száma 2013-ban volt

4. táblázat: Bács-Kiskun megye kutatás-fejlesztésre vonatkozó adatai (2005–2014)

6.3.4.1. Kutató-fejlesztő helyek (2005–)														
Kutatási helyek száma	A kutató-fejlesztő helyek K+F-tényleges létszáma összesen, fő		Ebből		A kutató-fejlesztő helyek K+F-számított létszáma összesen, fő		Ebből		Ebből		Magyar nyelvű	Idegen nyelvű		
	Kutatási helyek száma	K+F-tényleges létszáma összesen, fő	Kutatóhelyek, fejlesztők, létszáma	Segéd-személyzet létszáma	Kutatóhelyek K+F-számított létszáma	Segéd-személyzet létszáma	Kutatóhelyek K+F-számított létszáma	Segéd-személyzet létszáma	K+F-költség	K+F-beruházás			Könyvek és folyóiratok, db	Cikkek, db
2005	77	1 158	636	155	505	276	103	3 397,0	3 194,2	202,8	76	172	2	74
2006	86	1 210	689	150	464	285	84	4 501,5	4 213,5	288,0	41	189	-	75
2007	72	1 108	706	130	525	334	84	6 177,2	5 295,4	881,8	62	210	3	70
2008	67	848	603	85	403	290	50	5 615,7	4 513,9	1 101,8	41	171	16	48
2009	70	966	645	110	506	312	70	4 908,7	4 677,0	231,7	76	193	25	101
2010	76	1 087	645	199	540	338	105	5 962,6	5 465,1	497,5	106	179	27	105
2011	84	1 207	720	257	711	440	142	7 523,2	6 678,1	845,1	81	200	16	71
2012	81	1 302	640	321	776	414	175	9 174,1	7 603,8	1 570,3	37	85	12	43
2013	97	1 420	700	385	856	450	195	12 150,5	9 036,8	3 113,7	33	81	18	65
2014	83	1 043	622	257	629	390	128	10 649,5	7 744,9	2 904,6	51	99	16	76
Átlag	79	1 135	661	205	592	353	114	7 006,0	5 842,3	1 163,7	60	158	15	73

Forrás: www.ksh.hu

a legmagasabb (97 db), és 2008-ban a legalacsonyabb (67 db), összességében az átlagszám 79.

A kutató-fejlesztő helyek K+F-tényleges létszáma összesen fő mutató is hasonló képet mutat. A vizsgált időszakban átlagosan 1135 fő dolgozott kutató-fejlesztő területen a megyében. Itt is 2013-ban dolgoztak a legtöbben (1420 fő), és 2008-ban a legkevesebben (848 fő). Kutatóként átlagban 661 fő dolgozott, a segédszemélyzet száma átlagosan 205 fő. Ami érdekes, hogy 2012-től a segédszemélyzet száma a kutatók számának felére emelkedett, míg korábban ez az arány 1/5–1/6 volt.

A kutató-fejlesztő helyek K+F-számított létszáma összesen, fő mutató vonatkozásában nincs jelentős eltérés az előző változóhoz képest, a kutató-fejlesztők és a segédszemélyzet számított létszámának aránya (1/5) nem változott olyan jelentősen, mint az előző esetben.

Az összes K+F-ráfordítás átlagban 7 milliárd Ft, ebből 5,8423 milliárd Ft a K+F költség és 1,1637 milliárd Ft a K+F-beruházás. 2005-ről 2013-ra háromszorosára nőtt a K+F ráfordítás.

Évente átlagosan 60 db magyar nyelvű könyv és könyvfejezet, valamint 158 cikk született. Az idegen nyelvű könyv és könyvfejezetek éves átlagos száma 15 db, az idegen nyelvű publikációké 73 db. Összességében a legtöbb magyar és idegen nyelvű publikáció a 2010-es évben született megyei szinten.

A jövőre vonatkozóan az prognosztizálható, hogy a Kecskeméti Főiskolán megvalósuló infrastrukturális fejlesztések és szerkezeti átalakulások hatására a megye kutatás-fejlesztési tevékenysége jelentős fejlődést fog mutatni.

Az egyik legizgalmasabb kérdés, hogy Bács-Kiskun megye milyen mértékben járul hozzá az ország bruttó hazai termékéhez (GDP). Az 5. és 6. táblázat területi egységek szintjén mutatja a GDP alakulását piaci beszerzési áron a 2000–2014-es időszakra vonatkozóan.

5. táblázat: Bruttó hazai termék (GDP) (2000–2006) [piaci beszerzési áron, millió Ft]

Területi egység	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Budapest	4 643 439	5 385 227	6 275 095	6 635 443	7 358 991	8 024 130	8 902 021
Pest	1 068 907	1 348 951	1 646 780	1 861 086	2 086 947	2 272 364	2 408 879
Fejér	646 146	659 794	684 712	755 006	860 494	914 670	998 021
Komárom-Esztergom	340 299	436 479	495 075	620 591	722 493	802 618	784 493
Veszprém	413 228	469 624	501 301	549 524	594 714	610 455	635 951
Győr-Moson-Sopron	734 828	769 370	867 759	974 206	1 031 154	1 079 619	1 216 236
Vas	388 475	395 963	445 432	522 109	545 256	554 608	625 889
Zala	334 252	386 866	446 982	528 498	569 630	572 260	573 938
Baranya	402 483	459 769	506 887	563 304	608 719	646 466	683 239
Somogy	302 460	347 905	392 625	440 259	472 427	485 191	494 799
Tolna	266 616	294 576	329 338	326 520	351 232	368 909	385 776
Borsod-Abaúj-Zemplén	628 944	727 174	794 844	884 396	1 009 318	1 114 775	1 151 970

Heves	303 842	370 204	405 675	447 641	482 463	502 223	530 667
Nógrád	160 802	189 959	208 475	227 774	240 817	245 573	256 883
Hajdú-Bihar	530 676	632 307	707 257	799 216	872 894	917 157	956 184
Jász-Nagykun-Szolnok	365 329	438 385	479 145	511 296	548 635	563 271	631 476
Szabolcs-Szatmár-Bereg	442 921	526 400	565 781	637 158	682 823	711 821	738 153
Bács-Kiskun	510 288	588 257	656 917	699 744	780 266	815 774	865 956
Békés	359 537	412 190	433 633	461 074	509 380	523 530	538 406
Csongrád	466 885	532 498	566 322	620 890	684 147	733 786	759 893
Bács-Kiskun megye rangsora	7	7	7	7	7	7	7

Forrás: www.ksh.hu

A nominális GDP a vizsgált időszakban a 2008-as válságig nőtt, 2009-ben enyhén esett csak vissza, majd 2010-től újra dinamikus növekedés következett be. A válság hatására bekövetkező visszaesés kis mértéke, majd 2010-től a dinamikus bővülés egyértelműen az autóipar térségben történő megjelenésének köszönhető. 2009-ben az autóipari infrastrukturális beruházások hatására volt csak enyhe a visszaesés (más régiókban sokkal jelentősebb volt a visszaesés), 2010-től pedig a termelés megkezdésének és felfutásának köszönhető a jelentős bővülés.

Ami viszont érdekes, hogy Bács-Kiskun megye a vizsgált időszakban mindvégig a 7. helyen áll abban a rangsorban, hogy melyik területi egység milyen mértékben járul hozzá az ország bruttó hazai termékéhez. Látható, hogy az autóipar megjelenése megerősítette a megye hetedik helyét, de 2014-ig nem tudott előrébb lépni a rangsorban.

Összefoglalás

A rendelkezésre álló statisztikai adatok segítségével bemutattuk, hogy hogyan alakult Bács-Kiskun megye gazdasági fejlődése a rendszerváltást követő időszak-tól az elmúlt két-három évig bezárólag. Minden vizsgált változó vonatkozásában megállapítottuk, hogy a megye fejlődése folyamatos, a 2008-as válság sem vetette jelentősen vissza ezt a dinamikus bővülést. Az elmúlt években bekövetkezett autóipari beruházások ezt a fejlődést még jobban megerősítették.

Felhasznált irodalom

KSH Bács-Kiskun megye statisztikai évkönyvei (1991, 1995, 2000, 2005, 2010, 2014)
www.ksh.hu

6. táblázat: Bruttó hazai termék (GDP) (2007–2014) [piaci beszerzési áron, millió Ft]

Területi egység	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Budapest	9 372 379	10 165 196	10 206 369	10 361 199	10 646 378	10 917 677	11 372 362	11 982 149
Pest	2 795 172	2 826 433	2 712 586	2 907 022	2 935 572	2 896 974	3 108 545	3 373 044
Fejér	1 042 132	1 084 261	950 537	1 007 819	1 126 483	1 137 530	1 223 862	1 326 295
Komárom-Esztergom	871 351	892 376	809 976	865 300	894 349	883 484	929 434	970 027
Veszprém	684 146	709 421	650 550	702 829	713 910	723 350	763 705	840 074
Győr-Moson-Sopron	1 273 943	1 352 445	1 262 131	1 438 328	1 548 787	1 481 682	1 616 212	1 836 599
Vas	602 731	608 111	566 173	596 419	646 802	692 385	753 032	837 135
Zala	597 848	646 643	618 786	638 572	649 501	690 759	648 475	686 725
Baranya	712 043	748 395	715 331	713 062	718 354	720 800	731 278	777 364
Somogy	515 631	549 139	532 962	553 817	575 465	581 108	618 182	637 081
Tolna	419 402	454 317	464 131	458 855	490 493	514 839	547 005	564 942
Borsod-Abaúj-Zemplén	1 190 965	1 204 214	1 119 510	1 130 491	1 176 311	1 219 264	1 289 435	1 416 098
Heves	576 909	595 215	571 359	577 483	589 256	580 978	645 436	686 997
Nógrád	245 174	259 449	247 862	246 662	254 417	255 634	260 654	281 837
Hajdú-Bihar	982 932	1 037 471	1 046 394	1 086 799	1 151 224	1 176 611	1 176 309	1 263 315
Jász-Nagykun-Szolnok	650 907	691 025	697 090	645 262	708 856	718 747	767 009	795 526
Szabolcs-Szatmár-Bereg	775 773	812 811	797 667	819 719	843 271	895 587	913 952	996 532
Bács-Kiskun	886 530	964 760	917 649	918 049	1 010 676	1 054 087	1 151 101	1 254 766
Békés	564 167	593 212	542 957	550 268	581 952	596 129	639 716	670 261
Csongrád	778 506	843 021	828 680	833 740	871 769	890 264	909 301	982 899
Bács-Kiskun megye rangsora	7	7	7	7	7	7	7	7

Forrás: www.lsh.hu

Rigó Róbert

Kecskemét helye a városhierarchiában és társadalmi változások a népszámlálások tükrében

Kecskemét helye a városhierarchiában

Tanulmányomban Kecskemét makrotársadalmi változásait tekintem át a népszámlálási adatok alapján, a második világháborútól a legutóbbi népszámlálásig, és megvilágítom a mögöttük rejlő okokat. A társadalomról és változásairól a legfontosabb, átfogó számszerűségi mutatókat a népszámlálások adják. A vizsgált időszakban nyolc népszámlálást tartottak Magyarországon. 1941-ben, 1949-ben, 1960-ban, 1970-ben, 1980-ban, 1990-ben, 2001-ben és 2011-ben. Ezek alapján elemzem Kecskemét népességszámának, vallási, etnikai összetételének alakulását, majd áttekintem a város foglalkozásszerkezetének sajátosságait, és ennek változásait is.

A város minőségének – mérete és funkciói, szolgáltatásai – meghatározására két megközelítés alakult ki. Ma a *funkcionális városszemlélet*¹ a leginkább elfogadott, de a városokat gyakran ma is a *népességszám alapján* kategorizálják, aminek nagy előnye az egyszerű nemzetközi összehasonlíthatóság.² A 20. században a lakosságszám alapján Kecskemét helye a magyar városhierarchiában jóval előkelőbb volt, mint amikor a városi funkciók alapján készítették el a városok sorrendjét. Kecskemét 1787-ben a történelmi Magyarország negyedik legnépesebb városa volt, 1910-ben már csak a hetedik. Ekkorra már megelőzte Szeged, Szabadka és Temesvár is.³ Trianon után, 1930-ban Kecskemét ismét Magyarország negyedik legnépesebb városa lett (Budapest, Szeged és Debrecen után), majd 1950-től – a külterületeinek elcsatolását követően – a hazai városok sorában a kilencedik helyre csúszott vissza. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) legújabb, 2015-ös adatai

---

1 A funkcionális városszemlélet lényege, hogy egy település annál inkább városias, ha minél több és magasabb szintű városi funkciót lát el. A magasabb szintű városi funkciók közül a leginkább meghatározó a magasabb szintű igazgatási központok, a hallgatók és oktatók száma alapján népesebb felsőoktatási intézmény, az aktív kórházi ágyak száma, a színházlátogatók száma, a gazdasági teljesítmény jelzőszámai.

2 Bácskai 2003: 246.

3 Gyáni-Kövér 1998: 55.

szerint mára Kecskemét közel 112 ezer lakosával a nyolcadik legnépesebb város lett Budapest, Debrecen, Szeged, Miskolc, Pécs, Győr és Nyíregyházát követően, megelőzve Székesfehérvárt, Szombathelyet és Szolnokot.⁴

Kecskemét jogállása is változott az idők során. Ferenc József második kecskeméti látogatásakor, 1857. május 24-én a korábbi mezővárost szabad királyi városi rangra emelte, amit az előjárók már 1834-ben kezdeményeztek.⁵ A város jogállásának pontosítása később jogértelmezési vitákhoz vezetett, mert az „önálló város” rangot nem tudták pontosan értelmezni. A város használhatta a szabad királyi városi címet, azonban az ezzel járó jogoknak csak egy részét kapta meg.⁶ Kecskemét az 1870. évi XLII. tc. értelmében törvényhatósági jogú városi rangra emelkedett, így függetlenedni tudott Pest–Pilis–Solt–Kiskun vármegyétől. A törvényhatósági jogú városok elsősorban a szabad királyi városokból lettek, húsz város kapta meg újonnan ezt a jogállást, de közülük 1876-tól csak három tarthatta meg e címet: Kecskemét, Nagyvárad és Versec.⁷ A város önkormányzatát a törvényhatósági bizottság biztosította, mely tagjainak felét a választójoggal rendelkező felnőtt férfiak választották, a tagok másik fele automatikusan a legtöbb adót fizető virilisek közül került ki. Kecskemét közigazgatási funkciójának emelkedése a város társadalmára is hatással volt, mert erősödött az értelmiségi és tisztviselői réteg súlya. A második világháborút követően a közigazgatás átalakítása során Kecskemét az 1950-ben létrehozott Bács-Kiskun megye székhelye lett, majd a rendszerváltás időszakában, 1989-ben megyei városi, majd 1990-től megyei jogú városi rangot kapott.

Beluszky Pál és Győri Róbert kutatásai szerint – szakítva a széles körben elterjedt nyugat-kelet irányú fejlettségi lejtő tézisével – a századforduló időszakában a hazai modernizációs folyamatban a Kisalföld és az Alföld, főként a Duna–Tisza köze járt az élen. Az olyan tradicionális mezővárosok, mint Kecskemét voltak a modernizáció központjai. A korábbi elképzelésekhez képest az Alföld szerepe felértékelődött a modernizációs folyamatban.⁸ Az említett szerzőpáros Kecskemétet 1910-re vonatkozóan a hiányos funkciójú, megyeközpont szintű városok közé sorolta. Kecskemét így Újvidék, Veszprém, Lugos, Zombor, Nagykanizsa és Sátoraljaújhely után, Nyíregyházát megelőzve, a városok rangsorának 36. helyére került. 1910-ben a 12 hiányos funkciójú, megyeközpontszintű város közül Kecskeméten volt a legmagasabb a közszolgáltatból élő keresők (1233 fő) és a – többségükben náluk dolgozó – házicselédék száma (1714 fő) is. A kereskedelemről élők száma csak Újvidéken volt magasabb, mint Kecskeméten (1529 fő). A többi mutató vonatkozásában Kecskemét az említett városok átlagos szintjén teljesített.⁹

4 Waffenschmidt 2015: 22.

5 Péterné 2015: 86., 104.

6 Péterné 2015: 100–105.

7 Gyáni–Kövér 1998: 52.

8 Beluszky–Győri 2005: 85–87.

9 Beluszky–Győri 2005: 197–198.

Tímár Lajos a Trianon utáni városhálózatra vonatkozó funkcionális vizsgálatai során hat nagyobb várostípust különített el. Eszerint 1930-ban Kecskemét a harmadik csoportba került, azaz olyan középváros, ahol az értelmiség, a közlekedési és kereskedelmi szférában dolgozók együttes aránya 25 százalék fölötti. Így Kecskemét Szombathellyel, Székesfehérvárral, Sopronnal, Kaposvárral, Gyulával, Békéscsabával, Szolnokkal, Nyíregyházával és Nagykanizsával került egy csoportba.¹⁰

Kecskemét 1944-es kiürítése, a háborús megpróbáltatások, majd az 1945-ös földosztás miatt még többen költöztek ki tanyára. 1950-tól, miután elcsatolták Kecskemét külterületének jó részét, a város területe több mint 70%-kal csökkent, népessége pedig 35%-kal.¹¹ Az új községeket azért hozták létre, hogy a környező tanyák ellátási központjai legyenek, e funkciójuknak azonban nem igazán tudtak megfelelni. Ezt az elképzelést szorgalmazta Benisch Artúr, aki jelentős befolyást gyakorolt a negyvenes évek végén, ötvenes évek elején a hazai tanyapolitikára. Szerinte a mezővárosok külterületüket gyarmatként használták, ami csak a gazdagparasztek érdekeit szolgálta.¹² Elképzeléseinek megfelelően az öt vidéki központ (Debrecen, Miskolc, Szeged, Pécs, Győr) vált a településfejlesztési politika kiemelt célpontjává. Az öt kiemelt vidéki központot Nyíregyháza, Székesfehérvár és Kecskemét követte mint középváros.

Beluszky Pál és Kovács Zoltán szerint napjainkban Budapestet az öt regionális központ funkciót betöltő nagyváros (Debrecen, Szeged, Miskolc, Pécs és Győr) követi, majd a megyeközpont-funkciójú települések, mint Nyíregyháza és Kecskemét jönnek a sorban. Ma egyre fontosabbak a magasabb szintű városfunkciót jelző mutatók, mint a felsőoktatási intézmények méretét jelző hallgatók és oktatók száma, a színházlátogatók száma, az aktív kórházi ágyak száma, valamint a városok gazdasági teljesítményének mutatói.¹³

Gerse József és Szilágyi Dániel végzett legújabbban a települések hierarchiájára vonatkozó kutatást, melyben a városi funkciókat vették alapul. Ezek közül tíz tényezőt vettek figyelembe: a népesség számát, a szolgáltatásokat, a vendéglátást, az egészségügyet, a szociális ellátást, az oktatást, a kultúrát, az ügyintézkést, a munkaerő-megtartást és -vonzást, valamint a gazdasági teljesítőképességet, és ezekhez rendeltek különböző mutatószámokat a legújabb adatok alapján. A városi funkciók szerint Kecskemét a fővárost követő felsőfokú központ településkategóriába került nyolc másik várossal együtt (Miskolc, Debrecen, Nyíregyháza, Szeged, Pécs, Győr, Székesfehérvár). Közülük a belföldi vándorlási egyenleg 2000 és 2013 között csak Kecskeméten, Győrben és Szegeden volt pozitív.¹⁴ A fővároson kívül, a 23 megyei jogú városban a születések száma a 2001 és 2010 közötti évtizedben csak Kecskeméten, Érden és Győrben haladta meg a tíz ezreléket. Ebben az évtizedben csak négy megyei jogú város (Érd, Sopron,

10 Tímár 1993: 45–46.

11 1980. évi népszámlálás. 3. b. Kecskemét népessége és társadalma. 8.

12 Belényi 1996: 38.

13 Beluszky–Kovács 2011: 130–131.

14 Gerse–Szilágyi 2015: 19–43.

Kecskemét és Veszprém) népességszáma emelkedett. Ezek alapján Kecskemét korösszetétele 2011-ben az egyik legkedvezőbb volt a megyei jogú városok sorában.¹⁵ 2015 elejétől Kecskeméten működik az első nem fővárosi, hanem vidéki központi államigazgatási szerv, a Miniszterelnökség Agrár- és Vidékfejlesztésért Felelős Államtitkársága, ami szintén erősíti a város funkcionális szerepkörét.

A funkcionális mutatók vonatkozásában Kecskemét egyre jobban teljesít, így a népességszámához képest most reális lehetőséggé vált, hogy a város a funkcionális rangsorban is egyre előkelőbb helyre kerüljön.

A népességszám alakulása Kecskeméten

1. táblázat. A népességszám (lakónépesség), a város területe, a bel- és külterületen élők számának és arányának alakulása Kecskeméten (1900–2011)

Év	Lakosság száma (fő)	A város területe (ha)	Ebből belterületen él (fő)	Ebből külterületen él (fő)	Külterületen élők százaléka
1900	58 198	93 937	31 304	26 894	46,2
1910	68 424	93 937	35 251	33 173	49,3
1920	73 109	93 937	35 577	37 532	51,4
1930	79 467	93 937	34 788	44 679	56,2
1941	87 269	93 937	35 740	51 529	58,8
1949	88 369	93 937	33 330	55 039	62,3
1960*	66 842	26 385	46 351	20 491	30,6
1970	79 978	25 680	64 123	15 855	19,8
1980	92 047	25 668	77 965	14 082	15,3
1990*	102 516	29 912	90 510	12 038	11,7
2001	107 749	32 136	94 017	13 732	12,7
2011	111 411	32 257	94 130	17 281	15,5

*Nagy-Kecskemét határából 1950-ben kivált Bugac, Lakitelek és Nyárlőrinc, majd 1952-ben Ágasegyháza, Ballószög, Helvécia, Lászlófalva, Hetényegyháza és Városföld lett önálló község. 1981-ben Hetényegyházát Kecskeméthez csatolták, majd 1989-ben Helvéciát és Matkót is.

Forrás: Az 1930. évi népszámlálás. 52–53. o., 384. o., Thirring L.: 58. o., Kiss É.: 4. o., 1990. évi népszámlálás. 5. Bács-Kiskun megye adatai. 394. o., Népszámlálás 2001. 268. o. Népszámlálás 2011. Területi adatok, Bács-Kiskun megye.

Kecskeméten a népesség száma viszonylag dinamikusan növekedett a 20. században, és ez folytatódik a 21. században is. A népességszám a századfordulótól napjainkig közel megduplázódott. Ezen időszakban a város területe is jelentősen megváltozott, az 1950-es közigazgatási átszervezéssel, majd 1952-ben elvesztette külterületének több mint kétharmadát, melyen kilenc önálló település jött létre, ezzel a népességszáma is harmadával visszaesett. Ezt követően a népességszám ismét dinamikusan növekedni kezdett, 1970-re már 80 ezerre nőtt. Az egyes népszámlálások között a népességszám több mint 12–13 ezer fővel nőtt

¹⁵ Szemes 2012: 5–6.

évtizedenként. A növekedés elsődleges oka a hatvanas években az volt, hogy a falvakban élőket termelőszövetkezetekbe kényszerítették, ezzel tömegek vesztették el megélhetésüket és hagyták el a mezőgazdaságot, és gyakran a falvakat is. 1950 és 1970 között közel egy millió fő lépett ki a mezőgazdaságból és keresett magának más megélhetést.¹⁶ Közülük sokan a nagyobb városokban telepedtek le. A nyolcvanas években Hetényegyháza, Helvécia és Matkó visszakerült a városhoz, így a területe és a népességszáma is gyarapodott. A rendszerváltás időszaka-ra haladta meg Kecskemét népességszáma a százezer főt. A népességszám azóta is növekszik, bár csökkenő mértékben. A város kül- és belterületén teljesen ellentétes irányú folyamatok mutathatók ki 1950 előtt és az azt követő időszakban, így ezt érdemes külön is megvizsgálni.

A 20. század első felében a második világháborúig, 1900 és 1941 között 50 százalékkal nőtt a város lakosságának száma. A belterületen mindössze 14 százalékkal, a külterületen ezzel szemben közel megduplázódott, 92 százalékkal nőtt. A második világháború előtt Kecskemét népességszáma dinamikusabban növekedett, mint az ország lakossága. Az évenkénti szaporodás üteme meghaladta az országos mutatót, amely 1910-ben 1,05%, 1920-ban 0,48%, 1941-ben 0,7% volt.¹⁷ A negyvenes évek visszaesése azonban nagyobb volt, mint országosan (-0,15%). A belterületen a népesség száma a 20. század első felében 31–36 ezer fő között ingadozott. A század első évtizedében ez a szám viszonylag dinamikusán nőtt (9%-kal), a tízes években már csak 0,9%-kal, míg a húszas években már 2,2%-kal csökkent. A harmincas években szerény mértékben ismét növekedett, majd a negyvenes években, a háborús veszteségek miatt több mint kétezer fővel csökkent a belterületi lakosság száma. A második világháború időszakában a várost kiürítették a szovjet megszállás előtt, a népesség egyrészt nyugatra, a Dunántúlra ment, másrészt Budapest irányába, akik a főváros elhúzódó ostroma során nyugat felé húzódtak tovább, harmadrészt a lakosság jelentős része a környékbeli tanyákra menekült.¹⁸ A megszállás során a halálos áldozatok száma megközelítette a kétszázat¹⁹, a katonák fosztogatása és a lakosság kényszermunkára hurcolása miatt sem igyekeztek visszatérni a korábban itt élők.

A 20. század első felében igen dinamikusán növekedett a külterületen élők száma és aránya. Míg a századfordulón közel 27 000-en éltek külterületen, addig 1949-re ez a szám már több mint megduplázódott. 1949-ig a külterületi népesség aránya is dinamikusán növekedett, ekkor elérte a lakosság közel kétharmadát (62,3%), az 1945-ös földosztást követően is sokan költöztek ki a tanyákra.

A külterületi népesség jelentős növekedésének elsősorban gazdasági okai voltak, mert ebben az időszakban Kecskeméten a szőlő- és gyümölcsstermesztés igen jelentős mértékben nőtt, az intenzív homoki gazdálkodás jelentős

16 Valuch 2001: 199.

17 Romsics 2001: 469.

18 Rigó 2014: 105–164.

19 L. Balogh 2015: 206–208.

bevételekhez juttatta még a kis területeken gazdálkodókat is és a várost is.²⁰ A Duna–Tisza köze, azon belül is a Homokhátság a vizsgált időszakban mindvégig az ország leginkább tanyás területe volt. A szántóföldi növénytermesztésre kevésbé alkalmas, alacsony minőségű és aranykorona-értékű homoktalajon, nem alakult ki a Dunántúlra és az Alföld egyes területeire jellemző nagybirtokrendszer és az azon működő uradalmi gazdálkodás, a földet művelő cselédséggel. A Homokhátság mezőgazdasága a kis- és középparaszti rétegre épült. A 20. század első felében az itt kibontakozó zölde- és gyümölcsstermelő intenzív mezőgazdaság egy vállalkozó szellemű, paraszt-polgárosodó mentalitást alakított ki a térségben élőkben, a homokhátsági emberek karakterének ez lehet az egyik meghatározó vonása. Márkus István a környékbeli paraszti réteg munkakultúrájáról a következőket állapította meg: *„fő megélhetési alapja és foglalatossága már a vegyes szőlőskert. Itt szokik hozzá sok nemzedék sok ezer családjá ahhoz a gondos kapásmunkához, 10–15 féle kerti vetemény életfeltételeit figyelő kertészkedéshez, amiből századunkra a híres kecskeméti–kőrösi kertkultúra kinővekedett. Ehhez hosszú beidegződés, tradíció, olyanféle nevelődés kell, amit egy-két nemzedéknyi idő alatt egy széles társadalmi réteg nem sajátíthat el. A kertkultúra: lassan meggyökerező, fokozatosan növekvő fejlemény. Ebben a város körüli szőlős-gyümölcsös-kapás övezetben leljük meg a XX. század nagy felvirágzásának történelmi magyarázatát.”*²¹ Mára ez a generációról generációra áthagyományozott kertkultúra jórészt elveszett. A szőlő- és gyümölcsstermesztésen alapuló mezőgazdaság a második világháború utáni időszakra teljesen szétesett. A zsidó gyümölcsnagyereskedők többségében a holokauszt áldozatai lettek. Az 1945-ös földreform nem hozott lényeges változást Kecskeméten a földtulajdon-viszonyokban²², de így is szétzilálta a termelést. A korábbi kertészeti mintagazdaságokat, amelyek elől jártak az innovációban, felparcellázták. Az új egy-két holdas gazdák nem gondozták szőlőjüket, gyümölcsösüket, így a kártevők a szomszédos területekre is átterjedtek, így egy év alatt 1900 hektár szőlő pusztult ki.²³

A 20. század második felétől 1950-től a bel- és külterületen élő népességre vonatkozóan a korábbiakkal ellentétes folyamatok jellemezték. A belterületi népesség száma folyamatosan növekedett, mára közel megháromszorozódott. Ezzel szemben a külterületen élők száma 1949 óta 55 ezerről a rendszerváltásig 12 ezer főre csökkent, azóta ismét emelkedik.

---

20 Az első világháború előtt az ország legnagyobb gyümölcsstermesztő területe Szabadka és Kecskemét környéke volt, a háború után Kecskemét került meghatározó szerepbe. Az itt megtermelt gyümölcs jó részét külföldön értékesítették. 1927 és 1934 között a legjelentősebb exportpiac Ausztria, Németország, Csehszlovákia, Svájc, Lengyelország és Nagy-Britannia volt. 1927 és 1934 között a kecskeméti gyümölcsexport arányait tekintve nem csökkent, hanem növekedett, pedig erre az időszakra esett a nagy gazdasági válság. A gyümölcsexport mennyiségénél is jobban növekedett a gyümölcsexportból származó árbevétel. Az ország összes gyümölcsexportból származó bevételének egyre nagyobb része jutott Kecskemétre (1929-ben 25,8%-a, 1932-ben 37,3%-a és 1934-ben már 46,2%-a). Ekkor az összes hazai gyümölcskiviteltől származó bevétel közel fele Kecskemétre érkezett. Konkoly–Thege 1935: 106–107.

21 Márkus 1979: 70–71.

22 A földreform a város megművelt földterületének 27%-át érintette.

23 Torkos 1992: 11.

2. táblázat. A természetes szaporodás, fogyás és a vándorlási egyenleg alakulása Kecskeméten (1941–2011)

Időszak	Élve születések száma	Halálozások száma	Vándorlási egyenleg	A népesség változása (fő)
1941–1948				-2 251
1949–1959				9 560
1960–1969			3 275	13 256
1970–1979	16 649	9 829	5 580	12 400
1980–1989	14 441	11 753	2 946	5 634
1990–2001	13 904	13 788	5 117	5 233
2001–2011	12 262	12 962	4 362	3 662

Forrás: 1980. évi népszámlálás. 3. b Kecskemét népessége és társadalmá. 10. o., 1990. évi népszámlálás. 5. Bács-Kiskun megye adatai. 187. o., Népszámlálás 2001. 101. o., Népszámlálás 2011. Területi adatok, Bács-Kiskun megye.

Az ötvenes években a népesség jelentős növekedésnek indult. Ennek mértéke már az ötvenes évtizedben megközelítette a tízezer főt, majd a hatvanas-hetvenes években meghaladta azt, ami elsősorban a természetes szaporodásnak volt köszönhető. A hetvenes években a természetes szaporodás nagyobb szerepet játszott a népességszám növekedésében, mint a vándorlás, hiszen az évtized közepén országosan is kiemelkedő mértékű születésszámot regisztráltak. 1970 és 79 között a természetes szaporodás 6820 fő volt, és a vándorlási különbözet 5580 fő. A városba történő bevándorlás a hetvenes években kiemelkedően magas volt, majd a nyolcvanas években lassult és a rendszerváltást követően ismét emelkedett. 1990 és 2000 között a természetes szaporodás mindössze 116 fő volt, míg a vándorlási különbözet 5117 fő.²⁴ A város népességszámának növekedését a rendszerváltást követően a migrációs nyereség befolyásolta elsősorban. Az ezredfordulót követő éveket már a természetes fogyás jellemezte, amit a migrációs nyereség ellensúlyozott, és így a város népességszáma továbbra is növekszik.

Az ötvenes években a növekedés elsődleges oka a születésszám alakulásába történő drasztikus adminisztratív, állami beavatkozás volt, a másodlagos a városba költözés fokozódása, főként a korábbi külterületekről, amit az is motivált, hogy Kecskemét 1950-ben megyeszékhely lett. Mivel a migrációban mindig a fiatalabb és képzetesebb társadalmi csoportok vesznek részt, a beköltözők hozzájárultak a születésszám növekedéséhez is. Meg kell jegyezzük, a nagyvárosok migrációs nyeresége, főként az iskolázottabb réteg elszívása a vidékről, a kisebb városokból és falvakból nagyban hozzájárul Kecskemét dinamikus növekedéséhez, ugyanakkor a kisebb településeken sajátos úrt hagy maga után a magasabb végzettségűek hiánya.

Korábban tévesen úgy vélték, hogy Kecskeméten a közigazgatási funkció hiányos volt, és a megyeszékhely státusz megszerzésének köszönhető a város fellendülése. Ez nem helytálló, ugyanis Kecskemét korábban is törvényhatósági jogú város volt, saját főispánnal és jelentős igazgatási jogkörrel bírt, tulajdonképpen a korábbi nagy kiterjedésű Pest–Pilis–Solt–Kiskun vármegye déli részének

²⁴ Kiss 1990: 108.

Kecskemét volt a közigazgatási, rendészeti, igazságszolgáltatási, oktatási, gazdasági és kulturális központja. A második világháború után az ipar hiányos és egyoldalú maradt a városban.²⁵

1958 decemberét követően Bács-Kiskun megyében is felgyorsult a parasztság termelőszövetkezetekbe kényszerítése, a Homokhátság jó részén szakszövetkezetek jöttek létre, melyek nagyobb szabadságot biztosítottak a termelőknek. 1961 márciusára befejeződött a „mezőgazdaság szocialista átszervezése” a megyében.²⁶ Ezen folyamat következtében a vidéki emberek jelentős része elveszítette megélhetését, és egyre többen vándoroltak el az iparosodottabb térségekbe. 1949 és 1960 között több mint 53 ezer fő költözött el a megyéből, ebből 1957-ben közel 30 ezren.²⁷ Az egyre komolyabb méreteket öltő elvándorlást és a foglalkoztatási problémákat csak a vidéki ipartelepítéssel és új munkahelyek létrehozásával lehetett orvosolni.

A hatvanas években a nagyobb városokban intenzív ipartelepítés folyt. A szocializmus időszakában az Alföld részaránya a beruházásokból alacsony szinten stabilizálódott, mert a beruházásokért folytatott küzdelemben eleve hátrányos helyzetből indult. Ennek okait Lengyel Imre a következőkben látta: az Alföldön a mezőgazdaság volt a meghatározó, és ezen szektor gyenge alkupozícióval rendelkezett. Az ipartelepítés felemás módon történt, a nagyobb vállalatok főként élőlétszám-igényes leányvállalatokat hoztak létre. Az Alföldön működő cégek központjai nem itt voltak, hanem az ország más térségeiben. A jelentősebb alföldi vállalatok az élelmiszer- és a könnyűiparban jöttek létre, amelyek nem tartoztak a szocialista állam által preferált cégek közé, és az infrastruktúra is fejletlen volt az Alföldön.²⁸

A megyei pártbizottság – a megyei tanács iparfejlesztési koncepciója alapján – jelentős erőfeszítéseket tett a minisztériumi ipar Bács-Kiskun megyébe vonzására, elsősorban a főváros közelségére hivatkozva. Az volt a terv lényege, hogy a kihasználatlan vagy felszabadítható üzemeket, épületeket felajánlják a minisztériumoknak ipartelepítési célra. A város ipara a második ötéves terv (1961–1965) második felében indult fejlődésnek, amikor beérett a korábbi koncepció, azaz a minisztériumi ipar sorra vette át a fejlettebb tanácsai vállalatokat. Új üzemek sorát telepítették le a városban, és a meglévőket is korszerűsítették, ennek köszönhetően az ipar fejlődési üteme a megyében kétszerese lett az országos átlagnak.²⁹ A harmadik ötéves terv időszakában (1966–1970) is folytatódott ez a lendület, főleg Kecskeméten.³⁰ A hatvanas évek elejétől ez a gazdasági fellendülés tudta

25 Az élelmiszeripart az Első Kecskeméti Konzervgyár, Platter János Konzervgyára és a Benedek-féle Baromfifeldolgozó jelentette, ezen túl a nagyobb üzemek közül a Gépgyár, a Cipőgyár és a Gyufagyár működött a városban.

26 Kereskedő 1970: 68–70.

27 Nagy 1970: 89.

28 Lengyel 1990: 116–117.

29 Nagy 1970: 91–92. Az iparban foglalkoztatottak száma az 1960-as 27 600-ról 1965-re közel megduplázódott, 46 700-ra nőtt a megyében, ezzel az elvándorlók száma is erősen csökkent.

30 A korábbi gyárak rekonstrukciója mellett ekkor kezdte meg működését a városban a Szerszám és Gépelemek Gyára, a Fémmunkás Vállalat, a Budapesti Rádiótechnikai Gyár Kecskeméti Gyára.

biztosítani Kecskemét egyre színesebbé és gazdagabbá váló kulturális intézményrendszerének hátterét. Gajdócsi István megyei tanácselnök erről az összefüggésről a következőképpen vélekedett: *„A gazdaság az az alap, amelyből a kultúra kinőhet, a kultúra pedig az, amely értékes embereket tud visszaadni a gazdaságnak.”* Az 1969 és 1989 közötti 20 év alatt, 20 új kulturális, művészeti és tudományos intézmény jött létre Kecskeméten.³¹

Király László György szerint Kecskemét viszonylag dinamikus fejlődésének oka a szocializmus időszakában az volt, hogy a város jelentős külső forrásokhoz jutott, mert a megyei források nagy részét az itteni fejlesztésekre fordították. A hatvanas évektől egyre több ipari munkahelyet létesítettek a városban. *„Az állami és tanácsi iparban foglalkoztatottak száma a városban az 1960-as 10 ezer főről 5 év alatt 12 ezer főre nőtt, újabb öt esztendő múltán pedig meghaladta a 17 ezret.”*³² Nőtt a nehéziparban dolgozók aránya, és csökkent az élelmiszeriparban dolgozóké. Kecskeméten főként a budapesti vállalatok hoztak létre gyáregységet, amelyeknek nagy munkaerőigényük volt. A város vezetői abban voltak érdekeltek, hogy munkahelyet létesítsenek, ezért bármilyen üzem letelepítését örömmel fogadták. Így *„a város ipara rendkívül heterogénné vált, és együttműködésre alig képes egységekből tevődött össze”*. A hetvenes évek elején a 24 ötven főnél több dolgozót foglalkoztató üzem 19 csoportba tartozott.³³ Király szerint az átgondolatlan ipartelepítéssel járó másik probléma az volt, hogy az alacsony műszaki színvonalú berendezések alacsony színvonalú szakmai munkát igényeltek, így e cégek főként betanított munkásokat foglalkoztattak. Az is problémát jelentett ekkoriban, hogy a város életét is érintő vállalati döntések nem helyben, hanem a központban születtek. A gazdasági változások a város társadalmát is teljesen átalakították. A gazdasági ágak súlyának eltolódása miatt a munkaerő is átstrukturálódott. A mezőgazdaság domináns szerepét az ipar, majd a szolgáltatás vette át.

A nyolcvanas években is jelentős mértékben gyarapodott a város lakossága. Ehhez az is hozzájárult, hogy Hetényegyházát 1982-ben visszacsatolták Kecskeméthez. 1980 és 89 között a természetes szaporodás 2688 fő volt, a vándorlási különbözet pedig 2946 fő.³⁴ A város népességyarapodása mindvégig jóval meghaladta az országos átlagot, de az alföldi megyeszékhelyekkel összehasonlítva már jóval kedvezőtlenebb a kép, csak Szegeden nőtt kisebb mértékben a lakosság, mint Kecskeméten.

Napjainkban a város népességszámát az enyhe természetes fogyás jellemzi, amit a vándorlási nyereség fordít át növekedésbe. A város gazdasága az utóbbi években soha nem látott mértékben alakult át azzal, hogy a Mercedes-gyár 2012 márciusában megkezdte a termelést, és mára több mint négyezer embert foglalkoztatnak. Sorra telepszene meg a város környékén a kisebb-nagyobb jár-

---

31 A *Forrás* folyóirat 2012. július–augusztusi számában igyekeztünk ezt a témát körüljárni a korabeli intézményvezetőkkel és politikusokkal készített interjúk segítségével.

32 Király 1990: 127.

33 Király 1990: 127.

34 Népszámlálás 2001. 100–101.

műipari beszállítók.³⁵ A gyár 32 hazai székhelyű beszállítóval dolgozik együtt.³⁶ A Mercedes-beruházással Kecskemét felkerült a globális világgazdaság térképére, ezzel a járműgyártás meghatározó ágazattá vált a városban, az üzemek megjelenése és munkaerőigénye a város társadalmát is nagymértékben befolyásolja.

Kecskemét településszerkezete ma is sajátos. Magában a városban, a központi belterületen élt a lakosság háromnegyede, 83 130 fő 2011-ben. A városhoz tartozik további 10 lakott belterület, melyekben a lakosság további 10%-a, 11 ezer fő élt. Ezek között vannak kisebb és nagyobb belterületek, Hetényegyháza a maga ötezer fő fölötti lakosával a hazai városok sorában sem tartozna a legkisebbek közé, de Katonatelepen is több mint 2500 fő él, és Kadafalva lakosainak száma is meghaladja az 1700 főt. További négy belterületi lakott helyen élnek 3–400 fő között (Halasi úti kiskertek 350 fő, Matkó 390 fő, Méntelek 388 fő és Talfája 313 fő), további három helyen élnek 100 főnél kevesebben (Szarkás, Borbás, Kisfái). A város körüli külterületen, a kertészekben, azaz a város körüli „hegyekben” (Budaihegy, Kőrösihegy, Máriahegy, Szolnokihegy, Úrihegy, Vacsihegy) él 6720 fő, és a távolabbi külterületeken több mint 10 ezer ember, így együtt több mint 17 ezer ember él külterületen.³⁷ A külterületen tíz év alatt 26%-kal nőtt a népességszám, ami elsősorban a belterületi magas ingatlanárakkal magyarázható.

A népesség vallás szerinti megoszlásának alakulása

3. táblázat. A népesség felekezeti megoszlása Kecskeméten (1930–2001)

Felekezetek	1930	%	1941	%	1949	%	2001	%	2011	%
Római katolikus	60 258	76	67 344	77	70 252	80	63 035	59	44 241	40
Görögkatolikus	209	0,3	382	0,4	269	0,3	489	0,5	346	0,3
Református	16 094	20	16 774	19	16 256	18	14 976	14	11 390	10
Evangélikus	1 173	1,5	1 228	1,4	1 123	1,3	1 384	1,3	1 305	1,2
Izraelita	1 567	2	1 346	1,5	269	0,3	57		70	
Egyéb	166	0,2	269	0,3	191	0,2	975	0,9	1 737	1,4
Egyházhoz, felekezethez nem tartozó	–		–		28		13 159	12	17 685	16
Nem válaszolt	–		–		–		12 500	12	32 951	30
Ismeretlen	–		–		–		1 151	1,1		
Ateista	–		–		–		–		1 590	1,2
Összesen	79 467	100	87 269	100	88 369	100	107 749	100	111 411	100

Forrás: Az 1930. évi népszámlálás. 384. o. Kovács A.: 9. o., Kiss É.: 26. o., Az 1941. évi népszámlálás 2., 322. o., Népszámlálás 2001. 6.2, 18. o.

35 Jelentősebb járműipari beszállítók Kecskeméten: Autoflex-Knott Kft., Axon Kábelgyártó Kft., CabTec Kábelkonfekcionáló Kft., Bosal Hungary Kft., Duvenbeck Immo Logistik Kft., Freudenberg Simmering Kft., Johnson Controls Ülészuzatgyártó Kft., Knorr-Bremse Fékrendszergyártó Kft., Kühne+Nagel Kft., Samvardhana Motherson Group Lökhardtgyártó Kft.

36 <http://www.gyar.mercedes-benz.hu/rolunk/gyartotenet/tenyek-es-adatok> Letöltés: 2016. május 12.

37 Kanalas 2014: 90–91.

A népesség felekezetek közötti megoszlására 1949-et követően legközelebb a 2001-es népszámlálás során kérdeztek rá, így a köztes 52 év felekezeti viszonyaira csak következtetni tudunk. Némiképp meglepőnek tűnik, hogy míg a szomszédos, mezővárosi hagyományokkal rendelkező városokban igen erős a református egyház – például Nagykovácsán többséget alkotnak a reformátusok –, addig Kecskeméten a katolikusok aránya meghaladta az országos arányukat is. Kovács Alajos kimutatása alapján azonban egyértelműen kirajzolódik az a tendencia, hogy a legkorábbi adatoktól, 1825-től folyamatosan nőtt a római katolikusok aránya, 64,7%-ról, 1930-ra 75,8%-ra. A reformátusok aránya ugyanezen idő alatt folyamatosan csökkent, a lakosság közel egyharmadáról (31,9%) egyötödére (20,2%).³⁸ A legutóbbi népszámláláson a római katolikusok aránya az 1949-es felére, 40%-ra csökkent, a reformátusoké 10 %-ra.

A második világháború a város felekezeti összetételét is átalakította. „Az 1949-es népszámlálás adatai szerint a magyar társadalom 67,8%-a vallotta magát római katolikusnak, 21,9%-a reformátusnak, 5,2%-a evangélikusnak, 2,7%-a görögkatolikusnak, 1,5%-a izraelitának.”³⁹ Kecskeméten a római katolikusokon kívül az összes többi felekezethez tartozók aránya az országos átlag alatt maradt. Az izraelita felekezethez tartozók aránya csökkent a legnagyobb mértékben a második világháború végi holokauszt miatt. A városban a zsidók száma 1900-ban és 1910-ben volt a legmagasabb, 2000 fő körül, ekkor arányuk (3,5%, 3%)⁴⁰ lényegesen elmaradt az országostól (4,94%, 4,99%).⁴¹ A legstabilabb létszámmal és aránnyal az evangélikusok rendelkeztek. A 2011-es népszámlálás adataiból egyértelműen megfigyelhető a szekularizáció előrehaladása a városban, hiszen míg az 1949-es felvétel során az ország lakosságának mindössze 0,1%-a tekintette magát felekezeten kívülinek, addig 2011-ben már 16%, illetve a lakosság további 30%-a nem válaszolt erre a kérdésre, és több mint 1500-an ateistának vallották magukat.

Kecskeméten a második világháború előtt az egyes valláshoz tartozás jelentősen összefüggött a társadalmi rétegződéssel és a lakóhely szegregációjával. A város területén térben is elkülönültek egymástól a különféle vallásokhoz tartozók. A katolikusok aránya magasabb volt a külterületeken (79,5%), mint a belterületeken (71,1%). A zsidók esetében pontosan fordított tendenciát lehetett kimutatni: a külterületen alig éltek (0,1%), míg a belterületen jóval többen (4,4%)⁴², és ezzel már megközelítették országos arányukat (5,1%).⁴³ A város belső területein is jól kimutatható a szegregáció. Míg a déli területeken magas volt a katolikusok aránya (84–87%), addig a Kecskemét északi részén fekvő Bethlenvárosban csupán 48,6% volt, míg a reformátusoké 39%, a zsidóké 8,5%. A szomszédos városrészekben is magasabb volt a reformátusok és a zsidók aránya, mint a városban összességében. Az evangélikusok is ezeken a területeken koncentráltak. Ha a

38 Kovács 1935: 9.

39 Valuch 2001: 270.

40 Kovács 1935: 9.

41 Gyáni-Kövér 1998: 128.

42 Kovács 1935: 11.

43 Gyáni-Kövér 1998: 350.

birtokosok vallási hovatartozását is megfigyeljük, jól kirajzolódik, hogy az egyre nagyobb birtokosok között nő a reformátusok aránya. Az öt hold alatti kisbirtokosok között 18,4% református, míg 80,3% katolikus. A középbirtokosok körében 40,1% a reformátusok aránya és 58,7% a katolikusoké.

A népesség foglalkozási szerkezetének változásai

Kecskeméten a mezőgazdaságban dolgozók aránya 1930 előtt 58–63% között ingadozott, aminek elsősorban az volt az oka, hogy a hatalmas külterületeken főként mezőgazdasággal foglalkoztak az emberek. A külterületen 1930-ban a lakosság 86,2%-a volt őstermelő, és az itt élők mindössze 8,3%-a élt az iparból és forgalomból. A város belterületén ugyanakkor az őstermelők aránya csupán 22% volt, míg az iparból és forgalomból élők aránya 43%-ot tett ki.

4. táblázat Az egyes ágazatok aktív keresői az összes aktív kereső százalékában (Kecskemét 1930–2001)

Gazdasági ág	1930*	1930**	1941	1949	1960	1970	1980	1990	2001
Ipar	15,6	28,9	13,1	18,2	27,6	38,9	34	30,9	22,9
Építőipar			1,6	3	5,7	9	10,7	7,5	6,3
Mező- és erdőgazdaság	58,1	22	53,9	45,4	27,6	14,1	10,3	11,2	2,8
Közlekedés, szállítás, hírközlés	2,5	3,3	1,7	3,2	5,7	5,7	5,9	5,4	5,4
Kereskedelem	5,4	10,8	6,1	9	9,7	10,1	12,7	13,4	16,5
Vízgazdálkodás	–		–	0,1	1	0,7	1,2	1,4	–
Egyéb ágak	18,4	35	23,6	21,1	22,7	21,5	25,2	30,2	46,1
Összesen	100	100	100	100	100	100	100	100	100

*A város teljes népességére vonatkozóan

** A belterületre vonatkozóan

Forrás: Kovács A.: 21–22. o., 1980. évi népszámlálás. 3. b Kecskemét népessége és társadalma. 25. o., 1990. évi népszámlálás. 5. Bács-Kiskun megye adatai. 30. o., Népszámlálás 2001.

Ha a két világháború közötti időszakban a Kecskemét belterületén élők foglalkozási megoszlását vizsgáljuk, egy polgárosodott városi társadalom képe rajzolódik ki előttünk. Sőt, a város egyes részein (Bethlenváros, Rákócziváros) – főként azokon, ahol az izraeliták, evangélikusok, reformátusok aránya magas volt – az iparból és forgalomból élők aránya elérte a lakosság felét (49,6%, 46%). Ugyanakkor a városnak volt egy olyan része: a Széchenyiváros (a mai villanegyed területe), ahol a közszolgáltatásban és szabadfoglalkozásúként dolgozók aránya elérte az egyötödöt (20,6%), és a nyugdíjasok, tőkepénzesek aránya is 11% volt. A házicselédek aránya is kiemelkedően magas e területen: 8,3%, míg az arányuk a városban 4,2% volt. Ugyanakkor az őstermelők aránya itt volt a legalacsonyabb (15%).⁴⁴ Ebben az időszakban Kecskemét belterületének foglalkozási megoszlása

⁴⁴ Kovács 1935: 18.

leginkább Baja és Székesfehérvár társadalmára emlékeztet, de a debreceni belterületi adatok is nagyon hasonlóak voltak.⁴⁵ A kereskedelem és hitel területén dolgozók 18,1%-a volt izraelita, ami kilencszerese volt a lakossághoz viszonyított arányuknak. A közszolgálat és szabad foglalkozások csoportjában a reformátusok aránya volt a legmagasabb (26,2%). A városi értelmiséget külön is érdemes megvizsgálnunk felekezeti hovatartozás szerint. A zsidók aránya az orvosok (32,1%) és az ügyvédek (24,2%) között volt kiemelkedően magas. A reformátusok aránya szinte minden értelmiségi pályán meghaladta a városi arányukat: a középiskolai tanárok 49,1%-a, az ügyvédek 40,3%-a, a bírák és ügyészek 38,1%-a, a városi tisztviselők 36%-a, az elemi iskolai tanítók és tanítónők 29,8%-a, az állami tisztviselők 26,1%-a volt református, míg a város lakosságának mindössze 20,2%-át tették ki.⁴⁶

A második világháborút követően a legjelentősebb változás Kecskeméten is (csakúgy, mint országosan) a mezőgazdaságban dolgozók arányának gyors csökkenése és az iparban, majd az egyéb ágakban dolgozók arányának gyors növekedése volt. Ez egy nagyon gyors modernizációs folyamatként is felfogható. Nyugat-Európában ez egy hosszú évszázados folyamat volt, míg Magyarországon néhány évtized alatt megtörtént a foglalkozásszerkezet radikális átalakítása. Ilyen rövid idő alatt ez csak erőszakkal, kemény társadalompolitikai beavatkozással mehetett végbe.

1949-ben Kecskeméten a lakosság 45,4%-a foglalkozott mezőgazdasággal, országosan ez az arány még magasabb volt (53,8%), de jelentősen meghaladta a vidéki városokra jellemző értéket (36%) is. 1960-ra a mezőgazdaságban dolgozók aránya nagymértékben csökkent, közel 18 százalékponttal, ami azzal magyarázható, hogy ekkor zajlott a kollektivizálás utolsó hulláma. Ezzel párhuzamosan az iparban és építőiparban dolgozók aránya dinamikusan növekedett. 1960-ig az iparban dolgozók aránya alacsonyabb volt a városban, mint az országos arányuk. 1970-től – a hatvanas évek ipartelepítései következtében – már meghaladta az országos arányt (36,3%). De a vidéki városok átlagától Kecskemét mindvégig elmaradt az iparban dolgozók arányát tekintve: a hatvanas években átlagosan hét, a hetvenes években öt százalékponttal.⁴⁷

1990-re a mezőgazdaságban dolgozók aránya 11,2%-ra csökkent, országosan pedig 15,4%-ra.⁴⁸ 1980-ban és 1990-ben pontosan megegyezett Kecskemét iparban dolgozóinak aránya az országos adatokkal. Az összes többi ágazatban dolgozók aránya folyamatosan emelkedett a vizsgált időszakban, egyedül 1970-ben figyelhetünk meg némi visszaesést az egyéb szektorban dolgozók között. Az egyéb ágazatokban mindvégig jóval többen dolgoztak Kecskeméten, mint országosan. A különbség 3,6 és 7,2% között volt. A 2011-es népszámlálás idejére az ágazati besorolás jelentősen megváltozott, ezért a korábbi adatokkal az összehasonlíthatóság nehézkes. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya

---

45 Tímár 1993: 81.

46 Kovács 1935: 26.

47 Kiss 1990: 25–26.

48 Romsics 2001: 472.

kismértékben tovább csökkent, ugyanakkor az iparban foglalkoztatottaké a rendszerváltást követő csökkenés után ismét 30% fölé emelkedett. A szolgáltató szektorban foglalkoztatottak aránya tovább nőtt, a legtöbben a közigazgatásban, oktatásban és egészségügyben dolgoztak.

A 2011-es népszámlálás kapcsán érdemes néhány további fontos változást kiemelni. Míg a korábbi népszámlálásokon az etnikai és nemzeti kisebbségek aránya csekély volt a városban, addig míg 2001-ben 2040-en (1,9%), 2011-ben már 3694 fő (3,3%) vallotta magát etnikai és nemzeti kisebbséghez tartozónak. A szlovák kisebbséget leszámítva az összes többi száma nőtt. A cigányságé harmadával, 899-ről 1216-ra, a németeké megháromszorozódott, 472-ről 1441-re nőtt, de a többi nemzeti kisebbség száma is jelentősen emelkedett. A német mesterek jelenlétéről már 1715-től vannak adataink⁴⁹, és közülük több család kiemelkedő szerepet játszott a város történetében.⁵⁰ Kecskeméten napjainkban bolgár, görög, horvát, lengyel, német, örmény és roma nemzetiségi önkormányzatok működnek.⁵¹

A modernizáció folyamatának eredményeként a város népességének egyre magasabbá vált az iskolai végzettsége. A 2001-es népszámláláshoz viszonyítva 2011-re az érettségizettek és a diplomások aránya jelentősen emelkedett, elérte a hét éves és idősebb népesség felét, amivel meghaladta az országos, 43%-os arányt is. Az érettségivel rendelkezők aránya 5%-kal, 24-ről 29%-ra, a diplomásoké 6%-kal 13-ről 19%-ra nőtt. Közben a maximum nyolc általános iskolai osztállyal rendelkezők aránya 42%-ról egyharmadra csökkent, ami még így is elég magas. Kecskeméten a diplomások 19%-os aránya az alföldi megyeszékhelyek adataihoz képest alacsony, mert ez a mutató Nyíregyházán, Debrecenben, Szolnokon és Szegeden is 20% feletti és csak Békéscsabán alacsonyabb (17,7%).⁵²

Összegzés

Kecskemét ma az ország nyolcadik legnépesebb városa, és a megyei jogú városok között azon kevesek közé tartozik, ahol a népességszám növekszik. A város népessége 2001 után természetes fogyásba fordult, azaz a halálozások száma kicsivel meghaladja a születéseket, de a pozitív vándorlási egyenlegnek köszönhetően a népességszám tovább nő, ezzel Kecskemét demográfiai mutatói a megyei jogú városok sorában a legjobbak közé tartoznak. A kedvező demográfiai folyamatok mellett Kecskemét gazdasága és funkcionális szerepköre is egyre jelentősebb, így mára a felsőfokú központok közé került, a legjelentősebb nyolc vidéki nagyvárossal együtt.

A második világháború után a város külterületeinek jó részét elcsatolták, a mezőgazdasági termelés folyamatosan hanyatlott. 1950-től Kecskemét megyeszékhely lett, és a mezőgazdaság csökkenő szerepét kompenzálандó, a hatvanas

49 Iványosi Szabó 2006: 9.

50 Péterné Fehér Mária könyvében részletesen bemutatja a kecskeméti Czollner, a Fischer és a Klingert német családok történetét. Péterné 2013.

51 Waffenschmidt 2015: 162.

52 Kanalas 2014: 94–95.

évektől legfontosabb feladattá az ipartelepítés vált, hogy az itt élők munkához juthassanak. Az ipartelepítés – mivel a városnak e területen, az élelmiszeriparon túl alig voltak hagyományai – véletlenszerűen történt, alacsony technikai színvonalú, főként kevésbé képzett munkaerőt igénylő üzemeket telepítettek ide. A gazdasági változásoknak megfelelően a város társadalma is átalakult. A gazdasági ágak súlypontjai eltolódtak, a munkaerő is átstrukturálódott. A mezőgazdaság domináns szerepét az ipar és a szolgáltatás vette át.

A rendszerváltás után több multinacionális vállalat telepedett le Kecskeméten, különböző ágazatokban. Mára a város környékén a hazai tulajdonú élelmiszeripar néhány vállalata is megerősödött. Kecskemét számára döntő jelentőségű bejelentés történt 2008. június 17-én, amikor nyilvánosságra hozták, hogy itt épül fel a Mercedes-gyár, ahol 2012 márciusában kezdődött el a termelés. Ezzel Kecskemét a járműipar egyik európai és hazai központja lett, sorra építenek újabb és újabb üzemeket a térségben letelepedő járműipari beszállítók, ezzel egy új, a világ élvonalába tartozó termék- és termelési kultúra helyszíne lett a városunk. A gyár építésének bejelentése óta nem telt el egy évtized, és azóta igen jelentős változások történtek városunk gazdaságában, ami a népességszámra és a társadalom struktúrájára is komoly hatással van, lesz.

Forrás és irodalom

1941. évi népszámlálás. 2. Demográfiai adatok községek szerint. KSH, Budapest, 1976
1949. évi népszámlálás 9. Demográfiai eredmények. KSH, Budapest, 1950
1949. évi népszámlálás 8/a. Nagyobb városok foglalkozásstatisztikai adatai. KSH, Budapest, 1950
1960. évi népszámlálás 3. Bács-Kiskun megye adatai. KSH, Budapest, 1961
1970. évi népszámlálás 20. Bács-Kiskun megye adatai. KSH, Budapest, 1972
1980. évi népszámlálás 3. Bács-Kiskun megye adatai. KSH, Budapest, 1981
1980. évi népszámlálás. 3. b Kecskemét népessége és társadalma. KSH, Budapest, 1983
1990. évi népszámlálás. 5. Bács-Kiskun megye adatai. KSH, Budapest, 1992
1990. évi népszámlálás. Anyanyelv, nemzetiség településenként 1980, 1990. KSH, Budapest, 1993
- Népszámlálás 2001. 6.2 Bács-Kiskun megye, II. kötet, KSH, Budapest, 2002
- Népszámlálás 2011. Területi adatok, Bács-Kiskun megye, http://www.ksh.hu/nepszamlalas/ta_bla_k_teruleti_03
- Bácskai Vera 2003: *Várostörténet*. In: Bódy Zsombor – Ö. Kovács József (szerk.): *Bevezetés a társadalomtörténetbe*, Budapest, Osiris Kiadó
- Belényi Gyula 1996: *Az alföldi városok és a településpolitika (1945–1963)*, Dél-alföldi évszázadok 7., Szeged.
- Beluszky Pál – Kovács Zoltán 2011: *Települések*. In: *Magyarország térképeiben*, MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, http://www.mtafki.hu/konyvtar/Magyarorszag/Magyarorszag_terkepeiben_Telepulesek.pdf
- Gerse József – Szilágyi Dániel 2015: *Városok-falvak. Magyarország településhálózata 2*, KSH, http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo_telepuleshalozata/varosok_falvak.pdf

- Gyáni Gábor – Kövér György 1998: *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*, Budapest, Osiris Kiadó
- Iványosi–Szabó Tibor 2006: *A kecskeméti német kisebbség gyökerei*, Kecskemét, Kecskeméti Német Helyi Kisebbségi Önkormányzat
- Kanalas Imre (témavezető) 2014: *Kecskemét Megyei Jogú Város Megalapozó Vizsgálata*, Kecskemét, Kecskeméti Városfejlesztő Kft., http://kecskemét.hu/doc/megalapoz-vizsglati-dokumentacio_0.pdf
- Király László György 1990: *Kritikus pontok Kecskemét mai fejlődésében. Alföldi társadalom 1990*. Békéscsaba, MTA RKK Alföldi Kutatócsoport, 123–135.
- Kiss Éva 1990: *Kecskemét város népességének demográfiai, szociológiai jellemzői (1941–1986)*, Dinamikusan fejlődő középvárosok társadalmi és urbanisztikai szerkezete című kutatás. Témavezető: Vágvölgyi András. Budapest, MTA Szociológiai Kutató Intézete
- Konkoly–Thege Gyula 1935: *Kecskemét gyümölcsstermelésének jelentősége*. Kecskemét város statisztikai megvilágításban. Magyar Statisztikai Szemle 1935/5. szám 99–114.
- Kovács Alajos 1935: *Kecskemét lakosságának összetétele. Kecskemét város statisztikai megvilágításban*. Magyar Statisztikai Szemle 1935/5. szám 3–26.
- Lengyel Imre 1990: *A beruházások alakulása az Alföldön (1970–1985)*. *Alföldi társadalom 1990*. Békéscsaba, MTA RKK Alföldi Kutatócsoport, 99–119.
- Márkus István 1979: *Nagykőrös*, Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó
- Péterné Fehér Mária 2013: *Híres német családok Kecskeméten I.*, Kecskemét, Kecskemét MJV Német Települési Nemzetiségi Önkormányzata
- Péterné Fehér Mária 2015: *„Üdvözlégy Császáruk!” Ferenc József két látogatása Kecskeméten*, Kecskemét, Kecskemét Írott Örökségéért Alapítvány
- Romsics Ignác 2001: *Magyarország története a XX. században*, Budapest, Osiris Kiadó
- Szemes Mária (szerk.) 2012: *Megyei jogú városok*, KSH, <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/veszpremmjv10.pdf>
- Tímár Lajos 1993: *Vidéki városlakók. Debrecen társadalma 1920–1944*, Budapest, Magvető Könyvkiadó
- Torkos Veronika 1990: *Kecskemét társadalmi és urbanisztikai jellemzői*, Dinamikusan fejlődő középvárosok társadalmi és urbanisztikai szerkezete című kutatási téma. Témavezető: Vágvölgyi András. Budapest, MTA Szociológiai Kutató Intézete
- Torkos Veronika 1992: *Mezővárosi fejlődés, polgárosodás Kecskeméten*, In: Torkos Veronika – Kárpáti Zoltán – Vágvölgyi András: *Középvárosok a mérlegen*. Előadások a polgárosodásról, Budapest, MTA Politikai Tudományok Intézete, 3–17.
- Valuch Tibor 2001: *Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében*, Budapest, Osiris Kiadó

Kecskemét és környéke közép-európai járműipari központtá válik

Lepsényi Istvánnal¹ Kriskó János beszélget

– *Ön húsz éven keresztül vezette a Knorr-Bremse Fékrendszerek Kft.-t Kecskeméten. Milyen szempontok szerint választották a vállalat helyszínéül Kecskemétet, ahol egyáltalán nem volt múltja a járműiparnak?*

– Amikor Magyarország megkapta a KGST-munkamegosztásban a nagy autóbuszok gyártásának a jogát, a magyar kormány rájött arra, hogy világszínvonalú autóbust csak licencvásárlással tud rövid idő alatt létrehozni. Mert ugyan autóbuzskocsi-tesztet meg sok egyebet tudtak tervezni, de a jó részegységek hiányoztak. Ebben az időszakban vette meg a Rába az MAN-licencet, a Csepel a ZF-licencet, és kerestek egy jó fékrendszert is. Ismert magyar tudósok, politikusok segítségével kiválasztották a Knorr-t, és megvették a Knorr-licencet. Minekután akkor a Szerszámgépipari Műveknek, ami egy nagy szerszámgyártó óriás volt, volt a városban egy szabad telephelye, ezért úgy döntöttek, hogy letelepítik a gyártást Kecskemétre. A Knorr cég jelenlegi tulajdonosa akkor – ez 1969-ben történt – fiatal jogászként dolgozott. Ő kapta a feladatot, hogy szervezze meg a gyártást Kecskeméten, tanítsa be az embereket, legyen eredményes és ügyes. Azóta is nagyon szereti Magyarországot.

– *Önmagában egy üres telephely elég indok volt a helyszín eldöntéséhez?*

– A 80-as évek végén, amikor fölmerült annak a lehetősége, hogy vegyes vállalatokat lehetett létrehozni, a németek gondolkozni kezdtek a kelet-európai terjeszkedésen. Ehhez jó kiindulópontnak látszott, hogy bent voltak már Magyarországon. Felvetődött, hogy privatizálják a Knorr-Bremse-t, ami meg is történt. 1993-ra a vállalkozás 100%-os német tulajdonú céggé vált. Kecskemétet mint helyszínt tehát nem versenyben választották ki, hanem volt egy húszéves, jó együttműködési tapasztalat, aminek alapján úgy döntöttek, hogy itt szervezik

---

¹ Lepsényi István (1949) okleveles gépészmérnök, gazdasági mérnök, okleveles közgazdász. Végzettségeit a St. Petersburgi Műszaki Egyetemen, a Budapesti Műszaki Egyetemen és a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen szerezte. 1974–1990-ig az IKARUS Karosszéria- és Járműgyár mérnöke, 1986-tól műszaki igazgatója. 1990–1995 között az AUTOKONSZERN Rt. elnök-vezérigazgatója, 1991–1994 között a Magyar Suzuki Rt. vezérigazgatója. 1995–2015 között a Knorr-Bremse Fékrendszerek Kft. ügyvezető igazgatója. Széchenyi-díjas, Gábor Dénes-díjas, 2010-ben Az Év menedzser. A Kecskeméti Főiskola címzetes főiskolai tanára, a Kecskeméti Kreatív Tudásközpont elnöke, a Menedzserek Országos Szövetsége tiszteletbeli elnöke. 2015-től a Nemzetgazdasági Minisztérium Gazdaságfejlesztésért és szabályozásért felelős államtitkára.

meg a gyártást. A történet ott és akkor bonyolódott, amikor a 90-es évek elején a teljes járműgyártás összeomlott. Az Ikarus bedőlt, a német cég pedig ott állt egy gyárral, és nem tudta, hogy mihez kezdjen vele. Két alternatívája volt. Az egyik, hogy bezárja a gyárat és elfelejti Kecskemét nevét is, a másik, hogy okosan fölhasználja az itt szerzett tapasztalatokat, és termékszerkezetet vált. Jó volt a tapasztalata a magyar dolgozókkal, kár lett volna feladni ezt a hídfőállást. Ez a gyár korábban is fékszerkezetet gyártott, de csak az Ikarusznak. A váltás után eldöntötték, hogy kialakítanak egy olyan gyárat, ami többfajta fékszerkezetet gyárt, de nem egy-egy cégnek, hanem nagyon sok vevőnek. Ennek érdekében áthozták Németországból a gyártást Kecskemétre, és elkezdték az itteni gyárat fölfejleszteni.

– Önnek korábban is volt járműgyártási tapasztalata, hiszen az esztergomi Suzuki vezérigazgatói székéből jött Kecskemétre.

– Én abban az időszakban kerültem a cég élére, amikor ez a folyamat elkezdődött. A legfőbb cél a gyár felfejlesztése volt az új feladathoz. Azt kellett kitálmnom, hogy miképp lehet az egykori állami vállalatból egy korszerű, modern vállalatot felépíteni. Ezt megelőzően nekem valóban volt már tapasztalatom, többek közt a japánokkal, a Suzukival. Megpróbáltam a japánoknál megtanult elveket és gyakorlatot átültetni a Knorr napi életébe. Ma úgy látom, hogy jó pár éves kemény munkával az általam vezetett cég olyanná fejlődött, amely a Knorr bármelyik gyáregységével képes volt versenyezni, kiállta az összehasonlítást.

– Milyen lépésekben bővült a kecskeméti gyár és az önök tevékenysége?

– Minekután megvolt a bizalom a német fél részéről a magyar fél által irányított gyáregység iránt, fölmerült a tevékenységek bővítése. A tevékenységbővítésnek a legegyszerűbb része az volt, hogy hozzánk került a logisztika. Ezt korábban Németországban végezték, aztán mi átvettük, a minőségbiztosítással és egyéb más feladatokkal együtt.

A nagy minőségi lépés két lépcsőben következett be. Az egyik a kutatás-fejlesztés idetelepítése volt. A Knorr tudta, hogy Magyarországon nagyon jó fejlesztők vannak. Volt az egyik magyar fejlesztőnek, Palkovics Lászlónak, aki ma már államtitkár és akadémikus, egy nagyon jó gondolata. Műszakilag arról szólt, hogy ha egy járművet nem úgy fékezzük, ahogy hagyományosan szokás, hogy megfékezzük az első tengelyt meg a hátsó tengelyt egyszerre, hanem a négy kereket egymástól eltérő mértékben fékezzük, akkor ezzel képesek leszünk a jármű stabilitását jelentősen megnövelni. El lehet-e azt érni, hogy ne boruljon föl a jármű? Palkovics professzor úr kidolgozta ezt először elméletben. Erre azt kérték a németek, hogy valósítsa meg a gyakorlatban is. Így hoztuk létre a budapesti kutató-fejlesztő központot, amely dinamikusan fejlődött az elmúlt években. Jelenleg Budapesten és Kecskeméten körülbelül 300 magasan kvalifikált fejlesztő dolgozik, ráadásul olyan témákon, amelyek a jövő nagy fejlesztései lehetnek. Például ma nagyon divatos a járműgyártásban az autonóm vezetés, ahol a vezetőre igen kevés feladat hárul, a jármű minden szükséges manővert önállóan elvéggez. Például ezt az autonóm vezetéssel kapcsolatos fejlesztési munkákat is ebben a részlegben végezték, illetve végzik ma is.

A másik kitörési pont az volt, hogy a tulajdonosok úgy érezték, a kelet-európai piac a Knorr gyenge láncszeme. Ez a piac nem volt olyan léptékű, hogy megérte volna Németországból koordinálni. Felismerték, hogy van egy magyar cégük, amelyre a piacbővítést nyugodt szívvel rábízhatják ebben a térségben. A bizalom már rég adott volt, tudták, hogy ez a magyar cég, és Magyarország általában, nagyon jó esélyekkel rendelkezik a kapcsolatok kiépítéséhez. Átadtak nekünk egy nagy piaci területet, hogy építsük fel az értékesítést. Így Kecskemét 27 országot kapott meg, ahol az eltelt húsz év alatt igencsak szépen és sikeresen felépítette az értékesítési hálózatát, kezdve Belorussziától egészen Kazahsztánig és Izraelig.

A Knorr történetéhez tartozik még, hogy a vállalatnak két lába van: az egyik a közút, a másik a vasút. A közút sikerén föllelkesülve a vasúti divízió is felszerelt egy gyárat Budapesten. Ez a gyár nagyságát tekintve talán még nagyobb is, mint a kecskeméti. Ott is folyik kutatás-fejlesztés, de Kecskeméttel szemben ott nincs értékesítés. Magyarországon a Knorr ma körülbelül 2500 főt foglalkoztat, a két cég forgalma pedig évente 350 millió euró körül lehet.

– A város abban az időben, amikor ön 1995-ben a Knorr élére került, mennyire volt segítőkész? Egyáltalán mit tehetett egy települési önkormányzat az ügyben, hogy letelepítsen egy olyan jó beruházót, mint amilyen a Knorr-Bremse?

– Amikor én odakerültem, akkor elég nagy volt a feszültség a város és a cég között. A cég 1990-ben még foglalkoztatott 900 embert, 1995-ben, érkezésem évében már csak 380 embert, és veszteséges volt. A Knorr mint név, mint márka sem volt ismert Magyarországon. Ha elmentem tankolni egy benzinkútra, és számlát kértem, akkor az alkalmazott szinte magától értetődően a hasonló nevű levespor-előállítóra gondolt! Nagyon szoros és szisztematikus munkával ezt teljesen meg tudtuk változtatni. Manapság, ha betérek egy benzinkútra tankolni, akkor azt tapasztalom, hogy az esetek többségében már tudják, hogy mi nem a levesporos cég vagyunk, ehelyett azt szokták inkább kérdezni: Maguk az a vállalkozás, akiknek fejlesztőintézetük van Magyarországon? Megismertek bennünket, de ehhez sok munka kellett.

Az önkormányzat viszonylag gyorsan rájött arra, hogy segítenie kell az ide-települő vállalkozások fejlődését, mert ez kifizetődik. Nem felejttem el, Zombor Gábor polgármester volt az első, aki egyébként az üzletemberek javaslatára beterveztett egy, a helyi iparüzési adó csökkentésével számoló gazdaságfejlesztési programot. Mindenkinek égnék állt a haja, attól tartva, hogy csökkenni fognak a város bevételei. Zombor azzal érvelt, hogyha csökkentik az iparüzési adót, akkor több céget vonzanak Kecskemétre, növekszik a forgalom, és összességében növekszik a város bevétele is. És amikor tíz évvel a program bevezetése után visszatekintettek, azt látták, hogy a polgármester elgondolása százszázalékosan teljesült.

– Mi módon szerzett tudomást a város vezetése arról, hogy a betelepülő vállalkozásoknak éppen miben tudna segíteni?

– A város mindig figyelte, hogy mire van szüksége a vállalatoknak. Nem mindig tudott segíteni, de ha azt mondtuk, bicikliútra volna szükségünk, akkor meg-

nézte, hogy lehet-e bicikliutat építeni, vagy ha különféle képzések szükségességét vetettük fel, akkor megnézte, hogyan tudja segíteni a képzéseinket. Állítom, hogy nagyon vállalkozóbarát és nyitott városvezetése volt Kecskemétnek már akkor is. Sokan azt mondják, hogy Kecskemét megfogta az Isten lábát a Mercedesszel, ami bizonyos szempontból igaz, de ez nem volt automatizmus. Azért tudta a város ezt a projektet megszerezni, mert fel voltak készülve arra, hogy hogyan kell vállalkozóbarátnak mutatkozni. Amikor mások mellett a Knorr is megkérdezte a Mercedes, hogy mi a véleményünk az önkormányzatról, a helyben és a környéken rendelkezésre álló munkaerőről, hogy mi a véleményünk sok más körülményről, mi elmondtuk, hogy jó a véleményünk, hogy a város vezetői figyelnek, segítenek, gyorsan reagálnak. Többek között ez is szerepet játszott abban, hogy a Mercedes rendkívül rövid idő alatt döntött amellett, hogy Kecskemétre hozza a gyártást. Épp az elmúlt napok híre, hogy további újabb és újabb elképzelései vannak a cégnek a kecskeméti gyár fejlesztésére. Új karosszériaüzemet építenek a gyár területén 250 millió euró értékben, amivel a kecskeméti beruházás meghaladja majd az 1,3 milliárd eurót. Az új üzem több száz új munkahelyet is jelent Kecskeméten.

– *Volt-e szerepe annak, hogy végül is Kecskemét mellett döntött a Mercedes, hogy a város bekötőutat és lakásokat, kormányzati forrásokból vasúti szárnyvonalat épített, vagy, hogy tehermentesen átadott egy akkora területet, amin akár egy kisebb várost föl lehet építeni? Szempontok voltak-e ezek a tényezők akkor, amikor a döntés megszületett, vagy ezeket minden önkormányzat kényszerűen meglépi, akihez bejelentkezik egy Mercedes-Benz kategóriájú beruházó?*

– Azt látnunk kell, hogy az ilyen volumenű beruházásokért nagy a harc. A Mercedes esetében is szóba került egy romániai telephely, egy lengyel telephely, meg talán még más lehetséges helyszín is.

– *Miskolc is szerette volna megszerezni a beruházást, ha jól emlékszem.*

– Természetesen több tényező is van, amit a beruházó figyelembe vesz a döntése meghozatalakor. Nem színtisztán az önkormányzati szándékokon múlik, az ilyen volumenű beruházások az állam és az érintett önkormányzat szoros együttműködésében bonyolódnak le. Ha komoly a szándék a beruházó letelepítésére, akkor meg kell próbálni a maximumot adni, amit elbír a település, illetve amire érdemes a beruházás. De ugyanennyire fontosak a szoft tényezők is. Például a Mercedes képviselői elmentek Romániába, és megnézték a kiszemelt várost, hogy hol kellene nekik dolgozni, élni, és azt mondták: nem. Mikor megnézték Kecskemétet, erre a városra igent mondtak. Kecskemét élhető város, sokszínű szolgáltatást nyújtani képes, kulturálisan is jól ellátott terület. Igaz, megfelelő szállodája akkor nem nagyon volt. Sokat jelent a hangulat is, hogy milyenek az emberek. Érthető módon befolyásolja a helyszín kiválasztását, hogy várhatóan hogyan fogják ott érezni magukat a betelepülők a gyár területén kívül, a szabadidejükben. Gondolom, jobban tudja nálam, hogy a Mercedes összes vezetője imádta Kecskemétet, és nem nagyon akartak elmenni innen.

– Klein úr többször is hangot adott a városhoz való ragaszkodásának.

– Klein az abszolút tipikus példa, de nem csak ő szeretett itt élni. Klein nagyon-nagyon jól állt Kecskeméthez, és értelmesen lehetett beszélni vele nagyon sok mindenről, ami messze túlmutatott a Mercedesen. De a többiek is, akik most Kecskeméten dolgoznak, gyorsan megszokták és megszerették a várost. Kecskemét levegője, hangulata, atmoszférája legalább olyan fontos tényező, mint az előnyös vállalászási feltételek, vagy az ideális terület a gyárépítéshez. Nagyon sokat nyomott a latban, hogy például az önkormányzat azon nyomban elkezdte az együttműködést Bajával, hogy legyen megerősített német nyelvű óvoda Kecskeméten. Világos volt, hogy az ide érkező német családok gyerekeinek kell egy magas színvonalú óvoda. Erre a gyár vezetése is nagyon nyitott volt, de kijelentették, hogy nem akarnak szeparált óvodát, legyenek az óvodában német és magyar gyerekek vegyesen. És mindenki imádta egymást, a német gyerekek nagyon gyorsan megtanultak magyarul, a magyar gyerekek nagyon gyorsan megtanultak németül. A végeredmény csupa haszon.

– A városban a Mercedes érkezésének már a híretől is nagyon sokat vártak az emberek. Úgy hitték, a gyár társadalmi szerepvállalása majd nagyon sok területre kiterjed. A Mercedes nemcsak hogy felteszi a térképre Kecskemétet, de virágzó sportéletet, kultúrátámogatást hoz: általános szponzorációt is jelent. Ebbéli várakozásaikban sokan csalódtak. Lehetséges, hogy az eltelt idő még kevés ahhoz, hogy vállalkozás erre is komolyabb figyelmet fordítson?

– Ne legyünk türelmetlenek. A Knorrt tudom példaként említeni. Ezek a gyárak nyereségorientáltak. Amíg a gyár nem kezd el nyereséget termelni, addig az összes energiáját a hatékonyságra, a beszállítókkal való kapcsolat zökkenőmentes kialakítására, a dolgozók kiképzésére, és még számos más, a termelést befolyásoló tényezőre fordítja. Már körülbelül tíz éve dolgoztam a Knornnál, amikor úgy éreztem, hogy a dolgaink annyira rendben vannak, hogy elkezdhetek a város és a Knorr szempontjából is egyaránt fontos, közös témákat keresni. Szentségtörő leszek, de azt mondtam, hogy a futballcsapatot nem szponzorálom. Azt ellenben hajlandó vagyok támogatni, hogy a stadionban kicseréljük a székeket, hogy kényelmesen üljenek az emberek, és élvezzék a focimeccseket. A székekre meg írjuk rá, hogy Knorr, hadd kössék össze az emberek a kényelmüket a nevünkkel. Szponzoráltuk például a közlekedésbiztonsági versenyeket és akciókat. Régebb óta támogatjuk az S.O.S. Gyermekfalut. Ezt még a müncheni központtal közösen határoztuk el. Megnéztük, hogyan élnek, hogyan dolgoznak, megemeltük előttük a kalapunkat, és döntöttünk a támogatásukról. Szponzoráltunk egy közösségi házat is. Mindenfajta támogatás akkor alakulhat ki, ha a cég már stabil és nyereséges. Ebben az esetben, a cégpolitikától függően, a menedzsment olyan célokat választ ki, amely fontos az adott településnek, és beleillik a vállalat társadalmi szerepvállalási elképzeléseibe. Természetesen ezt is érdemes megbeszélni esetenként az önkormányzattal. Mi minden esetben meg is tettük ezt.

– Mi magyarok közismerten gyengén beszélünk idegen nyelveket. Ez nyilván hátrányt jelentett, de a gyár elindítására sikerült olyan szintre hozni az új dolgozók nyelvtudását,

ami lehetővé tette a termelés megkezdését a tervezett határidőre. Lát-e további lehetőségeket abban, hogy a város alaposan felkészült a leendő dolgozók nyelvi képzésére?

– Persze. Amikor elkezdtem a Knornnál dolgozni Kecskeméten, az egyik legnagyobb probléma a nyelvet beszélő, magasan kvalifikált szakemberek biztosítása volt. Az akkori Knorr-menedzsment 60%-a emiatt Budapestről ingázott. Körülbelül másfél évtized után kezdtük el tapasztalni, hogy találunk olyan fiatalokat helyben is, akik már nem küzdenek a nyelvvel, és akiket fölvéve, a belső számlálásra végigjárása után, fel tudunk építeni a megfelelő posztokra. Úgy érzékelem, manapság a nyelvtudással már kevesebb a probléma. És az ügynök még nagyon sokat fog segíteni a duális képzés a későbbiekben. A duális képzés alap gondolatát egyébként a Mercedes hozta Kecskemétre, hiszen a korábbi ügyvezető, Klein úr is duális rendszerű képzésben végzett Németországban, és kedvező tapasztalatai miatt szorgalmazta a duális képzés bevezetését Kecskeméten is. Teljesen egyértelmű, hogy az a diák, aki a képzésének a gyakorlati részét egy multinál tölti, a Mercedesnél németül, a Knornnál angolul kötelezően megtanul, mert enélkül nem él meg, nem tud még az irodájában sem leülni a gépe elé. És ugyanez igaz a szakmunkásokra is. Azt gondolom, hogy a duális képzés megteremti azt az átütő erőt, hogy a felsőfokú képzettségű munkavállalóink, de a szakmunkások számára sem jelent majd gondot a nyelvtudás hiánya a későbbiekben. Mi a Knorrtól sok embert küldtünk Németországba, mikor új termék gyártásába kezdtünk, és be kellett tanulnia az embereinknek. Nem volt gondunk a nyelvtudásukkal. Igaz, ők még nem duális formában végeztek, de mi már akkor is tudatosan képeztük az embereinket.

– Sok híradás szól arról, hogy Magyarországon nem megfelelő színvonalú a fémiparban dolgozó szakmunkások képzettsége sem. Elé tudott-e menni Kecskemét 2008-tól, a gyár idetelepülésének bejelentésétől a gyár beindításáig annak, hogy a középfokú képzésben is megrendelőbarát legyen, hogy érdemben ki tudja szolgálni az új vállalkozás támasztotta igényeket? Kecskeméten dolgozva tapasztalt-e erre vonatkozó törekvéseket?

– Amikor a Mercedes-Benz megkeresett bennünket a döntés előtt, elmondtuk nekik, hogy mi a tapasztalatunk az úgynevezett iparitanuló-rendszerrel. Ezt követően ajánlották a duális képzési szisztémát, mert ez képes nyújtani a korszerű megoldást. A város is nyitott volt a kezdeményezésre, így elsőként Kecskeméten indítottuk el ezt a képzést a szakmunkásképzésben is és a járműmérnök-képzésben is. Később ez sok más felsőoktatási képzésre is kiterjedt. Mi a Knornnál korábban is minden évben fölvtünk harminc embert ipari tanulóknak. Költöttünk erre, és a képzés végén a legjobb tízet lehalásztuk. Nekünk sosem volt olyan problémánk, hogy ne lett volna jó szakemberünk, mert a saját igényeink szerint képeztük ki őket. Azt nem vitatom, sőt alátámasztom, hogyha valaki olyan szakmunkásképzőbe járt, ahol nem látott közelről ipart, nem tapasztalt következetes elvárásokat, nem támasztottak vele szemben követelményeket, az csapnivaló „szakemberként” jött ki az iskolából. A mi gyerekeink jól képzetten álltak fel az iskolapadból. Ha új embert vettünk fel, aki nem a mi szisztémánk szerint tanult, akkor ő a belépése pillanatától olyan közegbe került, ahol a fenti elvárások eleve adottak voltak, ahol nem lehetett másképp dolgozni. A Mercedesnél

nehezebb volt, mert nekik ezt a közeget először meg kellett teremteni, és ki kellett alakítani azt az itthon kevésbé ismert munkakultúrát, hogy nyolc órán keresztül keményen dolgozni kell, és hogy következetesek és állandóak az elvárások. Ezt el kellett sajátítani, el kellett fogadtatni az alkalmazottaikkal, így a duális képzésre kiválasztott hallgatókkal is.

– Arról nem is beszélve, hogy a Mercedes és az összes többi, a duális képzésbe beszállt partner is elvárja, hogy a hallgatók szorosan kövessék a mintatantervet, előírt ütemben végezzék a tanulmányaikat, és határidőre, jó színvonalon teljesítsenek az elméleti tárgyakból is.

– Kétfajta diák van, az egyik, amelyik évekkal kitolja a képzése idejét, élvezzi a mamahotel kényelmét, és nem tudja, hogy mit akar. És van egy másik csapat – ezt a duális képzésű hallgatóinknál mi alaposan megtapasztaltuk –, aki hajt. Tudja, hogy akkor lesz sikeres és eredményes, ha minél többet investál a képzésébe. Nem zavarja, hogy nyáron csak egy hónap szabadsága van, nem zavarja, hogy míg a többiek nyaralnak, neki ki kell jönnie ide a gyárba, mert tudja, hogy mit akar. Most kapott diplomát az első duális képzésű csoport. Nagyon jó eredménnyel végeztek. Mi fölvevünk az első évben 15 diákot, közülük kettő betegség vagy más, méltánylandó ok miatt kimaradt, egy elköltözött, maradtak 12-en. A 12-ből 10 végzett, csúszás nélkül, előírt időben, amikor végeznie kellett. Ráadásul a 10-ből 5 vagy 6 olyan ambiciózus, hogy azonnal egyetemen folytatja tovább a tanulmányait.

– A duális képzés időközben unikális kecskeméti oktatási formából a kormányzat által támogatott, országos programmá vált. Véleménye szerint tud-e Kecskemét hosszabb távon is profitálni abból, hogy elsőként bevezetett egy igazoltan sikeres új oktatási formát?

– Az országnak kell ebből profitálnia. Azok a vállalatok, akik nem vesznek részt a duális képzésben, nagyon nehezen kapnak olyan frissen végzett szakembert, aki a sokszor speciális igényeiknek megfelel. A kecskeméti képzésnek mára híre van, meggyőzőek az eredmények, ezért itt nagyobb arányban jelentkeznek a duális képzésre, mint más főiskolákon, egyetemeken. Azt gondolom, hogy ez az előny hosszú távon is megmaradhat.

– A képzésen kell-e változtatni? A gyakorlat vetett-e fel új szempontokat?

– Az induláskor minimum két irányban gondoltuk továbbfejleszteni a duális képzést. Kecskeméten akkor nem volt még lehetőség mesterképzésre, csak alapképzésre. Már akkor azt terveztük, hogy a legjobbak menjenek MSc-re, szerezzenek egyetemi szintű végzettséget. Ahogy említettem, ez meg is történt. Az egyetemi átalakulással erre rövidesen lehetőség lesz helyben is. De a mérnökképzés nem minden. Hiába ismeri a munkakultúrát a multinacionális vállalat minden egyes dolgozója, ha a beszállítók nem ugyanezen szempontok szerint működnek. A Knorrnál, a Mercedesnél az alkalmazottak tudják, mit jelent multinál dolgozni, ismerik a logisztika jelentőségét, természetesnek tartják a minőségbiztosítást, a vállalatirányítási szisztémák működtetését. Ez a beszállítóknál egyáltalán nem természetes. Van olyan elképzelés és részben már kialakult gyakorlat is, hogy a duális képzésben képeznek a nagyvállalatok munkavállalókat a beszállítóik

részére is. Ha egy diák eltöltött duális képzésben hét szemesztert a főiskolán és valamelyik nagy cégnél, a Knornnál, a Mercedesnél, vagy bárki másnál a több tucatnyi cég közül, akikkel a Kecskeméti Főiskolának duális partneri kapcsolata van, az nagyon jól tudja, hogy mi az elvárás, miért kell fejleszteni a minőségbiztosítást, miért kell az agyakra keményen belevésni. Ha kezdő mérnökként elhelyezkedik egy beszállítói ambíciókkal rendelkező cégnél, vele sokkal könnyebben fölhozzák a céget beszállítónak, vagy sokkal könnyebben emelik a minőséget, mint egy olyan emberrel, aki ezt nem tudja, nem ismeri, vagy nem ért hozzá. Ez a két irány, amivel erőteljesen terjeszkednünk kell. Az egyetemi átalakulással erre lehetőség lesz helyben is.

– *A Kecskeméti Főiskolán létrejött egy Járműtechnológiai Tanszék. Lát-e arra esélyt, hogy ebből belátható időn belül akár önálló kar jöjjön létre, amely a város fejlődésének további fontos komponense lehet? Esetleg van-e erre kifejezett kormányzati szándék?*

– Kifejezett kormányzati szándék, hogy Kecskemét és környéke kiemelt járműipari régióvá fejlődjön. Ami azt jelenti, hogy a kormány nagyon sok témára odafigyel, segíti, támogatja a várost és az ott folyó fejlesztéseket. A következő nagy lépés, hogy egyetemmé alakul az eddigi főiskola, a szolnokiakkal fúzióban. Azt gondolom, hogy ezzel nagy lépést tesz előre az intézmény is, a város is. Fejlődik az oktatás színvonala, emelkedik a képzési szint, nő a képzési kínálat, és természetesen erősödik az oktatói-kutatói oldal is. Nagyon fontos, hogy az így kialakuló kutatási kapacitásokat egyre nagyobb mértékben kössék le helyben, kecskeméti vagy Kecskemét környéki, vagy másutt található nagy cégek, beleértve a Mercedest is.

– *Sokan elégedetlenkednek amiatt, hogy a kecskeméti gyár valójában csak egy összeszerelő üzem, ahol minden valamirevaló menedzseri posztot németek töltenek be, hogy nekünk, magyaroknak a kutatásban-fejlesztésben a Mercedes környékén nem lehet szerepünk. Vagy előbb-utóbb megtörténhet mindaz, amit ön korábban a Knorr példáján elmondott?*

– Ha valaki azt állítja, hogy ami a Mercedes-gyárban folyik Kecskeméten, az csak szimplán összeszerelés, akkor világossá válik, hogy az érintett életében nem járt még korszerű gyárban. Nem tudja, hogy ma már az anyagmozgatás is automatizálva van, vezető nélküli targoncák viszik a gyártósorra a szükséges alkatrészeket. Nem tudja, hogy a személygépkocsi-gyártásban 5 PPM-es minősítéssel dolgoznak, ami azt jelenti, hogy egymillió kibocsájtott autónál legfeljebb ötben találnak valami kifogásolnivalót, általában apróbb esztétikai hibát. Ez nem megy magától, ezt nagyon meg kell szervezni. Számos előfeltétele van, hogy pormentes legyen a műhely, hogy a dolgozók kellően felkészítettek és motiváltak legyenek, hogy folyamatos legyen a fejlesztés. Vegyük tudomásul: a járműgyártás kifejezetten kutatásigényes ágazat. Nyilvánvaló volt minden hozzáértő számára, hogy a Mercedes a gyártás megkezdésekor nem fogja idetelepíteni a központi fejlesztő laboratóriumát milliókért. De most szó van arról, hogy Magyarországon lesz egy próbapálya, ahol már valószínűleg magyar tesztmérnökökkel fognak dolgozni. Vagy vegyük a Knorr-Bremse példáját. A Knorr-Bremse a Mercedes beszállítója.

Nem Kecskeméten, hanem Stuttgartban, mert mi nem a személygépkocsikhoz szállítunk be fékrendszereket, hanem a haszongépjárművekhez. A Knorr-Bremse igen nagy kutatás-fejlesztési munkát végez Magyarországon, többek közt a Mercedes számára is. Tehát idejön a kutatás-fejlesztés, ha megtalálja azokat az agyakat, fejeket, akik ezt képesek megfelelő színvonalon művelni. Az a véleményem, hogy nem keseregni meg elégedetlenkedni kellene, hanem cselekedni, megmutatni, mire is vagyunk képesek.

– *Ezek az agyak és fejek Magyarországon vannak még? Egyáltalán elérhetőek?*

– Érdekes, hogy már kezdenek esetenként visszajönni és elérhetőek. Kétségtelen, hogy a felsőoktatás bocsáthatna ki több mérnököt, meg szoftverfejlesztőt, de nem akarom elvenni Palkovics László államtitkár kenyerét. Amit mi látunk: elérhetőek, ha érdekes, kihívást jelentő szakmai feladatot kapnak. Akkor nem nagyon mennek el. Megint hadd hozzam példának a Knorrt. A Knorr 300 mérnökéből maximum néhány százalék költözött ki Németországba. Nagy százalékuk ment ki dolgozni egy-két évre, és jött vissza. Én azt látom, elég sokan vannak manapság olyan szakemberek, akik Németországban dolgoznak, de látván a magyarországi lehetőségeket, visszajönnek. Erre az általam vezetett államtitkárság is indítani kíván egy programot, és a munkaerő-gazdálkodásért felelős államtitkárságnak is vannak hasonló célú elképzelései. Vissza lehet tehát hozni a jó szakembereket is, igaz, nem egy lendülettel. Azzal lehet a legeredményesebben hazahívni őket, ha felvillantjuk előttük az önállósodás, a saját lábra állás, a vállalkozóvá válás esélyét. Bátran hivatkozhatunk a külföldön megszerzett munkatapasztalatra és anyagi erőre. A múltban is az volt a gyakorlat, hogy a mesterlegények körbejárták Európát, levizsgáztak, majd visszatértek Magyarországra. Én hivatalomnál fogva elég sok multivezérrrel találkozom, és azt tapasztalom, hogy a többségük imádja Magyarországot, szeret itt élni, tetszik nekik az ország. A feladat is, a közeg is. Magyarország vonzó hely. Ha jól összerakjuk, akkor sokan fognak visszatérni, mert ők is tudják és érzik: békés, nyugodt, jó hangulatú, kedélyes hely a mi országunk.

– *Szóba hozta a beszállítókat. Kecskeméten 2008 óta létezik a Hírös Beszállítói Klaszter, de a hatását még kevésbé érezzük. Van-e esélye a magyar beszállítóknak, hogy ne csak negyedik, ötödik körös minősítéssel kerülhessenek a járműgyártó cégek közelébe?*

– Világosan kell látnunk, hogy a nagy többségnek arra nincs esélye, hogy közvetlenül a Mercedes szerelősorára szállítson be. Vannak persze kivételek, lehet egy csodálatos gondolat, amiből végül tényleg születik valami, elképzelhető, hogy a karbantartást magyar cégek végzik, de ennek viszonylag kicsi az esélye. Ahol én nagyon nagy esélyt látok, azt ismét egy knorros példával tudom érzékelhetővé tenni. A Knorr Tier-1-es beszállító. A mi beszállítóink ötvenegynéhány százaléka magyar. És ez az arány növekszik. A német cégeknek immans érdeke, hogy hozzanak át Magyarországra munkát, hogy versenyképesek tudjanak maradni a régió cégeivel. A német cégek nagy többsége úgy áll ehhez, hogy várja a magyar beszállítók ajánlatait. Magyarországon szabad kapacitású, magas színvonalú beszállító egyelőre nincs sok. Az a nyilvánvaló kormányzati

feladat, hogy meg kell próbálnunk a beszállítókat olyan szintre fejleszteni, ami már érdekes lehet az adott esetben a T1-es multinacionális cégnek is. Kössön vele egy beszállítói szerződést, és ha néhány év múlva kialakul a kölcsönös bizalom és kapcsolat, akkor kezdjenek kutatni és fejleszteni. Ez az egyedüli nyerési lehetőség. Ez az úgynevezett win-win szituáció, mind a két fél nyer rajta, de ezt nem egyszerű elérni. Még mindig él az a szemlélet a magyar kis- és középvállalkozásokban (KKV), hogy én olcsóbb vagyok. Ez ma már a járműgyártásban messze nem elegendő. A megfelelés a garantált minőségénél kezdődik, korábban említettem már számadatokat. Aztán a logisztikával folytatódik. Just in sequence, csak sorrendben, adott esetben másodpercre pontosan kell beszállítani a megrendelt alkatrészt vagy részegységet, és csak ezt követően jön a termék ára. De még ez sem problémamentes, mert a magyar KKV-k jelentős hányada még árat sem tud kalkulálni, nincs controllingja, nem ellenőrzi le, hogyan adódnak össze a költségei, nem törekszik folyamatosan a hatékonyság emelésére és így tovább. Mert ha a vállalkozás nem hatékony, hiába olcsó a magyar munkabér, nem lesz versenyképes a terméke, nem tud beszállítói státust elérni. Ezeket mind-mind meg kell tanulniuk a magyar beszállítóknak a jövőbeli siker eléréséhez. Azok a KKV-k, akik hajlandók tanulni, viszonylag gyorsan versenyképesé tudnak válni, beszállítók lesznek, képesek közvetlenül Nyugatra is szállítani, ahol még kicsivel jobb pénz is el tudnak érni, mint itthon, és fejlődnek. De befektetés nélkül, tanulási hajlandóság nélkül mindez nem sikerülhet.

– Ma azt látjuk, hogy Szlovákia például 10-15 százalékkal magasabb bérért csábítja már a kétkezi munkaerőt is a magyar járműgyártásból. Mennyire veszélyeztetik ezek a folyamatok hosszú távon a mi érdekeinket? Elképzelhető, hogy a beruházó a kedvezőtlenül alakuló tendenciák miatt egyszer csak elköltözik, leszereli a gyártósort, kiüríti a gyárat?

– A lehető legrosszabb eshetőség, hogy árspirálba kezdünk. Mikor a Mercedes Kecskemétre jött, az egyik első megállapodásunk az volt, hogy nem kezdünk árspirálba. Ne ebben vetekedjünk, hanem arra próbáljunk törekedni, hogy legyen megfelelő mennyiségű képzett munkaerő. Ehhez többek között közönységkapcsolatok kellene, hogy elvigyük a gyárba a középiskolásokat vagy a 8. osztályosokat, és megmutassuk nekik, hogy is néz ki egy modern, sikeres gyár. Törekedjünk arra, hogy a szülők is megismerkedjenek vele, hogy legyen módjuk megtapasztalni: ez nem koszos, poros és olajos ipari üzemcsarnok, hanem valódi high-tech, ahol többek között magas szintű számítástechnikai ismeretekre van szükség. Mind a gyerekeket, mind a szüleiket meg kell győzni arról, hogy ide törekedjenek, mert itt biztos jövő vár azokra, akik hajlandók megtanulni egy új munkakultúrát.

Az én fejemben az van, hogy aki nagyon jó, az menjen vállalkozónak. A tanulóképes ifjúság nagyobb hányada menjen ebbe az irányba, ahol biztonságot kap, magas szintű munkát kap, nyelvtudást, nemzetközi kapcsolatokat. És talán kevesebben menjenek például fodrásznak. Nem vitatom, az is kell, ott is hiány van, de legyen egy kiegyensúlyozott kínálat, és ha ezt el tudjuk érni, előrelépünk. Mániam, hogy a közmunkásokat vissza kell vezetni a munka világába, de az nem úgy történik, hogy 150 közmunkásból kiválasztok 15-öt, aki majd bemegy

a gyárba. Először azt kell elérnünk, hogy rendszeresen és pontosan bejárjon és elvégezze a ráosztott, egyszerű feladatot. Csak később tudjuk elérni azt, hogy nyolc órán keresztül egyre keményebb munkát végezzen. Ebben az esetben elképzelhető, hogy vissza tudjuk vezetni őket, de ez nem tud megtörténni egyik napról a másikra. Vannak kihasználatlan lehetőségek, elsősorban ezekkel kellene élni. Mindez nem jelenti azt, hogy a hatékonyság növelésével arányosan nem kéne, vagy nem lehetne emelni a béreket is. Lehet is, kell is, de nem kívánatos, hogy elinduljon egy egymásra licitáló bérverseny az ágazaton belül.

– A Mercedes-Benz annak idején dupla területet vásárolt Kecskeméten, mondván, hogy egy második, a jelenlegihez hasonló kapacitású gyárat fog felépíteni a tartalékterületen. Most bejelentették a karosszériaüzem felépítését, korábban bejelentették egy 12 500 m²-es logisztikai csarnok építését. Hosszú távon számíthat a város arra, hogy nem viszi másshová a Mercedes az itt kiépített gyártókapacitást?

– Ezt a gyárat nem viszik el Kecskemétről. A Mercedes-Benz alapvetően régiókban gondolkodik, a régiókban építi ki a kapacitásait. A rendelkezésemre álló adatokból és a cég kommunikációjából is úgy látom, hogy a Mercedes sikeres ebben a régióban. Nem látok a régióban másik olyan országot, ahová érdemes lenne elvinni a gyártást, mert ott még sikeresebb lehetne.

– Szempont-e, hogy relatíve mi vagyunk a legolcsóbb munkaerő a régióban, vagy nem ez számít elsődlegesen?

– Nem ez a legfőbb szempont. A lényeges az, hogy mennyire vagyunk hatékonyak. A kettő együtt adja a teljesítményt. Lehetnek magasabbak a bérek, ha a hatékonyságunk magasabb lesz. Hiába alacsonyak a bérek, ha nincs kellő hatékonyság, nem lehet versenyképesnek maradni.

„Mostanában megtanultunk álmodni a jövőről”

Ailer Piroskával¹ Rigó Róbert beszélget

– A Kecskeméti Főiskola létrejötte után, a 2000-es évek elejétől – amióta magam is látom az itteni folyamatokat – egy álmos, vidéki főiskolának nézett ki ez az intézmény. Úgy tűnik, hogy az utóbbi években fölgyorsultak az események, és országos jelentőségű dolgok történnek itt, egyre többször lehet hallani az országos sajtóban is a Kecskeméti Főiskoláról. Ehhez a lökést a Mercedes-beruházás adta, vagy anélkül is hasonlóan alakultak volna a dolgok?

– Úgy tudom, hogy igen, a Mercedes-beruházás indította el a változást; én 2010. október 1-jétől dolgozom a főiskolán, a Mercedesszel összefüggésben kerültem ide. Amennyire az előzményeket ismerem, és amennyit elmeséltek róla, a Mercedes-beruházással összefüggésben megjelenő mérnöki igény, azok az elvárások és elképzelések, amiket a cég megfogalmazott, adott a főiskolának egy nagy lökést. Ebben Palkovics László professzor alapvető szerepet játszott, aki a főiskolán 14 hónapig stratégiai rektorhelyettesként is dolgozott, de már korábban is itt tevékenykedett, illetve azt követően is. Ez volt az az időszak, amikor ő többek között engem is idehívott a főiskolára: 2010 nyarán beszélt nekem az itteni Mercedes-beruházásról, és arról, hogy ezzel kapcsolatban itt nagyon sok izgalmas feladat lesz.

– Miért pont a Knorr-Bremse körül összpontosultak ezek a folyamatok Kecskeméten? A Knornnak a főiskolával már korábban is szoros kapcsolata volt?

– Igen, már korábban is megvolt a kapcsolat a Knorr-Bremse és a főiskola között. Már 2008 körül volt közös pályázata a két szervezetnek. A Knornnak Budapesten – ahonnan én Kecskemétre jöttem – jelentős a kutató-fejlesztő feladatköre, és a K+F területén mindig szoros a kapcsolat a vállalatok és a felsőoktatási intézmények között, az egyetemeken működő kutatócsoportokkal, műhelyekkel, szakemberekkel is. A vállalatoknál gyakran megjelennek olyan témák, amiket a vállalat keretein belül nem lehet, vagy nem célszerű megoldani, ezért

---

¹ Ailer Piroska a Budapesti Műszaki Egyetem (BME) Közlekedésmérnöki Karán gépészmérnök szakon végzett, majd hivatásos katonaként a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen tanított. Ezzel párhuzamosan a BME Repülőgépek és Hajók Tanszéken, majd a Gépjárművek Tanszéken is oktatott, 2003-ban szerzett PhD-fokozatot. 2005-től a Knorr-Bremse Fékrendszerek Kft. fejlesztőmérnöke, majd fejlesztési csoportvezetője. 2010-től oktat a Kecskeméti Főiskolán, a Jármű Tanszék vezetője, a duális képzés egyik kidolgozója, majd 2013. július 1-jétől a főiskola rektora.

igénylik, megrendelik a szakértelmet, a speciális műszeres vizsgálatokat és egyebeket a felsőoktatási intézménytől. A kecskeméti Knornnak és a GAMF Karnak is megvolt az ilyen jellegű kapcsolata, elsősorban műanyagos témákban. Belina Károly professzor ebben aktívan részt vett, és most is részt vesz, tehát ez azóta létező, folyamatos kapcsolat. Budapest azért került a képbe, mert amikor az itteni járműmérnök alapszakkal összefüggésben az oktatói kar kérdése előkerült, vagyis hogy kik oktathatnának Kecskeméten, akkor Palkovics László természetesen legabban a környezetben kezdett el gondolkodni, amiben ő akkor Budapesten dolgozott. Én a Budapesti Műszaki Egyetemen tanítottam, mellyel a budapesti Knornnak tradicionálisan jó kapcsolata van. Legalább öten-hatan voltunk abban az időben, akik tanítottunk a Műegyetemen, doktori fokozattal rendelkezünk mindannyian, ami fontos volt a Műegyetem számára is. Ebből a körből Palkovics László néhányunkat megszólított azzal az elképzeléssel, hogy meg kell kezdeni Kecskeméten a járműmérnökképzést, az új tanszék kiépítését.

– Ezzel párhuzamosan zajlott a Knorr kecskeméti kutatóközpontjának fejlesztése is?

– Igen, a Knorrban téma volt a gyárépítés már korábban is, és azóta Kecskeméten fölépült a technológiai központ, egy tesztközpont, és ezzel együtt mérnök kollégák is kerültek ide, illetve bővítés is történt a cég ezen részlegében. A Knorr-Bremse magyarországi viszonylatban jelentős kutatás-fejlesztési részleggel rendelkezik. A mérnökök száma ennek megfelelően a cégnél magas, és ilyen módon a GAMF Karral is nagyon jó a kapcsolat, részben Palkovics László révén is, aztán általam is öröklődött ez a jó viszony.

– A főiskola az utóbbi években a kecskeméti duális képzéssel országosan is mintává, elismert modellé vált a felsőoktatásban, elsősorban a mérnökképzés területén. Ez a képzési program-fejlesztés is a Mercedes elvárásaival kapcsolatosan indult meg?

– Nekik nagyon jó tapasztalataik vannak erről a képzési formáról. A hetvenes években kezdte meg működését a stuttgarti Duale Hochschule Baden-Württemberg, és ott kellő idő eltelt már ahhoz, hogy megfelelő tapasztalatok és vélemények alakuljanak ki. Mivel ez Németországban nagyon jól működik, – többek között az akkori gyárigazgatónak, Frank Kleinnek személyes tapasztalatai voltak, mert maga is duális képzésben tanult –, ő is, és a későbbi gyárigazgatók is támogatták, jónak tartják ezt a képzési formát. Így már az első időben megfogalmazódott, hogy ezzel itt nekünk foglalkoznunk kell. Magunk is úgy láttuk, hogy ez a képzéstípus egy gyakorlatiasabb főiskolai környezetbe nagyon jól beleilleszthető. Mivel a főiskolán egyébként is gyakorlatorientált a képzés, megvoltak és megvannak a vállalati kapcsolatok, erős a városi, regionális kapcsolatrendszer, így ez a feladat, véleményem szerint, illett a főiskola profiljába. A nagy kérdés az volt, hogy ezt hogyan lehet véghezvinni. A legnagyobb kihívást a duális képzésnek a felsőoktatás jogszabályi környezetébe történő beillesztése jelentette, tehát az, hogy belefér-e a magyar felsőoktatás akkori, 2010–11-es rendszerébe egy ilyen német modellnek az adaptálása. Ez akkoriban nem volt triviális kérdés. Ebben nagyjából egy egyéves munka volt, nemcsak a jogszabályi háttér megteremtésében, hanem a szerkezeti, tartalmi kidolgozásban is. Összeállt egy

csapat a GAMF Karon: Belina Károly akkori dékán volt az egyik fő mozgatórugó, a másik Palkovics László. Később sokan mások is, többek között jómagam is bekapcsolódtunk a munkába. Lényeges előrelépés volt 2011 szeptemberében az, amikor a cégek, a jövődóbeli vállalati partnerek is megjelentek a főiskolán, és onnantól kezdve a vállalatoktól delegált kollégák is részt vettek a rendszeres, heti megbeszéléseken.

– Ezeken már a Mercedes képviselői is részt vettek?

– Igen, a Mercedes annak okán, hogy ő volt a kezdeményező. A Knorr szerepe is logikus, hiszen mi is sokat beszéltünk erről a Knorrban, és Palkovics László, mint akkori knorros vezető, ezt fontosnak tartotta. Hittünk a duális képzésben, és a Knorr is fantáziát látott benne, a legelső pillanattól kezdve. Az egy nagyon szerencsés helyzet volt, hogy rögtön két jelentős helyi céggel tudtunk kezdeni. A mai napig meggyőződésem, hogy előnyére vált az azóta kecskeméti duális modellnek elnevezett rendszernek, hogy nem kizárólagosan a Mercedes speciális elvárásaira lett a modell kialakítva, hanem a kezdetektől két céggel tárgyaltunk, amelyek ráadásul különböznek is egymástól. Az egyik egy autógyár, a másik egy járműipari beszállító. Az egyik személyautó-, a másik haszonjárműterületen érdekelt. Más szempontokból is van különbség a két cég között, a Mercedes új volt Magyarországon, a Knorr-Bremse egy sokkal régebbi, magyarországi gyökerekkel rendelkező vállalat, tehát náluk az ismeretek más szinten álltak a főiskoláról, illetve a hazai felsőoktatásról. Ez nagyon szerencsés párosítás volt az elején, és miután csak két cégről volt szó, így nagyon jól menedzselhető volt. A GAMF Karon, a Kempelen-teremben voltak a találkozók, és itt próbáltuk a jogi kérdéseket értelmezni. Ez volt tehát az egyik fő csapásirány, a másik, hogy hogyan kell a modellt időrendben kialakítani, hogy a hallgató mikor, hol van, és milyen legyen az időbeosztása, mikor tud vizsgázni. Volt egy fontos szakmai kérdés is, a vállalati tanterv kérdésköre. A mai napig egy nagyon izgalmas kérdés, hogy egy 18–19 éves ifjúval pontosan mit is csináljon a vállalat a céges időszak alatt. Aztán megbeszéltük a kiválasztás folyamatát, azt, hogy miként kerüljön be a fiatal ebbe a rendszerbe, mikor és hol legyen a vállalati kiválasztás, és milyen módszerrel történjen. Ezenkívül foglalkoztunk a duális képzés marketing- és kommunikációs részével is, hogy jövődóbeli hallgatóink minél többet megtudjanak, megismerjék ezt a lehetőséget. Közben kidolgoztuk és akkreditáltattuk a járműmérnök alapszakot a GAMF Karon, épült a Járműtechnológia Tanszék jól felszerelt, új épülete, és 2011. szeptember végén megérkezett a Magyar Akkreditációs Bizottság jóváhagyása is. Mind a járműmérnök alapszakot, mind a duális képzést próbáltuk a „külvilág” irányába is kivinni. Ez nagyon izgalmas időszak volt, kíváncsian vártuk, hogy végül is hány jelentkező lesz, és hogyan tudjuk elindítani, a vállalatokkal együttműködve, az első duális évfolyamot.

– Mára ebből országos sikertörténet lett, mert gyakorlatilag az ország minden területéről érkeznek ide hallgatók, majd egyre több duális vállalati partner jelentkezett és néhány év múlva több felsőoktatási intézmény is átvette ezt a modellt. A kecskeméti duális képzési modell adaptálása mennyire sikeres, és ebben a Kecskeméti Főiskolának milyen szerepe van?

– Amikor a két céggel elindult ez a történet, akkor nagyon hamar sikereket értünk el. Siker alatt elsősorban azt értettük, hogy a két cég által meghirdetett 25 vállalati helyre több mint 300-an jelentkeztek. Ez részben kommunikációs siker volt, tehát sikerült nyilvánosságot adni a képzésnek, részben pedig azt mutatta, hogy van a diákok részéről egy igény, szülői igény, egyfajta társadalmi igény arra, hogy az a fiatal, aki éppen még a pályaválasztáson töri a fejét, ne csak a felsőoktatási intézményt lássa maga előtt, hanem egy életutat, karrierlehetőséget is, hogy lesz munkahelye, és hogy a tanulásnak valós munkaerőpiaci relevanciája van. A mai napig ez a kulcsa a duális képzésnek. A kezdeti sikereknek köszönhetően később nálunk is jelentkeztek cégek, hogy szeretnének duális partnereink lenni, és aztán elindult egy országos érdeklődés is. A többéves gondolkodás és tapasztalatok eredményeként nagyon sok mindent el tudunk mondani, kvázi meg tudunk tanítani az érdeklődőket, a vállalatoknak, a felsőoktatási intézményeknek, és gyakran a kormányzati szereplőknek is. A duális felsőoktatás országos szintre bővítése 2015 szeptemberétől indult, és ma már mintegy 200 cég biztosan részt vesz benne. Sok kérdés van még, velünk együtt ők is tapossák tovább azt az utat, amin mi annak idején elindultunk. Sok mindent kell még megtanulni, mert a felsőoktatásnak is tanulnia kell a vállalati világot, a vállalati világnak is tanulnia kell a felsőoktatást, tehát nem olyan egyszerű a feladat. Vannak már nagyon szép eredmények, a Magyar Rektori Konferencia éppen mostanában gyűjti az ezzel kapcsolatos véleményeket, tapasztalatokat. Van sok pozitív visszajelzés is, de vannak kérdések is, amelyekben próbálunk segítséget nyújtani. Nagyon sokan érkeznek hozzánk vendégek, érdeklődők, akik hozzák a kérdéseiket, részt veszünk konferenciákon, workshopokon, nagyon sok helyre hívnak bennünket ezzel kapcsolatban. Az a modell, amit kidolgoztunk és elindítottunk, az egyfajta etalonnak számít még most is. A cégek száma közben nálunk 40-re növekedett, ami házon belül is felvet rendszeresen kérdéseket, főként azt, hogyan lehet ennyi céggel jól kommunikálni, hogyan lehet az ő véleményeiket becsatornázni, hogyan lehet a hallgatói visszajelzéseket összegyűjteni, a visszajelzésekkel hogyan lehet csiszolni, tovább finomítani a modellt. A hallgatóktól is kapunk sok jó visszajelzést, de sok hasznos kritikát is.

– Az idén, 2016-ban végzett az első duális képzésben részt vevő évfolyam. A Kecskeméti Főiskolán most már több szakon, minden évfolyamon beindult a duális képzés. Mik a tapasztalatok a végzősökkel kapcsolatosan, mennyire vált be az az elképzelés, hogy a hallgatók azoknál a cégeknél fognak elhelyezkedni, ahol gyakorlaton voltak?

– A hallgatók döntő többségére ez így igaz. Az első évfolyam többsége megszerezte a diplomát, és a duális partnernél helyezkedett el. Van, aki nem, mert mindig van kivétel. Van, aki még nem végzett, majd most nyáron fog, mert mesterszakon szeretne továbbtanulni szeptembertől, és így addig is megmarad a hallgatói jogviszonya. Ezzel is foglalkoznunk kell, mert még nincs kitaposva, hogy mesterszakon hogyan folytathatja tanulmányait a nálunk duális képzésben részt vevő hallgató. Kellően tehetséges, okos fiatalok kerültek be a képzésbe, és látnak maguk előtt egy pályaképet, természetes, hogy szeretnék a mesterszakot is elvégezni. Van, aki külföldre készül mesterszakra, kinézett magának egy német

felsőoktatási intézményt, és oda szeretne menni. Nagy sikertelenséget nem tudok mondani, hogy valakinek ne jött volna össze ez a képzési forma, persze olyan is van, aki megcsúszott néhány tantárggyal. A többség ott van a cégnél és dolgozik. A Knorr támogatta a mesterszakon való továbbhaladást is, tehát pénzügyileg is tovább investál a hallgatókba, mert ott van egy nagy létszámú K+F részleg, így a mesterszakos végzettségűekre is szükség van. Sokat kell tehát foglalkoznunk az átmenettel is, többek között a duális szakképzés és a duális felsőoktatás átmenetének a kérdéskörével is.

– Nagy változások előtt áll a főiskola. Egyszerre történik az integráció a Szolnoki Főiskolával és ezzel párhuzamosan alkalmazott tudományok egyetemévé is válik a két főiskolából létrejövő új intézmény. Mennyire lesz mély ez az integráció? Hogyan fog kinézni az új intézmény a két városban, hogyan változik a képzési szerkezet?

– 2015 nyarán az akkor elkészített stratégiai tervben leírtunk sok-sok gondolatot, tervet a közös jövőről. Egy mélyebb – valóban oktatási szintű – integrációt tervezünk a két intézmény között. Azt szeretnénk, hogy a Szolnokon működő Gazdálkodási Kar, illetve a három mostani kecskeméti kar szervesen működjön együtt. Ez jelenti például a karok közötti átoltatás kérdéskörét, ami itt a főiskolán nálunk már működik, és ezt szeretnénk rájuk is kiterjeszteni. Szeretnénk, ha lennének további együttműködések az oktatásban és a kutatásban is. A gazdasági terület jelen van a GAMF Karon is, mert a mérnökképzésben a műszaki terület izgalmas párja lehet a mérnök-közgazdász szakirány, de ugyanez igaz az agrárterületre is. Ezek a képzési területek kiegészítik egymást, például egy közös pályázatban, egy tananyag kidolgozásában, és lehet tovább gondolkodni azon, hogyan tudjuk e területeken az együttműködést bővíteni. Az az elképzelés, hogy legyenek együttműködő csoportok, tanszékek, legyenek olyan közös kutatási témák, amelyek karokon átívelnek, és majd egyetemi szinten valósulnak meg. Nincs az az együttműködési szint, ami nem fejleszhető tovább. Soha nem lehet kimondani azt, hogy ez a maximum, tehát ennek sosincs vége, de igazán én most abban az intézményi integrációs szintben gondolkoztam, amit a Kecskeméti Főiskolán látok. Ez mindenképpen egy hosszú folyamat. Azt is látni kell, hogy amikor a Kecskeméti Főiskolát megalapították három, korábban önálló intézmény összevonásával, akkor sem egyik évről a másikra ment ez végbe. Nagyon sokat kell azon dolgoznunk, hogy az emberek megismerjék egymást, a lehetőségeket, tudjunk egymásban gondolkodni, egymás kapacitásaiban, munkaerejében, kollégáiban. A munkatársak mozgatója sem lesz egyszerű, ez még néha Kecskeméten is kihívás, nemhogy 70 kilométer távolságból, tehát ez komoly logisztikai és órarendi kérdés lesz, és további problémákat fog fölvetni. Aztán majd a következő években fog az igazán kiderülni, hogy sikerült-e ezt megoldani.

– Kecskeméten egy régi álom válhat valóra azzal, hogy egyetemváros lesz. Eddig azt lehet mondani, hogy Kecskeméten a lakosság számához és a város gazdasági erejéhez képest a felsőoktatás súlya csekély volt. Például Eger 55 ezer, Veszprém 60 ezer fős város és jóval nagyobb felsőoktatással rendelkeznek. Az, hogy egyetemmé válik a Kecskeméti Főiskola, az oktatás minőségében, az oktatók, kutatók számában, a tervezett szakok és

hallgató számában mit fog jelenteni? Vagy csak megváltozik a neve, kicseréljük a cégtáblát, a pecsétet, hogy eddig főiskola volt és most már egyetem lesz, és nagyjából minden marad a régiben? Ezzel a lépéssel azért újabb lehetőségek, kapuk nyílhatnak meg. Van-e erre vonatkozó konkrét elképzelés az intézményfejlesztési teroben (IFT)?

– Azért nem egyszerű válaszolni, mert az, hogy mi egyetemmé válunk, az jogilag egyik napról a másikra fog megtörténni. Egy beszédemben mondtam, hogy június 30-án a főiskoláról megyünk haza, és július 1-jén az egyetemre jövünk be, ilyen értelemben ez „elvágólag” értendő. A felsőoktatásban, a napi gyakorlatban meg semmi sem működik elvágólag. A fejlődés már korábban megkezdődött, és ez haladni fog tovább. Inkább úgy látom, hogy az egyetemi cím megszerzése egyfajta szintjelzője, elismerése annak, ami eddig itt zajlott, és azt szeretnénk, hogy ez folytatódjon tovább, és ténylegesen megfeleljünk az alkalmazott tudományok egyeteme elvárásainak. Ezek a tervek benne vannak az Intézményfejlesztési Tervben is, és az is, hogy egyszer szeretnénk valódi egyetemmé válni, a szó klasszikus értelmében. Aki egy kicsit is járatos a felsőoktatásban, az tudja, hogy mennyire fontos a doktori iskola az egyetemeken, így mi is szeretnénk létrehozni majd egy doktori iskolát, az egy nagy mérföldkő lesz ismét. Amikor ez majd megtörténik, az ennek az új fejlődési szakasznak egy következő jelzésértékű pontja lesz. Az, ami itt történt az elmúlt években, és amit szeretnénk a következő években elérni, annak a folyamatnak egy szimbolikus megjelenése az, hogy most egyetemmé alakulunk. Ez a szimbolikus megjelenés nagyon fontos, mert a sikereinket, az eredményeinket sokféleképpen lehet mérni, vannak különböző mutatószámok, amivel egy felsőoktatási intézményt értékelni szoktak. De az mindennél nagyobb jelentőségű dolog, hogy méltónak tartanak bennünket arra, hogy egyetemmé válhatunk, és azt gondolom, hogy itt a városban a lakosok, a kollégák, a hallgatók számára is nagy jelentősége van annak, hogy itt egyetem lesz, és egyetemi polgárok leszünk. Ennek nagyon nagy jelentősége van, és ez további lendületet is fog adni az intézménynek. Úgy is mondhatnám, hogy értékelték minket, és jól mentünk át ezen a „vizsgán”, és így egyetem lettünk. A valódi egyetemmé válást is komolyan gondoljuk, érdekes módon ezt most mindennél komolyabban állítjuk, mert „vérszemet kaptunk”, és hiszünk abban, hogy létre tudjuk hozni a doktori iskolát is. Szóval vannak gondolatok, elképzelések, tervek és megkezdett cselekedetek is a doktori iskola létrehozására. Az egyetemmé válás nagyon sokat lendít a főiskolán, a felsőoktatási intézmény presztízse egy nagyon lényeges, és eléggé nehezen megfogható dolog, megváltoztatni évek kitarató munkájába telik.

– A felsőoktatásban az egyik legfontosabb mutatószám a hallgatói létszám alakulása, a diákok azzal szavaznak, hogy idejönnek, vagy nem jönnek ide. A napokban ismertük meg a jelentkezési adatokat. Hogy alakultak az elsőhelyes jelentkezések ebben az évben? Tehát röviden, a leendő hallgatók mennyire értékelték ezt a munkát?

– Ez mindig egy nagyon izgalmas időszak, mert a jelentkezések száma tükröz egyfajta társadalmi véleményt arról, hogy hogyan értékelnek minket. És ez szépen nőtt az idén. Az elsőhelyes jelentkezők száma főiskolai szinten 9,8%-kal nőtt az elmúlt évhez képest, az összes jelentkezőé 8,6%-kal. Ezzel nagyon elégedett

vagyok. Persze ezekből az éves adatokból nem lehet messzemenő következtetéseket levonni, de évek alatt kirajzolódnak trendek, amit egy adott évben is sok minden befolyásolhat, például most az, hogy 280 pont maradt a bejutáshoz szükséges minimális ponthatár, és ez jelentkezésre motiválhatta a fiatalokat. Az is ösztönző lehetett, hogy most a felvételin nem kellett eljárási díjat fizetni, mert ingyenes lett. Nehéz megmondani, hogy ezeknek a változásoknak volt-e, és milyen mértékű hatása az előző évi adatokhoz képest. Országosan is nőtt a jelentkezők száma, de nálunk jobban.

– *Az újabb szakok, például a járműmérnök, mennyire sikeres, és a most induló gazdasági területen az első szakra, a gazdálkodás és menedzsmentre hogyan alakult a jelentkezők száma? Mennyire sikerült felkelteni az érdeklődést az új képzési terület és szak iránt?*

– A járműmérnök alapszak évek alatt elért egy stabil szintet, ami azt jelenti, hogy évente körülbelül száz-százhusz hallgatót tudunk felvenni. Ez egy szép létszám a mi viszonyainkhoz képest. Néha kicsit több, néha kevesebb, de úgy látszik, hogy a szak iránt megvan a kitarató érdeklődés. A gépészmérnök és a járműmérnök szakok stabilak, most a mérnök-informatikus szak is jobban szerepelt, mint az elmúlt években, aminek nagyon örülünk. A GAMF Karon tehát ezek a szakok nagyon jól működnek. A figyelem mindig az újra összpontosul, mert fogalmunk sincs, hogy fog debütálni, nincs bázis, amihez viszonyítani lehetne. Nagyon odafigyeltünk a gazdálkodás és menedzsment szakra, és ott is szépen alakultak a jelentkezések. Nappali tagozatra 300-an jelentkeztek, levelezőre százan. A dolog annyiban bonyolult, hogy ebből még nagyon nehezen tudjuk megbecsülni a felvettek számát, mert ezen a szakon 448 pont az államilag finanszírozott minimumponthatár. Itt a főiskolán ez a képzési terület nekünk még új, így egyelőre nem könnyű előre jelezni, hogy körülbelül mennyi lesz a felvettek száma. A műszaki területen, ugyanígy az agrár- és a pedagógusképzési területen a jelentkezők számából, a sokéves tapasztalatokból kiindulva, egészen pontosan meg tudjuk határozni, hogy hány főt tudunk felvenni.

– *A másik fontos változás a főiskola életében, hogy a Magyar Nemzeti Bank (MNB) megvette a Bács-Kiskun Megyei Kórház Izsáki úti, kiürített épületegyüttesét, és egy átvizsgálás után úgy döntött az MNB által alapított Pallasz Athéné Domus Mentis Alapítvány (PADMA) kuratóriuma, hogy azokat nem érdemes felújítani, mert rossz állapotban vannak, így ezeket lebontották, és hamarosan megkezdődik az új Gazdálkodási Kar építése. Miért Kecskemétet választották helyszínül?*

– Azt gondolom, hogy ez a beruházás is az elmúlt évek eddig ismertetett fejlődésének a mérföldköve. Kecskemét és térsége nagyon dinamikusan fejlődik, mi vállalati szinten rendszerint a mérnökökről szoktunk beszélni, mert a gépipari, járműipari cégeknél elsősorban mérnökök kellene. De egyre inkább szükség van gazdálkodási szakemberekre is, és nem feltétlenül a közgazdászokra gondolok itt. Az angol nyelvben jobban elválik ez a két terület, mert van az „economics”, a közgazdaságtan, gazdaságtan, de amivel mi igazán szeretnénk foglalkozni, az az úgynevezett „business administration”, tehát a gazdálkodás. Ennek a területnek a városban és térségében jelentős szakemberigénye van, és itt már nemcsak vál-

latokról, hanem intézményekről is beszélhetünk, akár bankokról, akár állami, önkormányzati intézményekről is. Van tehát egy jelentős munkaerőigény ezen a területen is. A térségbeli gazdasági fejlődésnek, amiről itt beszélünk, fontos része, hogy legyen ezen a területen is megfelelő szakemberképzés és -utánpótlás. A főiskolán erről korábban is szó volt, és időről időre előkerült, hogy a gazdasági képzési területre szükség lenne. Nem könnyű folyamat azonban egy új képzési területet kialakítani. Bármelyik képzési területet választanánk, annak a kialakítása is hasonlóan nehéz feladat lenne, oda megfelelő oktatókat kell találni, nem is egyet, hanem többet, ez a gazdasági területen is komoly kihívás volt. Ebben évek munkája van, hogy ezt létre lehetett hozni. Bízom benne, hogy a gazdasági szakok is elindulnak duális képzési formában, és igazából azt reméljük, hogy a hallgatók olyan tudást fognak szerezni, a pénzügy-számviteltől kezdve, a kontrollingon, vállalatirányításon, marketingen át, a kis- és közepes vállalkozások (kkv) fejlesztéséig, amelyek itt a térségben jól hasznosíthatók lesznek. A szakirányok kapcsán kifejezetten fontosnak tartjuk a kkv-k fejlesztését, de kultúramenedzsmentben is gondolkodunk, ami egy nagyon különleges terület lesz és sokféle ötletet kapunk hozzá. Szóval ez egy izgalmas és új terület lesz, a főiskola életében. Azt remélem, hogy ez is egy hasonlóan sikeres történet lesz, mint amilyen a járműmérnökképzés lett.

– Július 1-jétől az egyetem úgy fog fölállni, hogy marad a három kecskeméti kar, és Szolnokon létrejön egy negyedik, a Gazdálkodási Kar. Ha Kecskeméten 2017 szeptemberére megépül az új campus, és már nemcsak egy évfolyam, hanem több is lesz, esetleg több szak is, akkor két gazdasági kara is lesz az egyetemnek, és az egyik Szolnokon, a másik az Izsáki úton fog működni, vagy egy kar lesz, és két telephelyen funkcionál?

– Az integrációnak ez egy elég neuralgikus kérdése volt, és talán még most is az, mert ez egyfajta önállóság kérdése is. A szolnoki kar – ami most július 1-jével létrejön – önállóságának a kérdése mindig erősen érzelmi kérdés is, hogy mi legyen, hogy legyen, és hogyan irányítsuk. Mind a két változat életképes, logikailag a mi főiskolai működésünkbe illeszkedne, mivel egy diszciplína, akkor egy kar, és a kar vezetője a dékán, aki az egész diszciplínát irányítja, akár több telephelyen, Kecskeméten és Szolnokon is. Ami nyilván fölveti azt a kérdést, hogy azért ennek a karnak az irányítása mégiscsak Kecskemétről történjen, ami persze Szolnokon nehéz kérdéseket vet fel. Az sem elképzelhetetlen, és erre is van azért Magyarországon példa, hogy ugyanabból a diszciplínából két különböző kar legyen, sőt akár ennél több is, ahol azért ezek profilban mégiscsak eltérnek egymástól. Ez egyelőre nem aktuális kérdés, mert most a GAMF Karon belül indul a gazdálkodási és menedzsment szak, és ahhoz, hogy mellette más szakok is induljanak, és önálló karrá váljon, még idő kell, mert ahhoz még több oktató kell. Ezért aztán egy időre nyitva hagytuk ezt a kérdést azzal, hogy körülbelül még két évünk van arra, hogy megszülessen a végleges válasz. Ez egyrészt azon fog múlni, hogy mi milyen gyorsan tudjuk a kart felépíteni, másrészt azon, hogy Szolnokon hogyan sikerül rendezni a viszonyokat, sikerül-e ott a képzéseket megerősíteni, sikerül-e a finansziális helyzetet rendezni, ami a következő két évben meghatározó lesz. És aztán majd meglátjuk.

– *A tervek szerint a gazdálkodási és menedzsment szak után Kecskeméten milyen gazdasági szakok indulnak?*

– *Vannak terveink, a vezetés és szervezés mesterszakon dolgoznak most a kollégák, mert logikailag ez a mesterszak párja, folytatása a most induló gazdálkodási és menedzsment alapszaknak. Az alapvető feltétel az oktatók kérdése. Ha ki tudjuk választani azt a szakot, amit le tudunk fedni, vagy tudunk a hiányzó területre oktatókat találni, akkor meg tudjuk csinálni. A megfelelő végzettséggel, publikációs háttérrel rendelkező oktatók megtalálása és idevonzása nem egyszerű feladat. Az egész főiskolának ez az egyik legnehezebb feladata, ez így volt már az elmúlt években is, és most is így van, és ez így lesz még egy ideig. Nagyon komoly kihívás az oktatói kör kialakítása, mert nekünk egyszerre kell pótolnunk azokat, akik nyugdíjba mennek, és mellette bővíteni azokon a területeken, ahol terveink vannak, ahol új szakokat szeretnénk indítani. A nagy egyetemek óriási előnye, hogy ott van mesterképzés és több doktori iskola, ahonnan ki tudják nevelni, és pótolni tudják a szakembereket. Gondolkodunk rövidebb ciklusú képzésekben is, ezek inkább a vállalati igényekhez igazodnának, nagyon rugalmasan, ami szintén fontos feladat. Aztán belevágtunk nemcsak a gazdasági területen, hanem főiskolai, lassan egyetemi szinten egy nemzetköziesítési nagy projektbe is, ami szintén évek munkája lesz, nagyon reméljük, hogy összejön. Szóval van feladat bőven.*

– *A Kertészeti Karon évek óta van már két mesterszak, a kertészmérnöki, illetve a gazdasági és vidékfejlesztési MSc. Más területeken várható, hogy tudunk indítani mesterképzést?*

– *A kari tervekben mindenhol szerepel, de hogy ebből mi tud megszületni, az ugyanígy oktatói kérdés. A GAMF Karon a gépészmérnök mesterszakon már dolgoznak. A Műegyetemmel együtt pedig azt tervezzük, hogy a járműmérnök MSc-t székhelyen kívüli képzés keretében indítanak Kecskeméten. A kari tervekben a Tanítóképző Főiskolai Karon is szerepel Szolnokkal közösen egy mesterszak indítása. Az Intézményfejlesztési Tervben sok-sok tervet, gondolatot gyűjtöttünk össze, néha eszembe is jut, hogy ha a felét meg tudjuk csinálni, az már nagyon-nagyon jó lesz. Mostanában megtanultunk álmodni a jövőről. Az tény, hogy mindez azon múlik, hogy fel tudjuk-e oktatókkal tölteni a hiányzó területeket, el tudjuk-e indítani az új szakokat, akkreditáltatni tudjuk-e azokat, és nagyon figyelniünk kell, hogy mire van valódi munkaerőpiaci igény. Az egyetemi út, amit kitűztünk magunk elé célként, azt hozza magával, hogy a mesterszakokon és a doktori iskolán kell gondolkodnunk és dolgoznunk. Mert ezen a területen évek telnek el úgy, hogy igazából a munkának, a befektetett energiának látszatja sincs. Talán majd egyszer lesz, de előtte bele kell fektetni néhány évet biztosan.*

– *Az oktatás mellett a felsőoktatás másik nagy területe a kutatás és fejlesztés. Kecskeméten ennek elsősorban a mezőgazdaság területén van tradíciója, először a Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet, majd a Zöldségkutató Intézet jött létre, 1984-ben megalakult a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézetének Kecskeméti Csoportja. A főiskolán eddig is folytak kutatási, fej-*

lesztési és ipari bérmunkák. A város dinamikusan fejlődő gazdasági környezetében a kutatás, fejlesztés, innováció (K+F+I) területén mennyire lesz képes megjelenni az új egyetem?

– Ennek is már komoly múltja van a főiskolán. Vannak olyan kutatócsoportok, olyan tudományos területek, amiket tradicionálisan művelünk, ez mindhárom karra igaz. A kérdés az, hogy mennyire keresnek minket ezekkel a témákkal, mennyire vannak a vállalatoknak ilyen témái, amit ők maguk művelni szeretnének, vagy éppen velünk együtt szeretnének művelni. Ezen megkeresések száma szépen növekszik, és ebben most az új EU-s pályázati rendszer jócskán szerepet játszik. Ezek a pályázati kiírások arra inspirálják a felsőoktatási intézményeket és a vállalatokat is, hogy közösen munkálkodjanak, közös K+F+I projekteket csináljanak. Ez a pályázati ciklus még indulóban van, nagyon várjuk a lehetőségeket, és már szép számmal vannak vállalati megkereséseink, vállalatokkal közös pályázataink, amiket benyújtottunk. Nagyon fontos lenne, hogy akár pályázati, akár vállalati forrásból, de ezek a közös kutatások, munkák fejlődjenek. Azt meg kell jegyezni, hogy az ipari bérmunka, a K+F nem teljesen esik egybe az akadémiai tudományos vonal építésével, a kettő nem ugyanaz. Egy vállalat megrendelésére végzünk szakértéseket, méréseket, vizsgálatokat, elemzéseket, számításokat készítünk, aminek vagy van tudományosan is értéke, vagy nincs, de a partnernek azért ez egy nagyon fontos információ. Ha van tudományos értéke, akkor a vállalat birtokolja azt. Mivel a vállalat finanszírozza ezeket a projekteket, nyilván eléggé korlátozott az, ami ebből publikálható. És ehhez képest van az alapkutatáshoz, illetve az akadémiai világhoz kapcsolódó tudományos munka, ami azért jócskán erősítésre szorul. A feladat az, hogy a vállalati munkákból kiindulva, azokat továbbfejlesztve, vagy önállóan legyenek olyan témáink is, melyek az alkalmazott kutatásokba tartoznak, vagy ennél mélyebb vonalat visznek. Alakulóban van egy akadémiai kutatócsoport létrehozása itt Kecskeméten, több olyan vállalattal is kapcsolatban vagyunk, amelyek kutatás-fejlesztésben is gondolkodnak, akár kutatás-fejlesztési intézet létrehozásában is. Tehát vannak olyan kapcsolatok, amelyek erősítenék ezt a klasszikusabb, tudományosnak tekintett vonalat. A publikációs teljesítményünk szempontjából nagyon fontos lenne, hogy ezekbe is aktívan bekapcsolódjunk.

– A régebben Kecskeméten működő multinacionális vállalatokkal a főiskolának mára kialakult egy partneri viszonya, jól működő kapcsolata, amiben a kutatások, mérések terén is vannak együttműködések. Ahogy a Mercedes-gyár megépült, és elkezdődött itt a termelés, egyre több beszállító telepszik meg a környékben. Amikor az ember a város délnyugati részén jár, azt látja, hogy újabb és újabb oszloperdők nőnek ki a földből. A Mercedesszel és ezekkel az új vállalatokkal a főiskolának van-e kutatási kapcsolata? Érthető, hogy egy gyár indulását követően ki kell termelni a beruházási költségeket, és most a profittermeléssel vannak elfoglalva, és még nem annyira a helyi beágyazódással, ami valószínűleg egy következő lépcsőfok lesz. Várható-e, hogy az egyetem ezen a területen is új kihívásokkal szembesül, erre kell-e, és fel tudunk-e készülni?

– A kapcsolat megvan. Alapvetően az együttműködés azon alapszik, hogy mit tudnak rólunk. Vannak bizonyos témák, amikről tudják, hogy a főiskola azokat ismeri, műveli, legalábbis a régebben itt lévő cégek már tudják. Aztán

néha kiderül – rendszerint véletlenszerűen, például amikor a duális képzés miatt idejönnek a cégek vezetői, képviselői –, hogy nekünk ez is van, meg az is van, ezt is meg tudjuk csinálni, és azt is. Például az egyik Kutatók Éjszakáján volt itt egy bácsi, aki sétált késő este a GAMF területén, és azt mondta nekem: „Kedveském, negyven éve itt járok el az Izsáki úton, de fogalmam sem volt, hogy itt mennyi mindenük van.” És ezzel nem csak a bácsi van így, hanem a vállalatok vezetői, munkatársai sem feltétlenül tudják, hogy mi van itt. Főleg azok nem, akik mostanság érkeztek Kecskemétre. Ezért nagyon fontos a nyitottság és az, hogy meg tudjuk magunkat mutatni. Ennek megint csak van egy kommunikációs vetülete, az, hogy beszéljünk arról, mi mindent csináltunk, mi mindenünk van, mi mindenre vagyunk képesek. Magunkban is tudatosítanunk kell, hogy mi mindenre képes a szomszéd tanszék, vagy a másik karon dolgozó kolléga, tehát ez a belső tudatosság kérdése is, hogy ismerjük egymást, és tudjuk egymást ajánlani vagy a szomszédot, és hogy ezt ki tudjuk vinni a főiskolán kívülre is. Ha a feladatot elvégeztük, akkor még nincs vége, azt kommunikálni is kell, például kiadványokban. Most készült egy nagyon szép kiadványunk, és néha a vendégek, akik jönnek hozzám, és lapozgatni kezdik, megdöbbennek, hogy tényleg mennyi minden eszköz, laboratórium és műszer van itt, és így nem tudják, hogy a Kecskeméti Főiskola képes ilyen-olyan témákban partner lenni. Ezen majd változtatni kell, és tudatosabban foglalkoznunk azzal, hogy mi mindenre vagyunk képesek, milyen szolgáltatásokat tudunk nyújtani. Ennek gyakran az az oka, hogy az ipari bérmunka, és időnként a K+F területek is, nagyon személyhez kötöttek, tehát van egy kolléga, akinek bejárattott kapcsolatai vannak, ismerik a vállalatok, és személy szerint neki hozzák a feladatokat. Ez egyrészt persze jó dolog, mert az ő személye egyfajta referencia, másrészt ez egyfajta kockázatot is rejt, mert ha egyszer nyugdíjba megy, kiesik az egész kapcsolati kör.

– *A duális képzés egy elég jó eszköz lehet a vállalati kapcsolatok építésére, nem?*

– De igen, mert sokszor jönnek ide a duális partnerek, beszélgetünk – ahogy mi most éppen ülünk itt a fa alatt –, hogy mi ezzel is foglalkozunk, meg azzal is, azután körbenézünk a tanszékeken, a laborokba is bemegyünk. Szóval ez az egymás felé történő nyitás, ez hoz ilyen típusú megkereséseket is.

– *A felsőoktatási intézmények harmadik missziója, a társadalmi szerepvállalás, a helyi beágyazódás. A főiskola itt Kecskeméten, vagyis majd a leendő egyetem mennyire tud beilleszkedni a város életébe, mennyire van szerves együttműködés a város és a főiskola polgárai, intézményei között? Én azt gondolom, hogy ez nem annyira erős, a főiskola karai korábban bezárkóztak a maguk belső világába. Kétségtelen, hogy az utóbbi időszakban történt egyfajta nyitás, de ez szerintem lehetne ennél sokkal erősebb is. Az Izsáki úti beruházás során lesz olyan új épület is, amely ebből a szempontból egészen új lehetőségeket teremthet. Várható-e ezen a területen egy erőteljesebb nyitás?*

– Ez is egy folyamat, ami elkezdődött, és erősítenünk is kell. Ebbe a harmadik missziós feladatkörbe nagyon sok minden beletartozhat, a tudomány disszeminációjától kezdve a középiskolákkal, általános iskolákkal való kapcsolat-tartásig, az együttműködés más intézményekkel a városban, a régióban, de akár

országosan is. Ezek különböző megjelenési szinterek és formák, amibe a kulturális élet is beletartozik, de nagyon sok minden más is. Gondolkodunk rajta, hogy a korábban működő szabadegyetemeket újra kellene indítani, hogy tartsunk kötetlenebb és nyitott előadásokat, meséljünk. A Kutatók Éjszakája is egyfajta nyitás az átlagpolgár felé is. Az a cél, hogy ide az egyetemre majd be lehessen jönni, mert itt vannak szolgáltatások, lehetőségek, programok. Ezt kommunikálni, szervezni kell, ami újabb kapacitásokat igényel. Ez a harmadik misszió most egy új terület, bár szerepként korábban is megjelent, ezzel is nagyon szeretnénk foglalkozni. Tehát ebbe több időt, energiát kell fektetni, az biztos. Már egy ideje dolgozunk azon, hogy amit jó lenne bevinni a köztudatba, ahhoz megkeressük a megfelelő csatornákat, a lehetőségeket, bizonyos értelemben most tanuljuk ezt is. Az új campuson lesz egy multifunkciós épület, kifejezetten erre a célra, koncerttermet álmodtunk ide és kiállításokat, akár időszaki kiállításokat is lehet rendezni, és rendezvényeket is lehet majd tartani itt, nagy rendezvényeket is, mert lesz egy 500 fős előadó, ami technikai megoldásait tekintve egyedülálló lesz a városban, tehát itt majd az igazán nagy konferenciákat is meg lehet rendezni. A tervekben szerepel az intelligens egyetem, a „smart university” kialakítása is, tehát az, hogy például szabadegyetemi előadásokat lehetne on-line, internetre kivinni. Miért ne lehetne egyébként közérthetőbb előadásokat, szabadegyetemi előadásokat nyilvánossá tenni, amit bárki meghallgathatna? A campus tervein látszik, hogy az épületek egy teret vesznek körbe, ahol akár 500 főt is le lehet majd ültetni, itt akár nagyobb szabadterei komoly- és könnyűzenei koncerteket, előadásokat is lehet szervezni. Az egész épületegyüttes látványtervét látszik, hogy nincs kerítéssel körbezárva, tehát nyitott lesz az egész, ami ugyan felvet biztonsági kérdéseket, de sugallja az intézmény nyitottságát is. Azt üzeni, hogy egy átlagember bármikor, amikor arra jár, akkor besétálhat. Szóval egy másfajta, egészen nyitott szellemiséget akar felmutatni.

– Az eddigi beszélgetés alapján látszik, hogy mi nem a tudományegyetemé válnak szeretnénk megcélolni, hanem az alkalmazott tudományok egyetemének szeretnénk megfelelni, azaz elsősorban helyi, regionális szerepkörben gondolkodunk, illetve az alkalmazott tudományokban, azaz a helyi ipar, társadalom, gazdaság szükségleteinek kielégítésében.

– Igen, azt gondolom, hogyha ezt így meg lehet fogalmazni, akkor ez a főiskola korábban is ezt a szerepet kívánta betölteni, és művelte is, talán sikerrel. Persze azt is szeretnénk, hogy a hallgatóink, a helyi, regionális vállalatok és intézmények, a környezet, ami minket körbevesz, is elégedett legyen azzal a teljesítménnyel, amit mi nyújtani tudunk. Az egy másik kérdés, hogyha ezt mi egy növekedési pályára helyezzük, akkor ez hogyan tud bizonyos területeken országosan, és a terveink szerint nemzetközileg is megjelenni. Fontos, hogy egyfajta földrajzi értelmű növekedés is legyen, olyan értelemben, hogy kialakítsunk egy nemzetközi kapcsolatháló, például, hogy a nem hazai, nagy EU-s projekteken is kialakuljanak külföldi partnerségeink. Ezeket is építenünk kell, de azért ez az egyetem továbbra is szeretne gyakorlatorientált, vállalatokkal együttműködő, nyitott – egyszer a hallgatók mondták, hogy barátságos –, szó-

val egy a mostanihoz hasonló helynek megmaradni. Vagy talán még jobban azzá válni. Az egyetemné válás és a doktori iskola létrehozása, a mi tudományos munkásságunkhoz kapcsolódóan, a saját oktatói, kutatói utánpótlásunk biztosítása, és egy magasabb tudományos szint elérése érdekében meghatározó fontosságú. A mi egyetemünkben nem lesz tudományegyetem, az egy egészen más műfaj, amiből van négy az országban, és valószínűleg elég is. Ez egy nagyon praktikus egyetemné tud alakulni, de vannak olyan tervek is, amelyek azért egy kicsit messzebbre mutatnak. Berács József professzor most éppen Vietnamban próbál hallgatókat toborozni, mert Magyarországon is léteznek olyan főiskolák, melyeknek vannak külföldi hallgatói, és az is egy szívfoltja lehet az egyetemnek. Évek alatt elérhető, hogy legyen itt is nemzetközi hallgatói élet, és hogy próbáljanak meg bennünket is jegyezni egyszer majd nemzetközi szinten is. Berács József kollégánk kifejezetten nemzetközi kapcsolatokkal, nemzetköziesítéssel foglalkozó szakember amellet, hogy akadémiai doktor marketingterületen. Ez a marketinggel szoros kapcsolatban áll, és ő dolgozik azon, hogy elvigye a hírünket távoli országokba, és próbáljon hallgatót hozni, ami persze nem egyik napról a másikra fog megtörténni. Ahogyan professzor úr mondja, évek befektetett munkája az, hogy nemzetközileg is láthatóak legyünk. És per pillanat még nem vagyunk láthatóak nemzetközi szinten. Ez a nemzetközi porond pedig nagyon érdekes „vadászterület” a hallgatók szempontjából. Vannak intézmények, melyek nem feltétlenül nagyobbak, mint mi, és ebbe időt, energiát fektettek, és most már láthatók, és van néhány tucat külföldi hallgatójuk. Nem hatalmas létszámokról beszélünk, de mégis tudtak idevonzani hallgatókat. Ennek egyrésztől gazdasági hozadéka is van, mert ezek igen jelentős költségterítéssel működnek, másrésztől ez egy brandépítés is, és egy újabb lépcsőfok, hogy ide már külföldről is érkeznek hallgatók.

– A beszélgetés végére egy személyes jellegű blokkot terveztem. Az eddigi pályafutásodban elég nagy váltások voltak, hivatásos katonaként kezdted, aztán fejlesztőmérnök lettél, majd a felsőoktatásban dolgoztál, és most rektor vagy. Mennyiben segítették az előzetes tapasztalatok a rektori munkádat?

– Szerintem sokban. A multinacionális vállalati világot személyesen ismerem, mert több mint nyolc évet dolgoztam a Knornnál különböző pozíciókban. Ennek köszönhetően ismerem azt a nyelvet, azt a gondolkodásmódot, azokat az igényeket, amelyek a vállalati szféra felől jönnek. Útem én ennek a virtuális katedrának a másik oldalán is, amikor én fogalmaztam meg, mint a vállalat munkatársa, az igényeket a felsőoktatás számára, és amikor rektor lettem, mosolyogtam, hogy most akasztják a hóhért, mert annak idején én is elmondtam, hogy mivel vagyok elégedetlen. Most megadta a sors, hogy tehetek azért, hogy ez jobb legyen. Aztán az ember ezen az oldalon sok mindenre rájön, amit amazon az oldalon sose gondolt volna. A duális képzés kialakításában is benne volt ez a tapasztalat, amikor létrehoztuk, akkor mind a két oldal fejével tudtam gondolkodni, és ez biztosan segítség volt akkoriban. A katonai pályám egy oktatási terület volt gyakorlatilag, abban az időben doktoráltam, és az oktatási tapasztalatok most is segítséget jelentenek. A honvédség is egy nagy állami intézmény, így arról is

vannak tapasztalataim. Az, hogy az ember több helyen dolgozott, többféle munkakörben, több különböző szervezetnél, az egyfajta kitekintést ad, hogy lehet a dolgokat másképp is csinálni. Az is előny, hogy nem csak egyféle megoldásban tudok gondolkodni, mivel több mindent tapasztaltam, talán többféle lehetőséget láttam arra, hogy ezt az intézményt hogyan lehet fejleszteni.

– Most július 1-jével létrejön az egyetem, és utána minden pozícióra újra pályázni kell, így a rektori ciklusod, ami négyéves lett volna, gyakorlatilag három év lesz. Mit tartasz e három év legnagyobb sikerének, eredményének?

– Igazából nem nagyon próbáltam még összegezni a rektori munkámat, mert most nagyon sodornak az események. Főleg most az integráció és az IFT, valamint az ezekkel kapcsolatos problémák foglalkoztatnak. Ahhoz majd biztosan el kell töltenem pár napot a nyáron, a szabadság alatt, hogy elgondolkodjak ezen az időszakon, hogy mit is sikerült megcsinálni, és mit nem. Majd elő kell vennem a rektori pályázatomat, és megnézni, hogy mit sikerült teljesítenem. Nem is azért, hogy megmondjam, mit hány százalékban teljesítettem, hanem inkább azért, hogy akkor mit gondoltam, és ahhoz képest mi történt. Az biztos, hogy nagyon tömény három év volt, nagyon sok mindent megcsináltunk, amit az ember akkor és ott talán észre sem vett. Azért, ha az oktatás területét nézem, akkor ez az egész gazdasági terület 2013-tól kezdett el kibontakozni, és abban nagyon sok munka van, hogy ez idáig eljutott. Szeptemberben biztosan nagyon meg lesznek hatva az elsős hallgatók láttán, akik megérkeznek erre az új szakra. Nagyon sok feladat volt abban is, hogy itt felépüljön az új campus, ezt az egészet kitalálni és végiggondolni, az nagyon sok időt, energiát jelentett. Én azt gondolom, hogy nagyon sok olyan soft jellegű mutató is van, amit számokban nem lehet kifejezni vagy nehéz megfogalmazni. Nagyon sokat akartam tenni azért, hogy itt, a főiskolán belül, a kollégák, az oktatók és a nem oktatók körében kialakuljon egy más típusú együttműködés, amit én mindig is terveztem, ahol például a decentralizált gazdálkodás és a nagyobb egyéni felelősségvállalás a jellemző. Fontosnak tartottam, hogy nyitottabban működjön ez az intézmény. Azt gondolom, hogy egy oktató, aki kutat is, az egyfajta tudatosságot igényel abban, hogy amit csinálunk, abban milyen célokat tűzünk ki, hogyan visszük azt végig. Amit mi csinálunk, az mind pénzbe kerül, ezért fontos, hogy egyfajta gazdasági tudatosságunk is legyen. Gazdaságilag nehéz éveket menedzselünk végig, amiben nagyon fontos volt, hogy a kollégák egységesen megértsék azt a helyzetet, amiben vagyunk, hogy bizonyos dolgokat miért nem lehet, ami alkalmasint teljesen jogos igény volt, csak most éppen nem fért bele. A nagyobb önállóság mellett inkább azt mondom, hogy nagyobb felelősségünk is legyen. Jobban értsük meg azt, hogy mit, miért szabad, mit, hogyan lehet. A gazdasági folyamatokat és a működésünket ehhez alakítottuk, hoztam magammal a vállalati világból ezt a HR-es szemléletet. Azt nagyon szerettem, hogy létezik az a fajta gondolkodásmód, ahol a kollégákban az ember valódi erőforrást lát, akiket próbál segíteni, támogatni, értékelni, azt, hogy legyenek olyan típusú beszélgetések, amik arról szólnak, hogy a saját munkámról mit gondolok, milyen céljaim vannak, és a főnököm mit gondol erről, és hogy próbálunk ezen az úton továbbhaladni.

Az oktató a legnagyobb érték itt a főiskolán, és talán ezt nem mindig sikerül elmondani annyira, amennyire kellene, de ezek a beszélgetések azok, amik a vállalati világban mindig nagyon jólestek, mert ha mást nem is, az ember azért kapott valamiféle visszajelzést, és ha pozitív volt, az nagyon jólesett. Természetesen lehetett bizonyos problémákról is beszélni, amire a napok során nem mindig sikerült időt szakítani. A marketinget és a kommunikációt is igyekeztünk fejleszteni, miközben én nem vagyok e terület szakértője, de sokat tanultam, hogy ezt fejlesszem, különböző projektekben, főként a beiskolázásban. Szóval az embernek sokféle terve volt, a működés, a folyamatok és az oktatási területen is. Nekem nagyon furcsa volt, aztán ehhez hozzá kellett szoknom, hogy nagyon sok helyre hívnak, nagyon sok helyre kell elmenni, sok helyen a főiskolát képviselni, és kapcsolatokat építeni, amik aztán majd idővel hozzák a maguk eredményét. Ezek mind-mind eredmények, nagyon jó három év volt.

– Azt gondolom, hogy az egyik legnagyobb eredmény, hogy a vidéki kis intézmények általában nem jól jöttek ki az elmúlt évek átalakításaiból, mert azok gyakorlatilag azt jelentették, hogy nagymértékű koncentráció történt. Tehát a nagy intézményekbe ment a legtöbb hallgató, és a kis intézmények veszítettek a legtöbbet. Lehet sorolni a vesztes intézményeket Bajától, Szolnokon át Gyöngyösig, csak itt a környéken. Ezzel szemben a hasonló méretről induló Kecskeméti Főiskola nemcsak meg tudta őrizni a pozícióját, hanem sok területen még erősödni is tudott, új szakokat, képzési formát és képzési területet is tudott indítani. Tehát ahhoz képest, ahonnan mi indultunk, a Kecskeméti Főiskola összehasonlítva a hasonló méretű intézményekkel, azt hiszem egyedülálló, hogy mi ebből jól jöttünk ki.

– A Magyar Rektori Konferencia ülései során a rektorokkal informálisan is szoktunk beszélgetni, és ott rendszerint egymás között megosztunk információkat az egyes intézményekről, és ezek során kialakul egy nagyon nehezen megfogható pozíciója az egyetemeknek, főiskoláknak. Nem tudjuk pontosan, hogy ezt miben mérjük, de mindenki tudja, hogy miként is rangsorolódnak az intézmények egymás alá, fölé. Nem is mindig mondjuk ki, mert ha kimondanánk, akkor már meg kellene vitatni, hogy mi alapján rangsorolunk, de azért tudjuk az intézményekről, hogy miként állnak. Ebben mi nagyon sokat léptünk előre, a megítélésünkben, abban, ahogyan ránk gondolnak, ahogyan rólunk beszélnek, és ebben persze benne van, hogy ti milyen szerencsések vagytok. Erre én mindig el szoktam mondani, hogy a szerencse, az egy dolog, mert persze kell szerencse is, mert ilyen értelemben idejött a Mercedes, és az elindított folyamatokat. De a kérdés az, hogy tudunk-e ezekkel a lehetőségekkel élni. Tehát szerencsések vagyunk, hogy idejött a világ egyik legnagyobb autógyára, és itt fölépítette azt, amit fölépített, és elképesztő az, ami ott történik, de maga a főiskola is képes volt ezt lereagálni, megfelelni ennek a kihívásnak. Az, ahogyan élni tudtunk ezekkel a lehetőségekkel, és meg tudtuk ragadni ezt a bizonyos szerencsés helyzetet, az volt a lényeges, tehát mi élni tudtunk a szerencsénkkel. Azért arra is vannak példák, hogy a hasonlóan szerencsés helyzeteket nem sikerült igazán megragadni úgy, hogy abból az intézmény is profitálni tudjon. Azért az egy nagyon jó dolog volt, hogy itt, ha nem is az első szóra, lehet, hogy egy kicsit noszogatva, de meg-

volt a reakciókészség az emberekben, maguk is meglátták a lehetőséget. És ami még nagyon fontos, ebből még csak nagy belső irigységek se lettek. Általában a felsőoktatásban, az akadémiai világban előfordul, hogy valakinek valami összejön, és akkor jönnek a rosszindulatú megjegyzések. Ebben a helyzetben valahogy mindenki érezte azt, hogy ez jó a főiskolának, még akkor is, ha most bizonyos területek jobban elhúztak, jobban tudtak pályázati pénzeket lehívni, mint a többi, de azért ebből mindenki profitálni tud, így nem szakadt szét, nem szigetesedett el az intézmény, sikerült egyben tartani. A jobban támogatott területek tudtak segíteni a másik karnak, a másik tanszéknek, és ez egy nagyon nagy érték, mert nemcsak, hogy egyben maradt az intézmény az elmúlt 16 évben, de mindez egy nagyon erős belső kapoccsá alakult. Ezeknek az eredménye az, hogy nagyon pozitív a megítélésünk. Sokszor hallom, hogy ebből a bizonyos álmos, vidéki kis főiskolából micsoda intézmény lett. Amit nem tudom, hogy miben mérnek – mert én mérnök vagyok, és én mindent mérni akarok –, de ez érezhető, és nyomon követhető. Nagyon jó kollégák vettek, vesznek körül. Nem tudom, hogy mennyire látszik a kívülállók számára, vagy egy másik intézmény számára, hogy ezek sok száz-, ezerórás nagy projektek, az ember sokszor éjszakázik velük, hogy kidolgozzuk, megcsináljuk, beküldjük, hogy felhívjuk, hogy igen, mi ezt akarjuk, hogy ebből legyen valami. Ritkán adatik meg egy ember életében az ilyen lehetőség, tehát ezzel most kell élni, még akkor is, ha úgy érezzük, hogy jókora rajtunk a terhelés. Nem tudjuk, hogy ez a konjunktúra meddig tart, persze azt szeretnénk, hogy mindig is így legyen, de az ember racionálisan tudja, hogy az ilyen időszakok nem tartanak örökké. A főiskolák között nagyon szépen jegyezték minket, reméljük, hogy az egyetemek sorában sem fogunk szégyent vallani!

„Csiszolódunk, most már mindenki látja, hogy nem akarunk rosszat...”

Hegmanné Nemes Sárával¹ Rigó Róbert beszélget

– Kancellár asszony, elég magas államigazgatási pozíciókat töltött be az elmúlt években. 2006 és 2010 között Szolnokon volt alpolgármester, majd az országos közigazgatásban a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium államtitkáráként dolgozott. Ezt követően következett a felsőoktatás, 2015 februárjától a Kecskeméti Főiskola kancellárja lett. Ez a váltás okozott-e valamiféle nehézségeket? Azért ez mégiscsak egy teljesen más terület, mint az eddigiek voltak.

– A céloom az volt minden pozíciómban, alpolgármesterként vagy államtitkárként is, hogy korrekt szakemberként vegyek részt a munkában. Végzettségem szerint közgazdász vagyok, adótanácsadó, könyvvizsgáló, tehát számviteli, pénzügyi szakember. Ez nagyon hasznos volt ahhoz, hogy egy város, vagy egy minisztériumi terület vezetését el tudjam látni, átfogó gazdasági összefüggéseket átlássak. Mivel előtte évtizedekig könyvvizsgálóként működtem, a legkülönbözőbb területeken, az állami szférától, az önkormányzatokon át, a versenyszférában a nagy multinacionális cégekig, így láttam a gazdasági élet minden szegmensét. Ez nagy előny volt alpolgármesterként is és államtitkárként is. Kezdetben csak a „public-private partnership”² (PPP) konstrukciókért feleltem, utána a teljes állami vagyongazdálkodás hozzám került. Nem volt számomra idegen a felsőoktatás világa, mert államtitkárként a felsőoktatási intézmények kezelésében lévő vagyonért való felelősség is hozzám tartozott. Gyakorlatilag minden vagyongazdálkodási döntést, együttműködést a nemzeti felsőoktatásról és a nemzeti vagyonról szóló törvény is a Nemzeti Fejlesztési Minisztériumhoz delegált. Elég szoros kapcsolatban álltam, főleg a PPP-konstrukcióval „megáldott” egyetemek, főiskolák rektoraival, gazdasági főigazgatóival. Akkor gazdasági tanácsok működtek az egyetemi szenátus és az egyetemi, főiskolai vezetés mellett, amelyek nem azért nem váltották be a hozzá fűzött reményeket, mert nem jól dol-

---

1 Hegmanné Nemes Sára a budapesti Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen végzett okleveles közgazdaként, majd idegenforgalmi szakközgazdászként, ezt követően adószakértőként és könyvvizsgálóként dolgozott. 2006 és 2010 között Szolnok Megyei Jogú Város alpolgármestere volt, majd 2010-től a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium Vagyonpolitikáért Felelős Államtitkárságán államtitkár. 2015 februárjától a Kecskeméti Főiskola kancellári pozícióját tölti be.

2 A public-private partnership (PPP) angol kifejezés az állami közfeladatok, például felsőoktatás területén a magántőke és a közintézmény együttműködésével történő feladatellátást, új beruházást jelent.

goztak, hanem azért, mert nem volt döntési jogkörük. Véleményező, tanácsadó szerepe lett volna, de ebben a szerepében egyrészt súlytalan volt, másrészt elég sok helyen a delegáló inkább pozíciószerezésre vagy saját embereinek pozícióba ültetésére használta fel. Nem úgy, mint most a konzisztóriumok esetében, melybe helyismerettel és komoly pozícióval rendelkező, de a felsőoktatástól anyagilag független emberek kerültek, így ők tudják kívülről, illetve felülről látni az intézményeket. A Gazdasági Tanácsokban is részt vettünk, és én már akkor láttam, hogy a felsőoktatásnak az egyik nagyon nagy problémája amellet, hogy a felelős vezető, aki az állami vagyont kezeli, és azzal gazdálkodik a gazdasági, pénzügyi döntésekben alá vannak rendelve a szenátus döntésének, és ezek bizony nagyon sokszor átgondolatlanok. Ennek élő példái a PPP-konstrukciók, ahogy ebbe beleugrott több felsőoktatási intézmény is. Ebből a szempontból Kecskeméten az akkori vezetés bölcsen kimaradt ebből, a politikai nyomás ellenére is sikerült megúsznia. Azok a rektorok, akik ebből ki tudtak csusszanni, nagyon jó politikai lobbierővel rendelkeztek, mert gyakorlatilag ráerőltették mindenkire, főleg a vidéki főiskolákra ezeket a PPP-konstrukciókat. Tehát én gyakorlatilag láttam azt, hogy a felsőoktatási vagyongazdálkodás hogy működik, igyekeztem segíteni mindenkinek abban, hogy az intézmény megfelelően működjön. Amikor felmerült az a gondolat, hogy ide jöjjenek a Kecskeméti Főiskolára kancellárnak, akkor egyrészt láttam benne a lehetőséget, hogy milyen módon lehet jó gazdasági irányítást kialakítani egy intézményben, másrészt láttam, hogy milyen fejlődési lehetőség és megújulás előtt áll a Kecskeméti Főiskola, tehát szívesen vállaltam ezt a feladatot. Annak, hogy a kancellárok nem a rektor és a szenátus alá vannak rendelve, sok előnye van. Az elmúlt egy év után mondhatom, hogy konfliktusok nélkül nem megy a vezetés. Elég sok vita és meg nem értés előzi meg, ha végre valamit elfogadnak, tudomásul vesznek a kancellár előterjesztésére, holott a kancellár nem önhatalmúlag mond dolgokat, hanem egyrészt a jogszabályok írják elő, hogy mit kell végrehajtania, végigvinnie egy intézménynél, másrészt a fenntartó elvárásainak is meg kell felelnie. Alapvetően azt tapasztaltam, hogy a legtöbb helyen a rektor a szenátus fogja. Sok esetben a szenátusban nem racionális döntések, konszenzusos döntések születnek, hanem abba az irányba megy el a rektor is, amivel a saját pozícióját meg tudja erősíteni. Ebből a szempontból a rektornak előnyös, hogy van egy „pofozógép” a kancellár személyében, aki bevállalja azokat a nehéz döntéseket, amit meg kell tenni, és egy intézmény esetében végre kell hajtani. A Kecskeméti Főiskola esetében, mivel nem volt PPP-konstrukciója, és egyébként is takarékos gazdálkodást folytatott, komoly költségvetési, pénzügyi problémák nem voltak. Itt egy más típusú probléma volt, amit az egy év során tapasztaltam, hogy mivel volt pénz, vagy legalábbis bizonyos keretek között volt pénz, és a GAMF Kar húzta az egész rendszert maga után, majd beindultak az uniós pályázatok, a duális képzési rendszer, és jött egy vérfrissítés, gyakorlatilag az egész rendszer nem egy tervezett, szabályozott mederben folyt, sokan önjáróan cselekedtek. A maga keretei között többen gyakorlatilag szabadon költötték a pénzt. Az előző évben, amikor még nem tudtuk a tételes, egyes munkákra, témákra, karokra, tanszékekre lebontott költségvetést készíteni, az látszott, hogy elég nehezen fogadták el az egyes oktatók, illetve

gazdálkodással érintett témavezetők, bér munkával megbízottak, hogy bizonyos szabályoknak meg kell felelni. Ezek a szabályok nem azért vannak, mert a kancellár kitalálta, hanem azért, mert ha a kancellár aláírja, akkor őt fogják felelősségre vonni. Miután minden pénzügyi ellenjegyzés a kancellárhoz van delegálva, minden kötelezettségvállalás és felelősség is a kancellárhoz van rendelve, ezért van az, hogy a kancellár egy utálatos pénzügyminiszter szerepében van időnként, és gyakorlatilag nem tehet meg olyan dolgokat, amiket korábban rugalmasabban vagy nagyvonalúságból esetleg megengedett magának egy gazdasági főigazgató.

Az elmúlt egy évben, amit mi végig tudtunk vinni az, hogy az új szervezeti felépítéshez igazodóan az összes szabályzatot, az összes különböző utasítást átnéztük, rendbetettük, ami száraznak és unalmasnak tűnik, de ha idézem Kovács Lóránt dékánt, hogy 1200 oldal új, kvázi új, átdolgozott szabályzatot adtunk ki, azért látszik, hogy ez nagy munka volt. Ez nem azért kellett, mert agyon akartuk szabályozni a főiskolát, hanem azért kellett, mert sok esetben gyakorlatilag a 2003-as jogszabályok szerint működött az intézmény, és bizony-bizony, menet közben nagyon sok olyan jogszabály és korlát jött be a rendszerbe, amiről nem tudtak, vagy nem akartak tudni az egyes oktatók. Nekünk ezt végig kellett vinni a rendszeren. Tehát az nem működik, hogy korlátlanul költjük a pénzt, közben közbeszerzési törvény van, a közbeszerzésnek, a beszerzésnek szabályai vannak, a vagyongazdálkodásnak szabályai vannak, de még az sem mindegy, hogy hogy leltározunk vagy selejtezzük bármit. Itt közvagyon, állami vagyon van, és ezt mindenkinek tudomásul kell vennie, hogy az egy felelős gazdálkodást jelent. A költségvetés zárása a tavalyi évben nagyon jó volt, ami köszönhető jórészt a pályázatoknak is. Csak a tavalyi évben hozzávetőleg 1,2 milliárd forint pályázati pénz jött a főiskolára, aminek eredményeként jobban meg tudtuk fizetni a tavalyi évben a munkatársainkat, az oktatókat, kutatókat és a nem oktatókat egyaránt. A pályázatoknak köszönhetően szerencsére sok mindenre jutott pénz, amire az elmúlt időszakban nem. Felújításokra, karbantartásokra, évtizedes elmaradásokra, kollégiumfestésre jutott forrás, ami annak köszönhető, hogy volt megtakarítás a pályázatokból, és így tudtunk rá költeni, de természetesen nagyon komoly oktatási infrastruktúra-fejlesztés is történt, ez elsősorban oktatási, informatikai és laboreszköz-beszerzéseket jelent.

– Ebben az évben nem igazán várhatóak pályázati források, így mennyire tartható egyensúlyban a költségvetés?

– Tekintettel arra, hogy a rendszer egy takarékos gazdálkodásra van beállva, ezért úgy gondolom, hogy a likviditásunk és a költségvetési egyensúlyunk nem kerül veszélybe. Az biztos, nagyon kellene ahhoz a pályázatok, hogy az oktatás minősége, továbbfejlesztése meg tudjon történni, és meg tudjuk fizetni az oktatóinkat. Az nem titok, hogy maga a felsőoktatási törvény által előírt és a közalkalmazotti illetmény szerinti besorolás nem versenyképes fizetés, főleg az olyan területeken, amivel a versenyszférában is el lehet helyezkedni, sokkal komolyabb fizetésért. Mi már látjuk az alagút végét, mert a GINOP pályázati kiírások most már folyamatosan kijönnek. Az gond, hogy a kiírások csúszásban vannak, ebben a fél évben már semmi nem fog realizálódni pénzügyileg, akkor sem, ha nyerünk.

A pályázatok beadásához közbeiktattak még egy szűrőt, a szakpolitikai véleményezést, ami még jobban befékezi azt, hogy a pályázatok gyorsított ütemben haladjanak. Abban bízunk, hogy a későbbiekben ez gyorsabb lesz. Ez plusz egy kör a pályázatok értékelése során, ha a bírálók elutasítják, akkor a pályázatot be sem tudjuk adni. Tehát ebben az évben a költségvetés egyensúlyban van. Jelenleg sikerült egy széles körű konszenzusos döntés alapján létrehozni az úgynevezett kari allokációt, ami azt jelenti, hogy decentralizált gazdálkodást folytatunk a főiskolán. Az allokációs elvek alapján minden kar önálló gazdálkodást tud folytatni, és transzparens módon látszik az, hogy kinek mennyibe kerül az oktatás, a munka kari szinten. Ebből majd az is látszik, hogy mely kart kell pénzügyileg is kisegíteni. Egy évre terveztük, de miután július 1-jével integrálódunk a Szolnoki Főiskolával, ez azt jelenti, hogy június 30-ával csinálunk egy költségvetési zárást, megszüntetjük az intézményt, vagyonleltárt és beszámolót készítünk, és kvázi a két intézmény vagyonát összetolva egy új, féléves költségvetést tervezünk a Pallasz Athéné Alkalmazott Tudományok Egyetemének.

– *Az új egyetem költségvetése a két intézmény féléves költségvetéséből adódik össze?*

– Igen, a féléves költségvetésekből, ez nem maradvány vagy bázisulvet jelent, hanem teljes újratervezést. Látjuk, hogy a négy karral működő egyetem gyakorlatilag két telephelyen fog működni, és a két telephelynek mennyi a költségvetése, valóban így ezek a kiadási helyek összeadódnak. Annyiban azért más, hogy a képzések is változnak egy kicsit, bővülnek, illetve a hallgatók elosztása is más lesz. Most tehát nullabázisú költségvetést kell gyakorlatilag terveznünk. Alapvetően mi most úgy gondoljuk, hogy PPP nélkül fogunk, akarunk és tervezünk már erre az évre is. Az már látszik, hogy nagyon jók az első helyes jelentkezési számaink. Az új Gazdálkodástudományi Kar iránt is nagy az érdeklődés, 97 első helyes jelentkezőnk van. Mi arra készülünk, és a Pallasz Athéné Domus Mentis Alapítvány jóvoltából van is rá ígéretünk, hogy akár mindet fel tudjuk venni.

– *A 60 fős keret helyett több hallgatót is?*

– Igen, ha a fenntartó jóváhagyja, finanszírozási akadálya nem lesz. A szolnoki karon is hasonlóan jók a jelentkezési adatok, ott is 5%-os növekedés van a jelentkezők számában az előző évekhez képest. Meglátjuk, hogy műszaki menedzser szak is indulni tud-e Szolnokon. Itt Kecskeméten is nagyon jól szerepelt a műszaki menedzser szak a jelentkezések szintjén, ugyanez a csapat a szolnoki telephelyen is oktatni tud. A GAMF Kar hozta a szokásos formáját, sőt a gazdálkodás és menedzsment szaknak köszönhetően jelentősen emelkedett a jelentkezők száma, a Tanítóképző Kar megint nagyon jól teljesített, úgy tűnik, hogy stabil az érdeklődés a pedagógusképzés iránt, leginkább problémás terület továbbra is a Kertészeti Kar. Ott tovább kell gondolnunk, hogy milyen módon tudjuk a hallgatói létszámot növelni. Ha létrejön az új Gazdálkodási Kar, a szolnoki oktatókkal megerősítve, én úgy gondolom, hogy fejlődőképes lesz, és nagyon jól be fog indulni. Szolnokon az idegen nyelvű képzésekre most nem jelentkeztek, a terveink szerint az első körben külföldi fizetős hallgatókkal szeretnénk ezeket a szakokat elindítani, ami kicsit javítana a szolnoki kar költségvetési helyzetén is.

– *Összegezve az eddigieket: az elmúlt egyéves munka egyik legfontosabb eredménye, hogy a folyamatokat sikerült leírni és a jogszabályokkal összehangolni, amelyek helyelközzel megvoltak, de nem feltétlenül rendben és tökéletesen, illetve mindenre kiterjedően. Másik fontos eredmény pedig az, hogy az intézmény költségvetését sikerült egyensúlyban tartani, sőt, a pályázatoknak köszönhetően még eredményesen is zárni a 2015-ös évet.*

– *Így van, emellett, ahogy mondtam, kialakítottuk és elindítottuk a decentralizált kari gazdálkodás szakmai, informatikai, pénzügyi háttérét, ami elég komoly számviteli, pénzügyi nyilvántartási rendszert jelent. Úgy gondolom, hogy ezzel transzparens lett a gazdálkodásunk, tehát egyre jobban látja mindenki, hogy mely költségvetési tételek, kiadási típusok mit jelentenek. Azt hiszem, hogy a karok ennek köszönhetően felelősebben gazdálkodnak, és remélem, a bizalom is növekedni fog a nem oktatói munkakörben dolgozók irányába. Elindultunk egy olyan típusú vagyongazdálkodás felé, amely szintén a jövőt alapozza meg. Arra gondolok, hogy kapunk egy új campust, de a meglévő épületeinket is rendben kell tartani, fejleszteni kell. A Homokbánya is egy ígéretes terület, ahol az önkormányzattal együtt egy nagyon komoly fejlesztési programot indítunk el.*

– *Térjünk is át a működtetés, infrastruktúra témájára. A Kecskeméti Főiskola elég sok telephelyen működik, a három kar külön-külön, a kollégium és a Tudósház a Homokbányán, a tangazdaság Kiszfáiban, a gyakorlóiskola és -óvoda, hogy csak a legfontosabbakat említsük, illetve a Szolnoki Főiskola is elég jelentős ingatlanállománnyal rendelkezik. Az új intézmény hogyan fogja ezt átstrukturálni, alakítani? Lesznek-e változások, valamelyik telephely átalakul, megszűnik, esetleg bővül?*

– *A Pallasz Athéné Egyetem központja az Izsáki út 10. szám alatt marad, illetve az Izsáki út túloldalán egy új campussal bővül, így itt létrejön az egyetemi városrész, hiszen a mi és a város tervei is arra irányulnak, hogy egyetemi városrészt alakítsunk ki. Két nagy oktatási telephelyünk lesz még Kecskeméten. A Tanítóképző Kar épülete egy patinás épület, a város központjához közel, a busz- és vasútállomás mellett, nagyon jó helyen van, tehát nem szabad hozzányúlni, itt marad a Pedagógiai Kar. Energetikai pályázati forrásokból felújításokat kell majd végrehajtani az épületen. A Kertészeti Kart lassan kiszorítja a növekvő létszámú Petőfi Sándor Gyakorló Általános Iskola, ahol három osztállyal indul az első évfolyam. A jogszabályok kimondják, hogy felsőoktatási gyakorló intézmény az lehet, ahol évfolyamonként legalább három osztály van, tehát felmenő rendszerben az a tervünk, hogy elérjük ezt a célt, azaz minden évfolyamon három osztály legyen. Már a második éve azt tapasztaljuk, hogy jelentős a túljelentkezés, az érdeklődés az iskola iránt. Az idén már megengedte a fenntartó, hogy harmadik első osztályt is indítsunk. A Mercedes-Benz Gyár Kosárlabda Akadémiával együttműködési megállapodást kötöttünk, és rendkívül ígéretesnek tűnik az, hogy egy sport tagozatos első osztályt tudunk indítani, melyhez a Tanítóképző Kar is újra fogja indítani a testnevelés műveltségterületi képzést. Az általános iskola ki fogja szorítani a csökkenő létszámú Kertészeti Kart abból az épületből, amit terveink szerint ide a GAMF Kar főépületébe tudunk majd elhelyezni, amikor szemben megépül az új campus, és azt is birtokba tudjuk venni. A Kertészeti Karon nyáron felújítjuk a mosdókat, a tornatermi öltözőket már rendbe tettük, most nyáron a*

tornatermet is rendbe tesszük, hogy a sportosztályoknak legyen megfelelő helye. A Kertészeti Karhoz tartozik több mint 270 hektár föld, erdő, gyümölcsös a tangazdaság területén. Ezt továbbra is szeretnénk megtartani, megőrizni. Komoly kutatás-fejlesztési pályázatokkal, az ökológiai gazdálkodás irányába, és különböző K+F projekteket megcélözva a tangazdaságot szeretnénk mintagazdasággá fejleszteni. Ehhez komoly és motivált szakemberekre lesz szükség. A Ceglédi út 2. szám alatti ingatlan jelenleg két blokkból áll, az egyik a botanikus kert, amit megtartunk, mert jelentős támogatást kapunk hozzá, mivel ez állami vagyon, a dolgunk gyakorlatilag az üzemeltetése és fenntartása. Érdemes lenne majd a közönség felé is egyszer megnyitni. A Ceglédi út másik felén rossz állapotú lakások vannak, ezeket szeretnénk értékesíteni. Van még néhány olyan ingatlanvagyon, amelynek az értékesítését tervezzük, például Kisfáiban a régi szolgálati lakásokat a bent lakó bérlőknek szeretnénk eladni, illetve az olyan üres telkeket, amelyeket nem használunk.

– Az Erdei Ferenc téren évek óta üresen áll a Kertészeti Kar kollégiumának épülete, az állapota romlik, holott a belváros szélén áll ez a nagy épület. Mit lehet vele majd kezdeni?

– A kollégiummal kapcsolatosan, ide szembe, az Izsáki útra épül egy 400 és egy 200 fős csodálatos új kollégium, a Homokbányán van nagyon szépen felújított, jó állapotban lévő két kollégiumi épületünk, mellettük további felújítható ingatlanjaink vannak, tehát ez egyelőre elegendő, és az iskolához sem kell kollégium. Éppen ezért a napokban beszéltem a polgármester asszonnyal, hogy vannak olyan nem használt épületeink, amelyeket telekalakítással leválasztanánk, és megpróbálnánk eladni lakóháznak, melyek a felújítást és átalakítást követően társasházjellegűt kapnának. Ha az Izsáki úton megépül az új campus, akkor a Lóvei Klára Kollégiumot is értékesíteni szeretnénk, mert 2018-tól nem fogja tudni azokat a szigorú feltételeket teljesíteni, amiket a jogszabályok előírnak a kollégiumokra vonatkozóan. Arra az épületre nagyon sokat kellene költeni, ráadásul nincs parkolója, de kiváló helyen van, például szállodának vagy apartmanháznak, így biztosan akad rá befektető.

– A Vacsai köz elején lévő belső kerttel mi a terv?

– A belső kerttel akkor tudunk valamit kezdeni, ha a Kertészeti Kart ide tudjuk hozni az Izsáki útra, és kapunk helyette másik telket, vagy a tangazdaságnál ki tudunk alakítani erre a célra egy területet. Van egy másik dédelgetett tervünk is, az, hogy a Szőlészeti és Borászati Kutató Intézet Kecskeméti Kutató Állomásának miklóstelepi kiürített, patinás épületeit és területét szeretnénk megszerezni. Már többször voltunk a terület bejárásán, és kaptunk elvi ígéretet, hogy megkaphatjuk, mert a kutatóintézet kiköltözött Katonatelepre. Miklóstelepen gyönyörű U alakú épületegyüttes van, laborokkal és hatalmas pincével. Itt található a térség legjobb, nagy kapacitású borospincéje, és mögötte van egy 32 hektáros terület, ahol ökológiai vagy biogazdálkodást is lehetne folytatni, mert ott évtizedek óta nem volt semmilyen típusú vegyszerezés. A terület állami vagyon, amire mi beadtuk az igényünket, hogy szeretnénk megkapni, a kutatóintézet részéről ennek nincs akadálya. A probléma az, hogy nem a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt.-hez

(MNV) tartozik, bár épületek vannak rajta, hanem a Nemzeti Földalapkezelő Szervezethez, ami lelassítja az ügyet. Jelenleg ott tartunk, hogy beadtuk az igényünket a területre, de csak akkor vennénk át, ha látjuk azt a pályázati forrást, amiből fel tudjuk újítani és üzemeltetni lehet. Ha ez megvan, akkor oda ki tud költözni a labor, ki tud költözni a belsőkert oktatási része, és az üvegházakat is oda lehetne vinni. Így a Vacsi közti kertre nem lenne szükség. Amíg nem tudunk forrást szerezni a miklóstelepi ingatlanra, és azt megcsinálni, addig nem tudunk lépni. Nagy szükség lenne motiváltságra, energiára és szellemi potenciálra, hogy ezt a Kertészeti Kar meg tudja csinálni, mert ha ennek valaki az élére állna, és összehozna két-három nagy projektet, abból rendbe lehetne szedni a területet és az infrastruktúrát, kiköltözhetne oda az egész gyakorlati oktatási rész.

Még van egy nagyobb területünk, a Homokbánya, ahová a város egy zöld városrészt tervez kialakítani a Terület- és Településfejlesztési Operatív Programból (TOP). Ez azt jelenti, hogy miután azon a területen az ingatlanok fele a mi vagyongazdálkodásunkban van, a másik fele az önkormányzaté, így az érdekeink közösek, és jól együtt is tudunk dolgozni. Vannak olyan épületek, amelyeket mi most értékesíteni szeretnénk, ezt a szenátus jóvá is hagyta, elküldtem az MNV-nek az erre vonatkozó levelet. A város ezen a területen szeretné TOP-os forrásból az infrastruktúrát, a közműveket, az utat, a zöldterület-felújítást megcsinálni, így az ott lévő, rossz állapotú lakóépületeket fel lehetne újítani, ami új életet adna ennek a területnek. Ha ott elindul az elől lévő épületek felújítása, rendezettebb lesz a környék, akkor a mi területünk is felértékelődik. A terveink szerint a területünkön felsőoktatási-ipari kutatóközpontot szeretnénk kialakítani, mert nagyon jó helyen van, közel az M5-öshöz, ipari területekhez, és az Izsáki útról is könnyen elérhető. A kollégium mögötti hátsó rész esetében folytatni lehetne az építkezést, tudnánk további kollégiumokat építeni, ha szükséges, nekünk most inkább az lenne a célunk, hogy szolgálati lakásokat, oktatói, kutatói apartmanokat, komplett családi lakásokat alakítsunk ki. A Tudósházban van néhány ilyen apartmanunk, de jóval többre lenne igény. A Tudósháznak komplett wellness központja, medencéje, szaunája, bowlingpályája, modern étterme van, amelyek most gyakorlatilag kihasználatlanok. A medencét nem töltöttük fel vízzel két-három éve, viszont ha az a térség beindul, akkor ezt jól ki lehetne használni. Tehát ez az ingatlanvagyon arra jó lesz, hogyha egy részét értékesítjük, a másik részét a bevételből a magunk számára tudnánk fejleszteni.

– *Összefoglalva azt lehet mondani, hogy a telephelyek koncentrálnának, elsősorban az Izsáki útra, a Homokbányára és a Kaszap utcára, illetve az általános iskola jobb körülmények közé kerül az Erdei Ferenc téren. Most áttérünk a Szolnoki Főiskolára, amit ön szolnokiként jól ismer. Milyen ott az infrastrukturális háttér, és milyen PPP-épületek vannak?*

– Szolnokon a Tiszaligeti sétányon van a campus épületegyüttese, ami gyakorlatilag két épületből áll. A nagyépület PPP-konstrukcióban épült, és minden évben több száz millió forinttal terheli a főiskola költségvetését hosszú távon, van egy másik, B épület, amely most a TIOP-pályázatból lett felújítva, az is jó állapotban van. A héten voltunk bejárásán, mindent megnéztünk, a campus a Tiszához közel, nagyon szép, hangulatos környezetben van. A TIOP-pályázatból

felújított épület utca felőli nagyobb részét szépen felújították, tantermeket, nyelvi, informatikai és különböző műszaki laborokat alakítottak ki. A hátsó része nem lett felújítva, ott viszont erkélyes kollégiumi szobák vannak, és van egy udvari épület, ami szintén nagyon jó állapotú, egy apartmanház. Mindez gyönyörű zöldövezeti környezetben, a Tiszaligetben van. A B épület volt a pártház korábban, itt még alagutat is találtak alatta, önmagában egy külön kis szociográfia, ahogy megépítették azt a pártházat. A campus főépülete PPP-konstrukcióban épült. A főiskolának a Tiszaligetben van egy tanszállodája, a Touring Hotel, ami háromcsillagos besorolású, nagyon jó, megkímélt állapotban van. Szerintem az különösen előnyös, hogy a Tiszaligeten komoly fejlesztések voltak, így jó a szálloda kihasználtsága. A gyaloghíd másik oldalán, a Tisza város felőli oldalán van a kollégium, ami egy volt munkásszállásból kialakított tízemeletes épület, ami szintén PPP-konstrukcióból lett felújítva. Ez a két épület nagyon komoly terhet jelent a főiskola számára.

– Milyen kapacitáskihasználtsággal működnek ezek az épületek?

– A főépület kihasználtsága a legjobb, de a csökkenő hallgatói létszám mellett ez sem jó. A kollégiumra vonatkozóan most kaptuk meg az adatokat, ott 70%-os kihasználtság van úgy, hogy egyházi középiskola indult a városban, a Tiszaparti Római Katolikus Gimnázium, és két emeleten már a középiskolások vannak, és egy vagy két emelet bérbé lett adva. Ha a kihasználtságát nézem, az viszonylag jó, de a hallgatói kihasználtsága szerintem 50% alatt van. A bejárás során azt állapítottuk meg, hogy rendkívül jó, megkímélt állapotban vannak az épületek, ami jórészt annak köszönhető, hogy kevesen vannak, és a jó gazda gondosságával vigyáztak az értékeikre. Ezeket az épületeket kellene megtölteni minőségi oktatással és hallgatókkal.

– Szolnokon tradíciója van a turizmus-vendéglátás és a pénzügy és számvitel szaknak, ezek mellett nagyobb érdeklődés van a kereskedelem és marketing szakra. Ezekre van ma is a legnagyobb érdeklődés?

– Igen, így van. Hasonló a jelentkezési szám, mint eddig volt, és ez azért jó, mert a képzések jórészt költségtérítések. Kecskemétnek mindig volt, egy elszívó hatása Szolnokról, most már ott is van gazdálkodás és menedzsment szak, és az látszik, hogy nem Szolnokról vette el a hallgatókat Kecskemét. Szolnokon megvannak az angol nyelvű képzés indításának engedélyei, például a turizmus-vendéglátás és a nemzetközi gazdálkodás szakokra, és ha most még nincs is rá hallgató, jelentkező, de szeretnénk majd külföldi hallgatókkal feltölteni. Sőt van egy kidolgozott program, hogyha külföldi hallgatókat tudunk vonzani az angol nyelvű képzésre, akkor előtte nyáron lenne nekik egy két hónapos felkészítő nyelvtanfolyam Szolnokon. Ezeken túl két üdülőt tartanánk meg, a Kecskeméti Főiskola részéről Mátaszentlászlót, a szolnokiak részéről a Balatonszárszón lévő, megkímélt állapotú, és jól kihasznált üdülőt.

– Ön államtitkárként a PPP-konstrukciókkal is foglalkozott, első körben a sportlétesítményeket sikerült rendezni. A felsőoktatási intézmények esetében nagyobb összegről

van szó, az elhúzódott. Hallottunk már több határidőt, az elmúlt év vége felé is, hogy a Szolnoki Főiskola PPP-jét a kormány kiváltja, és ezzel lezárul ez a szerencsétlen történet. Ráadásul itt a szenátus is kikötötte, hogy csak azzal a feltétellel támogatja az integrációt, hogyha ez megtörténik. Van-e erre vonatkozóan valamiféle kézzelfogható eredmény, hol tart most ez a folyamat?

– A PPP-beruházások egyértelműen a Gyurcsány-kormányhoz kötődnek, akkor erőltették rá a felsőoktatásra ezeket. Ennek a kormány számára nagy előnye volt, hogy az államadósságot nem növelte, mert a PPP-konstrukciókban a vállalkozó vette fel a devizaalapú hitelt, amiből megépítette az épületeket, és egy hosszú távú üzemeltetési szerződéssel bérbe adta az intézménynek. Tehát ez volt az alaplogika, és ezzel gyorsan szalagot lehetett átvágni, és a költségvetést csak az éves díj terhelte. Hosszú távon a felsőoktatásban az volt a külön probléma, hogy országosan torz, és nem a demográfiai folyamatokhoz igazodó beruházások születtek. A Budapest- és tudományegyetem-központú felsőoktatást nem vették figyelembe, és olyan helyeken építettek PPP-épületeket, ahol erősen csökkent a hallgatói jelentkezés és létszám, ez történt Szolnokon, Baján, Dunaújvárosban, Nyíregyházán, és ráadásul az épületeket jelentősen túltervezték. Gyakorlatilag ezek az intézmények, főleg a főiskolák, nem tudták fizetni a PPP-konstrukciókat, és a vállalkozó is beszorult a projektbe, mert ő meg felvette 150 forintos svájci frankkal a hitelét, amiből megépítette az épületet, de gyakorlatilag ő sem tudta fizetni a törlesztést. Olyan főiskolák esetében, ahol a vállalkozónak devizaalapú hiteléhez volt kötve a törlesztése, ott a főiskola vitte el a balhét, hiszen ő elkezdte lekövetni az árfolyamváltozást, ami annyit jelentett, hogy hiába fizette már évek óta a PPP-részleteket, nem fogyott a tőketartozás. Összességében az volt a probléma, hogy a hallgatói létszám drasztikusan visszaesett, amiből finanszírozni lehetett volna a főiskolán ezt a konstrukciót, illetve az árfolyamkockázatot a vállalkozó és a főiskola fizette volna, de nem tudták ezt kitermelni. Szolnok folyamatosan a szakadék szélén táncolt, mindig úgy kellett kisegíteni az év végén, az utolsó pillanatban pluszforrás kellett a PPP-konstrukció támogatásához. Többször is tárgyaltunk a vállalkozóval, aki nyitott volt arra, hogy ezeket a PPP-konstrukciókat kiváltsuk, de összességében minden felsőoktatási PPP kiváltása 60 milliárd forintot jelentett volna a költségvetésnek, amit egy összegben az elmúlt öt évben nem tudott vállalni a kormány. Az a probléma, hogy azt is meg kell nézni az államnak, hogyha egy PPP-konstrukciót kivált, mennyiért váltja ki, tehát mi az, ami megéri neki, mert van az összegben egy jelentős üzemeltetési költség is.

– Az épületeket a vállalkozó üzemelteti tovább? Tehát az éves törlesztésben benne van az üzemeltetési költség is?

– Igen, így van. A bérleti díj úgy épül fel, hogy van egy tőkerész, azaz mennyi a beruházás értéke, és mennyit kell fizetni a banknak, és persze a haszon. Emellett van egy üzemeltetési hányad, őrzésvédelmi, takarítási költség. A logika nem lett volna rossz, mert ebben az esetben szolgáltat valamit a beruházó, és van egy jó, nagyon komoly monitoringrendszer, amivel levonási hányadot érvényesíthet a főiskola, hogyha nem a szerződés szerint teljesít. Az látszik, hogy a

PPP-konstrukció épületei jobban megkíméltek, mert a vállalkozót csak el tudják számoltatni, és saját magán mindenki spórol, ha saját maga üzemeltet. Amikor a PPP-t kiváltjuk, azt kell megnézni, hogy a teljes futamidő alatt mennyit fizetnénk, és logikusan, hogyha én most kiváltom, akkor kevesebbet szeretnék fizetni. A felsőoktatásban az egyik megoldás, hogy a bankkal le kell ülni tárgyalni a banki követelésekről, és azt ki kell váltani. A másik, hogy az állam átvállalja a tőketartozást, de akkor az bekerül az államadósságba, és ennek pont az volt a lényege, hogy ez jelenleg nincs benne az államadósságban. Itt az adósság a vállalkozó adóssága, nem az államé. A harmadik az, hogy kifizeti a költségvetés ezt az összeget és kiváltja a vállalkozó hitelét, tehát kifizetjük az egészet. Itt azt látni kell, hogy ehhez pótlólagos költségvetési forrás szükséges, így ezzel a hiányt és az államadósságot is növeljük. Szolnok esetében az lehet a megoldás, amin most dolgozunk, hogy az új egyetem költségvetésében ne legyen PPP-adósság, maximum a szolgáltatási díj maradjon az üzemeltetésért, és valamilyen módon vagy váltsa ki az állam, vagy vállalja át, vagy tárgyaljon a bankokkal arról, hogy milyen módon lehetne ezt megszüntetni.

– *Az egyetemre válásig, vagyis július 1-jéig várható, hogy lezárul ez az ügy?*

– Igen, most írtunk levelet, nem azt mondom, hogy a levéltől várok valamit, csak mindenképpen el szeretnénk érni az Emberi Erőforrások Minisztériumánál, hogy június 30-ig történjen valami.

– *Mekkora összegről van körülbelül szó Szolnok esetében?*

– Olyan 1,2–1,5 milliárd körüli összegről, amit az árfolyamváltozás és a tárgyalások bizonytalan kimenetele miatt nem lehet pontosan megmondani. Ez tipikusan olyan, mint a lakossági devizahitelek, hogy hiába fizetünk, nem csökken a tőkerész. A vállalkozó nagyon sokszor szeretett volna már kiszállni belőle, be is perelte az államot, a mögöttes felelősség miatt, de nem sikerült megoldani. A felszámolás sem lett volna rossz, erre is van példa, mert azalatt is üzemel az intézmény, és utána a felszámolás során jobban lehet egyezkedni.

– *Ez az új egyetem majd, mondjuk öt év múlva, hogy fog kinézni?*

– Ha a látványában és technológiájában nézzük, akkor szerintem gyönyörű lesz. Az Izsáki úton 21. századi körülmények lesznek, talán egy kicsit futurisztikus is nekünk ez az épületegyüttes, de nagyon szép lesz és modern. Gyaloghíd köti össze a GAMF kari épülettel, amely szintén modern, és szép képet fog mutatni. A beltartalom is nagyon korszerű műszaki és infrastrukturális technológiát fog jelenteni, hiszen egy „smart” egyetem néven futó projektet indítottunk el, ami azt jelenti, hogy a világviszonylatban is oktatási csúcstechnikákat, az informatikai forradalom minden vívmányát felhasználjuk. Készült egy komoly tanulmány is arra vonatkozóan, hogy az ilyen modern egyetemeknél milyen típusú oktatási technikák vannak. Ez egy komplex anyag, mert a mai fiatalok már nem szeretnek a nagyelődöbe beülni, és ásítózva hallgatni előadásokat. Ehelyett lappal, okostelefon-alkalmazások felhasználásával lehet elérni a hallgatókat, így lehet őket kicsoporotosan, interaktívan oktatni. Mindezt modern környezetben szeret-

nénk biztosítani, akár kollégiumi szobában, tanteremben, nyelvi laborban, vagy a könyvtárban. Ezt az anyagot első körben már tárgyaltuk, és most ennek a továbbfejlesztésén dolgozunk. Ez egy másfajta oktatási módszert igényel az oktatóktól is, és természetesen a tartalom, a tananyag is olyan lesz, ami korszerű és versenyképes. Hiszen a célunk nem az, hogy a 41. közgazdászképzés legyen az országban, hanem az, hogy egyedülálló legyen Magyarországon. Ezt a „smart university” rendszert nemcsak az új campusra tervezzük és a Gazdálkodási Karra, hanem a fokozatosság elvét figyelembe véve az egész egyetemre. Azt hiszem, hogy ezzel biztos egyedülálló technológiai fejlesztést fogunk produkálni a minőségi oktatás irányába. Mivel az új campus 15 ezer hallgatóra van tervezve, 30 ezer hasznos négyzetméteren fog működni, az a cél, hogy egy nagyobb létszámú és nemzetközileg is versenyképes egyetem jöjjön létre. A zászlóshajónk a duális képzés rendszere, ami a pilot projektként indult, de minta lett, és ezt nagyon sok területen tovább tudjuk vinni, hiszen a közgazdasági képzés alapvetően adja magát, hogy duális képzésben csináljuk, és az agrárterület is. Azt hiszem, hogy Kodály városában a Kodály Intézet fejlődésével együtt a Pedagógiai Kar is fejlődni fog, fejlődni kell. Azért ez még mindig egy olyan brand, amit szerintem nem használunk ki jól. Azt hiszem, hogy ezekkel nemcsak itt a térség, de Magyarország egyik legjobb egyetemét kellene megcsinálnunk, csak ez lehet a célunk. Mindehhez leginkább elhivatott oktatók kellene, olyan típusú személyiségek, akik ezt tudják alkalmazni, és akarják is. Ez a típusú oktatási forma komoly felkészülést és előkészítést igényel, itt rengeteg otthoni munka van. Nem csak az, hogy kimegyek a táblához és ledarálom az anyagot, mert arra már nem fogékony a fiatal, és nem fogja megmozgatni, motiválni.

– Szolnokon most létrejön a gazdasági kar, és akkor 2017-től vagy 18-tól itt is lesz egy gazdasági kar. Ez összeolvad, vagy hogy fog kinézni?

– Elvileg összeolvad, és itt lesz a központja, azzal együtt, hogy Szolnokon is lesz oktatás, és reményeink szerint ott nemcsak a Gazdálkodási Karnak lesznek képzései, hanem az összes többi karnak is. Az agrárképzésben és a Pedagógiai Karban is óriási lehetőségek vannak, például a pedagógus-továbbképzésekben. A tömegközlekedés nem igazán jó a két város között és az utak sem, ezek fejlesztése most elindul. A lényeg az, hogy Szolnokon lennének olyan képzések, amiket innen át tudnánk vinni, az oktatók mozgatása komoly kihívás lesz. Valószínű, hogy vennünk kell egy vagy két kisebb buszt, tehát a szakok indulhatnának mindkét telephelyen is, ha van rá igény. Szolnokon vannak olyan elképzelések, hogy a társadalomtudományi és szociális képzési területet szerelnék megerősíteni.

– Ha Békéscsaba irányába a négysávos M44-es út megépülne, akkor sokkal gyorsabb, egyszerűbb lenne a közlekedés. Ebben a ciklusban erre van is lehetőség, ha jól tudom.

– Ebben a ciklusban megépül az út. Látszik a felvételi jelentkezéseken, hogy nem egymástól vettük el a hallgatót, nőtt a jelentkező hallgatói létszám, nem jöttek el a hallgatók az integráció miatt, sőt, inkább az egyetem név vonzó számukra.

– *Hosszabb távon milyen jövőképet lát az új egyetem előtt?*

– Egy erős és versenyképes, egyre több nemzetközi hallgatót vonzó intézményt, a duális képzést a legtöbb képzési területre ki kell terjeszteni, és az angol nyelvű képzés is elvárás már. Szeretnénk infrastruktúrában és a képzés minőségében is felzárkózni a nagyobb egyetemekhez közeli színvonalra, de emellett gyakorlatias is maradni. Gazdálkodásában a külföldi egyetemekhez hasonlóan egy több lábon álló, több finanszírozási forrásból élő intézményt kialakítani, ami a fenntartó szempontjából lehetőség szerint csökkenő állami támogatást jelent, de mellé egyre több pályázati forrást, saját bevételt, akár alapítványi támogatást és egyéb vállalkozói források bevonását is. Ez minden felsőoktatási intézménynél elvárás. Ha több oldalról biztosítjuk a finanszírozást, akkor biztosabb lábakon állunk, és kevésbé rendít meg például egy nemzetközi pénzügyi krízis.

– *Már korábban fölmerült a Kecskemét–Szolnok gazdasági tengely gondolata, amihez a félúton lévő Tiszakécske is csatlakozna, és egy szorosabb együttműködést alakítanának ki ezek a városok, ami már kétszázezer fő körüli népességszámot jelent az agglomeráció nélkül. Ebben az együttműködésben milyen szerepe lehet az új egyetemnek?*

– Az alföldi régió ötlete már korábban felmerült mint elképzelés, elsősorban gazdasági területen. Kecskemét és Szolnok ebben már jó pár éve együtt gondolkodik. Mindkét városnak erős ipari parkja van, és Kecskemét hihetetlen fejlődésnek indult a Mercedes gyárépítésnek köszönhetően, de Szolnok ipari parkjában is vannak jelentős autóipari beszállítók. Ha azt mondjuk, hogy a Dunától keletre az autógyártás fellegvára Kecskemét, a vasúti közlekedés fellegvára Szolnok, már csak a hagyományainál fogva is. A miniszterelnök, mikor legutóbb Kecskeméten járt, ő maga mondta, hogy Dunaújváros–Kecskemét–Szolnok tengely van kialakulóban, ennek a térségnek az ipari, gazdasági együttműködését és fejlődését egyben kell kezelni és fejleszteni. Ennek elengedhetetlen feltétele az infrastruktúra, tehát az, hogy megfelelő és elérhető közelségben legyenek a munkahelyek, és együtt tudjanak működni a különböző ipari beszállítók. A gazdaságfejlesztés mellett fontos a képzés, annak is a legmagasabb szintje, a felsőoktatás, és itt jövőnk mi a képbe, hogy az ipari nagyvállalatoknak, amikbe a KKV-kat is bele kell érteni, az igényeit felismerve, a kecskeméti, szolnoki telephellyel rendelkező egyetem tudjon megfelelő képzéseket indítani és szakembereket biztosítani. Én sokat járok kocsival a két város között, és minden reggel ugyanazzal a csapattal találkozom, tehát gondolom, hogy a vezető szakemberek, mérnökök, igazgatók egy része átjár Szolnokra az ipari parkba vagy a városba dolgozni, és vannak szolnokiak, akik Kecskemétre járnak dolgozni. Tehát ez a típusú együttműködés már megvan, úgy gondolom, hogy önmagában Kecskemét egy járműipari központ, de ha Szolnokkal együtt tekintünk a térségre, akkor egy még komolyabb gazdasági térséget és még nagyobb munkaerőpiacot látunk. Kecskeméten gyakorlatilag, én úgy látom, hogy nincs is munkanélküliség, a képzett munkaerőre nagyon nagy igény van Kecskeméten, és egyre inkább Szolnokon is.

– Végül néhány személyes jellegű kérdésem lenne. Szolnokról ját át naponta dolgozni Kecskemétre, előtte évekig Budapestre járt. Az, hogy ilyen távol van az otthona és a munkahelye, mennyire okoz nehézséget, problémát?

– Megszoktam, hogy naponta utazok. Szeretem a vonatot is, nekem nem okoz problémát, hogy vonattal járjak át, Budapestre is sokat jártam vonattal, és útközben az ember tud olvasni és dolgozni, tehát nem zavar. A legrövidebb út most 50 perc, hogyha kocsival jövök, vonattal is ugyanennyi.

– Három gyermek nevelésével hogy lehetett összeegyeztetni a budapesti, és most a kecskeméti munkát, ráadásul ilyen felelős pozícióban?

– A háromból már két gyermek szerencsére – vagyis nem szerencsére, inkább sajnos – de már kirepült, nem laknak otthon. A nagyobb lányom Szegeden, az egyetemen dolgozik, most készül férjhez menni. Tanul még az egyetemen, és mellette boncmester a Szegedi Egyetemen, az Anatómiai Intézetben. A kisebbik a Budapesti Gazdasági Főiskolára járt, most Sydney-ben, mester szakon, turizmus-vendéglátást tanul. Amíg ők otthon voltak, addig is kellett hozzájuk családi segítség, amit főleg a férjem biztosított, aki velem ellentétben nyugodt, otthonülő, sportos típus. Ő viszi ezeket a dolgokat, kivéve a háztartást, azt azért nekem kell megszerveznem. A kisfiam általános iskolás, ő igényli a mindennapos anyai gondoskodást. Úgy gondolom, hogy mindez jó szervezés és lendület kérdése, mert bármilyen meglepő, amikor államtitkár voltam, ahhoz képest az itteni munka annak a töredéke. Most is reggeltől estig itt vagyok, de mennyiségben, feladatban, felelőségben ez a töredéke. Ez nem panasz, de ott rengeteget kellett dolgozni, ott tényleg hazavitte az ember a munkát. Az a jó ebben az elektronikus világban, hogy nagyon sok mindent el tud intézni az ember bárhol. A tárgyalások azok, amiket meg kell oldani a helyszínen, egyébként az irányítás, a szervezés, a gazdálkodás, meg a különböző papírok rendezése az már jórészt elektronikusan megy. Ha itt benn vagyok, akkor is a gép előtt ülök az időm háromnegyed részében, és ugyanezt csináltam államtitkárként is, a kocsiban ültem sokat, mert ott sok a protokoll és a rendezvények, amikor az ország egyik végéből a másikba mentem, nem is tudtam volna máshogy megoldani. Vittem a laptopot, és egész úton ütöttem a gépet, utána meg lehozták a kocsiba az aláírnivalót és az olvasnivalót, a postát, és akkor hazafelé úton azt intéztem.

Nagy híve vagyok a szervezeti kultúra fejlesztésének. Nem az öncélú csapatépítő bulitúráknak, hanem annak, ha bizonyos területekre fókuszálunk, például az időgazdálkodásra, a tárgyalástechnikára, a stresszkezelésre. Az embereimet is vittem, viszem az ilyen típusú programokra. Ebben az a jó, hogy megismerjük, támogatjuk egymást, mert támogató szervezet nélkül nem megy semmi, itt is ki tudjuk adni egymásnak a feladatot és segíteni tudjuk egymást. Tehát az a jó vezető, aki ha elmegy is, de megy tovább a rendszer. Tehát nem arról van szó, hogy én akarok mindent magam alá gyűrni, mint a hörcsög, hanem mindenkinek legyen meg a feladata, felelősége, beszámoltatjuk és segítjük, ha valamiben megakadt. Itt is be vannak osztva a feladatok, és mindenki csak akkor jön, ha problémája van, kérdése van.

– A kancellári feladatkörnek az lehet a nehézsége, hogy igen sokrétű a munka, a pénzügytől, a gazdálkodáson, az ingatlanok kezelésén át, az üzemeltetésig és oktatásig-kutatásig, itt minden van.

– Az az igazság, hogy én könyvvizsgáló voltam, tehát a számokkal nincs problémám, pontosabban a számvittel sincs problémám, és a könyvvizsgáló ellenőríz. Tehát a hibát nézi és veszi észre mindenben. Van egy jó csapatom, idehozzák az anyagot, átnézem, és kiszúrom, ha valami probléma van, általában azért sikerül kiszűrni, majd azt azonnal rendbe tudjuk tenni, tehát nincs vele gond, tudunk haladni. Ha valaki megakad, akkor segítjük. Ha itt a kollégáim bármilyen problémával jönnek, vagy ha valamit elszúrnak, akkor szólnak, és utána én tartom a hátam érte. Mára egy jó kis csapatot alkotunk, és csak csapatban lehet dolgozni, különben nem halad a munka. A mi dolgunk az, hogy szolgáltatassunk, és segítsük az akadémiai oldalt, amit eleinte kicsit nehezen éltek meg, mert úgy vélték, hogy túlterjeszkedem, ezt kifejezetten észrevettem, holott én csak a jogszabályokat és a pénzügyi kereteket igyekeztem betartani és betartatni.

– Tanulnunk kellett a főiskolán az új felállást, mert a kancellári pozíció megjelenésével a vezetés átalakult. Addig egyértelmű volt, hogy a rektor az első számú vezető, ő irányítja az egész intézményt pénzügyileg, gazdaságilag, szakmailag, és ez most teljesen átalakult a felsőoktatási törvény miatt. Ezt nem könnyen élik meg azok az emberek, akik úgy látják, hogy elvették tőlük a hatáskört, a hatalom egy részét. Meg lehetne ezt valószínűleg úgy is élni, hogy végre nem nekem kell ezzel törődnöm, és most már foglalkozhatok az oktatás, a képzés problémáival, mert több időm maradt rá. Ugyanakkor a két területnek együtt kell dolgoznia a működés biztosítása érdekében.

– Úgy gondolom, ma már mindenki látja, hogy igyekszünk segíteni. A felsőoktatásban dolgozó oktatónak az ő ügye a legfontosabb, és nem szeret várni. Ha fél év késéssel előáll egy üggyel, akkor elvárja, hogy azonnal csináljuk meg a dolgát, ami egyszer-kétszer még rendben van, de ha rendszeresen előfordul, az már bosszantja az embert. Tehát vannak ilyenek. Szerintem csiszolódunk, most már mindenki látja, hogy nem akarunk rosszat.

– Az, aki a szabályokat betartatja, általában nem lesz népszerű.

– Igen, és amennyire tudunk, rugalmasak vagyunk.

– Ha kijönnek ellenőrizni, akkor a vezetőnek, főleg a kancellárnak kell viselnie a felelősséget. Idő kellett ahhoz is, hogy a három külön főiskolából, főiskolai karból a 2000-ben létrejött Kecskeméti Főiskola mára egy többé-kevésbé közös, integrált intézmény lett.

– A jellemző még most is az volt, hogy három üzemorvos, három jegyzetellátó működött, mindenből három volt, mint három külön vármegyében. Jó, hogy most egybetolta őket valami felső papír, de ettől még nem lett közös intézmény.

– Pedig az utóbbi években nagy lépéseket tettünk ezen a területen, a karok közötti áttoktatás is egyre nagyobb mértékű lett. Annyi haszna mindig van a megszorításoknak, mint például 2012-ben, hogy akkor le kell ülni és átgondolni, hogy mit lehetne hatékonyabban,

Az a célunk, hogy az egyetem Kecskemét – nemzetközi szinten ismert – szellemi központja legyen

Berács Józseffel¹ Rigó Róbert beszélget

– Amikor az önéletrajzát olvastam, meglepődtem, hogy a hetvenes években marketing szakirányon tanult, és ekkoriban Magyarországon ezzel a tudománnyal ilyen szinten foglalkoztak. A szocialista tervgazdaságban már ekkor megjelent az értékesítés tudománya? Mennyire lehetett ezzel a területtel boldogulni Magyarországon a rendszerváltás előtt?

– Lehetett vele boldogulni, mert akkor is fontos terület volt. Ennek az az elsődleges oka, hogy az 56-os forradalom utáni megszorításokat követően jött egyfajta nyitás, lazítás.

– Az új gazdasági mechanizmus.

– Igen, az 1968-as új gazdasági mechanizmus kulcskérdés volt ebből a szempontból. Az új gazdasági mechanizmusban azt kell látni gazdaságtörténetileg, hogy amikor 68-ban ezt bevezették – ekkor érettségiztem –, még csak 20 év telt el a kommunista rendszerből. Ez azt jelenti, hogy akik fiatalok voltak 1948-ban, amikortól a kommunista rendszer igazából kibontakozott, akkor 68-ban a 40 éves korosztály és az idősebbek mindent tudtak a kapitalizmusról, mert a háború alatti és az azt megelőző időszakot felnőtt fejjel élték meg. Amikor 66-ban a pártbizottságban elkezdtek a piaci viszonyok beengedéséről beszélgetni, akkor nem teoretikusan kellett kitalálni, hogy mi is az a kapitalizmus. Nagyon jól tudták a szocializmus korlátait, a rendszer problémáit, és az 56-os forradalom okait is, és látták azt, hogy nem elég hatékony a rendszer. Kezdte elveszíteni azt a fajta lendületét, ami az ötvenes évek extenzív iparosítását, főleg a nehézipari beruházásokat jellemezte. Ezek kimerültek, és akkor azt mondták, hogy az extenzív iparosítás kimerült és át kell térni az intenzív fejlődésre. Ehhez gyökeres koncepcióváltásra volt szükség. Ezek után kerültem az egyetemre, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemre, ahol nagyon erős reformkommunista szel-

---

¹ Berács József egyetemi tanár a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen végzett 1974-ben, ipari szakon, marketing szakirányon, 1993-tól kandidátus, 2006-ban lett az MTA doktora. A Corvinus Egyetemen 17 éven át vezette a Nemzetközi Tanulmányok Központját, 12 évig a Marketing Tanszékét, majd 2008-tól a Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központjának társigazgatója, majd ügyvezető igazgatója. Több tanulmányúton vett részt, elsősorban az Egyesült Államokban. Szakterülete a marketing és a felsőoktatás nemzetköziesítése, ezekben a témákban számos könyve, tanulmánya jelent meg magyar és angol nyelven.

lemiség volt, a tanárok a szocialista rendszer megreformálásán gondolkodtak, azon, hogy hogyan lehet kombinálni a piacgazdaságot a szocialista gazdasággal. Ekkoriban meg is indult egy nagy kutatási program az egyetemen, a témája a szocialista vállalat volt, ezt kezdtük el kutatni, és ezen belül a marketinget. Így került előtérbe a marketing és a piac, ekkoriban volt egy oktatási reform is az egyetemünkön. Szabó Kálmán volt a rektor, aki reformkommunista gondolkodású ember lévén nyitott volt arra, hogy a Ford- és más ösztöndíj révén fiatal kollégái Nyugat-Európában és az Amerikai Egyesült Államokban szerezzenek tapasztalatot az oktatási és a tudományos életről. Ennek hatására is indult el az egyetemen az oktatási reform 1968-ban. A reform bevezetése idején kerültem az egyetemre, és akkor indult a marketingoktatás is. A szakok általában ágazat specifikusak voltak, például ipar, agrár, közlekedés, kis- és nagykereskedelem, külkereskedelem. Ezek mellett ekkor jelentek meg az úgynevezett funkcionális területek, mint a marketing és piackutatás, a vezetés és szervezés, valamint a stratégiai tervezés. Tehát ekkor a nyugati tapasztalatokra épülő oktatásfejlesztés történt, így alakult meg a Marketing Tanszék 1970-ben. Valóban, Európában is az elsők között, például Ausztriában is később alakult meg az első marketing tanszék. Értékesítés és piacszervezés elnevezések voltak korábban, de a marketing ekkor került be a köztudatba és a gazdaságtudományba.

– A továbbiakban egy klasszikus egyetemi életpályát tudhat magáénak, akadémiai doktor lett, tanszékvezető, a Corvinus Egyetemen egyetemi tanár. Hogy jött a képbe Kecskemét?

– Két évvel ezelőtt, 2014 áprilisában keresett meg a rektorom, Rostoványi Zsolt azzal, hogy beszélt Palkovics Lászlóval a Műszaki Egyetemről, aki a Kecskeméti Főiskolán volt korábban rektorhelyettes, és megkérdezte tőle, hogy kit javasolna, aki segíteni tudna egy új gazdasági képzés kialakításában Kecskeméten. Ami ebből a szempontból érdekes és példaértékű, hogy Palkovics László a legnagyobb, legrangosabb képzéssel rendelkező intézményhez fordult. A rektorunk rám gondolt és megkérdezte, hogy javasolhat-e engem. Igent mondtam, mert a marketing mellett foglalkozom a felsőoktatás-kutatással és -szervezéssel is, tehát nagyon szívesen vállaltam. Néhány hónapon keresztül tárgyaltunk arról, hogy mi lenne itt a feladat, ezt követően kerültem ide, 2014. augusztus 1-jén.

– Miért van szükség Kecskeméten is gazdasági képzésre, gazdasági karra?

– Sokféle sikeres modell van a felsőoktatásban, minden attól függ, hogy akik megvalósítják, azok milyen emberek, és miben hisznek. Én abban hiszek, hogy kell lennie egy-két nagyon jó egyetemnek egy tízmilliós országban is, ami nemzetközi hírű és színvonalú minden szempontból. Emellett a különböző regionális és iparági érdekek befolyásolhatják azt, hogy bizonyos területeken közepes méretű intézmények is legyenek. Magyarországon a felsőoktatás központja Budapesten van, ahol négy nagy egyetem működik, melyek inkább szakegyetemek maradtak, a Műszaki Egyetem, a Corvinus Egyetem, a Semmelweis Egyetem és az ELTE. Vidéken három nagy universitas van: Szegeden, Debrecenben és Pécsen, 25-30 ezer hallgatóval, és vannak a kisebb intézmények. Közben zajlik egy változás a

felsőoktatásban, a hallgatói létszám az elmúlt tíz évben csökkent, és kérdés, hogy hol és milyen típusú képzésekre van szükség. Azzal tudtak meggyőzni, hogy Kecskemét egy dinamikus ipari és gazdasági fellendülés közepén van, ahol gazdasági szakemberekre is szükség van, ezért jöttem ide. Az itt született fiatalok, ha egyetemi képzésre más városba, például Budapestre mennek, akkor már nehezebben jönnek vissza. Ehhez jön az az aktuális helyzet, ami a tavalyi felsőoktatási átalakításhoz kötődik, hogy bizonyos intézményeket, jelen esetben a Kecskeméti és a Szolnoki Főiskolát, méretgazdaságossági okokból összevonnak. Ha megnézzük, hogy Szolnok és Kecskemét az Alföld közepén fekszik, és hol tart, akkor azt látom, hogy ez a régió a felsőoktatás vonatkozásában az elmúlt tíz évben visszafejlődött. A felsőoktatásban egyre kevesebb hallgató van, de ebben a régióban még az országos átlagnál is sokkal kevesebb a hallgató, különösen a gazdasági képzésben. Szolnokon tíz évvel ezelőtt még több mint ötezer hallgató volt, most már csak ezer fő körüli a létszám, tehát az ötödére csökkent. Eközben Budapesten növekedett a hallgatói létszám, a Corvinus Egyetemen körülbelül 40%-kal nőtt a felvett hallgatók száma. Ahhoz, hogy ez a térség fel tudjon zárkózni, szükség van helyben képzett gazdasági szakemberekre, és én ebben látok piaci potenciált.

– Az elmúlt években az volt a tendencia, hogy a nagy egyetemek megerősödtek, a vidéki kisebb intézmények pedig elindultak az elnéptelenedés felé, Szolnokra is ez jellemző. Kecskemét azon kevesek közé tartozik, amely megtartotta, stabilizálni tudta hallgatói létszámát. Miben lesz ez a gazdasági képzés más, mint az ország más intézményeiben, ahol hasonló szakokon oktatnak, mint a most induló gazdálkodás és menedzsment szak?

– Három területen lesz más. Az egyik az, hogy nagyon erősen gyakorlatorientált lesz a képzés. Erről beszél most mindenki, ez ma egy fontos cél, és mindig az is lesz, de a mértéke az más és más az egyes intézményekben, szakokon. Az innováció az lesz, hogy mi egy kicsit másképp és más intenzitással, mértékkel csináljuk. Ma úgy épül fel általában a képzés, hogy a hároméves elméleti képzést követi a hetedik félévben a szakmai gyakorlat mindenki számára, kötelezően. Az, hogy a hat félév során milyen mértékben vannak projekt munkák, milyen mértékben vonunk be vállalati embereket előadóként, a tanárok járnak-e ki a cégekhez, van-e tapasztalatuk, amit bevihetnek az órára, az nagyon meghatározó. Ezek részben megvannak az egyes intézményekben különböző mértékben, vannak erre vonatkozóan pozitív példák Győrtől Nyíregyházáig vagy Gyöngyösig. Nálunk a gyakorlat mértéke, mennyisége, szerkezete lesz más, a duális képzés kecskeméti modelljét fogjuk alkalmazni a gazdasági képzésben is. A Palkovics László nevéhez köthető felsőoktatási stratégiában² azt a célt fogalmazzák meg, hogy 2020-ban országos szinten a hallgatók 8%-a tanuljon duális képzésben. Ez elég ambiciózus cél, nálunk itt Kecskeméten még nincs meg a 8%. Ha a főiskola teljes hallgatói létszámát vesszük alapul, akkor most 4–5% körül tartunk, ami pár éven belül elérheti a 8–10%-ot. Mi a gazdasági képzésben a duális hallgatók arányát rögtön magasabb szinten fogjuk indítani, a Magyar Nemzeti Banknak

² Fokozatváltás a felsőoktatásban. A teljesítményelvű felsőoktatás fejlesztésének irányvonalai. <http://www.kormany.hu/download/d/90/30000/fels%C5%91oktat%C3%A1si%20koncepti%C3%B3.pdf>

(MNB) köszönhetően, ami számunkra hasonlóan fontos duális partner lesz, mint a járműmérnök szakon a Mercedes. Az MNB már az első évben 20 hallgatót fogad duális képzésben, ami azt jelenti, hogy a 60 meghirdetett nappali helyre vonatkozóan a hallgatók egyharmadáról van szó, tehát mi erről a 33 százalékos szintről indulunk, és nem két-három százalékról. Az egész képzési rendszer szempontjából ez más hozzáállást igényel, és a duális képzés más hatást fog jelenteni.

– *Van más duális partner is az MNB-n kívül?*

– Igen, további hat partnerrel kezdjük a képzést 2016-ban. Ezt a csoportot szeretnénk majd bővíteni, mert a főiskolának most 40 duális partnere van. A gazdasági területen a Knorr-Bremse és a Mercedes még nem duális partner, az a tervünk 2017-ben már ők is vállaljanak egy-két hallgatót.

– *Mi a második szempont, amiben más lesz az itteni képzés?*

– A következő szempont az, hogy mi szeretnénk a regionális fejlődéshez hozzájárulni, szeretnénk erősíteni a beágyazottságunkat a helyi gazdasági környezetbe, a város társadalmába. Például a most induló gazdálkodási és menedzsment szaknak három szakiránya lesz, ezek közül az egyik a kulturális menedzsment. Ha azt szeretnénk, hogy Kecskemét fesztiválváros legyen, Kodály városa, itt van a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem kihelyezett tanszéke, a Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet, akkor gazdasági szakemberekre is szükség lesz, hogy ezt elérjük. Kiemelten szeretnénk foglalkozni kis- és közepes vállalatokkal is, ami az egész régió fejlődése szempontjából meghatározó, és az eredményességünket is jelentheti. Akkor lehetünk sikeresek, ha 5–10 éven belül ez a térség is fölzárkózik az Európai Unió átlagos színvonalához. Ehhez elengedhetetlen, hogy elkezdjünk foglalkozni a hátrányos helyzetű területekkel és társadalmi csoportokkal, sőt hallgatókkal is. Szeretnénk magas pontszámmal bekerülő fiatalokat is fölvenni, de a kevésbé tehetséges diákokat is szeretnénk ide vonzani, akikkel többet kell foglalkozni. Ezért megyünk a középiskolákba, és próbálunk velük szorosabb kapcsolatot kialakítani, hogy már ott foglalkozzunk a diákokkal. Nézzük meg, hogy milyen tudással rendelkeznek, és segítsük őket. Jelenleg két területben gondolkozunk, amit fejleszteni szeretnénk, a matematika és az idegen nyelv. Ez a két terület az, ahol a hátrányos helyzetű gyermekek a legnehezebben boldogulnak. A gazdagabb családból származók megtehetik, hogy jobb iskolába, különóra járattják a gyermeket, a hátrányos helyzetűeknek erre nincs módja, ezért fogjuk megvizsgálni, hogy a térségben hol vannak a leghátrányosabb járások, és igyekszünk elmenni oda, és megpróbáljuk segíteni a tehetséges fiatalokat a tanulásban. Ezért szeretnénk létrehozni a Studium Generaléhoz hasonló szervezetet. Ez egy nagyon pozitív kezdeményezés, ami már évtizedek óta működik a Corvinson, ahol a hallgatók előkészítőt tartanak azon középiskolások számára, akik ott szeretnének továbbtanulni, különösen a hátrányos helyzetű fiatalokra fókuszálva.

– *A felzárkóztatás és tehetséggondozás nagyon munka- és költségigényes terület.*

– Így van, sok ember és sok idő kell erre a területre, és olyan emberek, akik nemcsak a szűk feladatot, hanem az ügyet is látják.

– *Mi a harmadik szempont, amiben más lesz az itteni képzés?*

– A harmadik az én specialitásom, amihez leginkább értek, a képzés nemzetköziesítése. A Corvinuson én hoztam létre 1990-ben – rögtön a rendszerváltás után – az International Studies Centert (ISC), a Nemzetközi Oktatási Központot, amit 17 éven át vezettem. Ennek az lesz a lényege, hogy minél hamarabb indítani szeretnénk angolul képzési programokat, szakokat, melyekre várjuk a külföldi és a magyar hallgatókat is, tehát tanuljanak az egyetemen belül szaktárgyakat idegen nyelven, angolul.

– *Most is igazgatója a Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központjának.*

– Mint említettem, 17 évig vezettem az ISC-t, majd az ottani belső harcok miatt az, amit stratégiaileg terveztem meghiúsult, csinálják még valamilyen szinten, de nem úgy, ahogy szerettem volna. 2008-ban megalapítottuk két professzor kollégámmal, akikkel már korábban együtt dolgoztunk, a Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központját (NFKK), aminek továbbra is az ügyvezető igazgatója vagyok, amit majd lassan átadok a helyettesemnek, már építem az utánpótlást.

– *Tehát több mint 25 éve igen magas szinten foglalkozik a felsőoktatás nemzetköziesítésével.*

– Így van, és azt gondolom, hogy ez az a terület, ahol nagyon le vagyunk maradva. Mondhatjuk, hogy innen szép nyerni. Erre vonatkozóan, az említett felsőoktatási stratégia 2020-ra elég impozáns célt tűzött ki, ami egy uniós célszám is, azaz uniós szinten minden ötödik hallgató a diploma megszerzéséig legalább egy félévet töltsön külföldön. Most, ha ezt megnézem országos szinten, akkor ez 9–10% körül van, a Corvinuson ez az érték jóval magasabb, 20–22%, itt a Kecskeméti Főiskolán ez egy százalék. Tehát most erről a szintről indulunk, és azt szeretném elérni, hogy egyetemi szinten ezt megerősítsük, a gazdasági képzések terén Kecskeméten a célunk a 25%-os arány elérése már az elején. Tehát úgy kell végezni az első hallgatóinknak, a 60 főnek, hogy minimum az egynegyedük, legalább 15 fő, egy szemesztert külföldön tanuljon. Az uniós célt szeretnénk felülteljesíteni. Ehhez az kell, hogy foglalkozzunk a hallgatókkal, amikor belépnek, mérjük a felkészültségüket, és gondoskodjunk róla, hogy a harmadik évre a nyelvtudásuk már megfelelő szinten legyen. A nemzetköziesítésnek sok oldala van, az egyik legfontosabb a tanárok felkészültsége, mert mindenkinek nagy kihívás idegen nyelven tanítani. Kétszer, háromszor annyit kell rá készülni, de hosszabb távon megéri nekik is, és a diákoknak is. Sok adat van arra vonatkozóan, hogy a végzettség után mennyivel könnyebb az elhelyezkedés, ha valaki jól tud idegen nyelven kommunikálni, volt már külföldön, és nemcsak az elhelyezkedés megy könnyebben, hanem a fizetések is magasabbak. Tehát ez az a három láb, amin az új képzésnek állnia kell.

– *Ezek nagyon impozáns és racionális tervek. Most egy szakkal indul 2016 őszétől a gazdasági képzés már az egyetemen, a gazdálkodási és menedzsment szakon 60 fővel. Most már az első helyes jelentkezési adatokat ismerjük, és ha jól tudom, közel kétszeres volt az első helyes jelentkezők száma erre a 60 helyre. Minek köszönhető ez a jó eredmény így elsőre?*

– Azt gondolom, hogy két dolognak 50-50% szerepe van. Kezdem azzal, hogy a Pallasz Athéné Domus Mentis Alapítvány nélkül nem lenne esélyünk. Megmondom őszintén, amikor eldöntöttem, hogy idejövök, akkor nagyon fontos tényező volt ez az adottság. Kell az, hogy itt van a Mercedes, kell az, hogy a város dinamikus fejlődjön, de ahhoz, hogy nemzetközileg is észrevehető módon jelen legyünk itt Kecskeméten, ahhoz több minden kell. Ez pedig a pénz. Azt kell mondani, hogy anélkül ez nem működne. A felsőoktatásban az elmúlt években, mint kutató mondom, forráskivonás történt, és nem befektetés. Ami azt jelenti, hogy az intézményeknek egyre inkább foglalkozniuk kell a saját bevétellel, együttműködni a cégekkel, ami kutatási vagy bármilyen pénzt hozhat. Ez számunkra egy adottság, amire irigyek lehetnek mások, ezt tudomásul kell venni, ezzel együtt kell élni. A Pallasz Athéné Domus Mentis Alapítvány célja az, hogy Kecskeméten a gazdasági és pénzügyi képzés megvalósuljon. Az alapítvány azt is lehetővé teszi, hogy többet és alaposabban foglalkozzunk a hallgatókkal, és majd ösztöndíjat tudjunk biztosítani azoknak a diákoknak, akik megfelelő eredményeket érnek el. Tehát 50%-ban a jó jelentkezési eredmény ennek tudható be, másik 50% a kollégáink érdeme, akikkel elkezdtünk dolgozni, és nagyon intenzíven részt vettünk a főiskola road show-ján, a diáktoborzáson. Látni kell, hogy kemény verseny van az intézmények között, és ebben helyt kell állni.

– *Hogyan néz ki a tervek szerint a jövőben a szakstruktúra a gazdasági területen? Milyen szakokat tervez az egyetem indítani az elkövetkező években, lesz mesterszak, esetleg doktori képzés is? Hogy néz ki ennek a folyamatnak az ütemezése?*

– Ebből a szempontból megint csak egyedi, innovatív lesz, amit itt csinálunk. Sokak számára az egyetlen az egyetlen utat, hogy felépítünk egy főiskolai alapképzési szintet, aztán ha már kiforrott, bevált, megyünk tovább a mesterszintre, aztán ha az is bevált, jól működik, akkor menjünk esetleg a PhD-szintre. Ez az organikus típusú fejlődés.

– *Ez több évtizedes fejlődés eredménye lehet.*

– Igen, de itt az a feladat, hogy egyetemet építsünk, amelynek infrastrukturális feltételeit két éven belül megteremti a Pallasz Athéné Domus Mentis Alapítvány, ezért nincs időnk több évtizedben gondolkodni. Ez volt a másik szempont, ami miatt elvállaltam ezt a munkát. Az egyetemmé válás egyik fontos szempontja az, hogy nemzetközi legyen, enélkül nem tudom elképzelni, hogy sikeres legyen. Versenytársaink gyakran felvetik, hogy miért is kell egy kis országban 25. helyen gazdálkodási és menedzsment szakot indítani, mert most 24. helyen van. Önmagában ez egy jogos felvetés, és ha mi csak a 25. helyezést céloznánk meg, arra nem lenne szükség. Azonban nagyon fontos, hogy mi egyetem akarunk lenni, és ott is az első ötbe szeretnénk tartozni. Akkor tudunk igazából kiviláglani a korábbi főiskolák sorából, ha mi is egy széles, nemzetközi színvonalú képzési spektrumot próbálunk kialakítani. Az iparnak, a kereskedelemnek, az önkormányzatoknak, tehát a közszolgálati szektornak is minden képzési szinten szüksége van szakemberekre helyben is. Ezért szeretnénk egy olyan modellt megvalósítani, hogy most helyből mind a három szinten, tehát az alap-, mester-

és doktori szinten is minél hamarabb képzéseket indítsunk, ennek a kialakításán dolgozom. Azzal indulunk szükségszerűen, amire a főiskolának adottsága van, és most erre a gazdálkodási és menedzsment alapszakra négy megfelelő végzettségű oktató kollégát vettünk fel. A meglévő főiskolai kollégákra is építünk, de majd ha jönnek a hallgatók, és minden évfolyamon megy a képzés, akkor ez már nem lesz elég. Amikor fölveszünk egy új kollégát, akkor már azt a potenciált keresem benne, hogy alkalmas lesz-e a mesterképzésben, illetve a doktori iskolában is tanítani, akkreditáció szempontjából megfelel-e. A törvény szerint egy főiskolai karhoz 35 főállású oktató kell, az egyetemi karhoz 45. Egy doktori iskolához hét olyan ember kell, akit elfogad a Magyar Akkreditációs Bizottság (MAB), abból négynek akadémiai doktori fokozattal kell rendelkeznie. Most egyelőre még egyedül vagyok, aki ezzel rendelkezik. Tehát ehhez keresni kell minimum még három akadémiai doktort, és még három másikat, akit szintén elfogadnak a MAB-nál. Ha felveszünk egy új kollégát, akkor én mindegyik szintben gondolkodom, hogy ki milyen elvárásnak felel meg, és mikor érjük el azt a szintet, hogy a doktori programot is indítani tudjuk. Ehhez több alapszakra is szükség lesz az intézményben. Az az elképzelésünk, hogy a legáltalánosabb képzéseket indítjuk először, specializációt majd később teszünk hozzá, ha a tanárokkal, infrastruktúrával kiegészítve az már ésszerű, és ha az üzleti szféra esetleg azt diktálja. Ezért indul nálunk először a gazdálkodási és menedzsment szak, melyre a legtöbb hallgató jelentkezik általában, és ez lesz az alapképzés. Alapképzési szinten új lehetőségeket jelent a Szolnokkal történő integráció. A business, gazdálkodási képzési területen az országban hat elfogadott, akkreditált szak van, amelyek indításában lehet gondolkodnunk. Ebből a hatból négy akkreditálva van Szolnokon, de az anyagi problémáik miatt csak hármat működtetnek, a nemzetközi gazdálkodás szakot már két éve nem indították. Szolnokon 2015-ben volt az intézményi akkreditáció, és ismét elfogadták a szakjaikat. Az integrációs tárgyalásokon beszéltünk erről, és kialakítottunk egy képzési munkamegosztást a jövőre nézve, hogy mely szakokat, hol indítjuk, mert július 1-jétől, az integrációtól ezek közös képzési programok lesznek. Gyakorlatilag a következő esztendőől már két alapszakot hirdetünk, a nemzetközi gazdálkodást, ami az egyik legnépszerűbb, és a gazdálkodási és menedzsmentet. Szolnokon három szak marad, a pénzügy és számvitel, a turizmus-vendéglátás és a kereskedelem és marketing. Van még egy hatodik szak, az emberi erőforrások, amit majd később tervezünk indítani.

- *Az évek óta tervezett logisztika szakkal mi lesz?*

- Alapszakon nincs logisztika a gazdasági képzési területen, a logisztika a műszaki képzési területhez tartozik, most tervezik akkreditáltatni a GAMF Karon a logisztikai mérnöki alapszakot. A gazdasági területen mesterképzésben van logisztikai menedzsment szak, de arra még nem vagyunk fölkészülve, pár év múlva elképzelhetőnek tartom az indítását. Viszont már most elkezdtünk dolgozni a vezetés és szervezés mesterszakon, amit 2017 őszén vagy 2018 tavaszán szeretnénk indítani. Azért ezt, mert ez a legáltalánosabb és legnépszerűbb gazdasági mesterszak, és majd keresünk hozzá megfelelő specializációkat, szakirányokat. Majd ha ezekben megerősödünk, a következő években majd meglátjuk,

mi az, amit még hozzá szeretnénk tenni ezekhez. Jó lenne a vállalkozásfejlesztés mesterszak is, mert fontosnak tartom a kis- és közepes vállalkozások menedzselését, illetőleg az innovációt, mert erre a régióknak szüksége van.

– Ezek is elég impozáns tervek, melyek megvalósításához sok munkára, akkreditációra, szakkioldozásra, egyeztetésre, és mindenekelőtt megfelelő oktatókra van szükség.

– Igen, a megfelelő emberek megtalálása és fölvétele, az oktatók biztosítása a legnehezebb feladat.

– Elindult ennek az új karnak az infrastruktúra-építése is az Izsáki úti kórház helyén, erre vonatkozóan is elég nagyszabású elképzelések vannak öt épülettel, 30 ezer négyzetméterrel és egy úgynevezett smart egyetem koncepcióval. Mit jelent ez tartalmilag, mitől lesz ez más, mint Budapesten a századforduló környékén épített impozáns épületegyüttes és infrastruktúra?

– Elsősorban azt jelenti, hogy 21. századi technológiát alkalmazzunk az oktatásban és a kapcsolattartásban. Ez jelenti a fejlett és korszerű oktatástechnológiát, kivetítéseket, jól felszerelt tantermeket, fejlett hálózati rendszert, okostelefonalkalmazásokat. Igazából az a kulcskérdés, hogy miként tudjuk a tantárgyfejlesztésünket ebbe az irányba vinni, a magas színvonalú technika adott lesz, de ezt a napi oktatói munkában nekünk kell nap mint nap megtöltenünk tartalommal. Akkor lesz ez egyfajta stratégiai előny más intézményekkel szemben, ha mi ezeket az elejétől elkezdjük alkalmazni és fejleszteni. El kell kezdenünk azon gondolkodni, hogy is kell tanítani ma ezen eszközök felhasználásával, és ezt a kérdést újra és újra fel kell tennünk magunknak. A tanárok számára ez azt jelenti, hogy a tananyagfejlesztésen, az oktatásfejlesztésen, a technikai lehetőségeken és az együttműködés formáin egyre inkább technikai szempontból is gondolkodunk. Mondok egy példát az én szakterületemre, a marketingre vonatkozóan. Beszéljünk a piackutatásról, a fogyasztói magatartásról. Alapos piackutatást kell végeznünk ahhoz, hogy megértsük a fogyasztót. Amikor valamit érzékeltetni szeretnénk a fogyasztói magatartásra vonatkozóan, akkor erről lehet képletesen is beszélni, és a táblán levezetni a számításokat. De azt is lehet, hogy felteszek egy kérdést, mindenki előtt ott van a számítógép és az internet, és ott helyben kitöltünk egy elektronikus kérdőívet, majd megnézzük az összesített eredményeket. Ha egy új termék bevezetéséről beszélünk, a termék tulajdonságairól, a gyártóról, és megnézzük, hogy ki a potenciális fogyasztói célcsoport, aki megvenné a terméket, akkor felteszek három kérdést, aminek rögtön utána tudunk nézni az interneten. Például, hogy milyenek a demográfiai tendenciák, milyen a családok átlagos jövedelmi helyzete, vagy milyenek az ingatlanviszonyok, gépkocsival való ellátottság, az érzékenységek. Tehát megnézhetjük rögtön azokat a szempontokat, amelyek a család fogyasztási megítélés szempontjából feltétlenül fontosak. Külföldi egyetemeken láttam marketinglaborokat, ahol a vállalkozások indításával és annak a kockázataival foglalkoztak, a diákok projekteken dolgoztak, amelyek lehetnek valóságok és virtuálisak is, ezeket is bele tudjuk vinni majd a képzésbe. Tehát ezeken elkezdünk gondolkodni, és megint csak a tanárok képessége, vállalkozóképessége szab határt annak, hogy meddig tudunk elmenni.

– A Szolnoki Főiskolával történő integrációval ott létrejön az új egyetem negyedik kara, ami gazdasági kar lesz, és Kecskeméten mi is építünk egyet, az együttműködés hogyan fog kinézni, két gazdasági kara lesz az intézménynek, vagy egy lesz majd két telephelyen, erre vannak-e már elképzelések?

– A vezetőknek vannak elképzelései, és tárgyalások is folynak, emellett a fenntartónak, az Emberi Erőforrások Minisztériumának is van elképzelése erre vonatkozóan, ezeket kell egyeztetni. Ezekbe a tárgyalásokba én nem folytam bele. Van véleményem erről, ami ha úgy tetszik, szakmai vélemény, de a sors majd eldönti, hogy mi lesz. Most lesz ott egy gazdasági kar, tehát kari formában fog működni a szolnoki felsőoktatás, mi pedig a GAMF Karon vagyunk. Hogy mikor lépünk ki, és jön létre Kecskeméten a gazdálkodási kar, azt jelenleg nem tudjuk pontosan, egyelőre mi a GAMF Karon belül működünk, ami semmi gondot nem okoz. Erre máshol is van példa, hogy egy karon belül több képzési terület van, így is maradhatna akár hosszabb ideig is. Az én elképzelésem az, hogy legyen önálló kar Kecskeméten is és Szolnokon is. Az nem probléma, hogy két gazdasági jellegű kar lesz egy intézményen belül, ez nem okoz gondot, ha a hallgatói létszám elegendő. Ha Kecskeméten lesz 1500 hallgató, amennyit tervezünk, és lesz 1500 hallgató Szolnokon is, ahol most 1000 körüli a létszám, akkor nem lesz semmi gond azzal, hogy két önálló gazdasági kar legyen, és itt is, ott is legyen dékán. Tehát nem kell erőltetni ezt a dolgot, majd meglátjuk, hogyan alakul a képzés és a hallgatói létszám. Ezt a problémakört részletkérdésnek, másodlagosnak tekintem egyelőre, egy jól működő egyetemen ez nem probléma. Most az a kérdés, hogyan működünk együtt Szolnokkal, ami az embereken múlik. Senkivel nem lehet együttműködni, ha ő nem akar. Azt látom, hogy ott is vannak együttműködni szándékozó kollégák, voltam már kétszer Szolnokon, elmentünk a munkatársaimmal, leültünk a rektorral és a rektorhelyetttel, szakfelelősökkel, aminek az lett az eredménye, hogy megszületett egy angol nyelvű képzési katalógus. Megjelentem ott szeptember, október körül, és függetlenül a vezetői tárgyalásoktól, elkezdtünk dolgozni, mert a nemzetközi versenyképességet csak egyetemi szinten lehet elképzelni, egy kar ehhez kicsi, mert professzionális, adminisztratív stáb kell hozzá. Gyakorlatilag hasonlót kezdtem el építeni, amit 1990-ben egyszer már elkezdtem létrehozni a Corvinus elődjén ezen a területen.

– A nemzetköziesítés elsősorban azt jelenti, hogy külföldi hallgatók jönnek ide? Mikortól lehet ez aktuális?

– Így van, azt jelenti. Ha csoda történne, akkor már 2016-ban is jönnének. Hiszek még a csodákban, ezért indultunk el a Távol-Kelet irányába. Elsősorban abban hiszek, hogy itt minden hónap számít, nem szeretnénk éveket veszíteni, a fejekben is el kell magunkat ültetni, ezért dolgoztam ezen a katalóguson. Még nem csináltunk meg mindent adminisztratív területen, ami ehhez kell, de már beszélünk róla, mert a nemzetközi piac megdolgozása éveket igényel. Ne jövőre kezdjünk el ezen dolgozni, vagy még később, hanem most. Ez azt jelenti, hogy 2017-től már nagy valószínűséggel lesz külföldi hallgatónk a diplomás képzésen is. 2016 szeptemberében, ha vannak még csodák, akkor lesz egy-két külföldi hallgatónk. Ezek a hallgatók nem egy félévre jönnek majd, hanem itt fognak

diplomát szerezni. Ez a képzés teszi majd lehetővé, hogy az Erasmus Program keretében is egyre többen érkezzenek hozzánk, és mi is egyre több hallgatót tudjunk kiküldeni. Az egyes karok most is részt vesznek az Erasmus Programban, de a külföldi hallgatókkal most inkább egyénileg, vagy külön konzultálnak az oktatók, mert a magyar diákok nem tudnak megfelelően angolul. Ha lesz angol nyelvű képzés és diák, ez meg fog változni. Ott, ahol van angol nyelvű képzés, ott a külföldiek nem elszigetelten, izoláltan tanulnak, hanem rendszeren, tantervi formában, együtt a magyarokkal. Szeretném, ha elmozdulnánk abba az irányba, hogy írjunk elő kötelező kreditszámot a hallgatóknak, amit idegen nyelven kell tanulniuk. Tehát azt mondjuk, hogy például tíz kreditet mindenki hallgasson idegen nyelven a tanulmányai alatt, és minél hamarabb. Ha azt szeretnék, hogy kimenjen a hallgató külföldre, ahhoz ez kell, mert nem tudnak megfelelően angolul. Sokan ma azért nem kapnak diplomát, és magas a lemorzsolódás, mert nem tudnak angolul, nincs nyelvvizsgájuk, ami a diploma előfeltétele. Azt szeretném, hogy nálunk a lemorzsolódás ne 25% legyen, hanem 5%. A képzés során mindenkét végigvizsgálunk, és mindenkivel egyénileg foglalkozunk. Most, hogy kevesen indulunk, ezt még könnyen meg tudjuk oldani, de később is ezt a technológiát visszük tovább, mikor már nagyobbak leszünk létszámban. A külföldi hallgató jelenléte azt jelenti, ha csak öt külföldi hallgatóm van, de mellette van tíz magyar is, akkor már a 15-nek érdemes tartani egy kurzust rendszeren, idegen nyelven. Tíznek lennie kell, mert mindenkinek tanulnia kell nálunk majd angolul. És akkor ez fog majd kihatni másokra, más szakokra, karokra is, hogyha haladunk előre, akkor ők is ezt csinálják majd.

– *Tehát az a terv, hogy legyenek külföldi fizetős hallgatók, akik a képzés elejétől a végéig itt tanulnak, és itt szereznek diplomát angol nyelven a magyar hallgatókkal együtt.*

– Így van. A másik fontos elem a cserehallgatók arányának növelése, hogy jönnek ide is külföldiek, és a mi hallgatóink is kiutaznak. Az Amerikai Egyesült Államokban egyre erősebb az úgynevezett „study abroad”, ami azt jelenti, hogy nem diplomaért jön ide tanulni, mert nagyon nehéz lenne amerikai diákot idehozni diplomaért, velük nem működik a cserekapcsolat, hanem nekik is van nemzetköziesítési stratégiájuk, hogy tanuljanak külföldön a diákjaik angolul, mert ők nem akarnak megtanulni magyarul. Egy másik világnyelven igen, például németül vagy spanyolul, de magyarul nem. Ha idejön egy félévre, akkor az angol nyelvű programban vesz részt. A stratégiám lényege az, hogy a nemzetközi programban legyenek anyanyelvű diákok is, akit nehéz megérteni a tanárnak is és a hallgatóknak is, ez egy újabb kihívás. Amikor egy texasi diák idejött, csak kapkodtam a fejem, hogy megértem, pedig fél évet voltam Texasban, ezek nagy kihívások. Legyen a csoportban európai, elsősorban német, és legyen benne ázsiai, akit megint más miatt nehéz megérteni, mert más az akcentusa. A külföldiek képzésében számítunk bevételre is, de ennél fontosabb, hogy a hallgatóink angol nyelven minél jobban és pontosabban tudjanak kommunikálni. Ettől leszünk mi feljebb pozicionálva, ettől lesz Kecskemét hasonló, mint a Corvinus Egyetem.

– *Ez a szintű nyelvtudás az oktatók felé is jelentős kihívás lesz.*

– Az oktatóknak is képeseknek kell lenniük angolul oktatni, előadást tartani. Ekkor majd az oktató is el tud menni konferenciára, idegen nyelven előadást tartani, és a nemzetközi vállalatokkal is tud együttműködni, a szakembereivel kommunikálni. Ezt nevezik a közgazdászok pozitív externáliának. Tehát az másodlagos, hogy rövid távon ebből mennyi pénz lesz, a legfontosabb, hogy a tanár, a hallgató, és így az egész képzésünket, egyetemünket följebb pozicionáljuk, mert nemzetközi szintű lesz. És akkor majd jöhet a külföldi tanárok meghívása, az oktatók és a hallgatók értik, amit mond, és tudnak egymással kapcsolatot építeni.

– *Elindult Kecskeméten „A 21. századi modern város” című előadás-sorozat a Városházán, melyre nemzetközi hírű külföldi és magyar szakembereket – például volt, aki a Világbanknál dolgozott – hívtak meg. Mi a cél ezzel, hogyan illik ehhez a koncepcióhoz? A helyi társadalom és gazdaság felé történő nyitásról, az intézmény helyi beágyazottságának erősítéséről van szó?*

– Igen, erről van szó, szeretnénk megerősíteni a helyi beágyazottságunkat, elfogadottságunkat, amit most még csak szórványosan, szigetszerűen csinálunk, de később intenzívebben foglalkozunk majd ezzel a területtel is. A polgármester asszonnyal beszélgettem arról, hogy mit lehetne csinálni ezen a területen, majd volt egy sikeres rendezvényünk, melyre meghívtuk dr. Wolfgang Schustert, Stuttgart korábbi polgármesterét, ezután jött az ötlet, hogy ezt folytatni kellene. Szeretnénk azt, hogy az egyetem szellemi központ legyen Kecskeméten, ettől lesz egyetem.

– *A tervek szerint lesz-e további sajátossága a gazdasági képzési területnek Kecskeméten?*

– Lesz egy olyan új épület, amely lehetővé és otthonossá teszi, hogy a volt diákokkal megfelelő módon tudjunk foglalkozni, ez egy nagyon fontos dolog. Mi ebben is mások leszünk, mert amint szeptemberben ideérkezik a diák, én már arról fogok neki beszélni, hogy mi lesz, ha majd volt hallgatónk lesz. Fel lesznek készítve arra, hogy mi lesz, ha végeznek, és hogy kell majd együttműködni a volt intézményükkel.

– *Ennek igazából nincs meg a kultúrája Magyarországon, az utóbbi évtizedben kezdünk el ezzel foglalkozni.*

– Nincs meg a kultúrája egész Európában, aminek megvannak a maga okai, amit kutatói szempontból is lehet vizsgálni. Aki ezen változtatni akar, annak meg kell érteni a rendszert, hogy miért nincs meg Európában, és Magyarországon sem, ennek a tradíciója. A középiskolákban még megvan, ahhoz kötődnek az emberek, aztán a felsőoktatásban elmúlik a dolog. Ezzel is szeretnénk tudatosabban foglalkozni, ez is egy intézményi sajátosság lesz a sok-sok egyéb között, ez is egy kis téglá abban az építményben, amit szeretnénk felépíteni. Ez azt jelenti, hogy akik itt végeztek nálunk, bármikor visszajárhatnak oda, ahol otthon érezték magukat, lesz egy klub, ahová beülhetnek, sörözhetnek, találkozhatnak három emberrel, öt emberrel, akik az évfolyamtársaik voltak, akikkel tudnak beszélgetni, de közben a többiekkel is találkozhatnak. Visszajönnek egy külföldi szakember előadására, amit együtt hallgatnak a nappali tagozatos diákokkal és az egykori oktatóikkal.

Ez természetesen több évtizedes vízió, de ebbe beleillik a várossal együtt szervezett előadás-sorozat, hogy ezt a fajta gondolkodásmódot vigyük tovább. Ezek az előadások nyitottak, mindig összejön 50-60 ember, akit ez érdekel. Később több hasonló előadás-sorozatot szeretnénk szervezni az egyetemen, mert a diákok így szocializálódnak és lesznek a kultúra iránt nyitott értelmiségiek.

– Összességében számomra úgy tűnik, hogy az ön nemzetközi és felsőoktatási kutatási tapasztalataira építve itt egy igen korszerű, az európai és az egyesült államokbeli fejlődési eredményeket adaptáló intézmény kialakítására vannak tervek.

– Igen, így van. Nem tettem mást, mint elolvastam a Kecskeméti Főiskola 2010-ben megfogalmazott intézményfejlesztési stratégiáját, amiben az van, hogy olyan egyetemet szeretnénk kialakítani, amely nemzetközi szinten is ismert. Ahhoz, hogy nemzetközileg tudjanak rólunk, rengeteget kell dolgozni. Nagyon oda kell tennie magát sok-sok embernek ahhoz, hogy elmondhassuk, nemzetközileg is tudnak rólunk. Ha már 2010-ben ez volt a terv, akkor most, 2016-ban sem lehet lentebb adni, és itt az ideje, hogy meg is csináljuk!

Kanalas Imre

Kecskemét város fejlődésének stratégiai irányai

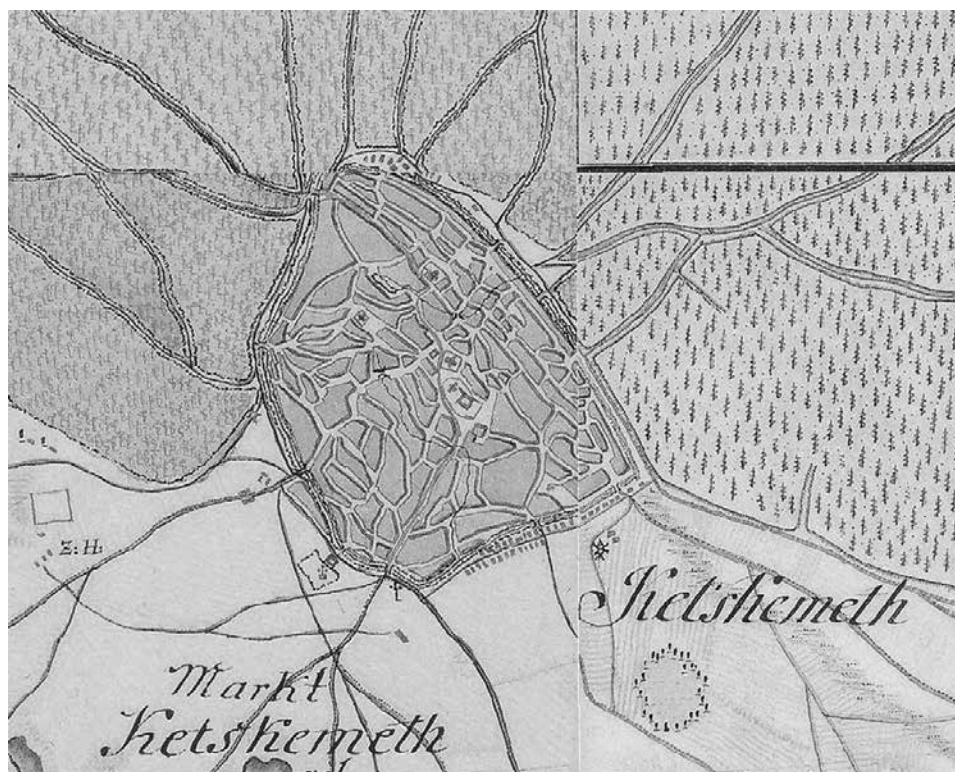
Ahhoz, hogy Kecskemét napjainkban zajló településfejlesztési törekvéseit megérthessük, sok más tényező mellett nélkülözhetetlen a város múltjának, fejlődéstörténetének ismerete. Szemléltetni szeretném, hogy melyek voltak azok az okok, melyek elindították Kecskeméten a tudatos városrendezési, szabályozási és fejlesztési folyamatokat, s ezeknek milyen hatásai lettek a város szerkezetére, funkcionális övezeti kialakítására, a város épített környezetére és arculatára. Külön fejezet keretében szeretném bemutatni, hogy napjainkban Kecskemét milyen belső (pl. a népességszám és a város területének növekedése, infrastrukturális hiányosságok, változó gazdasági és társadalmi igények), illetve külső kihívásokkal (globalizáció, a városok között a befektetőkért és forrásokért folytatott egyre élesedő verseny, klímaváltozás stb.) szembesül, s ezekre milyen válaszokat kíván megfogalmazni, annak érdekében, hogy – az épített és kulturális örökségünk megóvása mellett – városunk hosszú távon is versenyképes, fenntartható és élhető maradjon.

A tudatos városfejlesztés kezdetei és kiváltó okai

Kecskemét a Duna–Tisza közti Homokhátságon – a sívó homok és a jobb termőhelyi adottságú löszös területek határvonalán – megtelepedve, évszázadokon keresztül minden természeti akadálytól (pl. folyóvölgyek, tavak, hegyek) mentesen terjeszkedhetett. A város szerkezetének alakulása – különösen a város kialakulásának első évszázadaiban – sokkal inkább baráti, vagy kompromisszumokkal tűzdelt megegyezések, esetleg emberöltőn át húzóó civakodások eredményeként fejlődött, sem mint tudatos szabályozások és átgondolt fejlesztési elgondolások mentén. Ez jól tükröződött Kecskemét városalaprajzában, ami egy középkori eredetű halmazrendszerű, szabálytalan beltelkű elrendezést mutatott (2. *ábra*). A társadalmi igények által irányított, s a jellemző gazdálkodási módot tükröző térbeli szerkezetének időnkénti bővülése – egészen a XVIII. század végéig – általában koncentrikus formában ment végbe.¹ Kecskeméten a sajátos táji hatásnak köszönhetően a város északnyugati, északi részén, a homoktalajon szőlőskertek állták útját a szabad terjeszkedésnek.

---

1 Juhász István: *Kecskemét Város Építéstörténete*, Kecskeméti Füzetek 8., Kecskemét 1998, 362. p.

1. ábra: Kecskemét jellemző halmazos városlaprajza

A halmazos alaprajzi kialakítás mellett Kecskemét településszerkezetének egyik érdekessége, hogy fejlődésének évszázadai alatt nem igazodott a szomszédos településeken megfigyelhető „kétbelters” kialakításhoz. Amíg Nagykőrösön és Cegléden a kétbelters kialakításra jellemző módon a belső lakóövezet teljesen különvált a gazdasági udvartól, addig Kecskeméten ezt a funkcionális elkülönülést nem láthatjuk. Ez azt jelenti, hogy a városban a lakóházaktól nem különültek el a gazdasági funkciók biztosítására szolgáló épületek, mint a kamrák, sütőházak, istállók, setés- és tyúkólak, műhelyek, kocsiszínek, vermek és pincék. Nagy gondot jelentett, hogy a szűk városközponton kívüli területeken a lakóházak és a gazdasági létesítmények nagy összevisszaságban álltak, az utcaszerkezet átgondolatlan volt, a telkek nem voltak kijelölve, kerítések nem épültek és nagy volt a beépítés sűrűsége. Ez utóbbi sajátosság még markánsabb lett az évszázadok folyamán azokban az időszakokban, amikor a város népessége gyarapodott. Ekkor általános gyakorlat volt, hogy a nagyobb telkeket még tovább osztották annak érdekében, hogy a város „védművét” képező – sövényrel és tövises faágakkal járhatatlanná tett – árokrendszeren belül tudják tartani a város polgárait. Ez a sűrű beépítés azonban elősegítette nemcsak a tűzvészek kialakulását, de a járványok terjedését is.

biztosítani. A városi Magisztrátus, főleg a nagy tűzvézsek tapasztalatai alapján, fontos helyre sorolta a beépítés sűrűségének csökkentését is. Intézkedései során 1794 és 1801 között 296 lakóházat bontatott le, majd tulajdonosaik ugyanennyit építhettek fel, a házhelyosztási terv alapján kijelölt portákon⁴. Ezek az új osztások a Halasi, a Mezei és a Csongrádi kapuk előtt alakultak ki. A folyamatosan emelkedő népességszám (1787-ben 22.626 fő, 1851-ben már 39.834 fő) azonban szükségessé tett újabb telekalakításokat, így házhelyként értékesített területek alakultak ki a Halasi kapun kívül, a Rávágy téren (1817), a „Muszáj” (1819), majd legjelentősebb beavatkozásként a Máriaváros területén (1828)⁵ (3. ábra).

A döntések már abban az időszakban is sok vitát váltottak ki, hiszen a külterületeken kialakított új építési telkek, egyrészt a város alacsonyan fekvő területein létesültek, melyek az év nagy részében (csapadékos évszakokban) az utak állapota miatt nehezen voltak megközelíthetőek, a házak falai pedig állandóan nedvesek, penészesek, vagyis egészségtelenek voltak, másrészt a külterületi terjeszkedés nem ösztönözte a polgárvárosokra jellemző zártos, esztétikai szempontból kívánatosabb utca- és városkép kialakulását.

A felsorolt beavatkozások ellenére 1812-ben, 1813-ban, 1818-ban és 1819-ben is pusztító tűzvézsek alakultak ki a városban. Az 1819. április 2-án tomboló tűzvész (leégett többek között 419 ház, 7 malom, 2 kaszárnya, a barátok temploma és a ferencesek zárdája) után a városi Magisztrátus nagy gondot fordított az utcák szabályozására. Ez a rendezés a város utcáit forgalmuk nagysága szerint három csoportba sorolta. Az első csoportba tartoztak az országutak bevezető szakaszai, melyeknek szabályozási szélességét 12 ölben (22,75 m) határozták meg. A második csoportba a közönséges utak tartoztak, s ezeket 6 öl (11,37 m), míg a harmadik csoportba tartozó, a lakóházak közötti „köz”-ök szélességét 4 ölben (7,58 m) határozta meg. Kikötötte még azt is a rendelkezés, hogy az utak szélessége ne változzon, és amennyire csak lehet, egyenes legyen.⁶

Kétségtelen, hogy ebben az időben a városi tanács sokat foglalkozott az építés szervezésével, a beépítés sűrűségének csökkentésével, ugyanakkor ezek a beavatkozások inkább szolgálták a tűzvézsek elhárítását és a közbiztonság erősítését, mint a mai értelemben vett átfogó városrendezési és -fejlesztési feladatok ellátását. A XIX. század első évtizedeiben folytatott városrendezési, szabályozási gyakorlat meghatározó módon nem tudott hozzájárulni a város térbeli szerkezetének jelentősebb javításához, igényesebb városkép kialakításához (bár kétségtelen, hogy ekkor fejeződött be a Nagytemplom /1806/ és a Görögkeleti templom építése /1829/, a régi városháza főhomlokzati részének bővítése és a Czollner téri lovarda 1818). Ehhez hiányoztak például az átfogóbb rendezési elgondolások felvázolására alkalmas térképek. Az első ilyen jellegű munka csak 1820 és 1832 között készült el (két részletben) (4. ábra).

4 Tűzi inspektorok jelentései 1797–1825. Végh János inspektor jelentése 1801. nov. 2-án.

5 Bende László: *A kecskeméti szőlő- és gyümölcsstermelés fejlődéstörténete*. Kecskeméti Közlöny Nyomda és Lapkiadóvállalat. 1929. 286. p.

6 Juhász István: *Kecskemét Város Építéstörténete*, Kecskeméti Füzetek 8., Kecskemét 1998, 362. p.

4. ábra: Kecskemét városa a XIX. század elején

Csányi János szenátor kezdeményezte 1840-ben, hogy a városrendezés mindenki által előre látható elveit minél gyorsabban dolgoztassa ki a város. A település fejlődése is egyre inkább megkövetelte az általános rendezési terv megfogalmazását.⁷ Az új igények hívták életre 1848. július 5-én az ún. „Szépítési Bizottmányt”, melynek legfőbb feladata, hogy olyan szabályozási tervet (elgondolást) dolgozzon ki, amely hosszabb távra is „zsinórmértékül” szolgálhat.⁸

Kecskemét vezetőiben és lakosságában egyre erősebb lett a törekvés, hogy a település igazi nagyvárossá váljon, ennek ellenére még a XIX. század közepén is inkább egy óriásfalú képét mutatta Kecskemét, holott csaknem 4000 házával és 40 000 lakosával az ország harmadik legnépesebb települése volt Pest és Debrecen után.⁹ A városban ekkor szép épületet, emeletes házat alig lehetett találni, az épületek rendezetlenül helyezkedtek el, csak a merőleges utakat jelölték ki, igényesebben kialakított utcája még a belvárosban sem volt, utcái kövezetlenek, porosak, sárosak, gondozatlanok voltak. Szabálytalan alakú főtéren elhelyezkedő, igénytelen külsejű városházája szinte jellemzője volt a város fejlettségének.¹⁰ A kor városvezetői és építőmesterei tisztában voltak azzal, hogy nagyobb építkezésekhez alkalmas építőanyagok csak korlátozottan állnak rendelkezésre Kecskemét környékén. A többemeletes, időtálló, és statikai szempontoknak is megfelelő, „szilárd” építőanyagok biztosítása, illetve a városba történő olcsó eljuttatása a város további fejlődésének meghatározó kérdése lett. A telepü-

7 BKML IV. 344. Szabályozás 1842. F. 9. N. 85.

8 Közgyűlési jk. 1848. VII. 5.

9 BKKM múltjából II. kötet. 1979. 671. p.

10 Iványosi Szabó Tibor: *Kecskemét gazdasága és társadalma a polgári forradalom előtt*. Bács-Kiskun Megyei Levéltár. Kecskemét. 1991. 144. p.

lés vezetői fontosnak ítélték, hogy az építkezésekhez szükséges téglá és cserép is megfelelő mennyiségben rendelkezésre álljon, így a Magisztrátus megengedte a magánosok tégláégetését is. A tégláégetők telepei a Halasi úttól az Izsáki útig félkörívben vették körül a várost (1872-ben már 40 tégláégető működött a településen), de az előállított téglá kevés és rossz minőségű volt, így az elkövetkező években a minőségi és mennyiségi igények kielégítése érdekében több téglagyár (Matkói út, Szent László krt., Városföld Góztéglagyár, Máriahegy téglá- és cserépgyár) is megnyitotta kapuit a településen.

A XIX. század elején világossá vált, hogy a nagyvárosi törekvések elérése, a kereskedelem és az ipar előmozdítása érdekében Kecskemétnek elsősorban a közlekedést kell fejlesztenie. A város vezetői ezért támogatták a Tisza szabályozását (1846), a Duna–Tisza-csatorna létrehozását (1834 és 1845), a közutak, valamint az 1840-es évek közepétől a várost érintő vasútvonalak építését.

Ebben az időszakban a város gazdasági alapját még mindig a mezőgazdasági termelés és az állattenyésztés adta. A várost több kilométer szélességben szőlőskertek, gyümölcsösök és veteményesek vették körül, távolabbi kötöttebb talajú földeken pedig gabona-, kukorica- és burgonyatermesztés folyt. Fejlett volt az állattenyésztés, különösen a szarvasmarha-, sertés-, juh- és baromfitartás. A nagyipart egy-egy kisebb szesz- és ecetgyár, több tégláégető és szárazmalom képviselte, ennél jelentősebb volt a kézműipar, melyben 56-féle iparágban csaknem 1200 iparos dolgozott, amely nemcsak a város, hanem a környező települések igényeit is kielégítették. A város főbb kereskedelmi termékei a gyümölcs, gabona, bor, marha, juh, baromfi, nyersbőr, gyapjú és a különböző kisipari termékek voltak. A kereskedelmi élet öt országos vásáron, két hétig tartó juhvásáron, a heti vásárokon és a város 56 boltjában bonyolódott le. A jellemző adatok ellenére a kereskedelem méretei mégis jelentősen elmaradtak Szeged, Debrecen, vagy éppen Baja forgalmától. Az országban 1820-ban nyilvántartott 138 piaci központ között Kecskemétet csak a másodrendűek közé sorolták¹¹. Kecskemét gazdasági fejlődését hátráltatta, hogy a XIX. század első felében a városban nem működött bank, amely segíthette volna az ipar és a kereskedelem felvirágzását. A városnak kevés közigazgatási intézménye volt, minthogy megyei funkciókat nem látott el.¹²

A kulturális viszonyokat jól jellemezte, hogy kevés volt az iskola a városban. Két gimnáziumban (református 1560 óta, piarista 1712 óta) és kevés elemi iskolában folyt az oktatás. A tanulók száma alig haladta meg a 2500-at. A városiasodásra való törekvést jellemezte, hogy 1820-tól fürdőház, 1833-tól színház (Korona vendégfogadó udvarán), 1841-től pedig nyomda működött a városban, melynek volt kaszinója, négy kávéháza és ugyanennyi nagyobb vendéglője.¹³ Ebben az időszakban a jelentősebb építkezések közül kiemelkedik az Ortodox templom (1824–1829) és a Református Ókollégium (1830–1834) építése.

11 Iványosi Szabó Tibor: *Kecskemét gazdasága és társadalma a polgári forradalom előtt*. Bács-Kiskun Megyei Levéltár. Kecskemét. 1991. 144. p.

12 BKKM múltjából II. kötet. 1979. 671. p.

13 Antalffy Gyula: *Reformkori magyar városrajzok*. Panoráma. Budapest, 1982. 438. p.

Az 1848–49. évi szabadságharc eseményei, majd a megtorlás évei nem kedveztek sem a gazdaság, sem pedig a nagyobb városfejlesztési és -rendezési feladatok megvalósításának. Ezek a munkák csak 1861-től tudtak folytatódni. Néhány felekezeti építkezés mellett (Evangélikus templom, Zsinagóga) megindulhatott a város területének és telkeinek részletes felmérése is.¹⁴ Az elvégzett átfogó felmérési és szabályozási munkáknak köszönhetően (amely már a közlekedésre kiterjedő feladatokkal is foglalkozott) 1873-ra elkészült szabályozás az „Építkezési Szabályrendelet” címet viselte¹⁵, amely 1875-re nyerte el végleges formáját. Ez a szabályozás csupán öt évig maradt érvényben, mert a közgyűlés 1880-ban új szabályrendeletet alkotott¹⁶, amely – ugyan többszöri módosítással, de – 27 évig volt érvényben.

Az 1880-as évektől kezdődő időszakot méltán nevezhetjük Kecskemét „aranykorának”. Az országban stabil politikai viszonyok uralkodtak, jól szervezett volt a közigazgatás, fejlődött a tudomány, s a városfejlődés elől leomlottak olyan gátak (pl. magas védővámok és tilalmi rendelkezések lebontása, a jobbágyok felszabadítása, nagyobb nemzeti önrendelkezés), amelyek segítették a termelőmunka hatékonyságának növekedését, a közlekedés, s ezen keresztül a kereskedelem fejlődését, valamint a gyáripar erősödését. Ebben a korban számos városalakító erő jelent meg a technika vívmányainak köszönhetően (pl. utak, csatornák, vasutak építése, folyók szabályozása, az elektromosság terjedése, közvilágítási rendszerek megjelenése, az iparosítás előretörése).

Kecskeméten a városfejlesztés anyagi alapjait ebben az időben a város és környékének fejlett, magas hatékonyságú szőlő-, gyümölcs- és zöldségtermelésre alapozott kerti kultúrája szolgáltatta. Ehhez járult még a szőlő- és gyümölcs-nagykereskedelem, amely később az ország legnagyobb exportpiacává fejlődött.¹⁷ Ez a nagykereskedelmi tevékenység megfelelően tudta szolgálni az ipari tevékenység fejlődését, valamint a város bekapcsolását az ország pénz- és hitelforgalmába. A város további fejlődése szempontjából szerencsés körülmény, hogy nemcsak az anyagi háttér, hanem megfelelő városvezetők is rendelkezésre álltak a mezővárosok sorából történő kiemelkedéséhez. Lestár Péter (1880–1896) és Kada Elek (1897–1913) polgármesterek 33 éven át tartó vezetői tevékenysége alatt nemcsak gazdaságilag virágoztatták fel a települést, hanem hatalmas lökést adtak a városfejlesztésnek és – a különböző intézmények letelepítésén keresztül – a város kulturális és közösségi életének is. Lestár nevéhez fűződik annak felismerése, hogy a város gazdasági alapját a szőlő- és gyümölcsstermelésre (az új szőlők telepítését elősegítette a hagyományos borvidékeken pusztító filoxérvész), valamint az ágazat piaci pozícióinak és exportlehetőségeinek növelésére lehet és kell alapozni, s ezt a célt kell támogatni a város szerkezetének megfelelő kialakításával. Nagyarányú városrehabilitációs tevékenységbe kezdett, melynek eredményeként 1893-ban lakóházakat (12 db) szanáltatott annak érdekében, hogy az Arany János utca és a Zsinagóga közötti térrészt kinyissa, majd további

14 Közgyűlési jk. 1861. V. 16.

15 Közgyűlési jk. 1873. évi 652. tétel

16 Kecskeméti Lapok: 1880. VIII. 1.

17 Juhász István: *Kecskemét Város Építéstörténete*, Kecskeméti Füzetek 8., Kecskemét 1998, 362. p.

szanalásokkal kialakította a Széchenyi teret és véglegesítette a Kossuth tér alakját is. Ő kezdte meg a Rákóczi út mint reprezentatív felvonulási út kialakításának előkészítését a vasútállomás és a főtér között. Kiemelkedő szervezőmunkájának köszönhető, hogy még a Kecskeméti Takarékpénztári Egylet elnök-igazgatójaként megbízást adott a Takarékpénztár épületének építésére (1874–75), majd – mint már polgármester – nevéhez kötődik a Városházának (1893–1897), valamint a Színház épületének (1895–1896) építtetése is.

Lestár Péter halálát követően munkáját Kada Elek vette át, aki 1897. január 9-én elmondott székfoglalójában „működésének vezérelvét” a város modern haladásában, valamint esztétikai érdekeinek gyors és mielőbbi kielégítésében határozta meg.¹⁸ A vállalt munka elvégzése természetesen korszerű rendezési elvek rögzítését követelte, melynek megalkotása érdekében 1897 februárjában határozatot hozott a közgyűlés. Az elkészítendő szabályozásnak, mint ahogy fogalmaztak: *„a város szépítésére, az utcák és terek célirányos szabályozására és az építkezéseknél szükséges szempontokra kell koncentrálnia”*. A munka nagy lendülettel kezdődött, melynek központi eleme a Rákóczi útnak a – vitáktól sem mentes – kiszabályozása és kialakítása volt. A Szabadság tér és a vasútállomás közötti „ünnepélyesebb” sugárút abból az alapvetésből indult ki, hogy a városba látogatók egy reprezentatív útvonalon érkezzenek be a főtérre. Ennek érdekében megkezdődött a tervezett sugárút tengelyében elhelyezkedő 40 ház lebontása, megteremtve ezzel a lehetőséget olyan – a város arculatát meghatározó, emblematisztikus – épületek megépítésére, mint a Cifrapalota (1902), a Törvényszéki palota (1903–1904), a Leszámitó és Pénzváltóbank (1904), az Úri kaszinó és a Gazdasági Egyesület házai (1910–1913), majd a Városi mozi (1913). A város pezsgését jól mutatja, hogy nemcsak a Rákóczi úton indultak meg az építkezések, hanem a főtér környezetében (Református Újkollégium, Luther-palota, Iparos Otthon) és a város más pontjain is (Művésztelep, laktanyaépítések, belvárosi iskolák).

Kada városépítő munkája mellett nagy figyelmet fordított ipari üzemek Kecskemétre történő telepítésére is. A polgármester közbenjárásának és a városi kedvezményeknek köszönhetően ebben az időben konzervgyár, gépgyár, vasöntöde (a volt kádgyár) és cipőgyár is letelepedett Kecskeméten. Emellett mindkét említett polgármesterünk nemcsak ismerte a vasút gazdasági szerepét, de tisztában voltak azzal is, hogy a város környezetéből történő kiemelkedésében és Kecskemét központi szerepkörének erősítésében kiemelt fontosságú a vasútépítés. Az 1853-ban átadott Cegléd–Kecskemét–Félegyháza szárnyvonal után, 1895 és 1905 között a város segítségével megépült a fülöpszállási, a tiszauzi és a lajosmizsei vasútvonal, amely elősegítette nemcsak a vasút menti települések gazdasági és értékesítési lehetőségeinek fejlődését, hanem ezen területek erősebb kötődését Kecskeméhez is.

Az 1910-es évektől Kecskemét további fejlődését több esemény is nehezítette. Az 1911. július 8-ai földrengés nagy törést jelentett a város életében. Ugyan személyi sérülés nem történt, de sok lakó- és középület (köztük a Városháza, a Törvényszéki és a Luther-palota, templomok, laktanyák stb.) megrongálódott

¹⁸ BKML. IV. 1903-a. Közgyűlési jk. 1897. jan. 9.

(1269 házban keletkeztek károk, ez az összes épület 28%-át jelentette), károk keletkeztek a város malmaiban és gyáraiban is. A kárt mintegy 8 millió koronára becsülték, s bár a város kapott államkölcönt, illetve a nagyobb városok (Szeged, Debrecen, Kiskunfélegyháza, Kolozsvár) is segítő kezet nyújtottak, a rengés miatt sok korábban tervezett beruházás elmaradt (korszerű vízvezetékrendszer kiépítése, vásárcsarnok építése, víztorony és Rákóczi-emlékmű építése). Kada Elek 1913-ban bekövetkezett halálával lelassultak a városi építkezések, így egy „óriás faluba zárt városmag” maradt Kecskemét főtere.¹⁹ A nagyvárosi arculat nem tudott továbbterjedni a lakóövezetekre, s a falusi képet még inkább erősítette a város északi, keleti, déli és délnyugati peremén kialakuló új, lakhatási célokat szolgáló telepek (pl. Mária-, Budai-, Vacs- és Szolnokihegy, Alsószéktó, Rendőrfalu).

Az első világháború (bár hadműveletileg a város területét nem érintette) végleg lezárt egy fejlődési időszakot a város életében, amely ugyan jelentős eredményeket hozott a városiasodás tekintetében, a település jellemző alapszerkezetét, utcahálózatát – a főter övezetén kívül – nem tudta érdemben módosítani. A város lakóövezeteinek térbeli terjeszkedése és az új övezetek alacsony infrastrukturális kiépítettsége azonban a későbbi korokra számos problémát (nagy fejlettségbeli különbségek az egyes városrészek között, szilárd burkolatú utak kiépítésének igénye, különböző funkciójú területek keveredése, magas városüzemeltetési költségek stb.) származtatott tovább.

A két világháború közötti ipari fejlődés (új szeszgyár, Platter-féle konzervgyár, mezőgazdasági gépgyár) és a város lassú funkcionális átalakulása az 1930-as évekre Kecskemét népességének foglalkoztatási szerkezetét (jelentős mértékben növekedett az iparban, a kereskedelemben és a közlekedési ágazatban dolgozók száma) és övezeteit is átalakította. Az említett változások a városszerkezetben is átalakulási folyamatokat indítottak el (5. ábra).

A városfejlesztés irányai ezekben az évtizedekben a józan praktikumot s a város gazdasági igényeinek kiszolgálását követték. A folyamat pedig az eddigi agrárvárosi fejlődés irányából egy modernebb, nagyobb szervezetségű ipari-agrár város kialakulása felé kezdett mutatni. A folyamatosan emelkedő lakosság-szám miatt (1900-ban 46 059 fő, 1930-ban 58 169 fő) a város jelentősen túlterjeszkedett az egykori árokrendszer (amit leginkább a nagykörút futásával lehetne azonosítani) nyomvonalán. Megállapítható, hogy ezen a megnagyobbodott belterületi részen kezdődhetett el a korszerűbb városszerkezetre jellemző új övezetek kialakulása, itt jöttek létre a keleti és déli irányban elhelyezkedő iparterületek, pályaudvarok és az azokat kiszolgáló raktárak.

A város belsőbb övezetei is tovább formálódtak. Megépült a Megyeháza (1923–1925), a Tanítóképző Főiskola épülete (1930), a Postapalota (1930–1931) és a Piarista Iskola (1930–1933). A főter körül kialakultak a térfalak, melyek földszinti részén üzletsorok jöttek létre. Ezt a szerves fejlődési ívet szakította meg a második világháború, melyet követően a város a hagyományaitól és adottságaitól teljesen eltérő, másfajta fejlődési út bejárását kezdte el.

¹⁹ Juhász István: *Kecskemét Város Építéstörténete*, Kecskeméti Füzetek 8., Kecskemét 1998, 362 p.

5. ábra: Kecskemét területi képe az 1930-as években

A II. világháborút követő fejlődés új irányjai, változó városszerkezet

A II. világháborút követően – más hazai településekhez képest is – jelentősebb változások játszódtak le Kecskemét életében. Az események háttérében két olyan közigazgatási változtatás állt, melyek alapvetően átrajzolták a település eddigi szerves fejlődését. Az 1950 és 1954 között zajló közigazgatási határrendezés következtében 9 önálló községet csatoltak le Kecskemétről, így a város közigazgatási területe negyedére, 45 860 kat. holdra csökkent. A közigazgatási határrendezés elindulásának évében egy újabb nagy hatású esemény is bekövetkezett a város életében. A közigazgatási reform keretében 1950-ben Kecskemét az újonnan kialakított Bács-Kiskun megye székhelye lett. Ez a státus nemcsak új fejlesztési lehetőségeket jelentett a település számára, de új feladatkörök ellátását is, amely döntő hatást gyakorolt a város szerkezetére.²⁰

Magyarországon már 1951-ben elvégezték a hazai településállomány fejlesztési szempontú kategorizálását. Kecskemét I. osztályú, országos jelentőségű besorolást kapott másik 74 település mellett. Az országos jelentőségű 75 telepü-

²⁰ Gutai Mátyás: *Kortárs építészek Kecskemétről. Juhász István.* Kecskeméti Füzetek 15. Kecskemét. 2005. 14-41. p.

lés mindegyikére átfogó rendezési tervet készítettek. Ebben kijelölték a leendő ipari üzemek helyét, valamint az üzemekhez kapcsolódó lakás- és kommunális fejlesztések telepítését is.²¹ A tervszerű és gyors ütemű fejlesztések csak 1957 után valósulhattak meg, mert csak ekkorra sikerült megfogalmazni a fejlesztések irányait meghatározó várospolitikai elgondolásokat. Ezeknek két fontos célja volt. Egyrészt fel kellett számolniuk a többi megyeszékhelyhez képest tapasztalható infrastrukturális és fejlettségi elmaradottságot, valamint biztosítani kellett az egyre növekvő kecskeméti lakosság (1949-ben 61 730 fő, 1960-ban 71 226 fő) alapvető igényeinek kielégítését.

Az 1960-as, 1970-es évekre Kecskemét fokozatosan, funkcionális és térbeli-hálózati értelemben is valódi várossá, irányító-szervező központtá vált. Ezen új funkciók révén is alapvetően megváltozott a város társadalmi-foglalkozási szerkezete. Ebben az időszakban indult meg a város – esetenként erőltetett – iparosítása, s ellentmondásoktól sem mentes gyors urbanizációja, növekedése. Az elsősorban mennyiségi mutatókkal mérhető, de hatalmas erejű és dinamikájú változások szinte szétfeszítették a korábbi városfejlődési kereteket. Ennek az esetenként nem mindig átgondoltan és tervszerűen történt nagyvárosias fejlődésnek kedvezőtlen hatásai, ellentmondásai a későbbi városfejlesztési feladatokra is hatással voltak.²²

A nagyléptékű beavatkozások érdekében négy évtized alatt három általános városrendezési tervet kellett készíteni. Az elsőt 1959-ben, a következőt 1967-ben hagyta jóvá az akkori Megyei Tanács, míg a harmadikat már a Városi Tanács fogadta el 1981-ben.²³ A jelzett rendezési tervek pontosan kijelölték – az adottságok figyelembevételével – a város funkcionális egységeinek (ipartelepek, lakóövezetek, parkok, sporttelepek, egészségügyi intézmények, temetők, szeméttelep stb.) legoptimálisabb helyét. A terv ajánlásainak megfelelően kezdődött el a város keleti és déli részén az ipari üzemek, tanácsi vállalatok, a kereskedelem, a kommunális és közlekedési célú egységek letelepítése. Az iparterületek kiterjedése a nyolcvanas évekre meghaladta az 1000 ha-t. Az erőteljes iparosítás hatására folyamatos volt a városba költözés, ami nyomasztóvá tette a lakáshiányt. Ennek kezelése érdekében új lakótelepek (Árpádváros, Széchenyiváros, Hunyadváros, Műkertváros stb.), illetve tömbházak (pl. OTP, vagy régebben „Fehér Ház”, Aranyhomok Szálló, Lordok Háza) alakultak ki, melyek építése során – az adott kor sajátos politikai viszonyai között – nem mindig vették/vehették figyelembe az értékmentés lehetőségét, szükségességét, az épített környezet történelmi hagyatékait, vagy éppen az egységes városarculat kialakítását szem előtt tartó kívánalmakat.

Az ipari területeken és a lakóházakon kívül a hetvenes-nyolcvanas évektől a harmadik nagy városarculatot formáló elemmé a közintézmények váltak.

21 Hajdú Zoltán: *A településpolitika „szocialista” modelljének kialakítása Magyarországon (1949–1951)*. In: *Tér-idő-társadalom. Huszonegy tanulmány* Enyedi Györgynek. Szerk.: Tóth J. Pécs: MTA Regionális Kutatások Központja, 1990. 157–169. p.

22 Csatári Bálint: *Kecskemét város történelmi fejlődésének néhány tanulsága*. Kézirat 4. p.

23 Megyei Tanács 1959. XII. 21. 691/1959. sz. határozata; Megyei Tanács 1967. IX. 27. 27/1967. (IX. 27.) sz. határozata; Városi Tanács 1981. IV. 8. 7/1981. sz. határozata.

A kormány 1971-ben fogadta el az Országos Településhálózat-fejlesztési Konceptiót, amely központilag elkülönítette az országos jelentőségű centrumokat. Kecskemét ekkor felsőfokú központ besorolást kapott, amely szükségessé tette a meghatározott közintézmények kiépítését és újabb betelepülést indított el (1970-ben a város lakosságának száma: 84 482 fő, 1980-ban 96 882 fő, míg 1990-ben már 102 516 fő). Az új intézmények egy része városközponti elhelyezést igényelt, ezért a történelmileg kialakult főteret nyugati irányba bővítették, létrehozva a város új közigazgatási (pl. Megyeháza, Rendőr-főkapitányság), kulturális (Művelődési központ) és kereskedelmi (áruházak, bankok, utazási iroda stb.) központját. A belváros átalakítása mellett, a minőségi fejlődés jegyében, főiskolák létesültek, valamint egyedi művészeti, kulturális és múzeumi intézmények sora települt a városba. Megindul a város térbeli növekedése, szuburbanizációja, jellegzetes kertvárosi kerületek létesülnek, jelentősen átalakul a külterület is.

Erősödött a város térbeli gazdasági hatása, és funkcionális szerepköre is (új megyei kórház). Körülbelül 150-200 ezres, a vonzáskörzetében élő népesség számára vált igen fontos – naponta/hetente felkeresett – városi központtá, s mint megyeszékhely, csaknem félmillió lakos igazgatási centrumává. A korábban is fontos kereskedelmi, piaci, szállítási és szolgáltatási funkciói gyorsan – részben már vállalkozási alapon is – fejlődtek. Ezzel a fejlődési dinamikával azonban nem nagyon tudott lépést tartani a műszaki infrastruktúra fejlesztése, illetve több területen az intézményrendszer bővítése sem.

A felmerülő társadalmi és gazdasági igények, illetve a megvalósítható lehetőségek közötti különbségek hatására a városfejlesztés vonatkozásában is növekedett a belső feszültség, kezdtek egyre élesebben kirajzolódni azok a térszerkezeti, rendezési konfliktusok, melyeket csak városméretű rekonstrukciókkal, beavatkozásokkal lehetett (vagy lehetett volna) kezelni. A növekvő lakhatási igények, a közigazgatási intézmények elhelyezésének kérdései, valamint az egyre fejlődő ipar területigénye feszegetni kezdte a város elavult térbeli szerkezetét. Az erőteljesen jelentkező új folyamatok veszélyt jelentettek a város kialakult térbeli szerkezetére, építészeti örökségére és a település arculatára is, hiszen 1981-ig az egykori mezővárosok korszerűsítésének egyetlen eljárásaként a teljes szanálásos, „kötetlen újjáépítés” módszerét alkalmazták, amely egyes vélemények szerint diszharmoniót, más, karakteresebb megfogalmazások szerint, maradandó károkat okozott a település szerkezetében és képében.²⁴

Feszítő problémaként jelentkezett a lakó- és ipari övezetek keveredése, a város túlzó funkcionális egyközpontúsága, a lakásállomány minőségi és mennyiségi elégtelensége, a fő közlekedési utak városközponton történő átvezetése (1976-ig 26 utca forgalma érkezett a főtérre), a közúthálózat állapota és annak hiányosságai (a belterület lakóövezeteiben 45 km burkolat nélküli út volt), az erőltetett lakásépítések következtében kialakultak településképi diszszonanciák, alacsony

---

²⁴ Éppen ezért előremutató volt az 1981-ben elfogadott (majd többször módosított) városrendezési terv, azt javasolta, hogy az egykori halmaztelepülés emlékéit hordozó értékes városalaprajz, valamint a különböző stílusjegyeket mutató polgári lakóházak és a szép utcaképek kapjanak védelmet. Városi Tanács 1981. IV. 8. 7/1981. sz. határozata.

volt a közművesítettség foka, az infrastruktúra követő jelleget mutatott (ami elmaradt a gazdasági és társadalmi igényektől, különösen a víz- és csatornaellátottság, illetve szennyvízkezelés területén), s hiányoztak a városból a zöldfelületek és parkok.

Nem szabad azonban elfeledkeznünk arról sem, hogy a kultúra, az oktatás, az egészségügy és a lakosság ellátását szolgáló kereskedelem és az infrastrukturális ellátottság területén óriási hátrányokat kellett ledolgoznia Kecskemétnek a többi megyeszékhellyel szemben. Számos területen komoly előrelépéseket sikerült elérni (gazdaságfejlesztés, oktatási hálózat kiépülése, egészségügyi ellátórendszer fejlesztése, kereskedelmi ellátottság javulása, kulturális és tudományos intézmények letelepítése), míg más területeken a hátrányok ledolgozása a későbbi évtizedekre maradt.

A rendszerváltás utáni évek folyamatai, új városfejlesztési kérdések

A rendszerváltás szinte teljes politikai, gazdasági, tulajdoni, szervezeti és társadalmi átalakulása nagyrészt felszínre hozta a város korábbi fejlődésbeli és működési ellentmondásait. Kecskemétnek olyan változásokkal, kihívásokkal kellett szembenéznie, melyek egyrésztől az örökölt – és részben a mezővárosias múltból következő – hiányok (pl. infrastrukturális, kulturális, ellátási, innovációs) felszámolásának igényéből, másrészt a jelentős gazdasági és – ezzel összefüggésben – társadalmi átalakulásából, harmadrészt pedig a folyamatosan változó külső (politikai, közigazgatási, gazdasági, tervezési) környezetből adódott.

A XX. század utolsó évtizedében a gazdaság termelőszektora átalakult, létrejött az új önkormányzatiság, újraformálódott a város gazdasága és kialakult egy új vállalkozói réteg (melynek egy részét már a külföldi befektetők adták), stabilizálódott a várost ellátó intézményrendszer, valamint több száz szakmai, civil és egyházi szervezet alakult újjá.

Az 1990-es években végbemenő gazdasági, szerkezeti és tulajdoni változások, a fokozatos javuló jövedelemtermelő képesség, az élénk vállalkozói szellem és az innovatív fejlődőképesség ellenére időbe telt a város gazdasági talpra állása. A kilencvenes évek elejét jellemző gyárbezárások nyomán kialakult „ipari-termelési vákuumot” hamarosan a külföldi működő tőke „óvatos” beruházásai kezdték betölteni. A kilencvenes évek elején olyan neves cégek jelentek meg a városban, mint a Knorr-Bremse, a Phoenix Mecano és a Thyssen, majd az évtized második felében folytatódott a külföldi vállalatok betelepülése, illetve új hazai cégek alapítása (pl. Digital Disc Drivers Kft., Thomas and Betts Kft., CabTec Kft., Fornetti Kft.). A rendszerváltást követő évtizedben a gazdasági ágazatok tekintetében Kecskeméten egy viszonylag arányos struktúra formálódott, melyben a meghatározó szerepet a gép- és elektronikai ipar játszotta, de Kecskemétnek sikerült – ha kisebb súllyal is – megőriznie a hagyományos élelmiszeripari szerepét is. Itt kell megemlíteni, hogy a város évszázadokon keresztül tradicionálisan fontos gazdasági ágazatának, a mezőgazdaságnak – részben az élelmiszer-feldolgozó kapacitások válsága, illetve a külpiaci viszo-

nyok romlása miatt – a pozíciója jelentősen romlott. Átalakult a birtokstruktúra és az üzemi szerkezet is.

Kecskemét térbeli szervező, ellátó funkciói eközben tovább bővültek, közlekedési helyzete is javult, 1988-ban elérte a város északi határát az M5-ös autópálya (2 sávon), amelynek 4 sávra bővítése és a város déli részéig történő kialakítása 1996-ra, majd továbbvezetése Kiskunfélegyháza felé 1998-ra következett be. Kecskeméten több funkció (pl. nagykereskedelem, ipar, logisztika, felsőoktatás, egészségügy) esetében is olyan erősödést figyelhettünk meg, melyek hatással voltak településhálózati szerepkörére.

A helyi társadalom jövedelemviszonyai alapvetően megváltoztak, s e folyamattal párhuzamosan mind az egyének szintjén, mind pedig az egyes városrészek közötti ellátottsági, lakókörnyezeti, infrastrukturális és életminőségbeli különbségek fokozódtak. A város átépülése erőteljes volt, folyamatosan növekedett az építési kedv, de a kilencvenes és kétezres évek folyamán egyre növekvő társadalmi igények gyakran feszegették nemcsak az önkormányzat pénzügyi lehetőségeit, hanem a megőrzendő s értékeket hordozó hagyományos térbeli kereteket is.

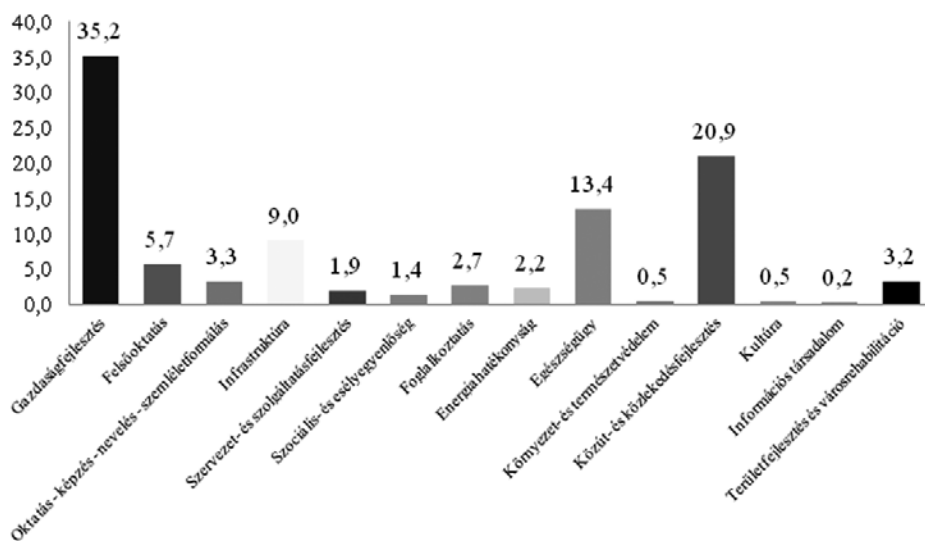
Új igények fogalmazódtak meg a társadalom részéről a várostest további jelentős növelésére, ami szemben állt a belterület minőségi fejlesztésének szükségességével (városi alközpontok kiépítése, a belváros fejlesztése, a lakóövezetek modernizálása), valamint csatolt településrészek (pl. Katonatelep, Hetényegyháza, Kadafalva) kielégítő színvonalú lakóövezeti infrastrukturális fejlesztésével. Hasonlóan nagy kihívásként jelentkezett a volt laktanyák hasznosítása, hisz kiürülésükkal, romló műszaki állapotukkal, kiterjedésükkal és városon belüli elhelyezkedésükkal egyrészt állandó problémahalmazt, másrészt óriási fejlesztési potenciált jelentettek.

Kecskemét sajátos településszerkezetéből adódóan a megfelelő funkcionális szerepkör meghatározása, a szabályozottság biztosítása, a különböző szolgáltatások minőségének garantálása és a városüzemeltetés egyre növekvő költségei miatt külön figyelmet kellett fordítani a város zártkerti és tanyás övezeteire, ahol jelentős számú lakosság (1990-ben 12 038 fő, 2001-ben 13 974 fő, 2011-ben 17 279 fő) élt. A város zártkerti és tanyás területei a rendszerváltás után mind tulajdonosi szerkezetükben, mind hasznosításukban, mind szabályozási minőségükben, mind az e területeket érintő lakossági igényeket illetően alapvetően megváltoztak. A zártkertekben – településfejlesztési értelemben – jelentős konfliktusok voltak tapasztalhatók (melyek napjainkra sem oldódtak meg teljesen). Ezek egy része a funkcionális jelleg megváltozásából adódott, hiszen az elmúlt évtizedekben – a mezőgazdasági művelés mellett, illetve helyett – jelentősen erősödött a kertészek lakójellege, amely a gazdálkodók és az újonnan érkezők között okozott feszültséget.²⁵ A problémák másik forrása a telekméretből, illetve a közterületek kiszabályozásának hiányából, valamint a lakhatáshoz szükséges elégtelen infrastrukturális feltételekből s a számottevő környezeti terhelésből adódott.

²⁵ Kecskemét Városfejlesztési Konceptiójának módosítása 2007. Kecskemét. 52. p.

A rendszerváltás óta eltelt időszak központi kérdése nem csak a „hogyan tovább?“, hanem a „milyen minőségben?“ volt. Kecskemétnek szembesülnie kellett a befektetőkért és fejlesztési forrásokért egyre erőteljesebben kibontakozó városversennyel. Kecskemétnek elemi érdeke volt, hogy megfelelően tudja pozicionálni a települést és térségét, s megszerezze azokat a regionális irányító és fejlesztési pozíciókat, melyek képesek lehetnek új dinamikát biztosítani a város további fejlődéséhez.²⁶ Elsősorban az oktatás (felsőoktatási szerepkör bővítése), a szakképzés, a kereskedelem, a gazdaságfejlesztés, az egészségügyi ellátás, valamint a logisztika terén mutatkoztak új lehetőségek, ahol Kecskemét jelentős eredményeket könyvelhetett el.

Időközben Magyarország az Európai Unió tagországává vált, amely – a rendelkezésre álló fejlesztési forrásoknak köszönhetően – új kapukat nyitott meg a település további fejlődése előtt. Az önkormányzat, valamint a város intézményei, szervezetei és vállalkozásai jól éltek a lehetőséggel, hiszen a 2004-es uniós csatlakozás és 2015. április vége között 1649 db uniós finanszírozású pályázatot nyertek el, mintegy 120 milliárd forint értékben, melynek felhasználásával közel 178 milliárd forintnyi beruházást valósítottak meg a projektgazdák a legkülönbébb fejlesztési területeken (6. ábra).²⁷

6. ábra: Az uniós támogatások tevékenységi területek közötti megoszlása (2004–2015)
(Forrás: Kecskemét Megyei Jogú Város Önkormányzata Gazdasági Programja 2015–2020)

A beruházásoknak köszönhetően olyan ágazatokban és tevékenységi területeken (pl. infrastruktúra-fejlesztés, közút- és közlekedésfejlesztés, felsőoktatás, egészségügy, területfejlesztés és városrehabilitáció) is sikerült látványos eredményeket elérni, ahol a városnak komoly lemaradása volt települési vetélytársaival szemben.

²⁶ Kecskemét Megyei Jogú Város Önkormányzata Gazdasági Programja 2015–2020. 222. p.

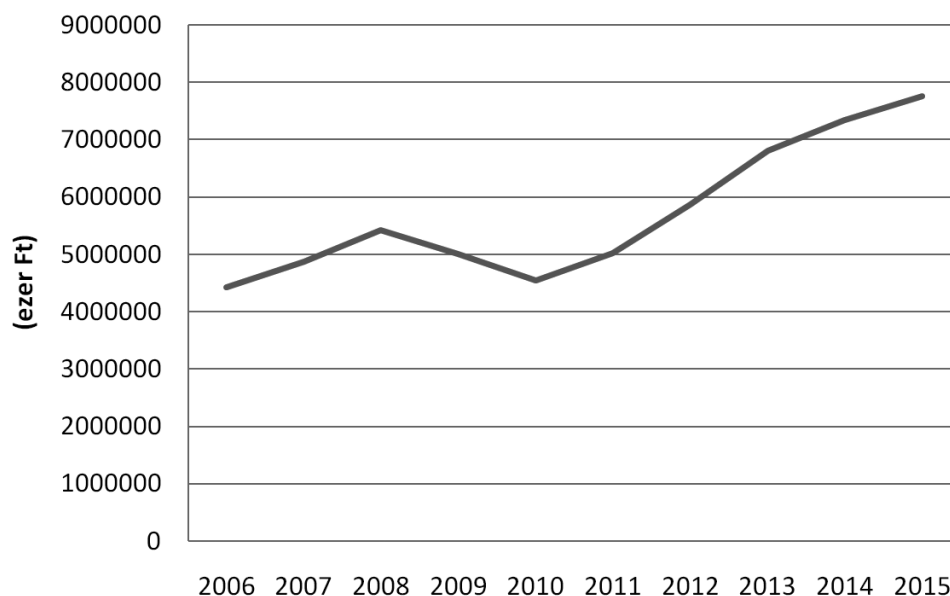
²⁷ Ua.

Kecskemét versenyképességének további növelése érdekében döntött úgy a város vezetése, hogy a 2007-ben még 2%-os helyi iparüzési adó szintjét – előre meghatározott módon – 2008 és 2011 között évente 0,1 százalékponttal csökkenti 1,6%-os szintre. A döntés helyesnek bizonyult, hiszen mind a gazdasági szervezetek száma (2007-ben 16 647 db, 2009-ben 18 795 db, míg 2014-ben), mind pedig a helyi iparüzési adóbevételei növekedtek (7. ábra), amit még a 2009-től egyre mélyülő gazdasági válság sem tudott meghatározó módon befolyásolni. Ebben bizonyára komoly szerepet játszott a Daimler-Benz csoport 2008-as gyárépítési bejelentése, melynek jelentősége Kecskemét fejlődését alapjaiban előmozdító eseményekkel (pl. a szőlő- és gyümölcsstelepítések, a város megyeszékhellyé válása) mérhető csak össze. A gyárépítés és a termelés beindulását követően új beszállítók és magas szintű technológia jelent meg a városban, az áruszállítás volumene soha nem látott szintekre emelkedett, növekedett a népesség, s jelentős előrelépések történtek az oktatási-képzési, kutatás-fejlesztési, innovációs, foglalkoztatási, logisztikai, közútfejlesztési, közlekedési, egészségügyi, energiahatékonysági, városüzemeltetési és városrendezési területeken.

Helyi iparüzési adó bevételei

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Adóbevétel (ezer Ft)	4 418 780	4 858 760	5 411 469	5 002 962	4 537 322	5 008 170	5 870 027	6 809 429	7 345 988	7 759 126

Forrás: Kecskemét Megyei Jogú Város Önkormányzata Zárszámadatai 2006–2015

7. ábra: Helyi iparüzési adó bevételeinek alakulása Kecskeméten
(Forrás: Kecskemét Megyei Jogú Város Önkormányzata Zárszámadatai 2006–2015)

A gazdasági fejlődés nyomot hagyott a település képén is. Megszépült a belváros, számos városrészben (Alsószéktó, Felsőszéktó, Petőfiváros, Széchenyiváros, Homokbánya stb.) új lakásépítések és felújítások indultak meg. A város több pontján útfelújítások valósultak meg, csomópontok és kerékpárutak épültek, de találhatóunk szállodai, felsőoktatási és kutatás-fejlesztési beruházásokat is. Készülőben van az új Egyetemi Campus, s fejlesztések előtt állnak a volt laktanyai területek (Rudolf- és Erzsébet-laktanya, Homokbánya). Mégis a legjelentősebb változások az ipari övezetekben érhetőek tetten, ahol gombamód szaporodnak az óriási gyárak, új üzemek és logisztikai központok, melyek alapjaiban formálják át az egykori mezőváros arculatát.

A közeljövő városfejlesztési feladatai, tünődés a város előtt álló kihívásokon

Kecskemét napjainkban zajló dinamikus növekedése, gazdasági előretörése kapcsán megállapítható, hogy a város – nagy valószínűséggel – történelmi fejlődésének egyik, ha nem a legpezsgőbb időszakát éli. Újabb és újabb ipari beruházások valósulnak meg (a minap hallhattuk a Mercedes-gyár bejelentését egy új 185 milliárd forintos fejlesztési programról), épülőben van az új „Egyetemi Campus” (2016. július 1-jétől Kecskemét hivatalosan is egyetemvárossá válik), készülnek a tervek a Terület- és Településfejlesztési Operatív Program (TOP) keretében a 2014–2020-as uniós költségvetési ciklus forrásainak (23,1 milliárd forint) lehívására. Kecskemét elfogadott Integrált Településfejlesztési Stratégiájából, Gazdasági Programjából és a Modern Városok Programja keretében elhangzott miniszterelnöki bejelentésekből értesülhettünk a város fejlesztési elképzeléseiről.

Ezen a ponton mégis érdemes egy pillanatra megállnunk és elgondolkoznunk azon, hogy az előttünk álló lehetőségek milyen feladatok ellátását feltételezik, milyen kérdéseket és problémákat vetnek fel, illetve milyen kihívások elé állítják a várost, s annak irányítóit. Bár a rendelkezésre álló források igen nagynek tűnnek, sohasem szabad elfeledkezni arról, hogy a település egy összetett rendszer a maga gazdasági, műszaki-infrastrukturális, társadalmi és környezeti szférájával, melynek hatékony működtetése komplex feladat. Ahhoz, hogy a város kiegyensúlyozottan tudjon fejlődni, minden szférát megfelelően kell fejleszteni, hiszen hiába vannak nagy beruházások, ha nem tudjuk biztosítani hozzá a megfelelő minőségű munkaerőt, vagy egy olyan közlekedési rendszert, amely a lakosság és a vállalkozások mindennapos igényeit magas színvonalon képes kiszolgálni. Ugyanilyen fontos, hogy az emberek a biztos megélhetés mellett Kecskemétről úgy vélekedjenek, hogy ez egy kellemes, biztonságos és befogadó város, ahol széles körű és magas szintű közigazgatási, egészségügyi, oktatási, szociális és kulturális szolgáltatások vehetők igénybe, ahol jó élni. A város versenyképességének megőrzése nagyrészt társadalmának szorgalmán, innovativitásán és vállalkozó kedvén múlik, de ugyanilyen fontos a fiatal lakosságának megtartása, illetve a fiatal családok városba vonzása.

Fontos lesz foglalkozni a globalizáció minden területet érintő hatásaival. Éppen ezért a város versenyképességének erősítése és gazdasági háttérfeltételeinek (pl. infrastruktúra-fejlesztés, az oktatás feltételeinek javítása, a szükséges munkaerő

és megfelelő üzleti klíma biztosítása) megerősítése mellett kiemelt figyelmet kell fordítani azoknak az ágazatoknak (pl. mezőgazdaság és élelmiszeripar, környezetipar, elektronikai ipar, turizmus) a fejlesztésére is, melyek komplementer szerepüknel fogva még inkább elő tudják segíteni Kecskemét több lábón állását, gazdasági szerkezetének diverzifikálását.

El kell gondolkodni azon, hogy Kecskemét a jövőben miképpen tudja összehangolni a gazdasági növekedés és foglalkoztatás bővítése kapcsán megfogalmazott kormányzati és társadalmi igényeket azzal a ténnyel, hogy a város környezetileg érzékeny, a klímaváltozás által leginkább érintett területen helyezkedik el. A városnak a gazdaságfejlesztése során meg kell találnia az egyensúlyt az ipari fejlesztések léptéke és ágazati szerkezete (elsősorban a környezetbarát, magas technológiai színvonalat képviselő, valamint agrár-élelmiszeripari ágazatok fejlesztése lenne kívánatos), valamint a természet teherbíró képessége között. Ezért Kecskemétnek a jövőbeli gazdasági eredményeit kívánatos lenne a környezet megóvásával, az innovációs teljesítményének fokozásával, az energia- és erőforrás-hatékonyság javításával, továbbá a megújuló energiahordozók szerepének bővítésével elérnie.

A város működőképességének és fenntartható működtetésének, valamint a jövőbeli fejlesztési lehetőségeinek biztosítása érdekében folytatnia kell infrastrukturális hálózatainak (pl. közúti, közlekedési, energetikai, távhő, informatikai) modernizációját, ahol pedig szükséges, új elemekkel való bővítését. Ezeket a hálózatokat olyan mértékben kell kiépíteni, melyek kielégíthetik a mindenkori társadalmi és gazdasági szükségleteket, ugyanakkor nem veszélyeztetik a város természeti környezetének teherbíró képességét, valamint a város hosszú távú élhetőségének biztosítását.

A városnak kiemelt figyelmet kellene fordítani a környezetvédelem és klímaváltozás kérdéseire. Meghatározó szerepet játszhat a város fejlődésében a település és térségének természetföldrajzi és környezeti adottsága (térsgünk környezetileg érzékeny, szárazodásra hajlamos területen helyezkedik el), amely Kecskemétet és környékét nemcsak a fenntartható tájgazdálkodásra, de ökoturisztikai, zöldenergia-előállítási és környezetipari tevékenységek ösztönzésére is sarkallja. Figyelnie kell arra, hogy a Kárpát-medencén belül az éghajlati változásoknak leginkább kitett terület a Homokhátság, a változó körülmények (pl. szárazodás, süllyedő talajvízszint, időjárási szélsőségek, korlátozottan rendelkezésre álló öntözővíz) pedig befolyásolhatják a területhasználatot, a gazdálkodást, valamint a városfejlesztés lehetőségeit, s ezen keresztül a város élhetőségét.

A város belső adottságai közül – az elkövetkező évtizedben is – várhatóan az egyik legnagyobb városfejlesztési potenciált a város kedvező közlekedéscsoporthalmi elhelyezkedése fogja jelenteni, különösen abban az esetben, ha – a közlekedésfejlesztési stratégiában tervezetteknek megfelelően – megépül az M44-es autópályát és az M8-as kelet-nyugati transzverzális közlekedési út. A város logisztikai potenciálja kiemelkedő, ha figyelembe vesszük az észak-dél (M5) és kelet-nyugat irányú (M8-M4-M44) közlekedési hálózatok metszéspontjából adódó csomóponti szerepkört a kiegészülő vasúti kapacitásokkal (140-es és 145-ös vonalak, esetlegesen Budapest–Belgrád gyorsvasút) és a kecskeméti repülőtér polgári hasznosításával. Ezek azonban csak az elmúlt években elindított, s a város térségi elérhetőségét

szolgáló közútfejlesztési programok, az elővárosi közlekedés bővítését célzó tervek, valamint a városon belül tervezett komplex beavatkozások (a közösségi közlekedés fejlesztése, a kerékpáros és gyalogos közlekedés előterébe helyezése, a parkolási rendszer újragondolása, az intermodalitás erősítése, a forgalomirányítási rendszer kialakítása) megvalósításával együtt érhetik el a kívánt hatást.

Úgy véljük, hogy a magas szintű közigazgatási, egészségügyi, oktatási, szociális és kulturális szolgáltatások – az ismert nehézségek ellenére – jelentős városfejlesztési erőt képviselnek városunkban. Ezen területek minőségi fejlesztése nemcsak a helyi lakosság életkörülményeit és a város élhetőségét javíthatják számottevően, de a különböző intézmények minősége, a szolgáltatások sokszínűsége Kecskemét térségi szerepkörét is erőteljesen befolyásolhatja.

Fontos feladat a város előtt a társadalmi polarizáció csökkentése, a szegénység mérséklése és a társadalmi szegregáció megállítása, ugyanúgy, mint egy befogadó, kulturálisan nyitott és innovatív városi társadalom kialakítására való törekvés.

„Divat mindenféle tekintélyt megkérdőjelezni”

Interjú Jeney Gábor plébánossal

A gyülekezetünk több mint harmincezer hívet számlál. A három kecskeméti plébánia közül mi vagyunk a legnagyobbak, második a Szentcsalád plébánia, amely 1994-ben jött létre, és a legkisebb a piarista plébánia, amely 1948 óta önálló plébánia. A plébániánk a belvárosra, a Nagytemplomra és a Barátok templomára koncentrálódik, de Borbás, Katonatelep, Kadafalva és a Mária-kápolna is a mi egyházközségünkhöz tartozik. A 20. században ez másképp volt, mint most, hiszen akkor több tanyai iskolában is voltak szentmisék, például a borbási és a szarkási iskolában. Régen a plébániához sokkal nagyobb terület tartozott, a várost és a város környezetét is magában foglalta. A társadalmi változások, a városiasodás, a külterületek elnéptelenedése és a párhuzamosan jelentkező paphiány következtében ma már kevesebb misézőhely van a kezelésünkben. A gyülekezetünk minden kort és társadalmi réteget felölel. A társadalmi előregezés persze rajtunk is látszik, illetve az aktív korúak sokszor távolabb vannak az egyháztól, vallástól, mint a nyugdíjasok. Nagyon sok hittanost meg tudunk szólítani szerencsére, főleg amióta a kötelezően választható hit- és erkölcsstan- oktatást bevezették. Az ifjúsági felnőttképzés területén is mozgolódunk, hogy az utánpótlás biztosított legyen. A plébániánk a város egyharmadát magába foglalja, tehát, hogy úgy mondjam, szinte megkerülhetetlen tényező vagyunk a város életében. De ezenfelül mi nagyon nyitottak vagyunk a kulturális, közösségi programok szervezésére, különböző rétegek megszólítására. Szokott lenni nálunk például külön édesapák és édesanyák, özvegyek és gyermekek megáldása.

– *Mit gondol, változott-e az egyház szerepe az említett időszak alatt?*

– Ahogyan a társadalom is nagyon sokat változott, úgy az egyház maga is. Száz évvel ezelőtt sokkal tekintélyvűbb egyház volt, mint manapság. Ma nem is lehetne olyan, mert nagy divat mindenféle tekintélyt megkérdőjelezni. Az emberek úgy gondolják, hogy mindenkinél okosabbak, mindent jobban tudnak, és ne mondja meg nekik senki, hogy mit kell követniük. Éppen ezért az egyház kilépett a tekintélyelvűségből, és sokkal közelebb került az emberekhez. Gondoljunk a II. vatikáni zsinat reformjaira, amelyeket továbbvitt II. János Pál pápa és Ferenc pápa. Mi azt tartjuk fontosnak, hogy a templomban, a plébánián mindenki otthon

érezze magát, mindenki megtalálja a lelki megnyugvást és feltöltődést. Illetve azt, hogy az egyház egy közösség legyen, tehát az egyház *mi* vagyunk, és az nem csak a papok és a püspökök ügye. Mindenkinek kötelessége és felelőssége építeni az egyházat. Ez egy jelentős változás a múlt század egyházához képest, amikor az emberek jobban elfogadták, hogy a papok, püspökök mit mondanak, és az úgymond szentírás volt. Ma már sokkal indirektebb módon kell rávezetni az embereket az igazságokra, vagy hagyni kell, hogy ők fedezzék föl, ők találják meg azokat az igazságokat, amelyekre támaszkodhatnak, és amelyek aztán egy vezérfonalat adhatnak az életükhöz.

– *Hogyan fejeződik ki a vallásosság a hívek körében?*

– Kezdjük a változásokkal. Régen a vallásosság sokkal inkább a szabályok és a normák rendszerét jelentette, meg kellett tartani bizonyos szabályokat, és akkor úgy érezhette az ember, hogy vallásos. Ma már sokkal enyhébbek a szabályok, és inkább affelé próbálunk elmenni, hogy vallásosnak lenni azt jelenti, hogy élő kapcsolatban állunk Istennel. Ez sokkal szimpatikusabb is a mai ember számára, aki szeretet kapcsolatban lenni. Gondoljunk az internetre, a közösségi oldalakra vagy a mobiltelefon térhódítására. Tehát élő kapcsolatban lenni Istennel, ez szerintem sokkal fontosabb, mint a kívülről erőltetett szabályok. Ha az ember kapcsolatban van Istennel, akkor belső motiváció alapján fogja az Isten törvényeit elfogadni és követni, azért, mert az egy szeretetkapcsolat, és akit szerettek, annak szeretnék a kedvében járni. Ezért úgy gondolom, hogy ma sokkal kevésbé jellemző a látszatvallásosság, mint mondjuk 80-100 évvel ezelőtt. Valamikor a népegyház nagyon sok olyan embert is bevonzott, akik követték ugyan a külső magatartásmintákat, de nem volt mögötte belső meggyőződés. A kommunizmus éppen azért tudott hatékony közösségrombolást és vallásrombolást végezni, mert a nem meggyőződéses embereket könnyű volt kiragadni a gyülekezetekből. Akik belső meggyőződésből egy élő Isten-kapcsolaton alapuló vallásossággal rendelkeztek, azok maradtak.

A mai vallásossághoz hozzátartoznak a sok embert összefogó vallásos társulatok. Mindet felsorolni nehéz lenne, a sok közül említem a Rózsafüzér Társulatot, amely a hunyadivárosi közösségi házban működik, aztán a Mária Társulatot, a Szent Mónika imakört, ami a keresztény édesanyák imaközössége. A Szeretetláng imakör egy magyar alapítású lelkeségi mozgalom. Aztán van több karizmatikus csoportunk is, van életvédő imacsoportunk, akik lelki örökbefogadást szoktak végezni, és azokért a gyermekekért imádkoznak, akiket az abortusz veszélye fenyeget, vagy azokért az édesanyákért, akik szenvednek az abortusz lelki terheitől. Két ifjúsági közösségünk, egy baba-mama klubunk van, több családcsoport működik a plébánián. Tehát szerencsére sok ilyen élő közösség van a plébániánkon. Mindig örömmel nézem, ha születik egy új csoport, és nagyon jó, ha az emberek ilyen kisebb közösségekben is megélik a vallásosságukat. Számos olyan aktív tagunk van, akik új programokat kezdeményeznek és szerveznek, akik tényleg elkötelezetten vezetik a közösségeinket. Itt említem a Keresztény Értelmiségiek Szövetségét, amely több mint száz taggal működik a plébánia területén, ők országos programokban is részt vesznek. Egy másik példaként említhe-

tem még azt a tagunkat is, aki a Boldogasszony rózsakertet létrehozta, vagy akinek a vezetésével a Szentháromság kápolnát felújították és megnyitották. Szintén egy aktív tagunk kezdeményezte, hogy legyen Alpha-kurzus a plébániánkon, ami a vallástól távollévőket szólítja meg. Ezek fontosak, és nagyon örülünk, hogy vannak ilyen aktív tagjaink.

– *Ismertek-e a programjaik a város közönsége számára, például nyitott rendezvények-e a Keresztény Értelmiségiek Szövetségének programjai?*

– Igen, ezek mind nyitottak. A helynökség nagytermében szoktak lenni, és mindig teltház van. Most az érsek atya jön, és a keresztény erényekről fog előadást tartani. Márciusban Varga Nándor református lelkész, Kis János evangélikus lelkész és jómagam tartottunk egy-egy előadást.

– *A kulturális tevékenység mellett több iskolát is működtet a katolikus egyház Kecskeméten.*

– Igen. Meg kell említeni a piaristákat, akik most voltak 300 évesek, tehát ez a legrégebbi katolikus oktatási intézmény Kecskeméten. Körülbelül ezer gyermek jár most oda. 2012-ben az a megállapodás született, hogy az angolkisasszonyok és a piaristák iskolája fuzionál, így az angolkisasszonyok osztályai és pedagógusai akkor átkerültek a piaristákhoz. Az angolkisasszonyok rendjének Czollner téri telephelyén építették fel a piaristák az új óvodájukat.

A Szent Imre Katolikus Általános Iskola, ami a rendszerváltás után indult el, most volt húszéves. Itt a következő tanévben a gyermekek létszáma már meg fogja haladni az ötszázat. Ez az intézmény is működtet óvodát, és szerencsére szép számmal vannak gyermekek. Azt látjuk, hogy töretlen az érdeklődés az egyházi oktatás iránt, pedig az egyházi iskolában talán több szabály van, vagy több mindennek kell megfelelni. Sok szülő számára vonzóbb a kicsit szigorúbb nevelés. Úgy látjuk, hogy erre most nagy igény van. A nagy érdeklődés miatt gondolkodtunk az iskolák bővítéséről is. A Szent Imre-iskola, ami a Kocsis Pál-középiskolával egy épületben működik, talán majd kap még néhány tantermet.

– *Milyen kiadványok és rendezvények segítik, erősítik a gyülekezet hitéletét?*

– A *Kecskeméti Nagyharang* című egyházközségi lapunk tulajdonképpen az egyházközségünk életével foglalkozik. 2015 óta hozzánk tartozik egy országos lap, a *Mária Kora* című folyóirat, amely negyedévenként jelenik meg. Kétévente, városmissziókor szoktunk missziós kiadványt kiadni. A városmisszió egyébként egy egész hétvégés rendezvényünk, amit kétévente rendezünk meg. Nagyszínpadot építünk a főtéren, és ilyenkor megmutatjuk az értékeinket, illetve a jelenlétünkkel, programjainkkal szeretnénk megszólítani az embereket. A főtéren sétálók közül sokan megállnak, és örülnek, hogy van ilyen program. Hitéleti alkalmaink, lelki gyakorlatok is szoktak lenni a nagy ünnepek előtt, amelyekre az egész városból és vidékről is érkeznek. Egyik lelkes egyházközségi tagunk, Fehérvári Gábor, aki a Barátok templomának kántora, szokta az Évszázadok muzsikája koncertsorozatot szervezni, de adventben szokott lenni jótékonyági koncert, alkalmanként egyéb más is, például halottak napi koncert. A Kodály

Fesztivál kapcsán is voltak már nálunk koncertek, ezekben örömmel részt veszünk. Van templomi kórusunk, akik döntően a templomhoz kötődnek, szebbé teszik a szertartásainkat, de máshol is föllépnek vagy megfordulnak.

– *A templom ezek szerint nemcsak liturgikus tér, hanem kulturális célokat is szolgál.*

– Igen, és ezekre nagyon sokan eljönnek olyanok, akik talán be sem jönnének a templomba. Érdekes még megemlíteni azt, ha már a templomról van szó, hogy elég jelentős turisztikai igény van iránta, és ehhez alkalmazkodva néhány éve bevezettük az egész napos nyitva tartást. Mindennap nyitva vagyunk, és főleg a turistaszezonban komoly látogatottságot szoktunk elérni, sokan bejönnek a templomba. Tervezzük, hogyha sor kerül a felújítására, akkor szeretnénk turisztikailag még vonzóbbá tenni, például idegen nyelvű vezetéssel. Szeretnénk látogathatóvá tenni a tornyot, és vannak olyan terek, ahol például a templom történetéről állandó kiállítást is lehetne szervezni. Tehát vannak arra vonatkozóan terveink, hogy a templomot hogyan tudnánk bevonni a város életébe.

– *Mely főtéri épületek tartoznak még a katolikus egyházhoz?*

– A rendszerváltás után visszakaptuk a helynökség épületét, aminek elég sötét múltja van, mert az államvédelmi hatóság székháza volt. Itt van kollégium, vendégszobák, bérelhető helyiségek. A földszinten lévő üzleteket kiadjuk, és ebből a bevételből tudjuk fedezni a főállású alkalmazottak bérét. A hunyadivárosi Jó Pásztor Otthonban időseink laknak. A Szentháromság temetőnél van néhány garázsunk.

– *Milyen szociális feladatokat vállal fel az egyház?*

– Sokrétű karitatív tevékenységet végzünk, például a Máltai Szeretetszolgálat nagyon sok funkciót átvesz a várostól, és szerencsére ezt a város anyagi támogatással is elismeri. Itt említem meg a Katolikus Karitás Szolgálatot, a Rév Szenvedélybeteg-segítő Szolgálatunkat, akik drog- és alkoholfüggőkkel foglalkoznak. Már több mint egy éve van lelki gondozói szolgálat is a plébániánkon. Ez nagyon fontos a város életében, ami abból is látszik, hogy sorban állnak az emberek, tehát nagy az érdeklődés iránta. Jelenleg egy végzett lelki gondozó van ebben a szolgálatban, aki ezt felajánlotta, de most úgy tűnik, hogy lesz két társa, és akkor szeretnénk a Rév szolgálat keretein belül egy lelki gondozói centrumot létesíteni diszpécierszolgálattal. Köztudott, hogy a reformátusok kiválóak az idősgondozásban. Mi ezt nem mondhatjuk el magunkról, mert van ugyan egy épületünk, de ott nincs állandó felügyelet, az inkább kedvezményes lakhatási lehetőség az időseknek. Nagyon jó, hogy ezt a területet egy másik egyház felkarolja.

Minden hónap első vasárnapján van tartósélelmiszer-gyűjtés a templomunkban, és azt a Karitás szokta a legszegényebbek részére szétosztani. Szent Erzsébet ünnepéhez kötődően a Karitás szokott egy család felajánlásából szegények ebédjét szervezni a helynökségen. Mindig Szent Erzsébet ünnepéhez kötődően van Szent Erzsébet kenyérárulás vagy -osztás a templomban, és akkor lehet adakozni a Máltai Szeretetszolgálat javára. A Máltai Szeretetszolgálatban

egyébként közel 70 tag van, számos helyszínen dolgoznak. A Hoffman János utcán ingyenkonyhát, családok átmeneti otthonát, a Matkói úton hajléktalanszállást működtetnek. A Mezei utcai közösségi házban is ott vannak, ahol a roma származásúak találhatnak közösségre, egészen hétköznapi szükségleteiket intézhetik, például kimoshatják a ruháikat. Szoktuk erkölcsileg és anyagilag is támogatni a Karol Wojtyła Barátság Központot, ahol szintén ilyen tevékenységet folytatnak. Úgy gondolom, hogy sokat teszünk szociális területen. A Karitás és a Máltai Szeretetszolgálat komoly uniós pályázatokban is részt vesz annak érdekében, hogy minél több funkciót, feladatot el tudjanak látni. Azt látjuk, hogy a város és az állam részéről is támogatott tevékenységek ezek, mert nagy szükség van rá, nagyon sok szegény, elesett ember van.

Az interjút Sági Norberta készítette

„A vallás sosem volt magánügy”

Interjú Varga Nándor református lelkésszel

– *Hogyan alakult a reformátusok aránya Kecskeméten?*

– A reformátusság Kecskeméten az elmúlt 500 évben alapvetően kisebbségben volt. Bár a 16–17. században, amikor a reformáció mozgalma hódító útjára indult, és elérte Kecskemétet is, a város többségében reformátussá vált, az ellenreformáció idején az arányok visszarendeződtek. A legutóbbi népszámláláskor kb. 12 ezer ember vallotta magát reformátusnak, ami 10%-os arányt jelent. Ma, ha egy református atyánkfia érkezik Kecskemétre, és itt tölt egy-két napot, mindig meglepődik ezen a számon, mert rövid itt-tartózkodás után is az a kép alakul ki az ide látogatóban, hogy a református felekezethez tartozók sokkal nagyobb arányban vannak jelen. Azt mondhatjuk, hogy a reformátusság sok szempontból felülreprezentáltak tűnik.

– *Van ennek a felülreprezentáltságnak konkrét jele is, vagy ez csak érzés?*

– Jól szemlélteti ezt, ha például az egyházközség által épített és fenntartott épületeket vesszük számba. A kárpótlási törvény rendezései folytán először az Ókollégium, majd az Újkollégium került vissza az egyházközséghez. A Tanítóképző Kar épületének visszaigénylése helyett az egyházközség örökjárdékot kap. A Katona József téren lévő bérházat és a templom melletti bazársort azonban nem kapta vissza az egyház.

– *Hogyan működik egy református közösség?*

– A zsinat-presbiteri elv a reformációval egyidős. Ennek lényege, hogy az egyház irányítását alapvetően testületi döntések határozzák meg. A presbitérium Kecskeméten 60 fős testület, kis túlzással azt mondhatnánk, úgy működik, mint a parlament. Felelős döntésekkel meghatározzák és irányítják az egyházközség hitéleti és anyagi ügyeit. Mandátumuk hat évre szól, és a gyülekezet választójoggal rendelkező, a legbensőbb körhöz tartozó tagjai delegálják őket. A református egyházban presbiternek lenni mindig megtiszteltetés és komoly feladat volt. Az egyházközségek irányítását jellemző paritás elve is sok száz évre nyúlik vissza, mely szerint egy lelkészi vezető mellé egy világi társul. Ez a mindennapos döntések meghozásában is különös feladatmegosztást és együttműködést jelent. A református egyház alkotmánya szerint a lelkipásztor – ahol több lelkész szolgál, ott az elnöklelkész – és a főgondnok ugyanazokkal a jogokkal rendelkezik és felelősséggel bír.

– *Milyen sajátosságai vannak a Kecskeméti Református Egyházközségnek?*

– A kecskeméti reformátusok érdekes módon jogilag egy református egyházközségben élnek meg hitéletüket. Egy ekkora gyülekezetnek már legalább három-négy közösséget kellene alkotnia, nem is beszélve a város méretéről. Cegléden például három egyházközség alakult, Hódmezővásárhelyen egykor 11 egyházközségben éltek a reformátusok. Kecskemét bár jogilag maradt egy egyházközség, mégis megtalálhatja magának mindenki azt a közösséget is a nagy gyülekezeten túl, ahol személyesebb és szorosabb kapcsolatot is ápolhat az azonos hiten lévőkkel. Megvan a területi eloszlás. A széchenyivárosi közösség egy része például a református temetőben található imaházba jár hétköznap bibliaórára, vasárnap istentiszteletre. A petőfivárosi közösségre jellemző egy nagyon jól működő házi bibliaórai szerveződés. Sok család befogadó, és nyitott szeretettel várja otthonába is az ott élőket.

Vannak korosztályok szerinti csoportok is. Az egészen fiataloktól – cserkészek – a legidősebb generációig – Sion Nyugdíjasházak. Vannak olyan közösségek, akik a speciális élethelyzetben lévőket gyűjtik össze és várják. Ilyen például a Kékkereszt, a szenvedélybetegeket és hozzátartozóikat segítő misszió. Ezek a körök nagyon jól működnek és biztosítják, hogy egy-egy gyülekezeti tag a vasárnapi istentiszteleten túl több ponton is kapcsolódhasson a gyülekezetbe. A kisebb közösségeknek sokkal erősebb a megtartó, a számon tartó ereje, és ezért én lelkipásztorként is fontosnak tartom, hogy mindenkit legalább két-három láncszem tartson.

– *Mekkora a gyülekezet?*

– A népszámláláskor magát reformátusnak valló 12 000 emberrel – sajnos – természetesen nincs kapcsolatunk. Egy szociológiai vizsgálat érdekes tárgya lehetne, hogy bár önmagában ezt nem nevezhetjük kapcsolatnak, de ezek az emberek valamiért mégiscsak fontosnak tartották, hogy református identitásúnak vallják magukat. Az országos átlag szerint a magukat reformátusnak vallók körülbelül 10%-a az, aki kapcsolatot tart a közösségével, vagyis rendszeresen megjelenik valamilyen gyülekezeti alkalmon. Ez a Kecskeméten élő reformátusok esetében is így van, bár az intézményeinknek köszönhetően azért több embert érünk el. A legszorosabb egyházi közösséget az az 1200 fő alkotja, akik vállalják, hogy regisztráltatják magukat, az egyházfenntartó közösség tagjai és 18. életévüket betöltötték. Sokan azok közül, akik csak gyermekeik oktatását bízzák ránk, előbb-utóbb valamilyen szinten spirituális közösséget is tudnak vállalni velünk. Ebben tagadhatatlanul sok missziói lehetőséget fedezhetünk fel.

A gyülekezet összetétele dinamikusan változik. Nemcsak a generációk váltása miatt, hanem a társadalmi változások hatására is. Valamikor kecskeméti filiák voltak azok a gyülekezetrészek, amelyek a város szomszédságában lévő településeken gyűjtötték össze a híveket. A kecskeméti gyülekezethez tartoztak a ménteleki, a szentkirályi, az ágasegyházi, a helvéciai templom építői és a gyülekezetek alapítói, ezek ma már önálló egyházközségek. Valamikor az ott élők meghatározták a vasárnapi istentiszteletek rendjét is. A környékről sokan jöttek be a piacra eladni terményeiket, és a vasárnapi istentiszteletünk pl. azért kezdődik

kilenc órakor, mert sokan, amikor vége volt a piacnak, és mielőtt hazaindultak, jöttek az istentiszteletre. Természetesen mára ez is sokat változott, de a kilenc órai istentiszteletünknek megmaradt a tradicionális, kiemelt jellege.

Összességében tehát erős egyházközség és az oktatásban nagyon hangsúlyos jelenlét jellemez bennünket. A város felé igyekszünk a klasszikus egyházi szolgálatokat teljesíteni a hitéletben, az oktatásban és a diakóniában. Ezt az államosítás időszakában kihagyott évek ellenére gyorsan és jól sikerült visszaállítani.

Az imént említett felülreprezentáltság többek között annak is köszönhető, hogy a reformátusok meghatározó, vezető pozíciókat töltötték be a városban. A régmúltra visszatekintve köztudott, hogy a város polgármesterét egy időben felváltva adta hol az egyik (római katolikus), hol a másik (református) felekezet. A reformátusságot erősítette az is, hogy nagyon korán bekapcsolódtak az oktatásba. 450 éve indult el a református oktatás Kecskeméten, és nagyon kis megszakítással, kiemelkedő eredményekkel működött a városban. Az elemi oktatás után gyorsan kiépült a középfokú szint, majd következett a felsőfok – jogi, teológiai és tanítói szakokkal. Az iskolák természetesen nemcsak a református felekezetet, hanem az egész várost, sőt régiót is kiszolgálták. Jártak ide katolikus, evangélikus és zsidó diákok is. Mindez a szellemi élet koncentrációját adta, és komoly kiemelkedést, befolyást tett lehetővé.

– A mai Tanítóképző Kar elődje is a református tanítóképző volt. Először a katolikusok indítottak tanítóképzőt a városban, így az első évben még odajártak a református növendékek is, és aztán beindította a református egyház is a saját tanítóképzőjét.

– Igen, alapjában véve ez is jó példa arra, hogy Kecskeméten mindig jól működött a felekezeti együttműködés, ahol alapvetően egymás elismerése és támogatása volt jellemző. A város közösségének a jólétén munkálkodás és tenni akarás jellemzett mindenkit. Jogosan büszke Kecskemét arra, hogy az összes történelmi felekezet temploma a főtéren van.

– A tanítóképzőt nem gondolták újraindítani a rendszerváltás után?

– Bizonyosan sokak fejében megfordult a gondolat, de nagy többséggel az épület és az intézmény helyett az örökjáradék mellett döntött a presbitérium. Az is közrejátszhatott ebben, hogy a tanítóképző már egy jól működő intézmény volt Kecskeméten. Később Nagykőrös mellett már nem is lett volna ésszerű egy másik református tanítóképzőt indítani.

– Említette az általános iskolát és a gimnáziumot. Nemrég indult be egy új református óvoda is.

– Valójában már 2007-ben megnyílt az óvodánk. Az általános iskolában, ahol a testvérek miatt a szülők igényelték a lehetőséget, sokan kérték az óvoda indítását. 2007-től 2013-ig egycsoportos óvodaként működött a Munkácsy utcában, majd 2013-ban sikerült a bővítés. Az Erkel utcai – volt honvédségi óvoda – épületének felújításával újabb három csoport indulhatott. Ma több mint száz gyermekkel működik az óvodai ellátás. Ez fontos fejlesztés volt, és azóta bátran biztatjuk a szülőket, hogy óvodától az érettségiig bízzák ránk gyermekeik oktatását és neve-

lését. Az általános iskola 1994 óta működik, és jelenleg több mint 700 tanulója van, a gimnáziumban – amely 1990-ben indult újra – több mint 500 gyermek tanul. A gimnáziumhoz, mely országos beiskolázású intézmény, szorosan kapcsolódik 1991 óta az internátus (bentlakásos kollégium). Itt 120 vidéki gyermekeknek tudjuk biztosítani a kényelmes bentlakást. A kollégium szó egyébként a református iskolarendszerben több intézmény együttélését jelenti. A kollégiumi szellemiségről és a közösség értékeiről mi sem szeretnénk lemondani, még ha jogilag nem is létezik Kecskeméti Református Kollégium, virtuálisan mégis így látjuk egységes szerkezetben az intézményeket.

– *A kollégium a közösségépítésnek is eszköze lehet. Jönnek-e ennek köszönhetően új hívek az egyházközösségbe?*

– Ez egy működő dolog. A konfirmáció – mely a személyes bizonyágtétel és hitvallás lehetősége – például újra és újra bekapcsol a közösségbe fiatalokat az intézményeken keresztül. Sőt nemcsak fiatalok, de szülők is rendszeresen válnak érintetté azon keresztül, hogy gyermekük oktatását ránk bízta.

– *Ön szerint minek köszönheti a református kollégium a sikerét a város oktatási rendszerében?*

– Kiszámíthatóság és stabilitás, talán ez a két legfontosabb jellemzőnk, amit a szülők az általunk készített felmérésekben visszajeleznek. Túl sok és túl gyors a változás az életünkben és a magyar oktatási rendszerben is. Ezek hatását az egyházi fenntartó jobban ki tudta egyensúlyozni, és kevésbé volt drasztikus az intézményeink életében. Mindezek mellett és ezek eredőjeként is értelmezhető az a stabil értékrend és következetesség, amellyel az oktatásunk már 450 éve jelen van Kecskeméten.

– *Milyen kultúráközvetítő szerepet vállal Kecskeméten a református egyház?*

– Nehéz mindent számba venni. Sok minden történik a gyülekezetben és az oktatásban is. Az elmúlt évek a nagy évfordulókról szóltak, 450 éves a református oktatás Kecskeméten, 25 éve indult újra a gimnázium és az internátus, 20 éve az általános iskolai oktatás. 100 éves volt az Újkollégium épülete, és az idén 30 éves az Emmaus Ház. Ezen alkalmakra kiadványokat jelentettünk meg. A különböző kórusok szereplésével CD-lemez készült. Sorozatosan szervezünk kiállításokat az iskolákban, és a Református Könyvtár és Levéltár anyagaiból is. Az egyházközség tulajdonában van több nagyon értékes gyűjtemény, például a Szíj Rezső-Kovács Rózsa Művészeti Gyűjtemény, dr. Irányi Béla hagyatékából néprajzi és régi térképgyűjtemény, melyek mind jó alapot adnak arra, hogy bemutassuk az egyházunkhoz is kötődő örökségeinket, értékeinket. Nem az egyházközség a fenntartója, de az Ókollégiumban helyet biztosítunk a Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Múzeumának. Évente legalább négyszer jelenik meg az egyre esztétikusabb és színvonalasabb kiadványunk, a *Szőlőskert*, ami a gyülekezeti tagokon túl is népszerű. Kiállításaink, koncertjeink – melyeket mi zenés áhítatoknak nevezünk – bárki számára elérhetőek, és szinte minden esetben ingyenesek. Az utóbbi években különösen felélénkült a protestáns egyházzenei

élet Kecskeméten. Több kórus működik a közösségeinken belül, nemzetközi sikereket is elértek, több zenekarral vagyunk kapcsolatban, akikkel alkalmanként együtt koncertezünk. Számunkra 2016 a Gárdonyi-émlékév, Gárdonyi Zoltán és Gárdonyi Zsolt egyházzenei munkásságára emlékezve, és ezért halát adva több koncertből álló sorozatot szerveztünk. Valóban nehéz mindent számba venni, talán úgy összegezhetnénk, hogy a kulturális örökségünk megőrzésén és bemutatásán ugyanúgy fáradozunk, mint annak gyarapításán.

– *Hogyan látja, mi az egyház szerepe a mai világban?*

– Mindenekelőtt nem szabad abba a hibába esnünk, hogy a saját szerepünket és értékünket is csupán az a világ és az a kor határozza meg, amiben és amikor élünk. Az egyház ura Krisztus! Küldetése és feladata egyrészt állandó és örök: biznyságot tenni Uráról és hirdetni az evangéliumot. Ez volt az egyház szerepe az első századokban, és ez nem változott a 21. században sem. Ebből a küldetésből adódóan nem dughatjuk a fejünket homokba, és nem engedhetjük meg magunknak azt a kényelmes szerepet, hogy ne keressük a megoldást a ma élő ember és a közösségek égető kérdéseire, problémáira. Azt sem engedhetjük meg magunknak, hogy ne keressünk kapcsolódási pontokat a szüntelenül változó, és a fejlődés bűvöletében élő korunkkal.

Az biztos, hogy bizonyos társadalmi folyamatok miatt, különösen a nagy hagyománnyal és évezredek örökséggel rendelkező történelmi egyházak, sokszor egészen furcsa szerepbe kényszerülnek. Vannak kötelezően elvárt szerepek és elvárások. A szeretet hirdetése és annak feltétel nélküli engedelmissége olyan elvárás, amely sokszor a zsarolásig is elmege. „Nem vagy jó keresztyén, ha nem cselekszed ezt és ezt, ha nem élsz így és így...”, mondják sokszor kívülről. Kiabálják be úgy, hogy egyébként semmi közük és tapasztalatuk nincs a keresztyén életről. Ki törődjön a betegekkel, az elesettekkel, a szegényekkel, az idősekkel, ha nem az egyház? Természetesen oldja meg ezt a feladatot önzetlenül és „ingyen”.

Elvárásként fogalmazódik meg ugyanakkor, hogy a vallás legyen a privát szféra része. Az egyház tartsa tiszteletben mindenki egyéni elgondolását, meggyőződését. A vallás azonban sosem volt magánügy. Isten az embert egy közösségbe, sőt egy közösségért teremtette. Ennek a közösségnek mindenekelőtt Ő maga akar a tagja lenni.

Vannak olyan szükségek és feladatok, amelyeket különösen testhezállónak érezhetünk, és amelyekben jó együttműködés van a különböző felekezetek között. Ilyen az oktatás, de a diakónia is. A hajléktalanszállót a Máltai Szeretetszolgálat üzemelteti, ugyanakkor az idősek szolgálatában a reformátusok vállaltak nagyobb szerepet. A kor igényeire válaszul létesültek a Sion házaink, amelyeknek az idősekről való gondoskodás a feladata. A társadalmi változások különösen fontossá tették, hogy az egyház az idősekről, testi-lelki egészségükről, spirituális igényeikről is gondoskodjon. Ez fejlődött tovább a házi ellátás kiterjesztésével, ahol az egyedül élők látogatásában, az ebédszállításban, az idősek mindennapi problémáinak megoldásában veszünk részt. Már több mint egy évtizede működik a felekezeten kívüli nyitott, de hozzánk kötődő Kékkereszt misz-

sziónk, amely a szenvedélybetegeknek és hozzátartozóiknak nyújt jó és hathatós segítséget. Ebben országosan is kiemelkedő a kecskeméti csoport. Néhány éve pedig a cigánymisszióban kezdtünk el alapozó munkálatokat és stratégiai tervet kialakítani. Egyházközségünk erre éveken át készült. Személy szerint nagyon büszke vagyok rá, hogy a nagy közösség nyitott, befogadó és támogató ezeken az amúgy nagyon problémás és érzékeny területeken.

– *Mit jelent ma vallásosnak lenni? Milyen változások történtek a vallásgyakorlásban?*

– A 19. század filozófusai megjósolták, hogy a 20. században megjelenik az „egyéni vallásosság” fogalma és gyakorlata. Sokan gondolják úgy, hogy én hiszek a magam módján, vallásos vagyok a magam módján, és ez elég. Isten sem vár tőlem mást és többet. A spiritualitás nem jelent mást, mint néhány könyv, egy kis ima, meditáció és sok jó szándék. Konkrét esetben egy-egy lefekvés előtt elmondott imádság, vagy néhány kiszólás a világbékéről, a környezetvédelem fontosságáról, a természet szeretetéről, ennek kifejezése valamilyen szimbólum használatában, amit lakásunkban, vagy magunkon, vagy autónkon hordozunk. Ez kedves és szép, de sokszor nagyon naiv dolog, és a keresztyén spiritualitás nem elégedhet meg ennyivel. A Szentírásban Isten mindig arról beszél, hogy a hitünket igazán és jól, konkrét és élő közösségben gyakorolhatjuk. Igazi hitélet nincs, ha valaki nem tekint önmagán túlra. Muszáj közösségben megélni, sőt mi azt hirdetjük, hogy szent szolgálatban kell megélni a hitünket. A vallás sosem volt magánügy. Sajnos a szocializmus alatt magánügyként igyekeztek tudatosítani az emberekben, miután az ellenpropagandával, az ateizmus hirdetésével nem lehetett elég jó eredményeket felmutatni. Ezeket a beidegződött tanításokat ma már nehéz megváltoztatni, azért is, mert egy másik ideológia, a liberalizmus, szintén ezt hirdeti. Még az egyházzal szimpatizáló emberek, a 12 ezer magát reformátusnak valló kecskeméti között is nagyon sokan vannak úgy, hogy református vagyok a magam módján, de a közösséggel nem akarok kapcsolatba lépni. Itt van a 3-4 ezer és a 12 ezer közötti különbség.

Az egyháznak figyelembe kell vennie, hogy kikhez szól, és hogyan tudja az embereket megszólítani. Ebben tartanunk kell a lépést, a kor technikai adottságait használnunk kell. A mi egyházközségünknek is van honlapja, amit rendszeresen frissítünk, közösségi oldalon regisztrációja (Facebook-oldala), amit meg lehet látogatni, és rendszeresen hirdetjük is rajtuk az alkalmainkat. De ezek csak formák, keretek és eszközök. Nem szeretnénk abba a csapdába esni, hogy a forma hangsúlyosabbá váljon, mint a tartalom.

Az interjút Sági Norberta készítette

„Édesanyát nem cserélünk”

Interjú Kis János evangélikus lelkésszel

Kecskeméten az evangélikus gyülekezet 500 családot ölel fel. Nehéz a számukról beszélni, hisz mi alapján tartozik valaki az egyházhoz: keresztelés, anyagi hozzájárulás? Én a kapcsolat szintjét érzem a legfontosabbnak. 1792-ben egy kérényt adtak be az evangélikusok, és már akkor is 500 családot tudtak összeírni. A gyülekezet ma sem csak Kecskemétre koncentrálódik, hanem egy 50 km-es sugarú körre: Kecskemét és szórványáiban végzünk evangélikus istentiszteletet. Kerekegyháza, Orgovány, Kiskunfélegyháza, Tiszakécske, Lajosmizse, Helvécia a legjelentősebb települések. A legtöbb helyen nincsenek templomaink, hanem a reformátusoknál vagy házaknál látjuk el azt a lelki gondozást, amit havonta egyszer tudunk felvállalni.

Közel harminc éve vagyok lelkész a Kecskeméti Evangélikus Egyházközségben, és a harminc évvel ezelőtti gyülekezet nagy részét eltemettem. Személyes a kapcsolat, és szinte mindenkit ismerek. Most egy új generáció nő föl. Körülbelül 100 gyermekkel foglalkozunk, évente körülbelül 70 keresztelésünk van, 25-30 esküvői szertartást végzünk. Gyülekezeti hitoktatás van, konfirmációt most már évente kell tartanunk. Éppen vasárnap volt 16 gyermek vizsgája és első úrvacsoravétele.

Kecskemét gazdasági fellendülése Soltvadkert, Kiskőrös vidékéről hozza az evangélikusságot ide. A Mercedes gyár beindulásával kialakult egy kicsi német gyülekezet is, akiknek havonta budapesti német anyanyelvű lelkész tart istentiszteletet itt a mi templomunkban.

Amit én meghatározónak érzek, hogy a mi korunkban szeretettel kell fordulni az emberek felé. Az esküvőre jelentkezőknél sokszor úgy kell kezdeni, hogy megkeresztelni és konfirmálni, mert nem tartoztak sehova, nincs kötődésük egyházhoz. Ez új kihívás, új lehetőség.

– *Mit jelent ma vallásosnak lenni? A közösséghez tartozás mennyire meghatározó?*

– A gyülekezet a kis csoportjaiban él. A házasságra készülőköt többször összegyűjtjük, és ők már ide hozzák a gyermekeiket. Ez vonatkozik a temetésre is, tehát van, amikor a maradék keresi az egyházat és jön vasárnaponként az istentiszteletre vagy bekapcsolódik a bibliaórai közösségbe, ahol a gyászsal, az elmúlással kapcsolatos dolgok is előkerülhetnek. Igazából nem gyászcsoporthoz, hanem egy közösséghez, ami egy olyan helyzetben, amikor egyedül marad valaki, nagyon fontos. Esküvőkkel kapcsolatosan is vannak pozitív példák, hogy az itteni szertartás, az esetlegesen kialakult kapcsolat után bátrabban jönnek, és

esetleg helyet találnak az ifjú házások. Nemcsak istentiszteleti formáink vannak, hanem a tóserdei gyülekezeti házunkban családi alkalmakat is rendezünk. Játékos vetélkedő, fürdés, gyerekeknek tábor, konfirmandus tábor, ifjúsági tábor, családos tábor, baba-mama klub. Szóval nem szeretnénk, hogy valaki azt higgye, hogy itt egész végig imádkozunk. Olyan napi dolgokról beszélünk, amit esetleg mi az egyház oldaláról másként látunk. Van aztán gyermeknevelési tanácsadás és mindenféle kulturális tevékenység is. A város iskoláiban hitoktatást végzünk, megpróbáljuk a gyermekeket elérni. Kulturális kapcsolataink tekintetében nagy lehetőség, hogy jeles embereket tudunk meghívni, és a templomunk alkalmas arra, hogy 400 embernek koncertet, hangversenyt tudjunk rendezni. Egyre több iskola is itt tartja nálunk a karácsonyi, húsvéti ünnepét. A Waldorftól kezdve a Magyar Ilona Általános Iskoláig többet tudnék említeni, és ez azt jelenti, hogy ezeken az alkalmakon Isten igéje is megjelenik, mert egy pár gondolattal én szoktam köszönteni az érkezőket. Nagyon sok ember így ismeri meg az evangélikus gyülekezetet és ezt a csodálatos építményt, a templomunkat, itt a város közepén. Van egy kórusunk is. Oroszné Tornyai Lilla, gyülekezetünk hűséges kántora több évvel ezelőtt elindította Glória énekkarunkat. Elsősorban a gyülekezeti istentiszteleteinken énekelnek, de fellépnek akár meghívásra is. A kórustagok jobbára a gyülekezet tagjaiból kerülnek ki, vannak azonban olyan külsősök is, akik éppen az éneklés által kerültek közel a gyülekezethez.

– *A kulturális tevékenységet mellett milyen szociális munkát végez az egyház?*

– Intézményes diakóniát nem tudunk végezni, mert sajnos nem adatott meg az a lehetőség, hogy mi bentlakásos intézményt működtessünk. Több mint 15 évig működött az idősek napközi otthona az egyik épületrészünkben, de a személyi és a jogszabályi változások miatt ez néhány évvel ezelőtt megszűnt. Úgy döntött akkor a gyülekezet elnöksége, hogy nem kérünk állami támogatást, az egyház maga vállalja föl ezt a tevékenységet egy másik formában. Azóta az idősekről a szeretet szolgálatán keresztül gondoskodunk, behozzuk őket ide különféle biblikus alkalmakra. Néhány családot rendszeresen próbálunk adományokkal is segíteni. Az adományok tárolására, szétosztására nincs apparátusunk, mi is a Máltai Szeretetszolgálatnak szoktuk elvinni, ha érkezik hozzánk adomány. A kórházi lelki gondozás nagyon fontos. Kórházlelkészünk nincs, de olyan a kapcsolatunk a kórházlelkészekkel és némely orvossal is, hogy szólnak, ha evangélikus beteg van.

– *Az egyház gazdasági működéséről mondjon még néhány szót, legyen szíves.*

– Az egyház tevékenységéhez hozzátartozik ez is. Az egyházunkat részben a hívek támogatása működteti. A rendszerváltás után a Luther-palotának az egyik részét visszakaptuk, és ennek a bevételei teszik lehetővé, hogy tudunk templomot újítani, illetve a 2003-ban visszacapott Arany János utcai épületünket rendbe hozni.

– *Az ön meglátása szerint milyen a kapcsolat az egyházak között a városban?*

– Mindig is evidencia volt, hogy a városközpontban minden egyház egymás mellett van. Mindig jó kapcsolatot építettek egymás között a lelkészek, ez máig

is így van. A gyülekezetek januárban egy ökumenikus imahéten találkoznak, egymás templomába megyünk, különféle városi rendezvényeken találkozunk egymással. Tudunk egymásról, hordozzuk egymást, gondolunk egymásra, ökumenikus rendezvényeken együtt vagyunk református, katolikus, baptista közösségekkel. Most egy közös koncert lesz itt, a mi templomunkban, a reformáció 500. évfordulójára készülve, mind a négy gyülekezet kórusa fog énekelni, engem kértek meg prédikációra. Tehát nagyon jól működnek ezek az ökumenikus rendezvények. Mi külön a reformátusokkal teológiai esteket is szoktunk tartani. Úgy látom, hogy egy kiegyensúlyozott, egymást hordozó, egymásért felelősséget érző közösségként élünk. Nagyrészt vegyes házasságok vannak a városban, és vannak, akik egyik vasárnap a református templomba mennek, a másik vasárnap hozzánk jönnek. Itt átjárhatunk, nekünk egy közös Krisztusunk van, és hogy milyen úton közelítjük meg, az a mi döntésünk, a mi lehetőségünk. Szoktam mondani, hogy édesanyát nem szoktunk lecserélni, tehát nem kell ahhoz megváltoznunk, hogy én jó szívvvel tudjam venni akár egy református, akár egy katolikus lelkész szolgálatát, és szoktuk is hívni egymást. Tudni kell, hogy mi egy ügyet szolgálunk. Ma olyan világot élünk, hogy csak menjenek az emberek a templomba, csak kapják meg, amire szükségük van. Még egyszer mondom, édesanyát nem cserélünk. Lehet, hogy van szebb, jobb, de ő az én édesanyám, én hozzá tartozom.

Kicsi közösség vagyunk, ha azzal tudunk világítani, hogy összetartunk és odafigyelünk egymásra, azt hiszem, betöltöttük azt a szolgálatot, amiért itt vagyunk. A legkisebbnek mindig ez a sorsa. 1988-ban jöttem ide, és akkor volt olyan vélemény, hogy én leszek itt az utolsó lelkész, mert mindenkit eltemetek, aztán kész, vége. Most jóval többen vagyunk, mint amikor idejöttem, de ez megint nem érdem. A humor az egyházunkban az, hogy az utolsó csukja be a templomajtót. Na, hála istennek nem kell, mert vasárnaponként megtelik, és ez nagy öröm.

Az interjút Sági Norberta készítette

„Dobálhat bennünket a hullám, de tudjuk, hogy van egy biztonságos kikötő”

Interjú Feczák László görögkatolikus lelkésszel

A görögkatolikusok azok a bizánci szertartású keresztények, akik a katolikus egyházzal teljes egységben élnek. Elnevezésükben a „görög” szó a bizánci szertartásra, a „katolikus” pedig a Római Apostoli Székkal való egységre utal. Erdélyben, Felvidéken és az ország északkeleti részén mai napig is nagy számban élnek görögkatolikusok. A görögkatolikus nevet Mária Terézia adta nekünk, hogy megkülönböztessen bennünket az ortodox keresztényektől. Itt Kecskeméten is elég nehéz ezt a különbséget megtenni. Görögkatolikus templomnak mondják a Széchenyi téren álló templomot, pedig az görög ortodox templom, és a konstantinápolyi pátriárka alá tartozik.

Ténylegesen 2008-tól vagyunk jelen Kecskemét életében, előtte a szegedi kolégám járt át havonta egy alkalommal és végzett görögkatolikus liturgiát a római katolikus templomban. 2008-ban Kocsis Fülöp, az akkori hajdúdorogi püspök úgy gondolta, ideje az egyháznak követnie az elvándorlókat, hogy megélhessék a hitüket is. Nyíregyháza környékéről, Borsodból, Hajdú-Biharból jöttek a görögkatolikusok erre a vidékre, és Erdélyből, Kárpátaljáról is települtek be. Érdekes, hogy az 1920-as népszámláláson Kecskeméten 227 ember vallotta magát görögkatolikusnak és 220-an ortodoxnak. A legutolsó népszámláláskor körülbelül 500 görögkatolikus volt a városban. Az én területem egész Bács-Kiskun megye, valamint Nagykőrös, és igyekszem mindenütt megjelenni.

– *Nemrég költöztek a Dán Kulturális Intézet egykori épületébe. Előtte hol tartották a miséket?*

– A miséket a belvárosban, a Barátok templomában és a széchenyivárosi Szentcsalád Plébánián tartottuk. A Fehér utcai parókián pedig a hittanórákat, bibliaórákat, nyugdíjasklubot a hölgyeknek, férfiaknak. Most ezek a funkciók átkerültek ide, a Zimay utcába. Van aktív nyugdíjasklubunk, a Szent Zsófia Nyugdíjasklub, ami a városnál is nagyon szép feladatokat tölt be.

– *Hogyan látja Lelkész Úr, mit jelent ma vallásosnak lenni?*

– Úgy gondolom, hogy akik rendszeresen járnak templomba, itt vannak a közösségekben, tevékenyen részt vesznek a programokon, ők élnek a hitüket. Tehát a vallásosság, ha úgy nézzük, akkor a hitünknek az aprópénzre váltása, megélése

mindennapi cselekedeteinkben, a gondolatvilágunkban, akár a munkahelyünkön, akár kint az utcán. Mindig kérdezik, hogy mi a vallása, és mondja, hogy római katolikus, görögkatolikus, református, evangélikus, de hát az nem a vallása, hanem a felekezete! A vallás az, amivel az ember az életében a krisztusi példát megmutatja a világnak: a szeretet. És ez a világ szomjazik a szeretetre. Mindenki vágyja, hogy szeressék, és hogy ő is szerethessen valakit. A vallásosság azt jelenti, hogy a hitünket, amit Krisztus tanításából tudunk, azt váltsuk egy kis aprópénzre a mindennapi életben. Ha anyagiakban nem tudunk segíteni, akkor tudunk segíteni néhány perces meghallgatással, másoknak a bátorításával. Nagyon sok formája van az úgynevezett vallásosságnak. „Hiszen arról ismerjenek meg beneteket az emberek, hogy az Úr Jézus tanítványa vagytok és szeretettel vagytok egymás iránt.” Én úgy gondolom, hogy ez az igazi vallásosság. Hogy valaki ezt követően melyik felekezetbe tartozik, már a vallásosság egyik „követelménye”, az, hogy tartozzunk a közösséghez. A közösségépítés az egyház feladata. Vannak az egyháznak bizonyos szabályai, de azonkívül óriási teret biztosít arra, hogy az ember a közösség tagja legyen. A liturgiában is mindenki megtalálja a maga helyét. Ha valaki eljön hozzánk szentliturgiára egyik vasárnap, látja, hogy botladozunk a gyerekekben még az oltár körül is, és mindenki aktívan bekapcsolódik a szertartásokba, mivel nem hangszeres, hanem énekes kíséret van.

Jellemzően a családok otthonról hozták a közösség szeretetét. Ilyenkor, húsvét környékén, kiürül nálunk a kápolna, mert mindenki megy „haza”. Sok vegyes házasság van, protestáns-katolikus házasság, és ott, általában, egyik héten ebbe a templomba, a másik héten abba a templomba mennek. Azt hiszem, ez a harmónia az, ami egy családot széppé és egészségessé tesz, nem pedig az, hogy mint elvált emberek különállóan végezzük a lelki életünket is. Kecskeméten a felekezetek szépen együtt tudnak működni, úgy gondolom, hogy itt nem a halászásról szól a dolog, hanem hogy egyrészt a saját híveinket tartsuk meg, illetve azoknak, akik keresnek valamit, tudjunk adni egy olyan stabil pontot, ahol az életükkel horgonyt vehetnek és biztonságban érezhetik magukat. Azt gondolom, hogy Kecskeméten a városvezetés az átlagosnál jobban támogatja az egyházat. Meg kell értenie a politikának, hogyha az emberek családi háttere, a lelki élete biztosabb, akkor stabilabb lesz az ország is. Nem az a jó, ha szabados életet élünk, hanem ha lesz egy stabilitás, egy rend az életünkben. Régi latin közmondás azt mondja, hogy „ha megőrzöd a rendet, a rend megőrizz téged”. Ha van egy ritmusa az életnek úgy, ahogy a szívünknek is van egy ritmusa, akkor jól működik, ha összevissza kalimpál, akkor nagy baj van. Ha valaki rátalál Krisztusra, akkor olyan stabilitást kap, amely a viharos tengeren is úgy működik, mint a hajók stabilizáló szárnya. Dobálhat bennünket a hullám, de tudjuk, hogy van egy biztonságos kikötő, ahová a világítótorony fénye vezet bennünket, és az ember ott kipihenheti a fáradsalmait.

A görögkatolikus egyházat egyébként úgy is ismerik, mint „családegyház”, mert a papjaink diakónusszentelés előtt házasságot köthetnek, és a pap családja is bekapcsolódik a pasztorációba. A gyerekek így könnyebben jönnek a templomba, mert a papnak a gyereke is ott van, és az asszonyokkal könnyebben találja a papné a hangot, mint egy férfi. Az én gyerekeim már kezdenek kirepülni. A fiam

nagyon sokat segít a kántorizálásban, nagyon szereti az éneket és ez nagyon jó, mert a hívek elfogadják azt, hogy ő egy fiatalos lendületet hoz. Nálunk a liturgia lendületes, nem egy gyászmenet, hanem olyan érzést kelt az ember lelkében, hogy elragadja a Jóisten szeretete.

– *A gyülekezet milyen összetételű?*

– Nagyon változó, a pólyástól kezdve minden korosztály megtalálható. 96 éves a legidősebb tagunk, és még ő is el szokott jönni közénk. Nagyrészt azért fiatal, átlagosan háromgyerekes családjaink vannak. Hátul van egy kis „babaszobánk”, és amikor már nyugösebbek a kicsik, akkor az anyukák oda átviszik őket, hogy a liturgiát ne zavarják, de különben a közösség ebben nagyon toleráns.

– *Érdekes az a jelenség, hogy ma már a templomok úgynevezett babaszobát, játszószo-
bát is működtetnek.*

– Nálunk kényszerhelyzet volt, mert volt egy-két sírósebb gyerek. De az édesanyák mondták a Szentcsalád Plébánián, ahol hét éven keresztül voltunk, hogy „tisztelendő úr, én a szent liturgiára jöttem, nem azért, hogy ott üljek a gyerekekkel a babaszobában”. Jó időben ki kell engedni az udvarra a gyereket, hadd csapjon két-három kört, ő így is tud imádkozni, ez az ő kis lelki világához hozzátartozik. De aki itt nőtt föl, és nem régen még a székek között csúszkált, az most szépen áll az oltárnál és ministrál. Föl kell nőni a gyermeknek is a feladatokhoz.

– *Az egyházközösségnek van énekkara. Milyen egyéb kulturális tevékenységet folytatnak?*

– Igen, van énekkarunk (Sztudita Szent Teodor), amely a város rendezvényein is föllép, akár a karácsonyi gyertyagyújtáskor, akár megnyitókön. Egyre többen jönnek, mert szeretik a bizánci zenét. A karvezetőnk, Timkó Tamás, aki Nagykőrösről jár át, nagyon képzett szakember, 30 évig Finnországban tanított egyetemi énekkarokat. Nagy türelemmel és szeretettel tartja az énekkari próbákat. Az új, saját épületünkben szeretnénk a kulturális életet a város javára is kamatoztatni. Egy kicsit a keleti egyházat egyházi oldalról bemutatni, ikonkiállítást rendezni, egyházi gyűjteményeket bemutatni, egyházi művészek alkotásait kiállítani, hangversenyeket szervezni. Szeretnénk ide elhívni a híres Szent Efrém férfikart. Továbbá a Nyíregyházi Hittudományi Főiskola nagyon szívesen hozna le képzéseket, ha van lehetőség és van jelentkező. Emellett bekapcsolódunk a városban a hit- és erkölcsstanoktatásba. Ahol a szülők beíratják a gyermeket görögkatolikus hittanra, oda igyekszünk elmenni akkor is, ha egy gyerek van. Ebben nehezíti a dolgunkat, hogy a városban nem egységesen kezdődnek a tanítási órák. De itt, a szórványban nekünk minden gyermek fontos.

– *Szociális területeken milyen feladatokat látnak el?*

– Ez nálunk még gyerekcipőben jár. Részt veszünk a Wojtyła Központtal közösen ebédosztásban, a Máltai Szeretetszolgálattal igyekszünk együttműködni. Önállóan nehéz a kis létszámunk miatt. A legfontosabb az evangélium hirdetése, emellett a segítség, a szegények segítése, támogatása, amennyire anyagilag képesek vagyunk ezt megvalósítani. Akik nem tudnak már eljárni a közösségbe,

azokat a pap meglátogatja, beszélgetünk, részesülnek az eukarisztiában. Többen vannak olyanok, akik hiányoznak a közösségnek, ha nincsenek ott. Tehát ezért is mondom, hogy egy „családegyház” vagyunk.

– *A rendszerváltás hozott-e valami változást, kaptak-e vissza épületeket?*

– Az egyházmegye igen, például Nyíregyházán új iskolák, óvodák épültek, nagyobb városokban most is folyamatban van iskolák átvétele. Szociális intézményeink is vannak bőven, például idősek otthona és fogyatékos emberek otthona. Debrecenben szinte az egész szociális hálózatot átvette az egyházunk. Óvodáról Kecskeméten is szó volt. Ha a város igényli, be tudunk ilyen téren is kapcsolódni a város életébe.

– *Miért tartanak fontosnak, hogy óvodát működtessenek?*

– Azért, mert a gyerekek már nem férnek be a Szent Imre Óvodába. Úgy gondolom, hogy ennek az az oka, hogy azok a szülők is, akik nem mondják magukat vallásosnak, úgy gondolják, hogy egy egyházi intézményben a nevelés másabb, mint egy állami intézményben. Az első és legfontosabb, hogy itt a szeretetnek kell dominálni a nevelésben és az oktatásban is. Sokkal könnyebb tanítani és nevelni a gyerekeket, ha szeretjük őket.

Az egyházi nevelés teljesen más lelkületű, mint a világi nevelés. Bár ott is, szinte saját magukat felülmúlva igyekeznek az óvodapedagógusok, a pedagógusok megtenni a kötelességüket, csak hát valami hiányzik: a természetfölötti dimenzió.

Az interjút Sági Norberta készítette

„az embernek kellene, hogy legyenek álmai, hogy azokat megvalósíthassa”

Interjú Róna Tamással, az alföldi régió vezető rabbijával

Köszönöm szépen a lehetőséget, hogy megmutathatjuk, hogy most, 2016-ban a kecskeméti zsidó hitközség milyen életet él, milyen feladatokat vállal magára és hogyan tevődik össze a közösségünk. A Nagykőrösi utcában áll a közösségi házunk. Bár egykor három zsinagóga működött Kecskeméten, 70 éve egyetlen sem működik már. Azt gondolom, hogyha előre kell tekinteni a jövőbe, és meg kell határozni, hogy mik lehetnek a célok, akkor ezek között bizonyosan ott van, hogy egy zsidó templom újra megnyithassa az ajtaját. Nem csak a kecskeméti és a magyarországi zsidóság előtt, hanem minden honpolgár előtt, aki meg akarja nézni, hogy milyen építészeti, művészi tartalmában, egyházi jellegében, szimbolikájában, belső enteriőrjében egy zsidó templom, egy zsinagóga. Azt gondolom, hogy ez jelentősen emelné a város presztízsét.

A közösség ma körülbelül 50–60 főt számlál, amit egy történelmi perspektívába kell elhelyezni. Kecskemét azon nagy vidéki városok közé tartozik, ahol a zsidó élet megszűnt létezni a holokauszt, a vészidőszak után, és gyakorlatilag 60 éven keresztül nem volt Kecskemétnek és a régióknak lelki szolgálatja, rabbija. Az 1990-es évek közepével kezdődött meg szépen lassan a hitélet újrászervezése. Én 1997-ben kerültem Kecskemétre mint rabbinövendék, tehát már 18 év van mögöttem. Nagy a feladat, ami előttünk áll, de annál könnyebb, minél több ember fog össze. Az egyik nagy elhívásomnak érzem azt, hogy a civil társadalom különböző önkéntes, elkötelezett csoportjait, közösségeit, szervezeteit megkeressük, megkeressem, hogy közös vállalkozásokat tudjunk tenni a nagyobb közösségünkért. Ez az a munka, ami most is folyik.

– *Milyen összetételű a közösség?*

– Amikor Kecskemétre jöttem, akkor a közösség 80–90%-a drága nagyszüleim korosztályába tartozott. Tehát 18 évvel ezelőtt 70–80 éves emberek voltak, manapság a közösség átlagéletkora körülbelül 40 év. Tehát fiatalodtunk, sikerült egy picit megújulni is, de ez önmagában kevés. Amikor arról beszéltem, hogy az egyik nagy feladat egy zsinagóga létrehozása vagy újrászervezése, ennél sokkal nagyobb feladat, hogy zsidó formális oktatás jöjjön létre végre vidéken, és azt gondolom, hogy Kecskemétnek ez egy óriási lehetőség lenne, hiszen 1942–43-tól nincsen vidéken zsidó formális oktatás. Ennek két nagyon fontos aspektusa van, az egyik, hogy az egyházi intézmények nagyon magas oktatási nívót, sajátos, és egyben magas értékrendet képesek átadni, amely a város társadalmának meg-

erősödését biztosítja. Másrészt, ha sikerülne újra elindítani egy zsidó oktatási intézményt, akkor az biztos, hogy az országos figyelmet és a nemzetközi figyelmet is Kecskemét felé irányítaná. Amikor tehetséggondozásról, és még inkább a nemzeti, a nemzetközi szintéren való pozíciók megerősítéséről, új pozíciók kialakításáról beszélünk, akkor egy ilyen intézmény beindítása Kecskeméten egy óriási erőt generálna, nemcsak a zsidó felekezet oldaláról, hanem az egész társadalom oldaláról. Itt hadd jegyezzem meg, hogy az Egyesült Államokban és Izraelben a tudomány legkiválóbb kutatói és szakemberei vizsgálják a szerethető, játékos tanulás kialakítását, és ha egy ilyen intézmény megnyílhatna a városunkban, akkor az involválná, hogy az oktatás során a tudományos eredmények megjelenjenek itt.

– *Az oktatás beindítását tartja a legfontosabb feladatának?*

– Igen, és hadd mondjam el, hiszem azt, hogy a városunk egyetemi városává válik. Budapesten és Szegeden van egyedül az egyetemen Összehasonlító Vallásbölcseleti Tanszék. Olyan világban élünk, ahol az iszlám világot, a muszlim közösségeket meg kell ismerni ahhoz, hogy megértsük őket és tudjunk kommunikációs nyelvet találni. Ferenc pápa fogalmazta meg talán egy-másfél évvel ezelőtt, hogy a világon lévő keresztény üldözések rámutatnak arra, hogy milyen szoros kapcsolat létezik a világ zsidósága és a világ római katolikus kereszténysége között. Azt gondolom, hogy egészen új narratívát adna Kecskemétnek, ha egy vallásbölcseleti tanszék el tudnánk indítani több egyház közreműködésével. Ez példaértékű szemléletet hozhatna, erősíthetne meg a városban. A városunkban a felekezetek és egyházak közötti párbeszéd és testvéri gondolkodás nagyon erős. De ezt még tovább lehetne vinni, a legmagasabb képzési formákban is meg tudnánk ezt jeleníteni. Ez mind a párbeszédben, az együttélésben, a tudományban és az egyetemi várossá válás folyamatában egy igazi mérföldkő lehetne.

– *Említette, hogy egy leendő zsinagóga művészeti, építészeti kincs is lehetne. Kulturális és szociális feladatokat ellátnak-e vagy terveznek-e?*

– Abban a pillanatban, hogy van egy zsidó óvoda, és annak van konyhája, természetessé válik, hogy szociális hálót tudunk támogatni és építeni. Másrészt a másokra való odafigyelés annak ellenére, hogy ilyen infrastrukturális háttérünk nincsen, nap mint nap megjelenik a város vezetésével és az egyházakkal együttműködve, szeretetebédek osztásában, ételcsomagokban, ruhák eljuttatásában, véradásban. Azt gondolom, hogy csöndben, de amit tudunk és erőnkől telik, azt megpróbáljuk megtenni. Szeretnénk megmutatni, hogy létezőnk, és hogy egy közösségért dolgozunk. Ennek legjobb példája, hogy most már lassan tíz éve minden október 23-án és március 15-én koszorúzunk, és ez egy nagyon nagy dolog. Először is a város apraja-nagyja látja azt, hogy a történelmi egyházak mellett ott van a zsidó felekezet, aki ugyanolyan alázattal és szeretettel fordul a nemzeti ünnepek felé, mint bármelyik más honfitársunk. Ennek egy nagyon erős üzenete van, és megpróbáljuk megmutatni a közösségi létünket a közös alkalmakon. Ami a kulturális tevékenységet illeti, nagy büszkeséggel tudom mesélni, hogy második éve, hogy a város Tavaszi Fesztivál programjába a hitköz-

ségünk programot tudott adományozni. Tavaly a Bozsó Gyűjteményben került megrendezésre az Imák Auschwitz után elnevezésű kiállítás. Tíz főpapot kértek föl, hogy írjanak egy-egy imát, és ezt tíz Munkácsy- és Kossuth-díjas művész transzformálta képekbe. Idén sikerült megnyernünk a Gólem Színházat a Tavaszi Fesztiválra, akik a *Lefitymálva* című darabot hozták el. Az is egy óriási ajándék az Örökkévalótól, hogy ez a kicsi közösség ezt a színdarabot úgy tudta odaadni a városnak, hogy minden érdeklődő ingyenesen tudott rá eljönni. Ez egyébként egy humoros darab. Fontos, hogy 2016-ban Magyarországon, amikor a magyar zsidóságról beszélünk, akkor ne az első, a második és a harmadik mondat az legyen, hogy holokauszt, zsidóüldözés, vészorszak, deportáltak a vidéki zsidóságot, I. zsidótörvény, II. zsidótörvény, numerus clausus, Teleki és így tovább. A zsidóság él. Nagyon fontos feladat, hogy elsősorban ne a holokausztról ismertessük meg a magyarországi zsidóságot idehaza. A zsidó humor még a borzalmas, tragikus eseményeken is tud egy kicsit más szemüvegen keresztül nézni. A *Lefitymálva* úgy kezdődik, hogy két férfi nagyon szakadt ruhában van, egy munkatáborban vagy auschwitzi táborban dolgozó két szerencsétlen ember képét mutatja. Bejönnek a színpadra, az egyik borzasztóan éhes, nincs ereje, rosszul van, és akkor a másik elővesz egy Bountyt, és kiderül, hogy két gázszelőről beszélünk. Ahhoz, hogy közösséget tudjunk építeni, hogy újra legyen magyar zsidó élet, ahhoz azt kell néznie, hogy milyen új intézményeket tudunk létrehozni, milyen új programokat tudunk szervezni, hogyan tudjuk megszólítani a társadalom különböző rétegeit. A fővárosi zsidóság már kb. 15–20 éve eljutott odáig, de sokkal nagyobb létszámban él zsidóközösség Budapesten. Farkas Gábor elnök úr, a Csiperó életre hívója három évvel ezelőtt felkért, hogy legyek a Csiperó nagykövete. Az ő segítségével két évvel ezelőtt már Izraelből is tudtunk gyermekcsoportot hozni. Azt is említhetem, hogy nem telik el úgy év, hogy a városunkban lévő középiskolákat vagy általános iskolákat ne látogatnám végig, és ne lenne itt-ott egy-egy előadás vagy rövid párbeszéd.

– *A gyülekezet tagjai milyen formában tudják gyakorolni a vallásosságukat?*

– Minden héten pénteken és szombaton a közösség tagjai találkoznak-találkozunk, tanítanak-tanítunk, tanulunk, istentisztelet van. Különböző eseményeket, közös tanulásokat szervezünk, és hétköznapi is előfordul, hogy azok, akik szeretnék megismerni a héber, illetve a modern Izrael nyelvét, az ivritet, azoknak lehetőséget adunk. Az Izraeli Kulturális Intézettel van egy közös nyelvoktatásunk, mivel van a városban két-három olyan személy, aki vallásában nem kötődik a zsidósághoz, de szeretne megtanulni ivritül. Annak ellenére, hogy kicsi a közösségünk, azt gondolom, hogy nagyon dinamikus hitéletet élünk, és folyamatos az az elkötelezettség, amivel fordulunk a város felé. Most fog kezdődni majd a Katona József Könyvtárban egy előadás-sorozat, ahol három előadást fogok tartani a következő egy év során. Az első előadás a kecskeméti zsidóság történelmi múltját mutatja be, a második a zsidó élet hétköznapijairól szól, az alapvető parancsolatokról és törvényekről, fogalmakról, képekről, amik részben ismertek, de részben pedig nem ismertek. A harmadik előadás pedig a Zsidó ünnepnapok címet fogja viselni.

Azt is meg kell, hogy jegyezzem, hogy az alföldi régió vezető rabbija vagyok. Kecskemét az egyik legfontosabb város, mert a legnagyobb, és középponti helyen szerepel földrajzilag is, azonban a régióban hat megyében, Bajától Hatvanig, 18 másik városban kell megpróbálnom letenni az üzenetet. Itt Kecskeméten nagyon sokat segít ebben Varga Mónika a Kecskeméti Televízióban, akivel másfél évtizede dolgozunk együtt a *Szószerk* és a *Lélektől lélekig* című műsorban, valamint Németh Ernő, a Gong Rádió munkatársa, akivel több éven át minden hónapban egy hétfőn hosszan beszélgettünk. Szóval azt gondolom, hogy nagyon sok kiváló ember él Kecskeméten, így az én feladatomban sokkal könnyebb. Egy másik példa: abban a megtiszteltetésben volt nemrég részem, hogy kórházunk gyermekosztályának osztályvezető főorvosa felkért, hogy az újévet követően egy kis gondolatébresztő tanítást adjak az osztályon dolgozó orvosoknak, ápolóknak, szakembereknek, és összegyűlt legalább 30-35 kiváló, magasan képzett, nagyszerű ember.

– *Az óvoda- és iskolaalapítás megvalósulása várható-e a következő években?*

– Egyedül nagyon kevesek vagyunk hozzá, és ameddig ez nem jelenik meg egy nagyobb közösség igényeként is, addig ez a valóság és az álom határán egyensúlyozik, de az embernek kellene, hogy legyenek álmai, hogy azokat megvalósíthassa. Azt gondolom, hogy Kecskemét vezetése nagyszerű, nyitott, kiváló emberekből áll, és én látok rá esélyt, hogy a jövőben akár ezen az úton is el tudjunk közösen indulni.

Az interjút Sági Norberta készítette

Csatári Bálint

Kecskemét mint „központi hely”

Bár a *Forrás* szerkesztőségétől a város vonzáskörzete „munkacímét” kaptam e tanulmány megírására való felkéréskor, mégis úgy gondolom, hogy általában, és különösen Kecskemét, egykori alföldi nagy mezőváros esetében e fogalom sokkal árnyaltabb értelmezést igényel, különösen egy ilyen jellegű írás esetében.

Az valóban igaz, hogy egy várost nemcsak az különbözteti meg a többi településtől, hogy lakosságának mérete jóval nagyobb, hanem az is, hogy vonzáskörzettel bír. Vonzza a szűkebb-tágabb környezete falvainak (és esetünkben tanyáinak) lakóit, azok különböző rendszerességgel felkeresik a központot, hogy az „ellássa őket” a számukra szükséges úgynevezett városi javakkal, az ott található intézmények szolgáltatásaival. Ugyanakkor a város „ki is sugároz”. Az ott megtermelt szellemi, kulturális és anyagi javakkal ellátja – legelsősorban a saját – vidékének polgárait, de akár távolabbi területekre is hatással lehet. S persze e két – egymást természetesen kölcsönösen feltételező, kiegészítő, és a városok térbeli hatását mindkét vonatkozásban kiterjesztő – fogalom nagyon szorosan összetartozik. A vonzó hatás mértéke, területi kiterjedése jelentősen függ attól, hogy a város mennyi szerepkört (kereskedelmi, oktatási, egészségügyi, adminisztratív stb.) működtet, illetve azoknak mekkora a „jelentőség-többlete”¹, azaz az ellátórendszereinek a ténylegesen a vidéki lakosságra jutó hányada, ami akár pontos százalékszámokkal is kifejezhető.

A kisugárzó hatás mértéke pedig leginkább attól függ, hogy a város szellemi, tudományos és kulturális bázisa mennyire erős. Mennyire vállalkozó szelleműek és kreatívak az ott élők?² Egyáltalán, mennyire törekednek arra az ennek a hatásnak a kiváltására alkalmas intézmények és szereplők, hogy ez a különös „sugárzás” minél messzebb, akár nagyon messze is elérjen. Vonzza például a látogatókat. Egy-két nagyon régi és nagyon új egyszerű és nagyszerű példa. Mathiász János kecskeméti szőlőoltványjaiból létesült újra a filoxeravész után a kaliforniai szőlők tetemes hányada. S a Kodály Intézet nemzetközi, pl. kínai ösz-

---

1 E fogalmat Beluszky Pál geográfusprofesszor vezette be a településtudományokban. Előnye, hogy nagyon egyszerű kiszámítani. Egy adott területre, például Bács-Kiskun megyére vagy a Dél-Alföldre az átlag alapján kiszámítható nagyon sok olyan ellátási tényező adata (pl. 10 000 lakosra jutó kórházi ágyak száma, vagy az egy tanteremre jutó középiskolai korú tanulók száma), amelyeknek fontos szerepe van, illetve lehet vidék vonatkozásában. Ha kiszámítjuk ugyanezeket az adatokat a 115 ezer lakosú Kecskemétre is, s az adott szám az átlagos adat pl. 145%-a, akkor a városnak a vidékére jutó kapacitása vagy „jelentőség-többlete” 45%-nyi.

2 Napjaink új, ún. tanulóváros, vagy smart, azaz okos város programjai pontosan ennek a kreativitásnak a gerjesztéséről szólnak.

töndíjas diákjai esetében sem az egy-két fő idevonzása számít igazán, hanem az, amit itt tanulnak, s majd „kisugároznak” otthon. A vonzás-kisugárzás hasonlóan különösen szép példái: a híres művészeti stúdióink, a jól működő testvérvárosi kapcsolatok vagy a Csiperó-gyermektalálkozó.

Ezekon felül még egy-két „szakirányú” megjegyzést szükségesnek tartok megtenni, mielőtt a konkrét kecskeméti „központi hely” problémák rövid elemzésére rátérnék.

A központi hely funkciók térbeli kiteljesítésének/kiterjesztésének további feltétele még az „elérhetőség”. Azaz gépkocsin, vonaton, autóbuszon (repülőgépen) mekkora távolságból, mennyi idő alatt és mekkora költséggel érhető el a város azok számára, akik igénybe kívánják (vagy éppen kell nekik) venni annak szolgáltatásait.³ Bár az internet világhálója nagymértékben átalakította ennek az adatnak a „tartalmát”, és mondhatni minőségét is, az elmúlt másfél, két évtizedben a szegényebb, periférikusabb fekvésű vidéki falusi és tanyai lakosok számára éppolyan kihívás ez az elérhetőség, mint, akár fél évszázaddal ezelőtt volt.

Az a tucatnyi fő- és mellékút persze, amely a történelmi időkől fogva összefutott itt Buda és Szeged, a Duna és a Tisza közötti „félúton”, igen régen központi helyként jelölte ki Kecskemétet.

Végül a városok vonzaskörzeteit kialakító és a valóságosan is bekövetkező lakossági térbeli kapcsolatok alapvetően két csoportba oszthatók. Az egyikben az állam, a mindenkori hatalom, a közigazgatás révén (az egészségügy és az oktatás is részben ide sorolható) a hivatalos területi beosztások, illetve azok keretei szabják meg, jelölik ki ezeket a vonzaskörzeti kapcsolatokat, míg a másik esetében a mozgásokat a polgárok saját, objektív vagy szubjektív alapon hozott döntései határozzák meg. Azaz: hova járjak bevásárolni, autót venni, színházba, fesztiválozni, vagy éppen rokonlátogatóba.

A város „központi hely” mivolta, annak mai sikeressége, ki- és beteljesülése nagymértékben függ attól is, hogy a szabályozott és a spontán kapcsolatok mennyire esnek egybe. Hazánkban, sőt városunk esetében is gyakran és igen fontos területi hatáskörű tényezőket illetően változtak ezek az irányított kapcsolatok. Kecskeméten ez különösen a megyeszékhellyé válással vett döntően új fordulatot már több mint fél évszázaddal ezelőtt.⁴

A „város és vidéke” térformáló kapcsolatrendszerének tehát meglehetősen sokféle, és esetenként igen bonyolult, szövevényes világa rajzolható meg. De az biztos: a város nem lenne az, ami, a vidéke nélkül. S ez fordítva is igaz. A vidék megmaradása és jövője szempontjából döntő lehet a falvak és a szórványok városhoz való kapcsolódása, vonzódása, s annak jellege és minősége. Azaz mennyire alá- és fölérendelt, mennyire határozza meg pusztán a méret, vagy miképpen alapozódik lehetőleg a kölcsönös előnyökre.

3 Hercegszántóról ma a megyeszékhelyre, Kecskemétre több mint hat óra hosszat tart az oda-vissza autóbuszút. Egy-egy bajai átszállással a retúrjegy ára 5890 Ft.

4 Hozzá kell tenni, hogy erre a szerepkörre már az 1930-as években törekedtek a város vezetői, mert működtettek egy Kecskemét törvényhatósági jogú városnak a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye feldarabolásával keletkező új megye székhelyének a Kecskemétre kerülését szorgalmazó bizottságot.

S akkor még nem ejtettünk szót arról, hogy a városok – elsősorban nyilván a funkcióik révén – úgy rendeződnek egyfajta hierarchikus rendszerbe, hogy az egyik központi hely város a másik – nagyobb és fontosabb városnak – éppúgy a vonzáskörzete, „vidéke”, mint ezt a város-falu kapcsolatok területi szintjénél említettem. Hogy ez mennyire nem kézenfekvő, azt jól példázza, hogy Kecskemét város közössége „nem szerette” elfogadni, hogy a regionális központ, Szeged „vidéke”, a korábbi hivatalos dokumentum szerint: annak „regionális társközpontja” legyen. Az meg akár az ezres nagyságrendet is meghaladó napi kecskeméti ingázók miatt sem cáfolható, hogy mi Budapest vonzáskörzetének a külső pereméhez tartozunk itt Kecskeméten. (Sőt, az egész ország is vidéke a fővárosnak, annak minden, gyakran lesajnáló tartalmával együtt.)

Végső soron tehát a valóságos és – a ma már mondhatni – virtuális térbeli mozgások, vonzódások sokasága, a „központi hely” hatások révén lejátszódó bonyolult kapcsolatok azok, amelyeket legalább részlegesen fel kell tárunk ahhoz, hogy valami érdekeset, fontosat és hasznosat mondhassunk erről a több ezer éves történelmi és földrajzi jelenségről, a városok és vidékeik kapcsolatáról. Hiszen ahogy Elise Reclus is mondta: a történelem időbeli földrajz, a földrajz pedig térbeli történelem.

Egy sajátos kecskeméti vonzótényezőről, a hagyományos piacról

A magyar Alföld mezővárosainak életében és fejlődésében évszázadokon át nagyon fontos szerepe volt a vásártartási jognak, a heti piacnak, vagy a gyakran fél országnyi területi vonzást mutató nagy kirakodóvásároknak. A történeti és földrajzi irodalom is bőségesen szól ennek a jelentőségéről, hiszen az árucserre mellett komoly hatással volt ez az egykori alapfunkció a városok kereskedelmének és vendéglátásának a fellendítésén túl a kisipar növekedésére, a hitel- és banki világ megalapozására, az iskolák vonzáskörzetének bővülésére, összességében tehát a városok, így Kecskemét gazdasági-társadalmi fejlődésére is. Utóbbi alatt az is értendő, hogy a városok jogi tekintetben is milyen pontosan szabályozták a saját igazgatási területükön működő piaci tevékenységeket. Később, az 1960-as évektől a nagyobb városok, így Kecskemét piacai is, elsősorban a nagyüzemek és a különböző felvásárló vállalatok ún. mintaboltjai révén, ugyanakkor változó számú háztáji kistermelő és csekély számú viszonteladó kofa aktív közreműködésével az államszocializmus alatt is fennmaradtak. Sőt, viszonylag jól működtek, betöltötték azt a kicsiny szabadkereskedelmi lehetőséget, ami adódott. Mint kecskeméti elemzéseink igazolják, városunk a hagyományos – jórészt a XIX. század második felének „mezővárosi virágkorában” kialakult – piaci felhozatal szempontjából jellemző vonzáskörzete nagy részét szinte máig megtartotta.

Napjainkban, amikor a globális gazdaságban a multinacionális cégek által működtetett élelmiszer-kiskereskedelem árudömpingje szinte mindenütt jelen van, sajátos módon kap – részben éppen ennek ellenpólusaként – szerepet újra a helyi, termelői piac, a közvetlen értékesítés. Az Európai Unió vidékfejlesztési stratégiájában is fontos helyet kapott az elmúlt tervezési-fejlesztési ciklusban ennek a tevékenységnek a támogatása. A helyi piacok újjáéledése, megszervezése

számos és fontos előnnyel járhat. Élénkítheti a helyi gazdaságot, kiegészítő jövedelmet biztosít, rész munkaidős munkahelyeket létesít, segíti családi gazdaságok fennmaradását, amelyek alapvető fontosságúak a városokhoz szorosan kötődő vidék fenntartható fejlődése szempontjából. De szerepük van az igényesebb vevők jó minőségű, egészséges és friss élelmiszerrel való ellátásában is, amely során fontos bizalmi kapcsolat épülhet ki termelő és fogyasztó között a „közvetlen értékesítés” során. Az Európai Unió fejlett tagországaiban egyes becslések szerint 15–18% között van ennek a kis földrajzi távolságokon, tehát a szűkebb vonzásokörzeteken belül jellemző helyi termékértékesítés aránya. Nálunk ennek körülbelül csak a harmada.

Érdekes lehet tehát e régi témát újra rövid vizsgálat alá venni. Ehhez a Kecskeméti Piac- és Fogyasztóvédelmi Egyesület, mint civil szervezet, segítette hozzá e cikk szerzőjét azzal, hogy 2014 elején megbízta, mérje fel a Kecskeméten rendszeresen piacozó termelők gazdaság- és társadalomföldrajzi jellemzőit. Az egyesület a Kecskeméti Piac- és Vásárigazgatóság közreműködésével, illetve támogatásával egy sajátos mozgalmat indított útjára 2012-ben. A kecskeméti Budai utcai piacon és a csarnokban azok a termelők, akik vállalták azt, hogy garantáltan és bármikor ellenőrizhetően a saját gazdaságuk termékeit hozzák a piacra, egy jól látható, számmal ellátott kítűzött kaptak. Ezzel jelezve a vevőközönség számára, hogy az asztalaikon lévő termékeket a saját gazdaságukban, kertjükben, tanyájukon állították elő. Az egyesület munkatársai a módszer bevezetésének az elején a gazdaságok többségét valóban személyesen is felkeresték. Később, amikor a kítűzővel rendelkezők száma „piaci” méretűvé kezdett válni, akkor két másik, már kítűzővel rendelkező termelő ajánlása is szükséges volt a kistermelői tábla megszerzéséhez. A piac működtetői és a város vezetése a helyi termelők helyi értékesítésének fontosságát azzal is kifejezték, hogy a kítűzővel rendelkező termelők a piacon a kedvező forgalmi helyzetű asztalokat kapták meg.⁵ Így egy-egy tavaszi, heti piaci napon szinte a régi „Kert-Magyarország Kecskeméjtéjének” a zöldség- és gyümölcs kínálatát lehetett újra szemrevételezni, igaz, a száz évvel ezelőttinél sokkal kisebb területen és léptékben. Kecskeméten és a legszűkebb vonzásokörzetében (egykori tanyás településeinek területein) regisztrált kb. 3500 gazdálkodóhoz képest azoknak csak közel 5-10%-a állhat valamilyen módon „kítűzős” kapcsolatban az egyesülettel, ami összességében kedvezőtlen aránynak tekinthető. De akár jelentősen bővíthető lehetne a közvetlen értékesítésben részt vevő kecskeméti és Kecskemét környéki termelők köre. A felmérésben valamennyi kítűzővel rendelkező piaci árusítást is végző termelő részt vett (458 fő, közülük többen társkítűzővel is rendelkeznek, gyakran többgenerációs családi gazdaságot képviselve). A kérdőívet 350-en vették át, s 75 százalékuk töltötte ki értékelhető módon, amelynek főbb pontjai a családi gazdaságaik demográfiai, termelési adataira, illetve ez utóbbiak méretére, technikai feltételeire és jövőbeli terveire egyaránt tartalmaztak kérdéseket. A feldolgozott adatok, illetve az itt részben bemutatott adatok többsége tehát 263 közvetlen értékesítésben részt vevő kecskeméti piaci termelő által közölt adatokat tartal-

5 Sajnos 2016-ban ezt a lehetőséget megszüntették.

mazza. A piacozás, a piacra járás, mint már említettük, különösen fontos volt még az államszocializmus idején is, hiszen a háztáji gazdálkodás során, vagy a nagyobb hobbikertekben előállított termékeket jórészt ennek segítségével tudták a vidéken, a favakban és tanyákon élők értékesíteni, és ezáltal némileg javítani jövedelemviszonyaikat. A tradíciók abban a tekintetben is bírtak egyfajta jellegzetességgel, hogy egy-egy település valamilyen tipikus terméket állított elő, melyek révén kiemelkedett a környezetéből úgy, hogy az adott étellel mondhatni „jellegzetes és specializált” módon látta el a városi piacot (pl. Kerekegyháza: tojás, Szentkirály: dinnye, Kunszállás: retek, zöldpaprika stb.). Kecskemét szabadpiaci vonzaskörzete is a fentiekben említetteknek megfelelő, és meglehetősen stabil. Ha a mai felhozatalhoz hozzájáruló településeket (20 olyan van, ahol kitűzővel rendelkeznek) összehasonlítjuk a négy évtizeddel korábbival, akkor azt állapíthatjuk meg, hogy a vonzaskörzethez tartozó kisvárosok és falvak száma alig csökkent. Jelentős mértékben visszaesett viszont az adott településekről a piacot felkereső termelői értékesítők száma. Igen érdekes és a mezővárosi hagyomány bizonyos továbbélését jelzi, hogy a várost övező, néhány (6-8) kilométer sugarú gyűrűt képező kecskeméti külterület belső kertési öve (Máriahegy, Budaihegy, Vacsihegy, Kőrösihegy, Szolnokihegy), és egy kintebb eső tanyazóna (Belsőnyír, Talfája, Borbás, Kisfái, Városföld, Törökfái, Urihegy, Belsőballószög, Alsó- és Felsőszéktó, Kadafalva, Szarkás, Méntelek) voltak korábban a város fő ellátóterületei. A belterületről negyven éve 125 árus érkezett, míg a külterületről 134 (80 a kertések övéből, 54 a tanyás zónából). A piacozók ebben az időben leginkább kézikocsival, kerékpárral, helyi járatú autóbuszal hozták portékáikat a piacra – írja Szappanos Albert az 1970-es években készült doktori dolgozatában. Ezeknek a külterületi városrészeknek a piacellátó szerepe a lényegét tekintve azóta sem változott, csak az árumennyiség lett lényegesen kisebb. A most piaci kitűzővel bíró, s a felmérésben részt vettek közül ma is 149 érkezett Kecskemét igazgatási területéről, de már csak 36 a kertés és tanyás zónából. Hozzátehető, hogy az elmúlt 25 évben a város belterületi határa rendkívüli módon kiterjedt. Vagyis a felmért piacozók kétharmada ma is a saját városi piacát keresi fel, hagyományos módon, míg a további egyharmad abból a 20 településből kerül ki, ahol inkább nagyobb árumennyiséget állítanak elő, s elsősorban specializált termékeket vagy dömpingárukat hoznak a piacra. Érdekes, hogy a legjelentősebb beszállító települések jellegzetesen további tanyás – részben „kis mezővárosok” (pl. Kiskunfélegyháza, Nagykőrös, Lajosmizse, Kerekegyháza, amelyekben szintén van helyi heti piac, csak más napokon) és a Kiskunság azon falvai, amelyek ma is kiterjedt tanyavilággal bírnak (Jakabszállás, Kunszállás, Pálmonostora, Lakitelek, Szentkirály, vagy más megyéből Csemő, Csanytelek, Táborfalva stb).

Végül ejtsünk szót talán az ezzel kapcsolatos legfontosabb tartalmi dologról is. Az egyesület 2015-ben végzett felmérése kiterjedt az e módon felhozott áruk faj- és fajtaválasztékára is. „A kecskeméti piacra látogatók, akik a kitűzőt viselő őstermelőktől vásároltak, 61 zöldségfaj 338 fajtájából és 31 gyümölcsfaj 201 fajtája közül választhattak április 1. és december 1. között. A termesztett növényeink fajgazdagságának fenntartásán túl ez a kínálat nagyban hozzájárulhat az egészségtudatos táplálkozáshoz is, mivel a változatos beltartalmi értékeket a fajták

hordozzák. A rövid távú szállítás pedig záloga a frissességnek, ami szintén összefügg a tápláló és élvezeti értékkel.”⁶

Kecskemét vonzaskörzetének belső övéről és annak dinamikus átalakulásáról

Kecskemét, a nagy határú alföldi mezőváros, vagy, ahogy a közelmúltban elhunyt Lettrich Edit nevezte, a legnagyobb tanyás városunk című könyvében: „Nagy Kecskemét”⁷, jellegzetes régióbeli várostársaival együtt azért volt sokáig különleges központi hely, mert elsődleges, tehát a hozzá legerősebben kötődő vidéke (azaz a tanyavilága) a saját igazgatási területe is volt egyben. Így a klasszikus város-vidék kapcsolatai, amelyekről a bevezetőben röviden szoltunk, évszázadokon át, tehát egészen az 1950-es évek elejéig, mondhatni a „saját területén belül” zajlottak. Igazán intenzív volt ez a kapcsolatrendszer. Sok polgárnak volt egyszerre városi háza és tanyája a félmegyényi kecskeméti területen, s a generációk is gyakran váltották egymást ezen belül a lakóhelyeiket illetően. Legalább heti rendszerességű volt a piacra és a templomba járás. Kecskemét kertés-tanyás „vonzaskörzete” a két világháború között gyorsan gyarapodott, fejlődött. Templomok, iskolák épültek, a szőlő-, zöldség- és gyümölcskultúra termékei nagy tömegben exportra, Európa piacaira is eljutottak.

Aztán az államszocialista diktatúra erőszakos területi és hatalmi-politikai indíttatású átszervezései két vonatkozásban is döntő fontosságú változást hoztak városunk településtörténetében. Ezek a beavatkozások – napjainkig hatóan – a város központi hely mivoltát és vonzaskörzetének nagymértékű alakulását is döntően befolyásolták.

A tanyarendszeréből, a város méltán híres korábbi mezőgazdasági világából, az ideológiai alapokon álló – azaz szovjet típusú – kollektivizálással egy időben, önálló igazgatási területtel ún. „szocialista” községeket hoztak létre (1. táblázat). A másik esemény, azaz Kecskemét Bács-Kiskun megye székhelyévé válása a város központi szerepkörét, azaz vonzó- és hatókörét is igen erősen megnövelte. Nemcsak igazgatási, gazdasági vagy oktatási szerepkörökben, hanem a hatalmi-politikai viszonyok és a fejlesztési források redisztribúciójának tekintetében is, de erről majd később.

A kilenc leválasztott település – később Hetényegyházát visszacsatolták az anyavároshoz – zárt beépítésű falumagja, a területükön fekvő tanyák viszonylag gyors felszámolódásával párhuzamosan, fokozatosan épült ki, majd lassan ugyanolyan város-falu vonzaskapcsolatok alakultak ki Kecskemét és az új települések között, mint a hagyományos, pl. dunántúli városok esetében már korábban is jellemzőek voltak. Azaz a várost elsősorban „csak” a városi szolgáltatásokért kellett felkeresni, hiszen a falvak alapellátó-képessége egyre jobban kiépült. Kecskemét legnagyobb pusztája, a több mint 10 000 hektáros Bugac az 5000 főt meghaladó lakosságával, bár a kisvasútja még évtizedekig sajátos köldökszinórként kötötte össze a

6 Bagi Béla szíves közlése.

7 Lettrich Edit: *Kecskemét és tanyavilága*, Budapest, 1968. p. 125.

1. táblázat: Kecskemét és a területéből leválasztott települések népességszámának változása

	Terület /ha	Népesség-szám	1941	1949	1960	1990	2001	2010	2015	Változás 1960–2015	Nép-sűrűség fő/km ²	Lettrich E. fő/km ²
Év	2015	1941	1949	1960	1990	2001	2010	2015	2015	1960–2015	2015	1960
Kecskemét	32 257	63 265	61 730	71 226	100 464	**103 312	107 407	111 836	111 836	57,0		
Ágasegyháza	5 587	2 014	2 123	2 346	1 998	1927	1 913	1 814	1 814	-22,6	32,9	42,1
Balószög	3 500	1 940	2 175	2 289	1 984	2665	3260	3 459	3 459	55,1	98,8	67,1
Bugac	13 111	4 447	5 072	4 973	3 358	3108	2 759	2 690	2 690	-45,9	20,5	31,3
Bugacpusztaháza	4 300	360	480	534	406	363	265	255	255	-52,4	5,9	*12,4
Helvécia	5 647	2 628	2 993	3 963	3 040	3917	4 451	4 552	4 552	14,8	81,2	61,9
Lakitelek	5 446	3 943	4 565	4 739	4 494	4466	4 482	4 411	4 411	-6,9	81,6	91,4
Nyárlőrinc	6 636	2 274	2 667	2 802	2 397	2402	2 322	2 336	2 336	-16,3	35,3	42,2
Szentkirály	10 189	3 454	3 629	3 405	2 007	2021	1 905	1 884	1 884	-37,5	18,5	32,7
Városföld	6 105	2 487	2 486	2 216	2 265	2282	2 173	2 127	2 127	-4	34,8	35,4
Összesen:	92 778	86 812	87 920	98 493	122 413	23151	130 937	135 364	135 364	37,4		
Kecskemét	34,70%	72,80%	69,80%	72,30%	82,00%	81,60%	82,00%	82,40%	82,40%			
Egykori tanyaközségek	65,30%	27,20%	30,20%	27,70%	18,00%	18,40%	18,00%	17,60%	17,60%			

*Lettrich módszerre szerint

** Hetényegyházát 1981-ben visszacsatolták, majd 1989-ben Matkópuszta is Helvécia-tól Kecskeméthez került.

Forrás: KSH Népszámlálás, szerkesztette: a szerző

várossal, nagyközségként már a Kiskunfélegyházi járáshoz került. Röviden összegezve: a város területének 2/3-át, lakosságának 1/3-át „veszítette el”, bár az új falvak lakói sokáig kecskemétinek tudták és vallották magukat. Különös például, hogy Városföldön sokáig még temető sem volt, a halottakat „hazahozták” az anyavárosba.

Mint az 1. táblázat részletesebb áttanulmányozásából az olvasó számára is kitetszhet, 1950-től napjainkig tartóan igen jelentős változások játszódtak a város legszűkebb vonzaskörzetében, valamint a Kecskeméti járásban, aminek határait többször átszabták ugyan, s mindig nagyobb területű volt, mint a Nagy-Kecskemétről leválasztott új tanyaközségek összes területe. Ezen folyamatoknak a vonzásviszonyokra és a térbeli mozgásokra is döntő befolyással bíró elemei – nagyon vázlatosan a következők voltak.

A korábbi jelentős mezőgazdasági kultúrákhoz és az átalakuló üzemszerkezethez kapcsolódva, országos léptékben is kiemelkedő fontosságú állami gazdaságok és jól menő termelő- és szakszövetkezetek alakultak ki a Kecskemétet övező egykori tanyás térségekben (Városföld, Nyárlőrinc, Lakitelek-Szikra, Helvécia, Jakabszállás stb.). Ezek – mint zárt beépítésű falvak – gyorsan épültek ki, de az üzemeik vezetői közül számosan ingáztak ki a falvakba és az üzemek központjaiba a városból. Ugyanakkor a város iparosodása révén nőtt a falvakból a városba beingázók száma és aránya is, sőt még az is elmondható, hogy az itteni ipari üzemek „éppen” mezőgazdasági idénymunkák idejére adtak szabadságot munkásaiknak. A konzervgyár termeltetési szerződésekkkel is „mérhető” vonzaskörzete akkor már fél megyényi volt, sőt északon megyehatáron is messze túlért.

2. táblázat: A külterületi népesség számának változása a vizsgált nagy-kecskeméti településeken

Település	1960	1970	1980	1990	2000
Ágasegyháza	1 752	1 659	856	614	520
Ballószög	2 287	1 632	1 297	828	1 079
Bugac	4 669	3 865	2 270	1 283	834
Bugacpusztaháza	–	–	–	157	141
Helvécia	4 781	4 217	3 195	2 347	2 082
Hetényegyháza	2 711	2 742	1 890	–	–
Kecskemét	20 491	15 947	13 890	18 466	13 732
Lakitelek	2 735	2 214	1 243	819	523
Nyárlőrinc	2 129	1 461	804	482	421
Szentkirály	3 218	2 632	1 573	1 039	886
Városföld	2 163	1 764	794	787	344
Összesen	46 936	38 133	27 812	26 822	20 562

Forrás: KSH Népszámlálások, szerkesztette: a szerző

Központi helyünk, Kecskemét vonzaskörzetének települési változásai is igen dinamikusak voltak. Ezt elsősorban a népesség- és településkoncentráció folyamata hatotta át. Nagyon erőteljes volt a tanyák megszűnése, amellyel párhuzamosan fokozatosan nőtt mind a város népessége, mind az új falvak központi

belterületének kiépülése (2. táblázat). Talán különösen érdekes jelenség, hogy a megmaradt „egykori városi” tanyák egyre inkább az új községeikhez kapcsolódtak. Azaz megépült az új falusi „kockaház”, de ha lehetséges volt, a tanya is megmaradt, ahová kijártak háztáji gazdálkodni. Közben az ott keletkezett jövedelem egy részéből sokan városi panellakást is vettek az itt továbbtanuló gyermekeiknek. Így egyre szorosabbá váltak a kapcsolatok a szűkebb és a tágabb (legalább a kecskeméti járás terét lefedő) térség települései, illetve annak lakói között. Mondhatni, mire a járasok „először” megszűntek 1983-ban, Kecskemét igen fejlett és intenzív városkörnyéki⁸ vonzásviszonyokkal és sokoldalú települési kapcsolatrendszerrel rendelkezett.

Három évtized után ismét van Kecskeméti járás, amelyben főleg az adminisztratív vonzásokapcsolatok dominanciája emelhető ki, összefüggésben az önkormányzatok hatásköreinek drasztikus csökkentésével. A mai járásból már hiányzik két régi, nagy-kecskeméti tanyás falu (Szentkirály és Lakitelek), amelyek a Tiszakécskei járáshoz tartoznak. Esetükben az irányított, hivatalos és a mindennapi, spontán kapcsolatok tehát erősen elváltak. A mai Kecskeméti járáshoz 2 kisváros és 13 község tartozik, lakosaiknak száma a központi várossal együtt meghaladja a 150 ezer főt.

Talán érdemes még említést tenni a város különös szerkezetű, „legeslegbelső” vonzásterületéről. Azokról a „szatellita”, illetve, alvó falvakról, amelyek különleges módon az egykori nagy határu Kecskemét vezetőinek előrelátó törődése nyomán keletkeztek, de csak az elmúlt – az urbanizáció erős koncentrációjának nagy hullámát követő – évtized után, szuburbanizáció révén, két évtizede indultak gyors növekedésnek. Katonatelep, Kadafalva, Méntelek, sőt Ballószög, és nagyrészt Helvécia is urbanisztikai szempontból az ún. város-vidék peremzóna sajátos részei, amelyen belül intenzív gazdasági-társadalmi kapcsolatok zajlanak, lett légyen ezek a települések igazgatási szempontból önállóak, vagy a város külső, „egyéb belterületei”. A földrajzi távolság és elkülönülés alapján mindenképpen a város vonzásterének különös és nélkülözhetetlenül fontos részei. Lakó-, termelő- és pihenőfunkcióikkal együtt.

A város vonzáskörzetének „szűkebb és tágabb belső övei” tehát struktúrájukat tekintve többrétegűek, és nagyon fontos szerepet játszanak a város életében. Erre, a mai formára történő kialakulásuk nagyrészt az 1950-es évek nagy államszocialista-alapú igazgatási átszervezéseivel vette kezdetét, majd az utóbbi negyedszázadban már a piacgazdasági viszonyok formálták, bár jelentősnek mondható az újabb igazgatási, hatalmi beavatkozások szerepe is.

Legbelül a ma is csaknem 25 ezer fős kecskeméti „nem központi belterületi” lakos (azaz tanyai és egyéb belterületi) él, a szuburbanizáció nyomán sajátosan átalakuló, különösen intenzív használatú teret hozva létre. Ballószög és Helvécia, a korábbi évek „kiköltözései” nyomán, csaknem ugyanilyen erősen kötődik Kecskeméthez. A központi város és Ballószög népessége több mint 50%-kal

---

8 Ez lett a járasok helyett létrejövő statisztikai területi egység hivatalos neve, egészen a rendszerváltásig. Utána kistérségnek hívták. Most az megmaradt ún. területfejlesztési tekintetben, de 2014. január 1. óta újra van járás is. A Kecskeméti járás és a Kecskeméti kistérség települései „természetesen” nem ugyanazok.

nőtt 1960 óta. A tágabb belső övet, annak városhoz közeli részét, az egykori, Kecskemétről leválasztott tanyás községek alkotják, amelyekkel ma is nagyon intenzívek az ingázási, piaci, oktatási, egészségügyi, kereskedelmi stb. kapcsolatok. Majd e zóna külső peremén a járás többi települése helyezkedik el, közöttük olyan fontos kisvárosok is, mint Lajosmizse, Kerekegyháza és Izsák, amelyek önálló kisebb vonzásközpontokat is képeznek, számos szállal kötődve persze Kecskeméthez is.

Kecskemét központi szerepkörei és az ezekhez kapcsolható vonzásterek

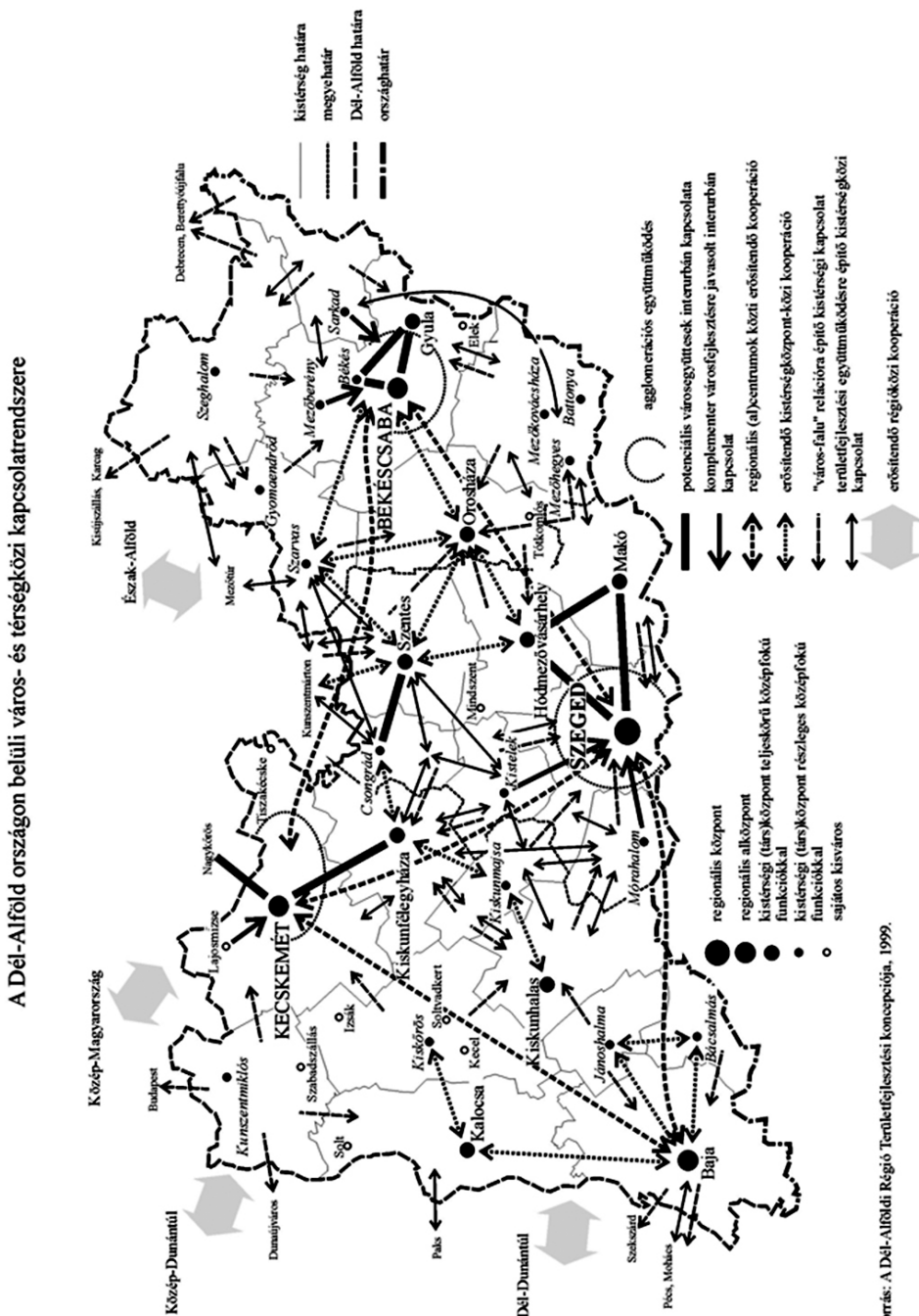
Fontos év volt témánk szempontjából 1971, amikor a magyar településhálózaton belül kialakítandó város- és faluhierarchiát, valamint a vonzásviszonyokat is erőteljesen befolyásoló Országos Településhálózat-fejlesztési Koncepciót elfogadták. Ebben felsőfokú központtá nyilvánították Kecskemétet, s bár közvetlen pénzeszközök, illetve költségvetési támogatások nem kapcsolódtak a dokumentumhoz, hatalmi-politikai tekintetben mégis igen hatásos hivatkozási alap lett, mert megjelölte azokat a funkciókat és intézményeket, amelyekkel az adott rangú városnak rendelkeznie kellett. Tulajdonképpen a magyar városok fejlesztési koncepciójának is nevezhetnénk, mert a falvaink több mint a felét „funkció nélkülinek” nevezte meg.

Bács-Kiskun megye és Kecskemét forrásszerző lendülete igen jelentős volt, éppen e dokumentum nyomán. Gondoljunk csak a Kodály Intézet létesítésére, vagy a nagy, országos hatókörű Szőlészeti- és Borászati Kutatóintézet megszerzésére. Nagyjából ekkortól számítható az a városfejlődési hulláma városunknak, amely a rendszerváltozásig kitartott.

Nagyon pontosan fogalmaz a város első integrált városfejlesztési stratégiája is, amikor a következőket írja: „Kecskemét a Duna-Tisza köze meghatározó közigazgatási, kulturális és – nem utolsósorban – gazdasági központja, a régió második legnagyobb városa,... az 1960-as 70-es években bekövetkezett oktatási és kulturális funkcióbővítések, a megyehatárokon is átnyúló, kiterjedtebb térségi vonzóhatást eredményeztek. A főiskolák, a kutatóintézetek, a Nemzeti Park, a Kodály Intézet voltak azok az intézmények, amelyek az új funkciókat, s az azoknak köszönhető új minőségi jegyekkel mérhető városi kisugárzó hatást és vonzást megjelenítették. Kecskemét regionális szerepkörének meghatározása mégsem egyértelmű, mert a nagyvárosok vonzásviszonyai tekintetében 80-85 kilométerre fekszik a teljes értékű regionális központként funkcionáló Budapesttől és Szegedtől. A régióban betöltött periférikus helyzetének és a hozzá tartozó viszonylag nagy megeméretének köszönhetően, hasonló probléma jelentkezik a bácskai, illetve a hidakkal rendelkező Duna menti területeken, ahol a megye településeire erős vonzóhatást gyakorol Pécs, illetve másik két megyei jogú város, Dunaújváros és Szekszárd (1. ábra).”⁹

⁹ <http://www.alfoldinfo.hu/kecskemet/ivs/strategia.pdf> (letöltve 2016. április 29.)

1. ábra: Kecskemét helye a Dél-Alföld vonzásrendszerében¹⁰

10 Forrás: <http://www.alfoldinfo.hu/kecskemet/ivs/strategia.pdf> (letöltve: 2016. április 29.)

Az ábrán, amelyen ezen vonzásokapcsolatok erőssége és egyoldalúsága, illetve kölcsönössége is látható, Kecskemét markáns helyet foglal el. A megyehatáron is átnyúló vonzóhatása – Budapest hatásterének periferiáján – domináns Nagykőrös, és általában is Pest megye déli része felé, különösen, mióta a Mercedes-gyár autóbuszjáratokat is működtet errefelé.

Az előbbi fejezetben bemutatott „belső vonzaskörzet” településeinek száma rögtön másfél százra – tehát a megye településszámát is meghaladóra – bővül akkor, ha a város középiskoláinak vonzástérképét vizsgáljuk. A város vonzásának tradíciói e funkció tekintetében – az egyházi gimnáziumai és azok kollégiummai révén – igen nagy múltra tekintenek vissza, de az újonnan létesült gimnáziumok és a szakközépiskolák is nagyon jelentős szakképzési kínálatot biztosítanak több mint másfél száz település körülbelül háromezer diákja számára (2. ábra).

2. ábra: Kecskemét középiskoláinak vonzaskörzete¹¹

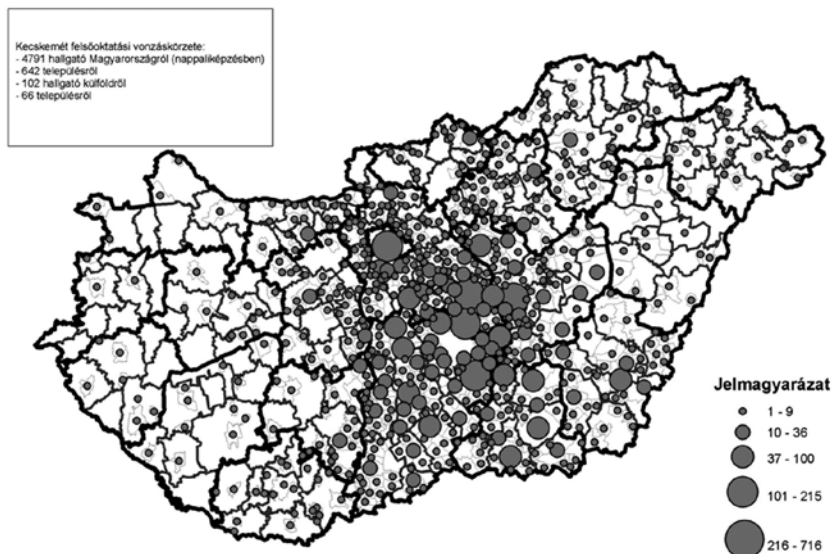

Végül, de nem utolsósorban a felsősoktatási intézmények révén rendelkezik Kecskemét a legkiterjedtebb, pontosan mérhető vonzaskörzettel (3. ábra).

A három főiskolai kar – különösen a műszaki kar révén – gyakorlatilag országos, mint a térképen is jól látható, minden magyar megyére kiterjedő vonzaskörzettel rendelkezik. A közelmúlt képzési (duális képzés a jelentős ipari üzemekkel együttműködve) és szervezeti átalakulásai miatt (alkalmazott tudományok egyetemévé alakulás) ennek az igen fontos és nagy hatású funkciónak a területi vonása feltehetően stabilizálódik, vagy akár a gazdasági kar megalakulása nyomán még növekedhet is.

¹¹ Forrás: <http://www.alfoldinfo.hu/kecskemett/ivs/strategia.pdf> (letöltve: 2016. április 29.)

3. ábra: A Kecskeméti Főiskola vonzáskörzete¹²

Hasonlóan igen kiterjedt – különösen a speciális osztályok és a honvédséget is ellátó egységek okán – a kecskeméti megyei kórház betegellátó területe, melyet a bevezetőben említett „jelentőségtöbblet”-számításokkal is igazolni lehet. Sajnos a szintén igen jelentős kereskedelmi (pl. kiemelhetően az autókereskedelem) vonzótevénytől nincsenek hivatalos statisztikai adatok, sőt, mikor érdeklődő diákjaim gyűjteni szerettek volna ilyen eredeti, empirikus adatokat, nem találtak szíves fogadtatásra.

A város termelő- és szolgáltató (pl. banki-pénzügyi, ingatlanforgalmazó stb.) gazdasága vonzáskörzetének a megrajzolása, még csak vázlatosan is, meghaladná e kis írás terjedelmét. Talán elég fontos adalék ezekhez, hogy a város aktív keresőinek 6-8%-a napi ingázó, azaz bejáró, sőt a járás területén is naponta több mint tízezeren járnak át más településre dolgozni.

Ebből is következően Kecskemét további vonzótevényt tulajdonképpen hosszasan lehetne sorolni, hiszen gyakran láthatjuk a színház előtt azokat az autóbuszokat, amelyek messziről is hozzák ide a látogatókat. De közismert, hogy ugyancsak sajátos és erős a vonzása az új Kecskeméti Fürdőnek, a különböző művészeti műhelyeknek, múzeumoknak, kiállításoknak, s persze a hivatalos megyei rangú vagy szintű intézményeknek is (bírószék, rendőrség, megyei önkormányzat, különböző hivatalok és igazgatóságok).

Mondhatni tehát, hogyha eljárszunk azzal a gondolattal, amit a modern térképező térinformatika segítségével számítógépen le is lehet percek alatt modellezni, a Kecskemét körül húzott 80 kilométer sugarú körön belül (Budapestet és Szegedet nem számítva) éppen egymillió ember él. Számukra tehát a városunk autóval másfél órán belül könnyen elérhető. Egy ekkora vonzáskörzet komoly

12 Forrás: <http://www.alfoldinfo.hu/kecskemet/ivs/strategia.pdf> (letöltve: 2016. április 29.)

erőtartalékokat jelenthet tehát a város számára, mert a modernizálódó piacgazdaságban a város-vidék kapcsolatok ismét felértékelődnek, s a minden értelemben „vonzó” város hatásaira szükség van vidéken, akár csak a városnak a vidéke eltető erejére.

Azok az új, már alapvetően nem regionális szemléletű, hanem ún. „helyre szabott fejlesztések” éppen azokban a térségekben valósulnak meg sikeresen Európában, ahol a különböző hagyományos ágazati programokat a szervezsen együtt élő „településegüttesekre”, város-vidék téregüttesekre hangolják rá. Ilyen lehet ma is a „Három város”, azaz Cegléd–Nagykőrös–Kecskemét városegüttese, de az egész Kiskunság is, azaz Kecskemét szűkebb-tágabb vonzáskörzete.

Zárógondolatok

Napjaink modern regionális és városfejlődésének új szakaszában azonban már kevésbé a városoknak az e tanulmányban röviden kifejtett, sok tekintetben klaszszikusnak mondható vonzáskörzete a legfontosabb. Ez volt, van, lesz, és persze fontos.

Az új térgazdasági fejlődés más alapokon keresi a számára kiemelkedően kedvező helyeket, akár városokat, akár falvakat. Ezek szerint a különböző (út, vasút, kábel stb.) hálózatok kiépítettsége, az urbánus központ és szuburbán vidéke virtuális és valódi elérhetősége, a helyi közösségek együttműködési készsége, a kultúra, az innovációs képesség, a tudás és az életminőség válik a legfontosabb városfejlesztő telepítő tényezővé. Nem egy vagy kettő közülük, hanem csaknem mind, egyszerre.

A központihely-elméleteket tehát, amelyek jó egy évszázadon át uralták a gazdaság- és várospolitikát, manapság az egyre bonyolultabb gazdasági, társadalmi együttműködési hálózati rendszerek váltják fel, amelyekben sokkal kevésbé a hierarchia, a centralizáció érvényesül, mint inkább a tudás, a kreativitás, a „befogadókészség”. Nem véletlen, hogy Európában mindenütt elindultak és igen sikeresek az ún. „tanulóváros” programok. Ezekben a helyi, városi és falusi közösségek legkülönbözőbb csoportjai tanulnak, és találják ki együtt, miben és hogyan lehetnek sikeresek együtt, a hagyományos térben, tájon és az új hálózati alapokra építő versenyben.

Partnereink lehetnek ebben például egy új háló Budapest körüli városgyűrűjének központjai: Győr – Tatabánya – Székesfehérvár – Dunaújváros – Szolnok – Eger.

A Mercedes-gyár és az autóipar révén – legalábbis részben – most mi is felkerültünk egy ilyen új, ipari hálózatra. S az itteni beszállítók is. Talán annak is köszönhetően, amit Kecskemét város sajátos, kulturális alapokon is nyugvó „központi hely” fejlődésének előzményei kellően megalapoztak. Lehet, hogy most nagy ütemben tanulnunk kellene, hogy hogyan kapcsolódhatunk más szereplők révén is ezen állandóan változó, organikus város-vidék településegüttesek, pólusok sikeres, és sokak számára boldogulást hozó hálózatához.

Gyáni Gábor

A város mint zárt és nyitott tér

A város, a városiasság – történeti fogalomként – a térbeli lehatároltság, a zártság szinonimája. „A korábbi korok városa erődszerű külső vonala által öltött testet a tájban.”¹ A város olyan önmagába zárt területi entitás, amely jogi és egyéb szempontok szerint azon túl, hogy elkülönül a vidéktől, egyszersmind felette is áll a falvaknak. A város önmagáról alkotott képében a települést védő-óvó védművek, a városfalak jelentik a fő biztosítékot arra nézve, hogy a város nem olvad fel (egészen) a vidéki életben. A városfalak számos jogi és adminisztratív, továbbá gazdasági-társadalmi tényező együttes közreműködésével képesek ez irányban hatni. Azzal, hogy a 18–19. század fordulójától Európa-szerte megindult a városfalak bontása, hogy könnyebbé váljék a városok demográfiai növekedése és modernizálódása, döntő átalakuláson esett át a városiasság fogalma is. Ez azzal járt, hogy amíg a „város korábbi formájában nem csak zárt, de egyúttal társadalmilag koncentrált tér is volt”, a városfalak lebontása nyomán „sokkal inkább egy több központra széttöredezett térnek tűnik: ez az a bizonyos szegmentált város, amelyről az urbanisták beszélnek majd”.² Többről is szó van itt persze, mint a városi tér két eltérő formájáról, valójában két különböző társadalmi entitás felel meg a város múltbeli és jelenbeli valóságának. Amíg „a régebbi városnak már önmagában jelentése volt: megfeleltethettük egymásnak a város kialakult formáját (a zárt várost) és egy társadalmi berendezkedést (az ancien régime zárt társadalmát)”,³ addig a szegmentált városban a tér és a társadalom között nincs ilyen, a múltbelihez foghatóan egyértelmű és közvetlen megfelelés. Pontosabban szólva: bár újratelemtődik a tér és a társadalom közötti „összhang”, de nem a város egészében, hanem kizárólag csupán egyes részeiben. „A védművek lerombolása utáni nyitott városból hamarosan különböző kategóriájú terekre felosztott város lesz, és e felosztásban az urbanisztikai normák merevsége semmiben sem marad el a korábbi városok zártságát őrző adminisztratív és rendőri szabályozások szigorúságától.”⁴ Bár tényként fogadhatjuk el a város nyitottságát, a modernitással együtt járó kinyílását, ugyanakkor a hely használatának, társadalmi elsajátításának a változatos társadalmi gyakorlata újfent létrehozza a zártságot, még ha ez inkább csupán a folytonosan bővülő és

1 Walter 2003: 184.

2 Walter 2003: 188.

3 Walter 2003: 188.

4 Walter 2003: 188–189.

egyre differenciálódó városegész flexibilis társadalmi és fizikai határai között valósul is meg zárt enklávék formájában. Ennek a sajátos belső tagoltságnak a kifejezésére szolgál a szegregáció, a szomszédsági negyed (neighbourhood), az érintkezési körök, valamint néhány további tudományos fogalom használata, melyek mind a területiséghez kötött partikuláris nagyvárosi társadalmi közösségek jelentőségére utalnak.⁵

Arra a kérdésre azonban, hogy mennyiben fedí le ez az újonnan keletkező fragmentált városi „tér” a városiként definiálható életminőséget, nem adható egyértelmű felelet. Herbert J. Gans az 1960-as években megállapította: nem feltétlenül állja meg a helyét a város, a városiasság azon fogalma, amely az életmódot, a városi jellegű életstílust teszi meg a város definitív jegyének. Louis Wirth próbálkozott ezzel még az 1930-as években, kijelentve: az urbanizmus a társadalommá szerveződés egyik sajátos formája.⁶ Mit kell ezen érteni? Mindenekelőtt azt, hogy: „Szociológiai értelemben a várost úgy definiálhatjuk, mint társadalmilag heterogén egyének viszonylag nagy sűrűségű és állandó települését.”⁷ A sajátosan városi életmód konkrét szociológiai tartalma Wirth szerint abban áll, hogy az elsődleges (az informális) kapcsolatokat felváltják a másodlagosak, csökken a rokonsági kötelékek, valamint a család fontossága az egyén életében, egyre inkább felbomlanak a szomszédsági kapcsolatok, és a társadalmi szolidaritás hagyományos alapjai is megrendülnek. Gans ezzel szemben fontosnak tartja kiemelni, hogy az életmód, amely a város állítólagos megkülönböztető jegye, nem adja vissza annak valóságát. Nem fogadható el tehát az a definíció, amely „az életmódot a városnak mint településtípusnak a környezeti tulajdonságaiból igyekezett értelmezni”. Ha a városi életmód nem egy adott településtípushoz kötött entitás, hanem olyasmi, ami a társadalmi osztályok és az életciklusok függvényében folyton változik, és ily módon „nem a település ökológiai tulajdonságaitól meghatározott, akkor a várost szociológiailag nem lehet definiálni”.⁸ A városnak (és a kertvárosnak) ezzel a fogalmával tipizálhatjuk ugyan adott település fizikai és demográfiai arculatát, „de az e fogalmakat létjogosulttá tevő ökológiai folyamatok és viszonyok közvetlenül vagy elsődlegesen nem hatnak az életmódra. A szociológus ezért nem beszélhet városi vagy kertvárosi életmódról”.⁹

A modern város által teremtett fogalmi bizonytalanság azt illetően, hogy mitől város egy adott település, nem szűnik meg akkor sem, ha a vidéki magyar városok történeti jelenségére gondolunk. Közismert, hogy bizonyos történeti adottságok folytán a népesebb és jogi értelemben szintúgy városnak minősülő (szabad királyi, majd törvényhatósági joggal felruházott) településeinket nagyrészt az Alföld tág határu mezővárosai alkották. Mitől város Debrecen, Kecskemét, Hódmezővásárhely vagy Nagykőrös, és város-e egyáltalán a számunkra meg-

5 A főként a chicagói városszociológia tudományos erőfeszítéseiből született ilyen és hasonló fogalmi konstrukciókhoz vö. Szelényi 1973; Hannerz 1980.

6 Wirth 1973: 60.

7 Wirth 1973: 47.

8 Gans 1973: 86.

9 Gans 1973: 86. A tézis empirikus bizonyításához vö. Gans 1962.

szokott értékelési kritériumok alapján? Bizonyos vélekedések szerint az alföldi agrár- és tanyás városok az igazi „magyar városok”, szemben a nyugatias (a dunántúli) urbanitásokkal. Erdei Ferenc volt ennek a koncepciónak a szülőatyja, aki azzal a megfontolással élt ennek során, hogy a város valódi ismertető, és egyben meghatározó jegye nem a vidékkel szembeni zártságában, a tőle való elkülönültségben, hanem a vele való szoros egybeszerveződésben nyilvánul meg. Az eddig előadottak tükrében ez legalábbis meglepő kijelentésnek hangzik. *„Nem az a város követelménye, hogy a vidékével való összeköttetés okvetlen gyorsvonati vagy földalatti legyen, hogy a házai emeletesek legyenek, vagy hogy nagyszerű műemlékekkel dicsekedhessen. Hanem az a föltétele a városnak, hogy egyáltalán meglegyen az összeköttetés a város és vidéke között [...]. A lényeg az, hogy a város olyan település, amely önmagában is és vidékével együtt is szervezett és autonóm vezetésű társadalmi egységet alkot.”*¹⁰ Márpedig, Erdei szerint, az alföldi tanyás mezővárosok éppen ilyen települések.

Nem feladatunk, hogy megítéljük a fent idézett elképzelést¹¹, érdemes azonban megjegyezni, hogy Erdeinek a város nyitottságáról és zártságáról alkotott képzete nem feltétlenül vág egybe sem a hagyományos (a rendi jellegű), sem pedig a modern (a polgári-piaci viszonyok között létező) város fogalmával. A nyitott városi tér azon képletéhez kapcsolódik az ő fogalomalkotása, amely az agrártelepülés sajátos alakváltozatával egészíti ki a város közhasznú történeti fogalmát. Félreértés ne essék: nem azért tekinti Erdei ezeket a településeket városnak, mert sokan laknak bennük, vagy mert a jogi státusuk (is) erre predesztinálja őket. Mindez szükséges, de nem elégséges feltétele a helyek városiasságának. Azért városok Erdei szerint a mondott települések, mert szorosan egybeszerveződtek vidékükkel, amely történetesen a tanyavilág. S bár valóban nem keltik az ide látogatóban a városi település benyomását, az számít csupán, hogy szoros emberi és egyéb kapcsolatok létesülnek itt a vidék és a város között. Magyarán: azért város az alföldi tanyás mezőváros, mert nyitott a saját vidéke felé.

A modern kori város egyik lehetséges mibenlétéről vallott Erdei-féle felfogás arra világít rá, hogy mennyire sokrétű a nyitott és zárt város (városi tér) fogalmköre. A következő oldalakon be kívánjuk mutatni a többé vagy kevésbé, illetve az egyformán, de másként nyitott város *belső* zártságát, amit elsősorban a szegregáció, a lakóhelyi elkülönülésen nyugvó városnegyed-képződés szemléltet. Ehhez a vizsgálathoz két példát idézek, amelyek meglehetősen távol esnek egymástól. Az egyik a 19–20. század fordulójának Budapestje, a modern világváros paradigmikus közép-európai (és egyedüli magyarországi) megtestesülése, amely az *urbanizmus mint életforma* jellegű tudományos érvelés számára is kivételesen jó vizsgálódási terepként kínálja magát. A másik a 19–20. század fordulójának alföldi mezővárosa, Hódmezővásárhely, amely az Erdei által hangoztatott nyitottság megvalósulásaként tárul a szemünk elé. Ez a város egyike a leginkább mezővárosiasnak nevezhető alföldi településeknek, ahol a település népességének meg-

10 Erdei 1974: 24. Kiemelés tőlem – Gy. G.

11 A kérdéstről vallott felfogásunkhoz vö. Gyáni 2012: 19–64.

közelítően a fele része élt a „város vidékén”, a tanyákon; Vásárhely tanyavidékét Erdei ráadásul a maga nemében „szabályszerű” képződménynek nevezi.¹²

Lipótváros a „city negyed”

A városrész kiépítése, térbeli terjeszkedése 1873 után vett komoly lendületet. A Lipótvárosként ismert városrész elsőként a 19. század első felében kezdett kiépülni a történelmi belvárostól északra elterülő Duna-parti sávban. Már ekkor is számos jellegzetes középület és objektum kapott itt helyet, többek közt a Hild József által a kereskedőtestület számára tervezett Lloyd-palota, a későbbi tőzsde (1830), a szintén a mai Széchenyi téren álló, és úgyszintén Hild József által tervezett Diana fürdő (1823), és több nevezetes bérház és nagypolgári palota. Társadalomtörténeti szempontból kiemelkedik közülük a Pollack Mihály tervei szerint épült Apáczai Csere János utcai Wurm-udvar (1821), melyet a kortársak a város egyik legszebb épületeként tartottak számon. A Lloyd-palota, a Wurm-udvar és az említett köz- és lakóházak egyaránt sejtetni engedték, hogy az ekkor még éppen csak születőben lévő Lipótvárosból idővel a modern gazdaság, a nagykereskedelem és a bankélet pest-budai (budapesti) központja válhat.

A Wurm-udvar a vaskereskedő cégalapító, Wurm József és a későbbi cégtulajdonos társ Heinrich Alajos tulajdonát képezte; mindketten a tőkés vállalkozók ismert reformkori előfutárai közé tartoztak.¹³ Az eredetileg kétemeletes Wurm-udvar, amely egyszerre volt családi lakhely és a családi vállalat székhelye, idővel kávéházzal is bővült. A kávéház *„már fekvése folytán is csakhamar Pest kereskedelmi életének központja lett, afféle alkalmi gabonatőzsde, ennek megfelelő közönséggel: gabonakereskedőkkel, uzorásokkal, »hajhászokkal« [kereskedelmi ügynökökkel], kétes egzisztenciákkal, hamiskártyásokkal és ledér nőkkel – ám ugyanakkor egy európai hírnevű sakk-klubnak a tagjaival is”*.¹⁴ A vállalat sikeres fejlődését tanúsítja, hogy a család 1870-ben átépíttette négyemeletesre a Wurm-udvart, és az ekkor már bérházként hasznosított épület – 181 szobájával és 310 lakosával – Pest város nyolcadik legnépesebb lakóháza volt.¹⁵

Az 1848–49-es szabadságharc bukását követően is került ide néhány jelentős középület, egyebek közt az 1849-ben Buda ostromakor elpusztult Redut helyén – Feszl Frigyes tervei szerint – felépült pesti Vigadó (1865), és nem messze tőle August Stüler tervei alapján felépült a Magyar Tudományos Akadémia székháza (1862).¹⁶ Lipótváros északi irányú továbbépítését az tette lehetővé, hogy feltöltötték a Duna itteni folyóparti szakaszát. Ez okból épülhetett be a terület a később létesülő Nagykörút, a Lipót (ma Szent István) körút vonaláig. A beépítéssel nyomban el is tűnik a régi Lipótváros. *„A régi, két-háromemeletes házak egyre tűnődek [el] a Lipótváros utcáiról. Újdióatú, öt-hatemeletes bérházak kerülnek helyükbe,*

12 Erdei é. n.: 153.; A város korabeli társadalmáról: Gyáni 1993: 221–276.; Gyáni 1995: 213–226.

13 Bácskai 1989: 111–124.

14 Vörös 1997: 78.

15 Vörös 1997: 82.

16 Kemény 2014.

de azért a hírmondónak itthagyottakon megfigyelhetjük, milyen volt a palatinuskori építőstílus és milyen ízlésű házak jöttek divatba ezután. Eleinte háromszögletű orommezőt, tympanont raktak a ház homlokzatára, s a klasszikus időkből való minták után másolt oszlopos, vagy pilaszteres és rizalitos házakat építettek vastag falakkal, magas szobákkal; széles, bolthajtásos kapualjjal, kényelmes lépcsővel és tágas udvarral. Az udvaron rendszerint két-három lombos, terebélyes fa állott. Néha szoborral díszített szivattyús kút; istálló, kocsiszín is volt az udvar hátuljában. Ilyen házakban laktak a Lipótváros őslakói, az »Újlipótváros« megalapítói.”¹⁷

Sokban befolyásolták a beépítést a tágas, reprezentatív terek, amelyek mintegy fókuszpontként hatottak a geometrikus, a mátrixrendszerű lipótvárosi utcarendszer kialakításakor. A feltöltött Duna-part adott helyet a később híressé vált Duna-parti korzónak és a Belső-Lipótváros tengelyét alkotó Nádor utcának. A városvezetés titkos vágya volt, hogy a Lipótvárosba vonzza az ekkoriban már növekvő számban Budapestre települő, itt palotát emelő magyar arisztokráciát; a városvezetés számítása azonban nem vált be, az arisztokrácia Józsefváros belső negyedeit, a Nemzeti Múzeum körüli utcákat részesítette előnyben, idővel ott létesült a pesti palotanegyed. A Lipótváros viszont egyre több banképületet és hitelintézeti objektumot vonzott magához, amellet, hogy kitűnő lehetőséget kínált a Duna-parti szállodák építésére is (Hungária Szálló, 1871).

Lipótváros beépítésében meghatározó szerephez jutottak a szépen parkosított közterek, amelyek eleve adottak voltak (Vásártér, 1858-tól Erzsébet tér, továbbá az Alsórakpart, majd Ferenc József, ma pedig Széchenyi tér; Színház, majd Vörösmarty tér; József, majd József nádor tér), vagy újonnan keletkeztek, mint a Vigadó tér, az Országház előtti Kossuth Lajos tér, az Újépület (a Neugebäude) helyén kialakított Szabadság tér, vagy a körút vonalán túl a két háború között felépülő újlipótvárosi Szent István park. A közterek térszervező szerepét csak fokozta, hogy monumentális épületekkel építették őket körbe, melyek a közélet és az üzleti világ szolgálatában álltak, és a városkép kiemelkedő jelentőségű elemei is voltak egyúttal. Ez éppúgy érvényes a városegyesítés előtt emelt épületekre (Vigadó, Akadémia, Lloyd, Hungária Szálló, vagy a Lánchíd), mint a később emeltre (Bazilika, Országház, Földművelésügyi Minisztérium, Kúria, Tőzsdeépület, Hitelbank, Angol-Magyar Bank, Postatakarékpénztár, Pesti Magyar Kereskedelmi Bank), vagy számos bérházépületre is (Thonet-ház, Stein Náthán-féle ház, Haas-palota, Gresham-palota, Zitterbarth-ház).¹⁸

A két háború között kiépülő Külső- vagy Újlipótvárossal kerekedett ki Lipótváros déli fele, az ún. Belső-Lipótváros, amely a Duna, a Tanács körút, a Váci körút (ma Bajcsy-Zsilinszky út) és a Lipót (ma Szent István) körút által határolt városrészt fedte le. Ezzel a városnegyeddel foglalkozunk a továbbiakban.

„Lipótváros üzleti negyednek épült” – jegyzi meg Pásztor Mihály Lipótváros két háború közötti történése. Való igaz, hogy már a 19. század első felében nagy előszeretettel telepítette ide irodaépületeit a nagykereskedelem, 1867 után pedig főként a hitelélet (bankok, takarékpénztárak, biztosítóintézetek) követte

¹⁷ Pásztor 1940: 8–9.

¹⁸ Komárik 1993: 49–64.; Branczik 2007: 19–98.; Sisa 2013.

a példát. Ráadásul, a dualizmus évtizedeiben kialakuló központi államigazgatás is részben a Lipótvárost választotta székhelyeként: ide került (át) a Belső-Józsefvárosból a törvényhozás második épülete, a mai Országház, itt talált otthonra sok minisztérium, és ide költözött az igazságszolgáltatás legfőbb szerveinek helyet adó épületkomplexum is az Alkotmány utca környékén. Sőt mi több, a modern piacgazdaság szervezetei (az iparvállalatok és a kereskedelmi firmák) központjai is nagy számban kerestek helyet maguknak a Lipótvárosban. „Hogy ez mennyire így van, arra nagyon érdekes példa a Dorottya utca – jegyzi meg Pásztor 1940-ben, – melynek 14 háza közül már csak kettő van magánkézben. A többi, még a bérházak is, bankoké és biztosítóintézeteké és egyéb részvénytársaságoké. A József tér 12 háza közül már csak 3 van magánkézben. A Gróf Tisza István-utca [ma József Attila utca] 19 háza közül 4 bankpalota, 5 banktulajdonban lévő bérház, egy banktisztviselő nyugdíjintézetének háza, egy alapítványi bérház és nyolc magánkézben lévő bérház.”¹⁹ Belső-Lipótváros többi részére is áll ez. Az 1935-ös adatok szerint a városnegyed 533 épülete közül 97 (18%) volt középület, amely állami vagy vállalati irodaépületként szolgált.²⁰ Belső-Lipótváros zömmel a 19. század végén és a 20. század elején épült ki, így szinte törvényszerű, hogy a magas beépítésű épületek domináltak ezen a helyen: 1935-ben a házak (lakóépületek és középületek együtt) 70%-a volt legalább háromemeletes, a négy- és többemeletes épületek aránya pedig a 40%-ot is elérte.²¹ Budapest egészségéhez képest ezek a számarányok kiugróan magasnak számítottak. A belső-lipótvárosi népesség lakásviszonyairól pedig mindennél többet elmond az a harmincas évek közepéről származó statisztikai adat, mely szerint az itteni lakások kétötödét (42%-át) középosztályi színvonal jellemezte, melyben a lakószobák száma legalább három volt.²² Budapest teljes lakásállományán belül a három- és többszobás bérlemények (és öröklakások) aránya nem haladta meg ez idő tájt a 31%-ot.²³

Nem csoda ezek után, ha a soklakásos, legalább tíz bérleményt magukba foglaló belső-lipótvárosi lakóházakban²⁴ a bérleti díjak is magasabbak, mint máshol Budapesten.²⁵ Kétségtelen, hogy 1945 előtt ez a negyed Budapest társadalmilag egyik legexkluzívabb városrésze. Ami rendjén is van, hiszen mégiscsak itt székeltek az államigazgatás csúcsszervei, és ebben a városrészben, a *city negyedben* foglalt magának helyet a hazai bankok színe-java. A budapesti gazdasági elit lakóhelyi szegregációját dokumentáló 1941-es adatok azonban nem mindenben igazolják azt a korabeli sztereotip képzetet, mely szerint a Lipótváros a hazai (a budapesti) nagyburzsoázia fő (vagy annak egyedüli) fészke lett volna. Lengyel György megállapítása szerint „Lipótváros mint a gazdasági elit lakóhelye korántsem volt annyira

19 Pásztor 1940: 218–219.

20 Budapest épület 1940: 10–11

21 Budapest épület 1940: 8–9.

22 Budapest épület 1940/a: 2–3.

23 Budapest épület 1940/a: 2–3.

24 Budapest épület 1940/a: 58–59.

25 Budapest épület 1940/a: 196–197.

tipikus, mint az a sztereotípiából következnek”.²⁶ Sőt, állítja Lengyel, a polgárság tág értelemben vett „osztálya” sem feltétlenül ide tömörült. Tény viszont, hogy mégiscsak létezett egy jellegzetes lipótvárosi felső középosztály és nagypolgári világ, melyet nemcsak a munkahelye, de az otthona is szorosan ehhez a városrészhez kötött. Az úgynevezett lipótvárosi burzsoázia elsősorban a banki szférában volt érdekelt: itt lakott a gazdasági elit bankár képviselőinek 18%-a, ennél csak a Várnegyedben éltek közülük többen (21%). Ráadásul olyanok is nagy számban választották lakhelyükül a Belső-Lipótvárost, akik az elit gazdaságirányításban (a gazdaságpolitikában) helyet foglaló szegmensét képviselték a maguk személyében: budapesti tömegük 14%-a élt a Lipótvárosban, ezt az arányt csak a II. és a XI. kerület megfelelő arányszáma múlta felül akkortájt.²⁷ Ami abból eredt, hogy sok államigazgatási szerv talált magának otthont a Lipótvárosban.

Nem vitás, a jómódú, és zömében zsidó középosztály képviseltette magát elsősorban Belső-Lipótváros lakónépességében. Ezt húzza alá a pesti city lakónépességéről összeállított táblázatos kimutatás is.

A belső-lipótvárosi családfők foglalkozási megoszlása 1935-ben²⁸

Foglalkozási csoport	Százalékban
Magántisztviselő	21
Vagyonából élő, nyugdíjas	14
Szabadfoglalkozású	12
Kereskedő	10
Iparos	8

Belső-Lipótváros lakóinak kereken a kétharmada állt középosztályi egzisztenciákból, akik vállalkozóként, menedzserként és/vagy értelmiségiként (ügyvédek) kivétel nélkül mind az üzleti életben üggyködtek. Talán túlzónak hat Pásztor Mihály kijelentése, miszerint „itt laknak a legnagyobb vagyonok urai, a legnagyobb jövedelmek adófizetői”.²⁹ Abban azonban feltétlenül igazat adhatunk a szerzőnek, hogy Lipótváros népét a polgári középosztály és a felsőközéposztály uralta ebben az időben. Ezt a képet kapjuk akkor is, ha közelebbi pillantást vetünk a lipótvárosi lakásokra és azok lakóira.

Elsőként nézzünk meg egy átlagosnak tetsző lipótvárosi bérházat, a Lipót (ma Szent István) körút 17. számú saroképület lakásait és lakóit. Az 1902-ben épült ház 25 lakása közül egy csupán a kétszobás bérlemény, a lakásállomány fele négy- és többszobás bérleményből állt.³⁰ A bérlők kivétel nélkül mind az üzleti élet jól pozicionált szereplőiből (vállalkozókból, menedzserekből, járadékosokból) és vezető állami és városi (városházi) tisztviselőkből kerültek ki.

²⁶ Lengyel 1995: 130.

²⁷ Lengyel 1995: 133.

²⁸ Pásztor 1940: 221.

²⁹ Pásztor 1940: 222.

³⁰ Ehhez és a továbbiakhoz vö. Gyáni 1998: 115–121.

A vagyoni-jövedelmi helyzetüket értékelő 1921-es felmérésben gyakran használták velük kapcsolatban a milliomos és az „igen vagyonos” jelzőt. Mivel azonban ez a felmérés az első háborút közvetlenül követő infláció időszakában készült, nem vehetjük készpénznek ezt a szóhasználatot.

Lépünk be egyik-másik lipótvárosi otthonba, azután érdeklődve, hogy miként éltek akkoriban a jómódú, olykor egyenesen dúsgazdag lipótvárosiak. Itt van mindjárt a kiterjedt Kohner és Schossberger budapesti nagytőkés családok³¹ egyik tagjának, Kohner Zsigmondnak a bérleménye, melyről a feleség, Schossberger Luiza 1879. évi halálakor készült hagyatéki leltár tudósít. A Nádor utca 19. szám alatti ház *hatszobás* lakásának lakója, Kohner Zsigmond a Kohner családi terménykereskedő cég birtoka, aki emellett több bank, biztosítóintézet, valamint nagyipari vállalat menedzsmentjében is tevékeny szerepet játszik. A ház maga a feleség rokonságának, a dohánykereskedő és gazdag virilista Schossbergereknek a tulajdonát képezi.³² A hétgyerekes család otthona ebédlőből, szalonból, hálósobából, úriszobából, budoárból és gyerekszobából állt, amihez két cselédszoba járult, az egyikben a mindenes cseléd, a másikban a szobalány lakott. Berendezését tekintve kifejezetten fényűző volt Kohnerék otthona: a leltár 108 tételben 246 tárgyat sorolt fel.

A fenti bérleményhez fogható az 1901-ben meghalt Ruh Henrik kereskedő által lakott Akadémia utca 9. szám alatti ötszobás bérlemény is. Ruh gazdag ember volt, az Andrássy út egyik háromemeletes bérpalotája szintén az ő tulajdonát képezte. Az öttagú család az Akadémia utcai lakást idényjelleggel használta, az év melegebb részét svábhelyi villájukban töltötték, ami gyakori szokása volt a pesti nagypolgárságnak. Ebben a bérleményben is találunk ebédlőt, szalont, úriszobát, hálósobát és budoárt.

S álljon itt végül egy irodalmias leírás a két háború közötti időből egy szintén fényűzően berendezett lipótvárosi otthonról; ebben a beszámolóban a költő (és regényíró) Vas István emlékezik szülei lakásáról. *„Az öt szoba közül – nem számítva a nagyméretű hallt – kettő, Évié és az enyém, kicsi és keskeny volt, a szülei hálója a szokásos polgári méretű, az ebédlő és a szalon azonban, egyik három, másik hat ablakával, teremnek is beillett. Ezt a két termet nagy üvegajtók választották el egymástól és a halltól. A szalonból egy alkóvszerű helyiséget hasítottak le, s ezt a terem többi részétől két beugró fal választotta el, viszont elég széles boltív kötötte vele össze. A boltívet kétoldalt két oszlop tartotta – nem, nem tartotta, hanem díszítette. Az oszlopok görögösek voltak, persze olyasféleképpen, ahogy a karosszékeink rokokó karosszékei. [...] Az oszlopokat, valamint a fal és a mennyezet stukkódíszzeit egy keresett, azaz kereső szobrász alkotta.”*³³

Lipótváros eme rövid társadalomrajzából is kitűnhetett, hogy a városnegyed fővároson belüli zártsága egyrészt a rá sajátosan jellemző gazdasági és politikai funkcióból, másrészt lakóinak társadalmi előkelőségéből fakadt. S miként nézett

31 A Kohner és Schossberger családról gyakran esik szó a bankárokat tárgyaló társadalomtörténeti irodalomban. Kóvér 2012.

32 Ennek és az ezt követő néhány esettanulmányának a forrása: Gyáni 1998: 131–147.

33 Vas 2000: 34.

ki vajon egy korabeli alföldi tanyás mezőváros esetében a térbeli (társadalmi) zártság és nyitottság kérdése?

Vásárhely társadalma a városi térben

Hódmezővásárhelyen a városmagot, a némileg urbanizált belső övezetet falusias települési gyűrű övezte: a központtól távolodva a város egyre rusztikusabb jelleget öltött magára. Az utóbbiban így együvé került a lakó- és munkahely, lévén, hogy a paraszti portákon rendre ott találjuk a gazdasági udvart (az istállót, a fészert, a csúrt, a disznóolat, a tyúkólat, és persze magukat az élő állatokat) is. Ezt a tendenciát erősítette még, hogy a belső legelőkön fekvő nyomási földeket a városból művelték, mert a Nyomáson nem épültek tanyák.³⁴

Legkívül feküdt a kiterjedésére legnagyobb települési övezet, a tanyavidék, amely Hódmezővásárhely esetében különösen extenzív, hiszen félmegyényi területet fogott át. A tanya a 19. század végén már állandóan lakott hely, és mint ilyen, teljes értékűen egyesíti a lakó- és munkahelyet, amin az sem módosít érdemben, hogy ki lakja, a módosabb vagy a szolid parasztbirtokos, netán a fizetett bérmunkás (cseléd, ún. bérestanyás), vagy a bérlő üli meg a tanyát.³⁵

Az óriásivá táguló, közigazgatási tekintetben azonban egyetlen egységet alkotó mezőváros belső városias magja sűríti magába az összes városi funkciót.³⁶ Itt kap helyet a városirányítás összes szerve, a gazdasági élet megannyi fontos intézménye, és ebben a zónában él a helyi elit és a középosztály is. Természetesen a szolgáltatói infrastruktúra (középkiskola, kórház, szálloda, bolti kereskedelem) is mind ide koncentrálódik.

A vásárhelyi „belváros” – fizikai alakját tekintve – egy helyenként elvékonyodó (szinte egyetlen utcára szűkülő), helyenként megvastagodó (több utcányira szélesedő) kigyóhoz hasonlatos. A tengelyét három – terekkel egybefűzött – utca alkotta: a Zrínyi, az Andrassy és a Kállay (ma Bajcsy-Zsilinszky) utca. Az 1890-ben bevezetett kerületi beosztás szerint az I. és a IV. kerület alkotta a belvárost.³⁷ Előkelő utcának számított még a főtérből induló Szentesi (ma Rapcsák András és Szántó Kovács János), és a rá merőleges Lázár utca, továbbá a János (Kálvin) térből induló Bercsenyi, a vele párhuzamos Petőfi (és folytatása a Deák, valamint az Újvilág (ma Tánacsics Mihály), és a rájuk merőleges Kinizsi utca.

Kik lakták a belvárost? A lakónépeség törzsét a legvagyonosabb helyi elit adta: a 19. század végén és a 20. század elején az első 120 viriliss kétharmada, olykor (az 1910-es években) a háromnegyede belvárosi illetőségű volt.³⁸ Egyes kategóriáik nem egyenletesen lakták a belvárost. Az 1910-es évek előtt a módos parasztagazdák közül minden második a belvároson kívül, olykor a tanyákon

34 Herczeg 1974: 5.

35 Kiss 1981: 146–156.; Nagy 1975; Szent 1979.

36 A hármas osztatú mezőváros-fogalomhoz vö. Mendöl 1963: 36.

37 Dömötör 1971: 94.

38 A megállapítás alapjául az 1888., az 1908. és az 1915. évi viriliss jegyzékek szolgáltak. A helyi vagyoni elitéről l. Gyáni 1977: 626–641.

lakott, ezt követően nőtt meg belvárosi koncentrációjuk, bár a két háború között is még egynegyedük kívül rekedt a belváros szorosan vett határain. Virtigli belvárosi lakónépességnek kizárólag az értelmiségi és a tisztviselő elit számított: viriliseik legkevesebb kétharmada, utóbb már a 90%-a talált itt otthonra! S ugyanez vonatkozik a kis létszámú gazdasági elite, az ipari és kereskedelmi vállalkozókra (ezek leginkább malmosok, terménykereskedők és bolttulajdonosok) vagy a bankárookra is. Az utóbbiak soraiból többnyire azok a családok nem törekedtek csupán belvárosi ingatlan birtoklására és otthagadásra, akik gazdálkodó életformát (is) folytattak, tehát kétlakiak voltak. Gazdálkodói egzisztenciájuk kiterjedt gazdasági udvart követelt, amely nem illett bele a belvárosi ökológiai milióbe.

A belvárosi lakónépesség ilyen formán polgári foglalkozást űző személyekből vagy „urizáló” életmódra áttért módos parasztokból állt; az utóbbiak honosították meg Hódmezővásárhelyen a falusias parasztház urbanizált válfaját. Ez úgy nézett ki, hogy a telek utcai vonalával párhuzamosan épített, és szárazbejárattal (a szekér behajtását lehetővé tevő nagykapuval) ellátott földszintes kőépület alkotta a lakórészt, amihez tágas udvar járult, tele félig-meddig gazdasági rendeltetésű épületekkel (ha disznó és tehén talán már nem is mindig volt a gazdasági udvarokon, de akár még ez is előfordulhatott, például a Kállay utcai gazdaházak némelyikében).³⁹ A jellegzetes vásárhelyi belvárosi családi ház, még ha alkalomadtán gazdaház volt is, többnyire megfelelt a polgári lakókörnyezet követelményeinek. Még így sem tartozott azonban hozzá folyóvíz és szennyvízelvezetés, és kivált nem gázszolgáltatás, ami a modern nagyvárosi életkörülményeknek ekkor már elengedhetetlen kényelmi berendezése (akár még a közeli Szegeden is).⁴⁰ Mindezek kiépítésére sokkal később, a 20. század utolsó évtizedeiben került sor. Egyedül az utcai kövezés (makadámút) és az utcai közvilágítás jelentett kivételt, az utóbbi 1900-tól jelent meg Vásárhelyen.⁴¹

Elhagyva a szorosan vett belvárost és a helyi elit társadalmi világát, a kispolgárság, a főként középbirtokos parasztok alkotta társadalmi milió térbeliségét vesszük ezután közelről szemügyre. A dualizmus korát illetően a választópolgárok, a választójoggal rendelkező népesség beható ismeretében tehetünk erről biztos megállapításokat. Hiszen (1) a népességnek ez a kategóriája többé-kevésbé lefedte a kispolgárok világát; (2) a választói névjegyzékek feldolgozásával fényt deríthetünk a lakóhelyükre is.⁴² Mindebből jól látható, hogy ez a társaság viszonylag egyenletesen szóródott szét a város nyolc közigazgatási kerülete és a tanyavilág között. A szorosabban vett paraszti mag zömmel a tanyákon élt, az iparosok, a különféle kisvállalkozók, és kivált az értelmiségi-tisztviselő csoportok pedig a város központjában, és leginkább az ahhoz közeli falusias külső

39 Kruzslicz 2004: 148–150. És természetesen a saját személyes tudásomra is építek, hiszen a felmezőim valaha volt tulajdonában álló, a fent idézett tanulmányban bemutatott Kállay utcai gazdaház miliójében nőttem fel.

40 Blazovich 2005: 131–132. Nem is szólva a nyugati, a dunántúli vidéki városokról, a legjobb példa: Melega 2012.

41 Makó 1979: 168. A város fizikai infrastruktúrájának a történetéhez vö.: Kruzslicz 1993: különösen 438–444.

42 MNL CsML Hódmezővásárhelyi Fiókleveletára.

városrészekben éltek saját tulajdonú családi házaikban. Jellemző, hogy 1895-ben a választójogosult parasztbirtokosok több mint negyede élt tanyán, egyötödük, később ennél is nagyobb hányada pedig a két külső városrészben, az V. kerületben (Csúcs), valamint a VI. kerületben (Susán) húzódott meg. Nagyon kevesen fordultak elő viszont közülük a belvárosban: a 19. század végén a középparaszti egzisztenciák öt, legföljebb tíz százaléka lakott az I. és a IV. kerületben. A belváros (az I. és a IV. kerület) így semmiképp sem számított tisztán paraszti lakóövezetnek, holott Hódmezővásárhelyen a népesség abszolút többségének létalapját a mezőgazdasági vagyoni és jövedelmi források biztosították: 1880-ban a lakosság 72%-a, 1910-ben 64%-a és 1941-ben is még 58%-a tartozott az agrárszektorhoz.⁴³

A jómódú parasztgazdák közül azonban növekvő számban költöztek be már ekkor a belvárosba: az I. kerület népességének kétharmada, a IV. kerületi lakosoknak is 42%-a került ki parasztbirtokosokból. A választópolgár értelmiség és tisztviselő társadalom azonban szinte teljes egészében itt élt: a 19–20. század fordulóján háromnegyedük, és később is kétharmaduk volt belvárosi lakos. A 20. század elejétől viszont a városmag kezd egyre jobban feltöltődni birtokos paraszttal, azokkal a módos gazdákkal, akik megöregedve városi gazdaházat építettek maguknak, és végleg otthagyták a tanyát. Ez jelenti a városi gazdaházak építésének a klasszikus időszakát.

A vásárhelyi belváros ennek ellenére sem vesztette el zárt társadalmi jellegét, jóllehet némiképp átalakult lakóinak a társadalmi összetétele. Bizonyos fokú kiegyenlítődés következett be e téren, amit úgy is kifejezhetünk, hogy a belváros, ez a mezővároson belüli egyedüli urbanitás elparasztosodott. Ami nem teljesen kielégítő megfogalmazása annak a folyamatnak, melynek eredményeként a belváros a tanyáról haza-, a külvárosokból pedig beköltöző gazdag paraszttal dúsult fel. Bár valóban ellepték a parasztgazdák a belváros nagy részét, itteni térfoglalásuk egyúttal a paraszti *polgárosodás* tünete is.⁴⁴ Ez pedig kissé más értelmet kölcsönöz a mezővárosi zártság és a nyitottság társadalomtörténeti fogalmának.

Továbbra sem szűnt meg azonban a belváros és a külváros – nem beszélve a tanyákról – egymástól való különbözősége, még ha más társadalmi tartalmat hordozott is ezután magában. Ha korábban kevésbé parasztos, vagyis egy inkább „polgári” belváros állt szemben a vidékével, ettől fogva az egyként paraszti belváros, külváros és tanyavilág fogalmi körén belül képződött újra az a társadalmi szakadék, ami megint csak a zártság társadalmi tényét bizonyítja. Ekkor is hatott persze valamiféle nyitottság, hiszen a belvárosivá előlépő gazdag parasztbirtokosok, akik korábban a külterületeket, sőt olykor a tanyákat tartották megszállva, és éltek a kínálkozó lehetőséggel, hogy teljes értékű városivá legyenek, amire meg is volt minden – anyagi – lehetőségük, és egyéb korlátok pedig nem álltak e törekvésük útjában. Belvárosi térfoglalásukkal bezárult azonban a felsőparaszti világnak a tanyavilág felé korábban létező nyitottsága, még ha gazdasági érdekeltségeik továbbra is odakötötték őket, lévén, hogy vagyoni jólétük alapját a tanyai gazdaság alkotta. Következésképpen a birtokos paraszti hierarchia alsóbb grádicsain

43 Gyáni 1993: 232.; Gyáni 1995: 215.

44 Vö. Kósa 1991: 149.

állók, és kivált a nem birtokos, hanem csupán mezei munkás egzisztenciák széles tömegei záródtak ki ezek után a város (kivált a városmag) társadalmi hatóköréből. Számukra nem jelentett reális perspektívát, hogy egyszer beköltözzenek a városba, nem tűzhatték célul maguk elé a belvárosi illetőség megszerzését, hogy egyszer megváltsák a belépőjegyet az urbánus életvitel exkluzív világába, ha már egy törvényhatósági jogú város szavazó-, és kivált virilis polgárai.⁴⁵ Sőt, a két háború között nem kis számban még ki is költöztek közülük tanyákra. A tanyai lét, és a vele együtt járó életvitel pedig, bármi legyen is a véleményünk a mezővárosi integráció hatásfokáról, nem tekinthető makulátlanul urbánus életformának.

*

Kiinduló tézisünk úgy szól: a város modern kori fejlődése kinyitotta a korábbi zárt, rendi képződményként önmagában megálló jogi és társadalmi entitást. Ez a váltás nem feltétlenül eredményezett egy teljesen nyitott új társadalmi képződményt, a zártság újraképződött a városon belül, és mintegy multiplikálódva hatott a korábbiaknál persze kevésbé meghatározó módon. A magyar várostörténet két szélső pólusáról választottuk bizonyító példáinkat. Egyrészt Budapest, a világváros, másrészt a jellegzetes alföldi mezőváros, Hódmezővásárhely szegregációs folyamatait tekintettük át azért, hogy kimutassuk: hogyan és mennyire vált *újból* zárttá a város immár önnön (közigazgatási) határain belül. A hasonlóságok mellett a különbségek is figyelemre méltóak e tekintetben. Egy percig sem kétséges azonban, hogy a modern kori város, lett légyen az a modernitás első számú mintája, vagy annak ellentettje, egyaránt hajlamos partikuláris és enklávé jellegű bezárulásra, mert hagyományos értelemben vett városi zártságról azért mégsem beszélhetünk egyik esetben sem. Ez arra vall, hogy nem adhat hiteles képet a városi élet minőségéről az a tudományos beszédmód, amely adottnak, sőt megkérdőjelezhetetlen kiindulópontnak tekinti a város versus vidék (falu, tanya, bármi más) ellentétét. Valamely külső perspektívából tekintve talán valóban egyneműnek tetszhet a város, ahogy egy metropolisz imázsa is könnyen feloldódhat egyneműen konkrét összetevőjének a fogalmában. Ha a nagyvárosra a vidék (a vidékiség) optikájából tekintünk, ez a látószög könnyen arra vezethet, hogy idegennek, például „zsidóságnak” érzékeljük a helyet, mint ahogy Budapest esete ezt oly jól példázza.⁴⁶ A teljes ökológiai és társadalmi összetettségében szemlélt modern nagyváros jelensége azonban ellenáll egy ilyen fogalmi redukciónak, amely egyetlen társadalmi vagy eszmei meghatározottságnak rendelné alá a város kétségbeesetten diffúz világát. A modernitás egységesítő erejének ellenáll másféleségek soha sem küszöbölhetők ki ugyanis maradéktalanul a (nagy) városokból (sem); ez pedig arra ébreszt rá bennünket, hogy a „modern város” sommás fogalma nem több mítosznál. A modern várost akként is vizsgálhatjuk tehát, mint a határátlépés, a transzgresszió eminens megnyilvánulását, tudva,

45 A Hódmezővásárhelyen akkoriban szóba jövő polgári életmód tényleges lehetőségeit villantja fel a kórházigazgató főorvos családi köréből származó memoár: Ormos 2008.

46 Gyáni 2010: 258–265.

hogy a modernitás csillogása által elfedve mindig felsejlik a város másik, a fekete oldala.⁴⁷

Másként vetődik fel a probléma a „magyar város” (Erdei Ferenc), vagyis az alföldi mezővárosok kapcsán. Erdei arra az „eretnek” felfogásra jutott annak idején, hogy ezek a helyek is *par excellence* városi települések, dacára annak, hogy egyébként nagyon is vidékinek érzett táj benyomását keltik. Az avatatlan utazó, akit ide sodort végzete, *„lel egy kis városszigetet, de itt is hiányolja a szüntelenül lüktető életet és itt is zavarják városi légkörét (sic!) a por, a sár a különféle falusiasnak érzett mezei jelenségek. Ha pedig kijebb merészkedik a városi szigetről, akkor az ő szeme falut és Ázsiát vél látni rideg és kibírhatatlan egyvelegben. Por vagy sár mindenütt, ásító nagy porták és az utcák foghíjas házsora jóvátehetetlenül szétrombolja a város illúzióját.”*⁴⁸ Holott, veti ellene Erdei, ez a hely mégiscsak város. Miért? Nem másért, mert sikerrel integrálja egymásba a város és vidéke gazdasági és társadalmi életét: *„Kecskemét és Hódmezővásárhely [...] utolérhetetlen példáját mutatja egy nagy mezőgazdasági terület városi egybeszervezésének.”*⁴⁹ A városmag jelenti az árutermelő vidék, a városhoz tartozó tanyavidék számára az áruforgalmi centrumot, és ez az, ami városá teszi a hely közigazgatásilag egyesített területét. *„Benn a városban [...] Hódmezővásárhelyen] a lakályos gazdaházak mellett a határbeli termékek piacai és üzletei jelentenek városi életet. Álmos és nehézmozgású ez a város, mondja az átutazó idegen, azonban ez a lassú energia is elég volt ahhoz, hogy eddig városi szintre emelje Vásárhelyt.”*⁵⁰ A település városiatlan voltát kintről konstatáló imázs (az átutazó idegen értékítélete) dacára a belső differenciáltság vélt vagy valóságos tényei alapján ezért is jelentheti ki Erdei, hogy nem az a kérdés itt, város-e vagy sem ez a hely, hanem az, *„hogy dinamika nélkül emelkedhet-e tovább ezen az úton”*.⁵¹

A történetírás nem feltétlenül osztja ezt a vélekedést, és erős kétségeit fejezi ki aziránt, hogy a „dinamika nélküli” városfejlődés valódi urbanitássá avathat egy adott helyet a modern kor körülményei között. Mivel az alföldi mezővárosok a 20. századig, sőt olykor egészen a század közepéig, mondhatni, belemerevedtek örökölt agrárszerkezeti adottságaikba, szükségképpen elveszítették a nyitottságra való hajlamukat, ha rendelkeztek egyáltalán korábban ezzel a képességgel. Ahogy Orosz István Debrecenre vonatkozóan, de az általánosíthatóság igényével írja: a mezővárosok *„szempontjából a problémát [...] nem is a mezőgazdasági termelés erősödése okozta, hanem az, hogy általa a város olyan autark gazdasági közösséggé alakult, amelynek nem is volt többé szüksége környékére. A korábban nyitott, dinamikus városgazdaság zárttá, statikussá vált, ebből a zártságból belső fejlődés útján többé nem bontakozhatott ki.”*⁵² Különösen a nagyhatárú tanyás mezővárosokat sújtott ez a fátum (Debrecen és Hódmezővásárhelyt), amely nem, vagy alig tette számukra lehetővé a polgárosodás irányában való kibontakozást az extenzív mezőgazda-

47 Ezzel a fogalmi megközelítéssel él a történeti Bécset vizsgálva: Maderthaner – Musner 1999.

48 Erdei 1974: 98.

49 Erdei 1974: 104.

50 Erdei 1974: 104.

51 Erdei 1974: 104.

52 Orosz 2015: 24.

ság szűkre szabott abroncsából. Így pedig valóban kérdéses, hogy kellő dinamizmus hiányában teljes értékű várossá válhattak-e a szóban forgó települések.

Források

- Budapest épület- és lakásvizonyai az 1935. évben. 1. rész. Az épületek és a háztulajdonosok adatai* 1940: Budapest
- Budapest épület- és lakásvizonyai az 1935. évben. 2. rész. A lakások adatai* 1940/a: Budapest
- MNL CsML Hódmezővásárhelyi Fiókleveltára

Hivatkozott irodalom

- Bácskai Vera 1989: *A vállalkozók előfutárai. Nagykereskedők a reformkori Pesten*. Budapest
- Blazovich László 2005: *Szeged rövid története*. Szeged
- Branczik Márta 2007: *Budapesti építkezések állomásai. Stations of Constructions in Budapest*. Budapest, 19–98.
- Dömötör János 1971: *Vásárhely utcanevei (Történeti áttekintés)*. Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1. 91–117.
- Erdei Ferenc é. n.: *Magyar tanyák*. Budapest
- Erdei Ferenc 1974: *Magyar város* (Hasonmás kiadás). Budapest
- Gans, Herbert J. *A városi és a kertvárosi életmód. A meghatározások újraértékelése*. In: Szelényi Iván, vál. 1973. *Városshociológia*. Budapest, 64–87.
- Gans, Herbert J. 1962: *The Urban Villagers. Group and Class in the Life of Italian-Americans*. New York
- Gyáni Gábor 2010: *A tér nemzetiesítése: elsajátítás és kisajátítás*. In: Uő: *Az elveszített múlt. A tapasztalat mint emlékezet és történelem* 2010. Budapest, 237–265.
- Gyáni Gábor 1998: *Az utca és a szalon. A társadalmi térhasználat Budapesten (1870–1940)*. Budapest
- Gyáni Gábor 1977: *Hódmezővásárhely legnagyobb adófizetői (1888–1941)*. Történelmi Szemle, 3–4. 626–641.
- Gyáni Gábor 1993: *Hódmezővásárhely társadalma*. In: Szabó Ferenc, főszerk. 1993. *Hódmezővásárhely története II/1. Hódmezővásárhely*, 221–276.
- Gyáni Gábor 1995: *Hódmezővásárhely társadalma 1920–1941 között*. In: Á. Varga László, szerk. 1995. *Vera (nem csak) a városban. Tanulmányok a 65 éves Bácskai Vera tiszteletére*. Debrecen, 213–226.
- Gyáni Gábor 2012: *Vidéki urbanizáció*. In: Uő: *Az urbanizáció társadalomtörténete. Tanulmányok*. Kolozsvár, 19–64.
- Hannerz, Ulf 1980: *Exploring the City. Inquiries Toward an Urban Anthropology*. New York
- Herczeg Mihály 1974: *Lakásvizonyok Hódmezővásárhelyen a főlsszabadulás előtti évtizedekben*. Somogyi-Könyvtári Műhely, 1. 3–36.
- Kemény Mária 2014: *Ybl Miklós az Akadémia bizalmi építésze*. Kiállítási vezető. Budapest

- Kiss Lajos 1981: *A szegény emberek élete. Első kötet.* Budapest
- Komárik Dénes 1993: *Budapest középítkezései és a historizmus.* In: Zádor Anna, szerk. 1993. *A historizmus művészete Magyarországon.* Budapest, 49–64.
- Kósa László 1991: *Parasztpolgárusulás és a népi kultúra táji megoszlása Magyarországon (1880–1920).* Debrecen
- Kövér György 2012: *A pesti city öröksége. Banktörténeti tanulmányok.* Budapest
- Kruzslicz István Gábor 2004: *Paraszt-polgárházak Hódmezővásárhelyen.*
A Hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság Évkönyve, 148–150.
- Kruzslicz István Gábor 2004: *Urbanizáció.* In: Szabó Ferenc, főszerk. 1993. *Hódmezővásárhely története II/1. Hódmezővásárhely, 412–471.*
- Lengyel György 1995: *A gazdasági elit szegregációja és lakásvizonyai (1920–1940).*
Budapesti Negyed, 8, Nyár. 127–136.
- Maderthaner, Wolfgang – Musner, Lutz 1999: *Unruly Masses. The Other Side of Fine-de-Siècle Vienna.* New York
- Makó Imre 1979: *Utcai lámpák világánál. A vásárhelyi közvilágítás kezdetei.* Vásárhelyi Tanulmányok, IX. Hódmezővásárhely, 147–187.
- Melega Miklós 2012: *A modern város születése. Szombathely infrastrukturális fejlődése a dualizmus korában.* Szombathely
- Mendöl Tibor 1963: *Általános településföldrajz.* Budapest
- Nagy Gyula 1975: *Parasztélet a Vásárhelyi-Pusztán.* Békéscsaba
- Ormos Pál 2008: *Visszaemlékezések.* Budapest
- Orosz István 2015: *Debrecen és a magyar városfejlődés (1971).* In: Uő: *A fönix és a bárány városa. Tanulmányok Debrecen múltjából.* Debrecen, 15–25.
- Pásztor Mihály 1940: *A százötven éves Lipótváros.* Statisztikai Közlemények, 93, 4.
Budapest
- Sisa József, szerk. 2013: *A magyar művészet a 19. században. Építészet és iparművészet.*
Budapest
- Szelényi Iván, vál. 1973: *Városshociológia.* Budapest
- Szenti Tibor 1979: *A tanya. Hagyományos és átalakuló paraszti élet a hódmezővásárhelyi-kopáncsi tanyavilágban.* Budapest
- Vas István 2000: *Nehéz szerelem. Előjáték – Elvesztett otthonok. Első rész – A tavalyi hó.*
Budapest
- Vörös Károly 1997: *Egy pesti ház regénye.* In: Uő 1997. *Hétköznapiak a polgári Magyarországon.*
Budapest, 75–86.
- Walter, François 2003: *A város meghatározásának problémái a 19. századi Európában.*
Korall, 11–12. 183–198.
- Wirth, Louis 1973: *Az urbanizmus mint életmód.* In: Szelényi Iván, vál. 1973. *Városshociológia.* Budapest, 41–63.

E számunk szerzői

Csatári Bálint dr. CSc. geográfus, a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja (MTA RKK) Alföldi Tudományos Intézetének nyugalmazott igazgatója

Füzi László dr. irodalomtörténész, a Forrás folyóirat főszerkesztője

Gyáni Gábor dr. DSc. történész, egyetemi tanár, az MTA rendes tagja, MTA BTK Történettudományi Intézet

Hoyk Edit dr. PhD. geográfus, MTA RKT K RKI Alföldi Tudományos Osztályának tudományos munkatársa

Iványosi Szabó András dr. geológus, a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság nyugalmazott igazgatója

Kanalas Imre geográfus, Kecskeméti Városfejlesztő Kft., stratégiai és városfejlesztési csoportvezető

Kriskó János politológus, filozófia szakos tanár, Kecskeméti Főiskola TFK, főiskolai docens

Rigó Róbert dr. PhD. történész, szociológus, Kecskeméti Főiskola TFK, főiskolai docens

Sági Norberta dr. PhD. etnográfus, német szakos tanár, Kecskeméti Főiskola TFK, főiskolai docens

Szilágyi Zsolt dr. PhD. történész, geográfus, Debreceni Egyetem BTK, egyetemi adjunktus

Tóth Ákos dr. PhD. közgazdász

Számunk vendégszerkesztője *Rigó Róbert*

E számunkat nyomta és kötötte a Print 2000 Nyomda Kft.

6000 Kecskemét, Nyomda u. 8.
Tel.: +36 76 501 240; Fax: +36 76 501 249
E-mail: info@print2000.hu
www.print2000.hu

Folyóiratunk megjelenítését a Nemzeti Kulturális Alap

